

Bruxelles, 8.11.2023
SWD(2023) 698 final

DOCUMENTUL DE LUCRU AL SERVICIILOR COMISIEI

Raportul pe 2023 privind Republica Moldova

Care însoțește documentul

**Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu,
Economic și Social și Comitetul Regiunilor**

Comunicarea din 2023 privind politica de extindere a UE

Cuprins

1. INTRODUCERE	3
1.1. CONTEXT	3
1.2. REZUMATUL RAPORTULUI.....	3
1.3. EVALUAREA PUNERII ÎN APLICARE A CELOR NOUĂ ETAPE SPECIFICATE ÎN AVIZUL COMISIEI.....	9
2. GRUPUL 1: ELEMENTELE FUNDAMENTALE ALE PROCESULUI DE ADERARE	12
FUNȚIONAREA INSTITUȚIILOR DEMOCRATICE ȘI REFORMA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE.....	12
2.1.1 <i>democrație</i>	12
2.1.2 <i>Reforma administrației publice</i>	18
2.2. STATUL DE DREPT ȘI DREPTURILE FUNDAMENTALE	23
2.2.1 <i>Capitolul 23: Sistemul judiciar și drepturile fundamentale</i>	23
2.2.2 <i>Capitolul 24: Justiție, libertate și securitate</i>	48
2.3. CRITERIILE ECONOMICE.....	61
2.3.1 <i>Existența unei economii de piață funcționale</i>	62
2.3.2 <i>Capacitatea de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței din Uniune</i>	69
2.4. ACHIZIȚII PUBLICE, STATISTICI, CONTROL FINANCIAR	73
<i>Capitolul 5: Achiziții publice</i>	73
<i>Capitolul 18: Statistici</i>	75
<i>Capitolul 32: Controlul financiar</i>	77
3. RELAȚII DE BUNĂ VECINĂTATE ȘI COOPERAREA REGIONALĂ.....	79
4. CAPACITATEA DE A-ȘI ASUMA OBLIGAȚIILE CARE DECURG DIN ADERARE	80
GRUPUL 2: PIAȚA INTERNĂ	80
<i>Capitolul 1: Libera circulație a mărfurilor</i>	81
<i>Capitolul 2: Libera circulație a lucrătorilor</i>	83
<i>Capitolul 3: Dreptul de stabilire și libertatea de a presta servicii</i>	84
<i>Capitolul 4: Libera circulație a capitalului</i>	85
<i>Capitolul 6: Dreptul societăților comerciale</i>	86
<i>Capitolul 7: Drepturile de proprietate intelectuală</i>	87
<i>Capitolul 8: Politica în domeniul concurenței</i>	88
<i>Capitolul 9: Servicii financiare</i>	89
<i>Capitolul 28: Protecția consumatorilor și a sănătății</i>	92
GRUPUL 3: COMPETITIVITATEA ȘI CREȘTEREA FAVORABILĂ INCLUZIUNII.....	94
<i>Capitolul 10: Transformarea digitală și mass-media</i>	94
<i>Capitolul 16: Impozitare</i>	97
<i>Capitolul 17: Politica economică și monetară</i>	98
<i>Capitolul 19: Politică socială și ocuparea forței de muncă</i>	100
<i>Capitolul 20: Întreprinderi și politica industrială</i>	102
<i>Capitolul 25: Știință și cercetare</i>	105
<i>Capitolul 26: Educație și cultură</i>	106
<i>Capitolul 29: Uniunea vamală</i>	108
GRUPUL 4: AGENDA VERDE ȘI CONECTIVITATEA DURABILĂ	109
<i>Capitolul 14: Politica transporturilor</i>	109
<i>Capitolul 15: Energie</i>	112
<i>Capitolul 21: Rețele transeuropene</i>	115
<i>Capitolul 27: Mediul și schimbările climatice</i>	116
GRUPUL 5: RESURSE, AGRICULTURĂ ȘI COEZIUNE	119
<i>Capitolul 11: Agricultură și dezvoltare rurală</i>	120
<i>Capitolul 12: Siguranța alimentară, politica în domeniul veterinar și fitosanitar</i>	121

<i>Capitolul 13: Pescuitul</i>	122
<i>Capitolul 22: Politică regională și coordonarea instrumentelor structurale</i>	124
<i>Capitolul 33: Dispozițiile financiare și bugetare</i>	125
GRUPUL 6: RELAȚII EXTERNE	126
<i>Capitolul 30: Relații externe</i>	127
<i>Capitolul 31: Politica externă, de securitate și apărare</i>	128
ANEXA I – RELAȚIILE DINTRE UE ȘI MOLDOVA	131

1. INTRODUCERE

1.1. CONTEXT

În urma cererii Republicii Moldova de aderare la UE în martie 2022, în avizul său privind cererea de aderare, Comisia a identificat nouă etape pentru ca Moldova să continue procesul de aderare.¹ Aceste măsuri se referă la valorile și standardele UE, în special democrația și statul de drept, inclusiv reforma justiției și reforma administrației publice, precum și drepturile fundamentale. În iunie 2022, Consiliul European a acordat Republicii Moldova statutul de țară candidată și a invitat Comisia să prezinte un raport privind punerea în aplicare a celor nouă etape.² Pentru a completa avizul, în februarie 2023, Comisia a publicat rapoartele analitice privind alinierea țării la *acquis-ul* UE.³

De la începutul războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, Moldova a abordat provocări fără precedent, inclusiv un număr mare de refugiați, inflația, amenințările la adresa aprovizionării sale cu energie, încălcările spațiului său aerian și multe acțiuni hibride, cum ar fi ingerințele străine și manipularea informațiilor și atacurile cibernetice. În abordarea acestor provocări, Moldova și-a demonstrat reziliența și angajamentul de a înregistra progrese în ceea ce privește agenda UE, luând în același timp măsuri pentru a atenua impactul războiului de agresiune al Rusiei. Moldova continuă să pună în aplicare Acordul de Asociere UE-Moldova, inclusiv Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător. În ultimul an, Moldova a luat, de asemenea, măsuri decisive cu privire la cele nouă etape. Ramurile executive și legislative ale puterii au colaborat la agenda de reformă a țării, cu sprijinul poporului moldovean. Acordarea statutului de țară candidată la aderarea la UE în iunie 2022 a accelerat eforturile de reformă.

Moldova a salutat cel mai mare număr de persoane strămutate pe cap de locuitor care fug din calea războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei. Procedând astfel, țara a demonstrat încă o dată că este un partener de încredere. În 2023, Moldova a găzduit Comunitatea Politică Europeană, subliniind disponibilitatea acesteia de a colabora cu partenerii săi din Uniunea Europeană pentru a aborda provocările actuale.

UE își menține angajamentul deplin de a sprijini o soluționare cuprinzătoare, pașnică și durabilă a conflictului transnistrean. Acest lucru ar trebui să se bazeze pe suveranitatea și integritatea teritorială a Moldovei în cadrul frontierelor sale recunoscute la nivel internațional, cu un statut special pentru regiunea Transnistria. ZLSAC se aplică întregului teritoriu al Moldovei.

1.2. REZUMATUL RAPORTULUI⁴

¹ Documentul COM (2022) 406 final.

² (DOCUMENTUL EUCO 24/22)

³ Documentul SWD (2023) 32 final.

⁴ Prezentul raport acoperă perioada iunie 2022-iunie 2023. Acesta se bazează pe contribuții din diverse surse, inclusiv contribuții din partea guvernului Republicii Moldova, a statelor membre ale UE, a rapoartelor Parlamentului European și a informațiilor provenite de la diverse organizații internaționale și neguvernamentale. Acesta include, de asemenea, rezultatele evaluărilor comparative și ale indicilor elaborați de alte părți interesate, în special în domeniul statului de drept.

Raportul utilizează următoarea scară de evaluare pentru a descrie situația actuală: stadiul incipient, un anumit nivel de pregătire, un nivel moderat de pregătire, un nivel bun de pregătire și un stadiu avansat. Pentru a descrie progresele

În ceea ce privește **criteriile politice**, Moldova și-a continuat eforturile de reformă pentru a consolida democrația și statul de drept, în pofida numeroaselor provocări legate de războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei. S-au înregistrat progrese satisfăcătoare în ceea ce privește legislația electorală în perioada de raportare în ceea ce privește abordarea și punerea în aplicare a recomandărilor rămase formulate de Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR) al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa și de Comisia de la Veneția, în avizele lor emise în decembrie 2021 și octombrie 2022. Legislația electorală a fost modificată în mod cuprinzător pentru a aborda neconcordanțele, iar în decembrie 2022 a fost adoptat un nou cod electoral. Alte modificări ale Codului electoral au fost adoptate în octombrie 2023, care prevedeau posibilitatea de a interzice participarea membrilor aleși în funcții ale partidelor politice care au fost declarate neconstituționale de către Curtea Constituțională. Aceste modificări trebuie să fie consultate cu Comisia de la Veneția, pentru a asigura alinierea la standardele europene.

În plus, autoritățile trebuie să pună în aplicare legislația electorală prin consolidarea Comisiei Electorale Centrale cu suficientă autoritate, resurse și expertiză tehnică pentru a-și desfășura activitatea în mod eficace. Moldova trebuie să asigure transparența finanțării partidelor politice și responsabilitatea finanțării campaniilor. Pentru a reduce și mai mult riscul de ingerință răuvoitoare, țara trebuie să reglementeze implicarea părților terțe în campaniile electorale, în conformitate cu recomandările Grupului Statelor împotriva Corupției (GRECO) și ale ODIHR.

În perioada de raportare, **Parlamentul** a jucat un rol major în procesul de aderare la UE, sprijinind eforturile de reformă ale guvernului. Neîncrederea și lipsa ocazională de transparență au condus la un nivel scăzut de implicare a opoziției în procesul legislativ. Ar trebui depuse eforturi suplimentare pentru a îmbunătăți transparența prin planificarea activităților de supraveghere și a audierilor publice, publicarea calendarului parlamentar suficient de devreme și creșterea nivelului de responsabilitate a parlamentarilor. Procesul de modificare a Regulamentului de procedură al Parlamentului ar trebui accelerat și ar trebui să asigure o implicare mai largă a societății civile. O majoritate parlamentară puternică a sprijinit reformele inițiate de președinta Maia Sandu și de guvern. În februarie 2023 a avut loc o remaniere guvernamentală, iar noul guvern s-a concentrat în continuare pe agenda de reforme a Moldovei. Guvernul a lucrat activ la agenda de reformă a UE și la abordarea consecințelor războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei. Acesta a luat măsuri pentru a îmbunătăți transparența procesului decizional și mecanismele de responsabilitate democratică. De asemenea, a asigurat un nivel bun de coordonare și de planificare a politicilor. Sunt necesare eforturi decisive pentru a se asigura că legislația adoptată este pusă în aplicare în mod eficace și că toate componentele politicii de reglementare sunt aplicate la toate nivelurile de guvernare.

Există un mediu favorabil pentru organizațiile **societății civile** (OSC), cu cadre juridice și financiare în vigoare. Cadrul legislativ este în conformitate cu standardele internaționale. Moldova a implicat societatea civilă în procesul decizional. Eforturile suplimentare ar trebui să se concentreze pe adoptarea Strategiei naționale de dezvoltare a societății civile și pe îmbunătățirea calității proceselor de consultare publică pentru a îmbunătăți transparența și a implica mai mult organizațiile societății civile în dialogul politic, în special în dezbaterile parlamentare și la nivel local.

înregistrate în cursul perioadei de raportare, acesta utilizează următoarea scară: regrese, niciun progres, progrese limitate, unele progrese, progrese satisfăcătoare și foarte bune. După caz, au fost utilizate, de asemenea, măsuri provizorii.

Moldova are un anumit nivel de pregătire în domeniul **reformei administrației publice** și s-au înregistrat unele progrese. În special, noua Strategie de reformă a administrației publice pentru perioada 2023-2030 a fost adoptată în martie 2023, iar Programul său de punere în aplicare pentru perioada 2023-2026 a fost adoptat în iunie 2023. Din cauza unei grile salariale complexe și a numeroaselor clasificări diferite ale posturilor, salariile funcționarilor publici variază și sunt inconsecvente la nivelul administrației. Moldova a început să abordeze această problemă prin adoptarea unei noi legi privind salariile. Moldova trebuie să își sporească în continuare capacitatea de a pune în aplicare reformele și de a furniza servicii publice de bună calitate la toate nivelurile.

Moldova are un anumit nivel de pregătire în domeniul sistemului **judiciar**. Țara a înregistrat progrese semnificative în ceea ce privește reforma sectorului justiției. Candidații pentru Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) și pentru Consiliul Superior al Procurorilor (SCP) au trebuit să fie supuși unei verificări prealabile pe baza legii corespunzătoare adoptate în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția (*pre-vetting*). Parlamentul a adoptat, de asemenea, o lege privind reforma Curții Supreme de Justiție (SCJ) și a început verificarea candidaților săi și a judecătorilor în exercițiu, în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția (*vetting*). La 31 iulie 2023, Parlamentul a adoptat o lege privind verificarea în continuare a judecătorilor și procurorilor aflați în funcții la nivel înalt, care a fost consultată cu Comisia Europeană și a fost aliniată, în linii mari, la recomandările Comisiei de la Veneția. Cu toate acestea, Președintele a returnat ulterior Parlamentului legea, cu modificări suplimentare, pe care Parlamentul le-a adoptat la 22 august 2023. Revizuirile suplimentare au fost trimise Comisiei de la Veneția pentru revizuire.

Durata procedurilor, ratele scăzute de soluționare a cauzelor și numărul mare de cauze nesoluționate afectează în mod negativ eficiența sistemului judiciar. Nu s-au înregistrat progrese semnificative în ceea ce privește urmărirea penală a cazurilor de corupție la nivel înalt și a cazurilor penale de lungă durată. Un verdict a fost transmis asupra a doi oligarhi fugitivi. Din cauza lipsei cvorumului în CSM, în ultimii 3 ani nu au fost numiți noi judecători. Cu toate acestea, în urma numirii a trei membri care nu sunt judecători și a patru membri judecători în cadrul CSM în martie și, respectiv, aprilie 2023, CSM și-a restabilit cvorumul și a făcut noi numiri în cadrul sistemului judiciar, inclusiv în noi grade. Noua hartă judiciară, care ar trebui să reformeze sistemul judiciar, trebuie finalizată.

Moldova are un anumit nivel de pregătire în **lupta împotriva corupției**. S-au înregistrat unele progrese, care trebuie susținute pentru a elimina numeroasele blocaje rămase care împiedică procesele de reformă. Legislația a fost modificată de Parlament în iulie 2023 pentru a clarifica mandatele Centrului Național Anticorupție și ale Procuraturii Anticorupție. Noua legislație privind procesele *in absentia* care a intrat în vigoare în iulie 2022 a fost utilizată pentru a finaliza o hotărâre în cauza împotriva a doi oligarhi bine cunoscuți. Bilanțul condamnărilor de corupție la nivel înalt a crescut ușor. Amendamentele la legea privind avertizorii de integritate au fost adoptate de Parlament în iunie 2023.

Moldova are un anumit nivel de pregătire în ceea ce privește punerea în aplicare a *acquis-ului* UE privind **lupta împotriva criminalității organizate**. S-au înregistrat unele progrese, inclusiv combaterea criminalității financiare și recuperarea activelor. Au fost confiscate bunuri aparținând a trei oligarhi importanți. Programul național de recuperare a bunurilor infracționale pentru perioada 2023-2027 și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia au fost adoptate în decembrie 2022 și sunt în prezent în curs de punere în aplicare. Ar trebui susținute progresele satisfăcătoare în ceea ce privește sechestrarea și confiscarea activelor legate de criminalitatea

organizată. Cooperarea cu statele membre ale UE, cu Agenția Europeană pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă (Frontex), cu Europol și cu Agenția UE pentru Formare în Materie de Aplicare a Legii (CEPOL) a fost extinsă, fiind asigurată de Centrul de sprijin UE-Moldova pentru securitate internă și gestionarea frontierelor. Moldova a semnat un acord privind statutul cu Frontex. Moldova și-a asumat angajamente și progrese repetate în lupta împotriva traficului de arme, a traficului de droguri, a traficului de persoane și a introducerii ilegale de migranți. A adoptat o nouă strategie sectorială de dezvoltare privind prevenirea și combaterea criminalității organizate pentru perioada 2022-2026 în decembrie 2022, pentru a sprijini punerea în aplicare a strategiei integrate de dezvoltare a domeniului afacerilor interne (2022-2030), care a fost adoptată în septembrie 2022, și a numit un punct focal național privind armele de foc. În martie 2023, această țară și-a revizuit, de asemenea, Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, cu scopul de a o alinia la *acquis-ul* UE.

Legislația Republicii Moldova privind combaterea terorismului este, în general, aliniată la *acquis-ul* UE și la dreptul internațional aplicabil. Programul național de consolidare și realizare a măsurilor de protecție antiteroristă a obiectivelor infrastructurii critice pentru perioada 2022-2026 și planul de acțiune pentru punerea sa în aplicare au fost adoptate în octombrie 2022. În aprilie 2023, țara a adoptat o legislație pentru prevenirea și combaterea finanțării terorismului.

Cadrul legislativ și instituțional privind **drepturile fundamentale** este în mare măsură instituit, iar guvernul și-a asumat un angajament clar de a-și îndeplini obligațiile internaționale privind drepturile omului. Au fost luate mai multe măsuri pentru punerea în aplicare a Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. În special, guvernul a consolidat mandatele Consiliului pentru egalitate și ale Avocatului Poporului și a adoptat programe privind consolidarea egalității de gen și sprijinirea romilor⁵. Persoanele care aparțin minorităților, persoanele cu handicap, persoanele LGBTIQ și romii, în special, se confruntă în continuare cu discriminare, inclusiv pe piața forței de muncă. Condițiile de detenție din închisori depășesc capacitatea prevăzută și trebuie îmbunătățite. Problemele legate de supraaglomerare, accesul inadecvat la tratament medical și lipsa raportării sau a investigării potențialelor rele tratamente și violențe rămân în mare măsură neabordate.

Moldova are un peisaj mediatic pluralist și are un anumit nivel de pregătire în ceea ce **privește libertatea de exprimare**. Țara a înregistrat unele progrese în cursul perioadei de raportare, în special în ceea ce privește concentrarea proprietății. Legislația conține dispoziții menite să prevină concentrarea mass-mediei și să asigure transparența proprietății asupra mass-mediei. Consiliul Audiovizualului trebuie să își intensifice eforturile de punere în aplicare a acestor norme. Pentru a asigura respectarea Legii europene privind libertatea mass-mediei, Codul serviciilor media audiovizuale trebuie să abordeze prejudecățile politice din mass-media de stat. Guvernul ia măsuri pentru a combate dezinformarea în mass-media, care rămâne o provocare, în special dezinformarea răspândită online. În încercarea de a limita dezinformarea rusă, în decembrie 2022, Comisia pentru situații excepționale a dispus suspendarea a șase posturi de televiziune care retransmit conținut media din Rusia; decizia a fost contestată în instanță. În 2022 au fost raportate mai multe tentative de intimidare și hărțuire a jurnaliștilor, în principal în Găgăuzia.

În ceea ce privește relațiile de bună vecinătate și cooperarea regională, Moldova menține un

⁵ În conformitate cu terminologia instituțiilor europene, termenul generic „romi” este utilizat aici pentru a face referire la o serie de grupuri diferite, fără a nega particularitățile acestor grupuri.

dialog bun și participă activ la diverse platforme de cooperare regională. Printre acestea se numără Inițiativa Central Europeană (CEI), Organizația Cooperării Economice a Mării Negre (OCEMN), Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică (GUAM), Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEECP) și Consiliul Regional de Cooperare (CCR). Țara contribuie, de asemenea, la punerea în aplicare a Acordului central european de comerț liber (CEFTA). Moldova a prezidat GUAM în 2022 și OCEMN în a doua jumătate a anului 2022 și a preluat președinția CEI în ianuarie 2023.

În ceea ce privește **criteriile economice**, Moldova se află între un stadiu incipient și un anumit nivel de pregătire pentru instituirea unei economii de piață funcționale. Autoritățile și-au menținut angajamentul de a urmări stabilitatea macroeconomică și reformele economice într-un mediu economic și social dificil, cauzat de invadarea la scară largă a Rusiei în vecinătatea Ucrainei. În ultimul deceniu, Moldova a fost în măsură să susțină o creștere economică de aproximativ 3,1 % pe an, în medie, în contextul pandemiei și al altor dificultăți economice. Finanțele publice au fost stabile, cu un deficit scăzut (aproximativ 1,5 % din PIB în medie în perioada 2014-2019) și un nivel relativ scăzut al datoriei. Banca Națională a Moldovei a reușit, în general, să mențină inflația în intervalul țintă stabilit la 5 % (± 1.5 puncte procentuale). După o redresare puternică în urma crizei provocate de pandemia de COVID-19, creșterea a scăzut brusc în 2022 din cauza crizei energetice și a unei secete grave care a dus la scăderea drastică a producției din agricultură și din industriile conexe. Inflația ridicată, cauzată de creșterea prețurilor la energie și alimente, scăderea veniturilor disponibile și a consumului gospodăriilor, în timp ce incertitudinile legate de război au contribuit la scăderea investițiilor. Pe plan extern, deficitul de cont curent, deja ridicat, s-a accentuat și mai mult, reflectând baza de export slabă și productivitatea scăzută. Ca urmare a recesiunii profunde și a creșterii cheltuielilor sociale pentru a atenua șocul prețurilor la energie, deficitul bugetar s-a accentuat în 2022 și se preconizează că va rămâne la un nivel comparabil în 2023. Datoria publică rămâne scăzută și este extinsă în mare măsură în condiții concesionale.

Statul are încă o influență considerabilă asupra principalelor sectoare economice, inclusiv telecomunicațiile, energia și transporturile, precum și asupra stabilirii prețurilor. Autoritățile efectuează o examinare cuprinzătoare a întreprinderilor de stat, dintre care unele înregistrează pierderi, pentru a le restructura și privatiza. În același timp, ele depun eforturi pentru a îmbunătăți guvernanta corporativă și responsabilitatea în acest sector. În ciuda recesiunii economice, sectorul financiar rămâne stabil, reflectând impactul reformelor anterioare și măsuri de reglementare prompte pentru a limita creșterea rapidă a împrumuturilor acordate gospodăriilor. Piața forței de muncă s-a redresat în urma pandemiei și a fost relativ solidă în 2022. Cu toate acestea, aceasta continuă să fie caracterizată de o rată de participare foarte scăzută, care este legată de ponderea ridicată a persoanelor care lucrează în străinătate sau care doresc doar să lucreze în străinătate.

Moldova se află între un stadiu incipient și un anumit nivel de pregătire în ceea ce privește capacitatea sa de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței din UE. În pofida investițiilor mari în educație, rezultatele rămân cu mult sub cele din UE. Acest lucru contribuie la persistența neconcordanței dintre nivelul de competențe al forței de muncă și cerințele angajatorilor, care este unul dintre principalele obstacole în calea mediului de afaceri pentru întreprinderi. Investițiile în cercetare și dezvoltare rămân scăzute și au scăzut, în pofida strategiei guvernului de a le spori. Infrastructura fizică a Moldovei rămâne subdezvoltată, parțial din cauza lipsei de investiții guvernamentale. Stocul de investiții străine directe este, de asemenea, scăzut, reflectând deficiențele mediului de afaceri și problemele persistente legate de corupție și de protecția drepturilor de proprietate. Digitalizarea a rămas în urmă: puțin peste două treimi din gospodării

sunt conectate la internet, iar aproximativ 40 % din serviciile guvernamentale pentru întreprinderi sunt disponibile online. Economia Republicii Moldova depinde în continuare în mare măsură de sectorul agricol și există un decalaj semnificativ în materie de productivitate în comparație cu UE. Moldova este o economie relativ deschisă și este strâns integrată cu cea a UE.

În ceea ce privește capacitatea sa de a-și asuma obligațiile care decurg din calitatea de stat membru al UE, țara își continuă activitatea de aliniere la *acquis-ul* UE în multe domenii. Moldova se află în primele etape de pregătire în ceea ce privește libera circulație a lucrătorilor **în clusterul 2 privind piața internă**. În ceea ce privește dreptul societăților comerciale, Moldova se află într-un stadiu incipient până la un anumit nivel de pregătire. A existat un anumit nivel de pregătire în celelalte domenii din cadrul acestui cluster: dreptul de stabilire și libertatea de a presta servicii, libera circulație a mărfurilor, dreptul proprietății intelectuale, serviciile financiare, politica în domeniul concurenței și protecția consumatorilor și a sănătății. S-au înregistrat progrese limitate la unele progrese în cursul perioadei de raportare în aceste domenii, s-au înregistrat progrese satisfăcătoare în domeniul serviciilor financiare și s-au înregistrat unele progrese în ceea ce privește libera circulație a capitalurilor.

Republica Moldova are un nivel relativ moderat de pregătire în domeniile legate de **clusterul 3 privind competitivitatea și creșterea favorabilă incluziunii**. Acesta a înregistrat unele progrese în ceea ce privește politica economică și monetară, politica privind întreprinderile și industria, știința și cercetarea, educația și cultura. Acesta a atins un anumit nivel de pregătire în ceea ce privește transformarea digitală, mass-media și fiscalitatea, domeniu în care a înregistrat, de asemenea, progrese semnificative. Moldova are un anumit nivel de pregătire în domeniul politicii sociale și al ocupării forței de muncă, unde s-au înregistrat unele progrese. În ceea ce privește uniunea vamală, Moldova se situează între un anumit nivel și un nivel moderat de pregătire, realizând în același timp unele progrese în cursul perioadei de raportare.

În ceea ce privește **clusterul 4 privind Agenda verde și conectivitatea durabilă**, Moldova se află într-un stadiu incipient de pregătire în domeniul mediului și al schimbărilor climatice. Aceasta a înregistrat unele progrese în perioada de raportare prin adoptarea legislației transversale în domeniul mediului și prin punerea în aplicare a legislației privind protecția naturii și emisiile industriale. Moldova are un anumit nivel de pregătire în domeniul transporturilor și al rețelelor transeuropene, inclusiv asocierea la mecanismul Conectarea Europei și statutul de observator în cadrul Comunității Transporturilor. În ceea ce privește energia, Moldova a înregistrat progrese satisfăcătoare: aceasta a înregistrat cea mai mare rată de progres în rândul părților contractante în Raportul anual de implementare al Comunității Energiei pentru anul 2022.

Moldova se află, în principal, într-un stadiu incipient de pregătire pentru toate capitolele din **clusterul 5 privind resursele, agricultura și coeziunea**, cu excepția siguranței alimentare și a politicii veterinară și fitosanitare, unde a atins un anumit nivel de pregătire. În ansamblu, în perioada de raportare, s-au înregistrat progrese satisfăcătoare în ceea ce privește siguranța alimentară și politica veterinară și fitosanitară. Capitolele rămase au înregistrat unele progrese sau progrese limitate. Sunt necesare eforturi suplimentare în toate aceste domenii.

În ceea ce privește **clusterul 6 privind relațiile externe**, Moldova este pregătită într-o măsură moderată în domeniul relațiilor externe, unde a înregistrat unele progrese în cursul perioadei de raportare. În domeniul politicii externe, de securitate și de apărare comune, țara se află între un nivel moderat și bun de pregătire. În această din urmă situație, s-au înregistrat progrese satisfăcătoare în cursul perioadei de raportare. Alinierea Moldovei la declarațiile Înaltului

Reprezentant în numele UE și la deciziile Consiliului în cadrul politicii externe și de securitate comune (PESC) a UE a fost de 54 % în 2022 și a crescut considerabil, ajungând la 78 % în 2023. În urma războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, Moldova s-a aliniat la pozițiile UE în cadrul forurilor internaționale, inclusiv în cadrul Adunării Generale a ONU, al Consiliului pentru Drepturile Omului și al Consiliului Europei. În ceea ce privește **migrația**, de la izbucnirea războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, Moldova s-a confruntat cu fluxuri fără precedent de refugiați (cel mai mare număr de refugiați pe cap de locuitor din Europa). Începând cu 31 iulie 2023 și de la invadarea la scară largă a Ucrainei de către Rusia, din cele 792 605 de persoane care au intrat în Moldova peste frontierele ucrainene, 86 363 de cetățeni ucraineni și 7 624 de resortisanți ai țărilor terțe au rămas pe teritoriul său. Începând cu 1 martie 2023, guvernul a pus în aplicare un decret prin care se acordă protecție temporară persoanelor strămutate din Ucraina, permițând beneficiarilor săi să obțină un document de identitate eliberat gratuit pentru o perioadă de 1 an. În urma afluxului fără precedent de persoane care fug din Ucraina, care a pus sub presiune capacitatea deja limitată a Moldovei, autoritățile țării și-au menținut eforturile și au mobilizat resurse pentru a oferi asistență umanitară imediată, astfel cum se prevede în starea de urgență.

1.3. EVALUAREA PUNERII ÎN APLICARE A CELOR NOUĂ ETAPE SPECIFICATE ÎN AVIZUL COMISIEI

***Etapa 1** – Finalizarea etapelor esențiale ale reformei cuprinzătoare a sistemului judiciar recent lansate în toate instituțiile din lanțurile de justiție și de urmărire penală, pentru a asigura independența, integritatea, eficiența, responsabilitatea și transparența acestora, inclusiv prin utilizarea eficientă a verificării activelor și a supravegherii democratice efective; în special, să ocupe toate posturile vacante rămase în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii și în cadrul organismelor specializate ale acestuia.*

Moldova și-a reformat cadrul judiciar și a consultat Comisia de la Veneția cu privire la cele mai importante legi, inclusiv cu privire la: reformarea Curții Supreme de Justiție, evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților la Curtea Supremă de Justiție, Procuratura Anticorupție, răspunderea disciplinară a judecătorilor și evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor. Moldova a inițiat verificarea candidaților la Consiliul Superior al Magistraturii, la Consiliul Superior al Procurorilor, precum și la Curtea Supremă de Justiție. Consiliul Superior al Magistraturii este în prezent pe deplin operațional, fiind numiți 8 din cei 12 de noi membri. La sfârșitul lunii octombrie, a fost lansat, de asemenea, un concurs pentru funcția de Procuror General. Judecătorii și procurorii care urmează cursuri de formare trebuie să își declare activele atunci când se înscriu la Institutul Național de Justiție.

Moldova ar trebui să asigure numiri transparente și bazate pe merit în principalele organisme de guvernare judiciară și de procuratură, inclusiv pentru numirea unui nou Procuror General în urma unui proces transparent și bazat pe merite.

***Etapa 2** – În toate aceste domenii, abordează deficiențele identificate de OSCE/ODIHR și de Consiliul Europei/Comisia de la Veneția.*

Moldova a adoptat Codul electoral în 2022, care a fost elaborat în cooperare cu OSCE/ODIHR și cu Comisia de la Veneția. Alte nouă legi au fost prezentate spre examinare, iar recomandările sunt în curs de a fi abordate. **Această etapă este finalizată.**

Etapa 3 – Realizarea angajamentului de a combate corupția la toate nivelurile, prin luarea de măsuri decisive în direcția unor anchete proactive și eficiente și a unui bilanț credibil al urmăririlor penale și al condamnărilor; creșterea substanțială a gradului de adoptare a recomandărilor Centrului Național Anticorupție.

Moldova a adoptat acte legislative pentru a reforma activitățile speciale de investigare, pentru a proteja avertizorii de integritate și pentru a delimita competențele instituțiilor anticorupție. O nouă legislație care facilitează anchetele *in absentia* a fost aplicată în peste 20 de cazuri de corupție. Numărul anchetelor, al condamnărilor și al pedepselor cu închisoarea pentru cazurile de corupție a crescut în 2022. Modificările suplimentare aduse Codului de procedură penală au raționalizat procedurile judiciare și vor reduce durata acestora. Procuratura Generală și Biroul Procurorului Public European au semnat un acord de lucru, care a avut ca rezultat o formare comună și un schimb de informații. Au fost numiți noi șefi ai Autorității Naționale de Integritate și ai Centrului Național Anticorupție.

Moldova ar trebui să se asigure că instituțiile anticorupție funcționează în cadrul unei structuri organizaționale clare și cu resurse adecvate.

Etapa 4 – Punerea în aplicare a angajamentului de „dezoligarhizare” prin eliminarea influenței excesive a intereselor private în viața economică, politică și publică.

Moldova a adoptat un Plan de acțiuni, urmărind o abordare strategică a dezoligarhizării prin instituirea unui mecanism incluziv și solid de coordonare și monitorizare și demonstrând punerea în aplicare cu termene clare și planificarea intervențiilor sectoriale. Aceasta a abordat supravegherea și controlul finanțării partidelor politice prin modificarea codurilor electorale și penale. Aceasta a consolidat Codul serviciilor media audiovizuale pentru a preveni actorii dominanți de pe piața mass-mediei și a adoptat modificări ale legislației în materie de concurență. Parlamentul a adoptat, de asemenea, amendamente la Legea privind parteneriatul public-privat. Mecanismul de condamnare în lipsă a fost utilizat pentru a condamna un oligarh bine cunoscut și în procedurile în curs împotriva unui al doilea oligarh. Ambele cazuri sunt însoțite de confiscări substanțiale de active și de măsuri de combatere a influenței electorale a persoanelor respective.

Moldova ar trebui să continue actualizarea și punerea în aplicare a planului de acțiune de dezoligarhizare, inclusiv prin intermediul unor reglementări relevante, cum ar fi cele privind efectuarea decontărilor Autorității Naționale de Integritate în numerar și fluxurile financiare. Coordonarea existentă ar trebui să permită revizuirea în timp util și să completeze planul ori de câte ori este necesar.

Etapa 5 – Consolidarea luptei împotriva criminalității organizate, pe baza unor evaluări detaliate ale amenințărilor, a unei cooperări sporite cu partenerii regionali, ai UE și internaționali și a unei mai bune coordonări a agențiilor de aplicare a legii; în special, a instituit un pachet legislativ privind recuperarea activelor și un cadru cuprinzător pentru combaterea criminalității financiare și a spălării banilor, asigurând conformitatea legislației de combatere a spălării banilor cu standardele Grupului de Acțiune Financiară Internațională (GAFI).

În decembrie 2022, Moldova a adoptat o nouă strategie sectorială de dezvoltare privind prevenirea și combaterea criminalității organizate pentru perioada 2022-2027, pentru a sprijini punerea în aplicare a strategiei integrate de dezvoltare a domeniului afacerilor interne (2022-2030), care a fost adoptată în septembrie 2022. Țara a adoptat un mecanism de confiscare extinsă, modificări ale

legii privind combaterea spălării banilor și a aprobat un program național de recuperare a activelor. Ca urmare a acestor reglementări, este posibil să se confişte bunurile care au fost transferate de persoanele condamnate unor terți, precum și să se confişte bunuri în absența persoanei condamnate. Datorită acestor reglementări și punerii sale în aplicare, activele aparținând unor oligarhi proeminenți au fost confiscate. Moldova colaborează îndeaproape cu partenerii internaționali prin intermediul Centrului de sprijin al UE pentru securitatea internă și gestionarea frontierelor. Cooperarea internațională s-a dezvoltat semnificativ la nivel operațional și de anchetă, cu utilizarea eficace a echipelor comune de anchetă. Moldova a semnat, de asemenea, un acord privind statutul cu Frontex. **Această etapă este finalizată.**

Etapa 6 – Creșterea capacității de a realiza reforme și de a furniza servicii publice de calitate, inclusiv prin accelerarea punerii în aplicare a reformei administrației publice; evaluarea și actualizarea strategiei de reformă a administrației publice.

În martie, Moldova a adoptat o nouă Strategie de reformă a administrației publice pentru perioada 2023-2030. După revizuirea funcțională a ministerelor, au fost create un număr semnificativ de posturi noi pentru a consolida capacitatea instituțiilor de a lucra la aderarea la UE. Moldova a adoptat o lege privind majorarea salariilor pentru anumite categorii de funcționari publici. Țara a adoptat și a început punerea în aplicare a unei legi privind amalgamarea voluntară a autorităților locale. Aceasta a continuat să îmbunătățească accesibilitatea serviciilor publice prin intermediul platformelor digitale. Cooperarea cu OCDE a fost intensificată în special prin inițiativa „Sprijin pentru îmbunătățirea guvernantei și a gestiunii” (SIGMA), iar Moldova a făcut obiectul unei revizuirii structurale a administrației sale publice. În acest context, Moldova a stabilit un plan de acțiune pentru punerea în aplicare a recomandărilor rezultate. **Această etapă este finalizată.**

Etapa 7 – Finalizarea reformei gestionării finanțelor publice, inclusiv îmbunătățirea achizițiilor publice la toate nivelurile de guvernare.

Guvernul a adoptat o strategie de dezvoltare a gestionării finanțelor publice pentru perioada 2023-2030. Moldova a adoptat o legislație care abordează proiectele de investiții capitale publice și achizițiile publice de valoare mică, împreună cu un Program național de dezvoltare al sistemului de achiziții publice. Astfel, țara a stabilit un set unificat de norme pentru proiectele de investiții publice finanțate de la bugetul de stat. Pentru a-și pune în aplicare Strategia de dezvoltare a gestionării finanțelor publice, Moldova pune în aplicare un plan de acțiune pentru punerea în aplicare și și-a împărțit elementele esențiale ale acestuia în luna octombrie a acestui an. **Această etapă este finalizată.**

Etapa 8 – Consolidarea implicării societății civile în procesele decizionale de la toate nivelurile.

Moldova a instituit o platformă pentru dialog și participare civică la procesul decizional al Parlamentului. Țara a adoptat un nou program de dezvoltare a organizațiilor societății civile și o lege privind accesul la informații de interes public. Acesta și-a modificat regulamentul privind mecanismul de finanțare a granturilor pentru a consolida sustenabilitatea financiară a societății civile. Va fi important să se continue implicarea sistemică a actorilor societății civile în consultările publice, să se mențină stabilirea transparentă și în timp util a agendei Parlamentului și să se finalizeze Regulamentul de procedură al Parlamentului. **Această etapă este finalizată.**

Etapa 9 – Consolidarea protecției drepturilor omului, în special a grupurilor vulnerabile, și susținerea angajamentelor sale de consolidare a egalității de gen și de combatere a violenței împotriva femeilor.

Moldova a transpus Convenția de la Istanbul în legislația națională, a consolidat Consiliul pentru egalitate și a îmbunătățit capacitatea instituțională a Avocatului Poporului. Țara a adoptat programe de promovare și asigurare a egalității de gen pentru a sprijini populația romă și pentru a pune în aplicare o strategie de consolidare a relațiilor interetnice. **Această etapă este finalizată.**

2. GRUPUL 1: ELEMENTELE FUNDAMENTALE ALE PROCESULUI DE ADERARE

FUNȚIONAREA INSTITUȚIILOR DEMOCRATICE ȘI REFORMA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE

2.1.1 democrație

Perioada de raportare a fost marcată de stabilitatea guvernului în contextul polarizării scenei politice. O majoritate parlamentară puternică a sprijinit reformele inițiate de președinta Maia Sandu și de guvern. O remaniere guvernamentală, care a avut loc în februarie 2023, nu a afectat stabilitatea politică sau voința politică de a continua reformele pro-europene. În urma celor nouă etape ale avizului Comisiei, Moldova a adoptat un nou Cod electoral în decembrie 2022 și a luat măsuri pentru a reduce influența intereselor private în viața politică. Guvernul a organizat grupuri de lucru cuprinzătoare cu scopul de a alinia legislația țării la *acquis-ul UE*.

Alegerile

În perioada de raportare s-au înregistrat progrese satisfăcătoare în ceea ce privește abordarea și punerea în aplicare a recomandărilor restante privind legislația electorală formulate de Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR) al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa și de Comisia de la Veneția, în avizele lor emise în decembrie 2021 și octombrie 2022. Legislația electorală a fost modificată în mod cuprinzător pentru a aborda neconcordanțele și a fost adoptat un nou cod electoral. Moldova trebuie să consulte Comisia de la Veneția cu privire la cele mai recente modificări ale Codului electoral, pentru a asigura alinierea dispozițiilor referitoare la interdicția electorală la standardele europene. În plus, autoritățile trebuie să pună în aplicare legislația electorală prin consolidarea Comisiei Electorale Centrale cu suficientă autoritate, resurse și expertiză tehnică pentru a-și desfășura activitatea în mod eficace. Accentul ar trebui pus pe asigurarea transparenței finanțării partidelor politice și a responsabilității finanțării campaniilor. Pentru a reduce riscul de interferențe răuvoitoare, ar putea fi explorate și alte opțiuni pentru a reglementa implicarea părților terțe în campaniile electorale, în conformitate cu recomandările GRECO și ODIHR.

Listele de candidați la alegerile parlamentare și locale sunt întocmite în conformitate cu cota minimă de reprezentare de 40 % pentru bărbați și femei. Potrivit ODIHR, cel mai recent tur de scrutin al alegerilor parlamentare din iulie 2021 a fost bine gestionat și competitiv, iar libertățile fundamentale au fost în mare măsură respectate.

Noul Cod electoral a fost adoptat de Parlament în decembrie 2022 și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2023. Noua versiune a abordat principalele recomandări ale organizațiilor internaționale și locale de experți, inclusiv din raportul misiunii de observare a alegerilor al ODIHR din iulie 2021 și din avizele Comisiei de la Veneția, emise până la sfârșitul lunii octombrie 2022. Au fost luate măsuri

pentru: (I) consolidarea legislației privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale; (II) clarificarea normelor privind votul în străinătate; (III) îmbunătățirea imparțialității Comisiei Electorale Centrale (CEC) și (iv) abordarea influenței nejustificate asupra funcționarilor publici și a alegătorilor, a atitudinilor partinitoare politice ale canalelor de știri și a posibilei cumpărări a voturilor.

Capacitatea CEC a fost consolidată prin crearea unei unități speciale de supraveghere a finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale. CEC a inițiat proceduri de contravenție pentru întârzierea sau lipsa raportării împotriva a șapte partide politice și a inițiat proceduri de anchetă împotriva a 12 partide politice pentru utilizarea nejustificată a fondurilor publice care le-au fost alocate. S-au înregistrat, de asemenea, progrese în ceea ce privește stabilirea interoperabilității cu platforma guvernamentală MConnect și a unui schimb de date prin intermediul acesteia, ceea ce a permis CEC să efectueze mai eficient verificări ale finanțării partidelor politice.

Primul tur al alegerilor pentru Bașkan (guvernator) din regiunea autonomă Găgăuzia a avut loc la 30 aprilie 2023. Procurorii anticorupție au percheziționat birourile Parlamentului sau ale partidului politic la 7 și 16 mai și au început o anchetă privind cumpărarea voturilor. Al doilea tur de scrutin al alegerilor a avut loc la 14 mai 2023 și a fost câștigat de Evghenia Guțul, candidat al partidului Șor. Nu a fost desfășurată nicio misiune internațională de observare sau misiune oficială de observare locală; au fost înregistrați 75 de observatori internaționali. Alegerile au fost validate de Curtea de Apel Comrat la 22 mai 2023.

Noul Cod electoral se va aplica teritoriului Găgăuziei numai începând cu 1 ianuarie 2024. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a se asigura că legislația electorală din Găgăuzia și Codul electoral al Republicii Moldova sunt coerente și pentru a aplica legislația în întreaga țară în mod egal cu principiile și standardele internaționale.

În iunie 2023, Curtea Constituțională, ca răspuns la o notificare din partea guvernului, a pronunțat o hotărâre prin care a declarat neconstituțional partidul Șor. Partidul Șor a fost dizolvat ulterior. În iulie 2023, Codul electoral a fost modificat, introducând posibilitatea de a interzice anumitor persoane să candideze pentru funcții alese pe baza apartenenței lor la partide politice care au fost declarate neconstituționale de către Curtea Constituțională.

După ce constituționalitatea acestor modificări a fost contestată cu succes în fața Curții Constituționale, la 4 octombrie 2023 au fost adoptate noi modificări legislative ale Codului electoral. Noile modificări, care revizuiesc criteriile pentru a interzice persoanelor să candideze pentru funcții alese, trebuie să fie încă consultate cu Comisia de la Veneția, pentru a asigura alinierea la standardele europene.

Parlamentul

În perioada de raportare, Parlamentul a jucat un rol major în procesul de aderare la UE, sprijinind eforturile de reformă ale guvernului. Neîncrederea și lipsa ocazională de transparență au condus la un nivel scăzut de implicare a opoziției în procesul legislativ. Ar trebui depuse eforturi suplimentare pentru a îmbunătăți transparența prin planificarea activităților de supraveghere și a audierilor publice, publicarea calendarului parlamentar suficient de devreme și creșterea nivelului de responsabilitate a parlamentarilor. Procesul de modificare a Regulamentului de procedură al Parlamentului ar trebui accelerat și ar trebui să asigure o implicare mai largă a societății civile.

Parlamentul în cea de-a 11-a legislatură, ales la alegerile anticipate din 11 iulie 2021, are un număr

record de femei în Parlament în istoria Parlamentului Republicii Moldova: 41 din 101 deputați (40,6 %). O contribuție majoră la această evoluție este cota de gen de 40 % pentru listele de cabinete și de partid, care a fost introdusă în 2016. Nu există femei care să conducă partide. Cu toate acestea, multe femei dețin alte funcții de conducere în cadrul partidelor politice și sunt președinți de comisii parlamentare.

Principalele inițiative legislative privind integrarea europeană, cum ar fi Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, au fost votate de majoritatea parlamentară. Parlamentul a adoptat noi acte legislative și amendamente la legislația existentă pentru a aborda cele nouă etape ale avizului Comisiei, în conformitate cu standardele europene și cu *acquis-ul* UE. În cadrul acestui proces, legiuitorii moldoveni au solicitat avize din partea Comisiei de la Veneția și au pus în aplicare, în linii mari, recomandările acesteia înainte de adoptarea finală a acestei legislații.

Războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei și efectele sale împotriva Moldovei au divizat și mai mult atitudinile politice și societale cu privire la cursul politicii externe a țării. Dialogul dintre părți a fost limitat pentru a aborda reconcilierea și aspectele-cheie de interes național. Opoziția nu are o poziție clară cu privire la alegerea strategică a conducerii țării pentru a adera la UE. Neîncrederea în rândul forțelor politice rămâne predominantă, iar stimulentele pentru implicarea constructivă într-un dialog politic și într-un consens rămân insuficiente. Din cele 362 de proiecte legislative adoptate în 2022, doar 13 au fost depuse de opoziție sau împreună cu opoziția. Este important ca Parlamentul să dea curs propunerii Parlamentului European de a sprijini dialogul dintre majoritate și opoziție, inclusiv prin organizarea unei misiuni pregătitoare pentru prima rundă a dialogului Jean Monnet din 2023.

Noul Cod electoral consolidează supravegherea finanțării partidelor. Acesta este un domeniu care a fost considerat o sursă de corupție la nivel înalt și de tentative de acaparare a instituțiilor statului. Au fost lansate investigații cu privire la presupusa finanțare ilegală a părții, atât în ceea ce privește cheltuielile pentru evenimente publice, cât și finanțarea personalului partidului⁶. Liderii principalelor partide politice au părăsit țara pentru a evita procesele de corupție.

Oligarhul fugar și liderul partidului Șor a fost găsit vinovat în cazul „fraudei bancare” și condamnat la 15 ani de închisoare. A fost, de asemenea, sancționat de UE, precum și de SUA și Regatul Unit, pentru desfășurarea de acțiuni care subminează sau amenință suveranitatea și independența Moldovei; mai multe persoane afiliate partidului au fost arestate pe motiv de suspiciune de finanțare ilicită și de pregătire a tulburărilor de masă. La 19 iunie 2023, Curtea Constituțională a admis o notificare din partea guvernului privind neconstituționalitatea partidului Șor, întemeiată pe un articol din Constituție care prevede că „partidele care se opun pluralismului politic, principiile statului de drept, suveranității și independenței și integrității teritoriale a Moldovei sunt neconstituționale”. Partidul Șor a fost dizolvat cu efect imediat și exclus din registrul partidelor politice.

Rolul de supraveghere al Parlamentului, controlul guvernului și controlul evoluțiilor legislative sunt în vigoare. Rapoartele anuale ale instituțiilor publice sunt prezentate la timp, iar Parlamentul depune eforturi pentru a organiza audieri privind rapoartele în plen. Cu toate acestea, punerea în aplicare a anumitor metode și instrumente de control parlamentar, inclusiv a evaluărilor de impact

⁶ Biroul sau partea este suspectată de finanțare ilegală, atât în ceea ce privește cheltuielile pentru evenimente publice, cât și finanțarea personalului partidului: partidul a cheltuit 600 000 EUR, dar a raportat doar 2 % din această sumă (12 000 EUR); (II) salariile lunare plătite personalului partidelor s-au ridicat la 100 000 EUR; și (iii) cheltuielile pentru transportul participanților la proteste s-au ridicat la aproximativ 182 000 EUR (3.5 milioane MDL). Au fost percheziționate peste 97 de locuri asociate domiciliului sau părții.

expost, ar trebui îmbunătățită, în special în ceea ce privește legislația legată de integrarea în UE. Metodele de lucru ale comisiilor parlamentare speciale de anchetă ar trebui consolidate, deoarece, până în prezent, acestea nu au reușit să producă rezultate tangibile.

Monitorizarea OSC în 2022 a evidențiat mai multe lacune care împiedică transparența procesului decizional și participarea publicului în Parlament. În 2022, 71 proiecte de acte normative au fost aprobate de Parlament în cadrul procedurii prioritare sau de urgență (aproximativ 20 % din total). Un total de 65 de proiecte de lege au fost votate în două lecturi în cadrul aceleiași sesiuni plenare din 2022, iar 124 proiecte de lege au fost adoptate în două lecturi în termen de 30 zile (34 % din total) din momentul în care proiectul a fost înregistrat.

Legile adoptate în cadrul unor proceduri mai scurte sau în termenele minime au redus posibilitatea unor procese legislative favorabile incluziunii și a unor dezbateri semnificative, afectând astfel calitatea legislației.

În 2022, au fost 44 de anunțuri de consultări publice. În iunie 2023, Parlamentul a creat o Platformă de dialog și participare civică în procesul decizional al Parlamentului, pentru a facilita participarea, a îmbunătăți implicarea și a încuraja inițiativele civice în viitor.

Governanța

Guvernul a lucrat activ la agenda de reformă a UE și la abordarea consecințelor războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei. Acesta a luat măsuri pentru a îmbunătăți transparența procesului decizional și mecanismele de responsabilitate democratică. De asemenea, a asigurat un nivel bun de coordonare și de planificare a politicilor. Sunt necesare eforturi decisive pentru a se asigura că legislația adoptată este pusă în aplicare în mod eficace și că toate componentele politicii de reglementare sunt aplicate la toate nivelurile de guvernare.

Guvernul ar trebui să adopte un mecanism de control parlamentar eficace al deciziilor emise de Comisia pentru Situații Excepționale, în conformitate cu principiile de la Siracusa⁷.

Guvernul ar trebui să continue reformele administrației locale, inclusiv prin crearea de stimulente pentru ca autoritățile locale să se reunească.

Guvernul actual și-a declarat public angajamentul de a accelera procesul de reformă și de a consolida buna guvernare. Aceasta urmează o perioadă îndelungată de acaparare efectivă a statului, cu interese politice particulare care exercită controlul asupra unor părți esențiale ale guvernului Moldovei.

La 10 februarie 2023, prim-ministrul Natalia Gavriliță și-a anunțat demisia după 18 luni de mandat. Noul prim-ministru, Dorin Recean, a fost numit de Președinte cu sprijinul Parlamentului, iar noul guvern a intrat în funcție la 16 februarie 2023. Schimbarea guvernului nu a afectat stabilitatea politică a țării. Principalele priorități ale noului program guvernamental sunt dezvoltarea economică, securitatea statului, disciplina în instituțiile statului și ordinea în țară. Integrarea europeană reprezintă unul dintre obiectivele-cheie, inclusiv punerea în aplicare integrală a celor nouă etape și alinierea legislației naționale la *acquis-ul* UE. În iulie 2023, guvernul a făcut obiectul unei remanieri, care a dus la demisia a trei miniștri (afaceri interne, infrastructură și dezvoltare

⁷ Principiile de la Siracusa privind limitările și dispozițiile de derogare din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

regională, precum și educație și cercetare). Reprezentarea femeilor este mai scăzută la nivel local, unde acestea dețin 22,2 % din posturile de primar și 38,8 % din locurile din consiliile locale, districtuale și municipale.

Guvernul și-a stabilit prioritățile pe termen lung în Strategia națională de dezvoltare. Planul național de dezvoltare pentru perioada 2023-2025 a fost adoptat în februarie 2023 pentru a pune în aplicare măsurile unui plan strategic pe termen lung, precum și pentru a integra cerințele legate de statutul de țară candidată în agenda națională de reformă. În februarie 2023, guvernul a adoptat, de asemenea, Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023, care conține angajamente specifice de armonizare a legislației naționale cu *acquis-ul* UE. Au fost adoptate strategii sectoriale pentru punerea în aplicare a Planului Național de Dezvoltare în mai multe domenii, cum ar fi educația și tineretul.

În decembrie 2022, guvernul a instituit un mecanism de coordonare pentru integrarea europeană. Acesta reunește reprezentanți politici și guvernamentali și este prezidat de președintele republicii. Comisia Națională pentru Integrare Europeană a adoptat Planul de acțiuni pentru implementarea celor nouă recomandări ale Comisiei Europene, Planul de acțiuni pentru alinierea legislației naționale la *acquis-ul* UE și un Plan de acțiuni separat privind dezoligarhizarea.

Guvernul a adoptat mai multe strategii, inclusiv Strategia de reformă a administrației publice pentru perioada 2023-2030 în martie 2023 și Strategia de dezvoltare a gestionării finanțelor publice pentru perioada 2023-2030 în februarie 2023. Amendamentele la Legea privind Avocatul Poporului au fost, de asemenea, adoptate de Parlament în februarie 2023, ceea ce a contribuit la consolidarea independenței instituției și la consolidarea mecanismelor de responsabilitate democratică în Moldova.

Transparența procesului decizional legislativ s-a îmbunătățit în cursul perioadei de raportare. O nouă lege privind accesul la informațiile de interes public a intrat în vigoare în aprilie 2023. Legea este conformă cu Convenția de la Trømso a Consiliului Europei și cu recomandările OCDE și ale Băncii Mondiale. Aproximativ 80 % din proiectele de decizii și legi inițiate de ministere în cursul anului 2022 au fost deschise pentru consultare publică. Cu toate acestea, proiectele de acte legislative nu conțin informații și documente explicative însoțitoare și nu oferă o imagine de ansamblu completă a ciclului decizional.

Cadrul juridic pentru evaluările impactului normativ este în vigoare și este în conformitate cu cele mai bune practici internaționale sugerate de OCDE. Orientările privind analiza *ex ante* pentru politici și Manualul privind estimarea costurilor documentelor de politici publice au fost modificate și ajustate în 2022 cu ajutorul donatorilor UE.

Agențiile independente și de reglementare din Moldova sunt în continuare predispuse la influență din partea intereselor private și a organismelor sau sectoarelor de activitate cu care sunt însărcinate cu reglementarea. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a proteja agențiile de reglementare de influența terților, inclusiv prin consolidarea responsabilității și introducerea unor măsuri de promovare a integrității. Personalul de conducere de nivel superior al structurilor de aplicare a legii ar trebui să fie numit în mod transparent, în conformitate cu proceduri clare și pe baza competențelor profesionale. Guvernul a introdus starea de urgență, aprobată de parlament, la 24 februarie 2022, care este prelungită o dată la 60 zile. Acest lucru a permis guvernului să adopte măsuri pentru a face față crizei energetice și tentativelor de destabilizare externă. Utilizarea unor instrumente extraordinare, sub forma unor decizii ale Comisiei pentru Situații Excepționale, a fost limitată în general și a fost legată de necesitatea de a reacționa rapid la situațiile de criză. Este

necesar un mecanism de control parlamentar eficace al deciziilor emise de Comisia pentru Situații Excepționale, în conformitate cu principiile de la Siracusa. Adoptarea unei legi conexe ar trebui accelerată.

O problemă persistentă este capacitatea limitată a administrației publice din Moldova și deficitul cronic de resurse umane calificate. Acest lucru afectează capacitatea guvernului de a pune în aplicare strategii și reforme. Pentru a spori eficiența personalului existent, Moldova trebuie să instituie o mai bună reglementare la toate nivelurile de guvernare, să îmbunătățească coordonarea și să evite suprapunerea responsabilităților între autoritățile de reglementare și nivelurile de guvernare. O marjă de manevră bugetară limitată împiedică noi posibilități de creștere a cheltuielilor salariale publice. Începând cu 1 ianuarie 2023, salariile angajaților din sectorul public au fost majorate cu o sumă fixă de 1 300 MLD (260 EUR). Guvernul a luat, de asemenea, măsuri specifice de creștere a salariilor pentru anumite categorii de angajați din sectorul public, cum ar fi cei care îndeplinesc sarcini prioritare în momentul aderării la UE, începând din ianuarie 2023. Cu toate acestea, reforma salarială rămâne un aspect esențial care trebuie abordat pentru a asigura o abordare uniformă și pentru a face munca în serviciul public mai atractivă.

Moldova trebuie să avanseze în ceea ce privește reformele administrației locale pentru ca aceasta să devină mai eficientă și mai responsabilă. Amalgamarea voluntară, prima etapă a reformei administrației publice locale, ar trebui urmată de măsuri suplimentare. Viitoarele alegeri locale din toamna anului 2023 au condus la un grad ridicat de politizare a reformelor administrative locale. Reorganizarea generală a competențelor între nivelul central și cel subnațional este necesară pentru a asigura resurse financiare suplimentare pentru municipalități și pentru a consolida gestionarea finanțelor publice la nivel local.

Societatea civilă

Există un mediu favorabil pentru organizațiile societății civile, cu cadre juridice și financiare în vigoare. Cadrul legislativ este în conformitate cu standardele internaționale. Moldova a implicat mai mult societatea civilă în procesul decizional.

Eforturile suplimentare ar trebui să se concentreze pe adoptarea: Strategia națională privind dezvoltarea societății civile și îmbunătățirea calității proceselor de consultare publică pentru a îmbunătăți transparența și a implica mai mult organizațiile societății civile în dialogul politic, în special în dezbaterile parlamentare și la nivel local.

Instituțiile publice din Republica Moldova recunosc că o societate civilă capacitate este o componentă esențială a democrației. Societatea civilă a jucat un rol esențial prin monitorizarea politicilor guvernamentale, cum ar fi progresele înregistrate în ceea ce privește cele nouă etape ale avizului Comisiei. Organizațiile societății civile au oferit sprijin esențial refugiaților și instituțiilor publice în timpul aflului masiv de persoane strămutate din 2022 ca urmare a invadării Ucrainei de către Rusia. Cadrul juridic și de reglementare general care reglementează înființarea și funcționarea organizațiilor societății civile este în conformitate cu standardele internaționale.

Procedura de înregistrare pentru organizațiile societății civile este gratuită și durează maximum 15 zile. Începând din iunie 2022, formularele de înregistrare pot fi depuse electronic, semnate cu o semnătură electronică calificată. Înregistrarea se efectuează pe baza unei liste de documente prevăzute în legislație. Declarația privind beneficiarul real al entității juridice, care este obligatorie în temeiul normelor de combatere a spălării banilor și a finanțării terorismului, a fost criticată de societatea civilă ca limitând dreptul de asociere. În 2022, nu au existat cazuri de suspendare sau

lichidare involuntară a organizațiilor societății civile. În februarie 2023, Parlamentul a adoptat Legea cu privire la asociațiile de dezvoltare intercomunitară, recunoscând rolul important al organizațiilor societății civile în dezvoltarea locală.

Finanțarea de stat poate fi furnizată organizațiilor societății civile prin diferite mecanisme. Printre acestea se numără finanțarea nerambursabilă, contractarea de lucrări și servicii sau finanțarea cu scop special, cum ar fi ordinea socială, denumirea procentuală și subvențiile directe. Într-o evoluție pozitivă, în iulie 2022, Parlamentul a adoptat amendamente care îmbunătățesc legislația privind filantropia și sponsorizarea. Acest lucru clarifică normele privind donațiile și asigură transparența activității filantropice și a sponsorizării. În septembrie 2022, guvernul a adoptat Regulamentul-cadru privind mecanismul de finanțare nerambursabilă pentru proiectele organizațiilor necomerciale. Hotărârea Guvernului a creat un cadru uniform și stabil pentru finanțarea organizațiilor societății civile din bugetul public prin cooperarea dintre administrațiile publice centrale și locale și organizațiile necomerciale.

Un concept pentru o nouă strategie de dezvoltare a societății civile a fost lansat pentru consultare publică în mai 2023. Una dintre acțiunile încununate de succes ale Consiliului ONG-urilor în materie de promovare a fost de a reactiva Comisia de certificare pentru statutul de interes public, ceea ce a permis OSC-urilor să aibă în continuare acest statut. Trebuie accelerate noul concept de dezvoltare a societății civile și crearea unei platforme permanente de dialog și participare civică la procesul decizional legislativ.

Mecanismul consultărilor publice cu societatea civilă stabilește în mod clar etapele, termenele și condițiile pentru desfășurarea consultărilor publice în procesul decizional. Proiectele de decizii și cererile de consultare din partea autorităților publice, cu excepția Parlamentului și a administrației locale care publică anunțuri, sunt încărcate pe platforma online. Platforma nu furnizează întotdeauna documentele, informațiile sau modificările necesare aduse proiectelor propuse (cum ar fi tabelul divergențelor, care include sugestii din partea organizațiilor societății civile), iar autoritățile nu oferă feedback public cu privire la propunerile organizațiilor societății civile.

Controlul civil al sectorului securității și al informațiilor

Comisia pentru securitate națională, apărare și ordine publică a Parlamentului și subcomisia acesteia, care a fost înființată în cadrul acestei comisii speciale pentru controlul parlamentar asupra activității Serviciului de Informații și Securitate, monitorizează în mod regulat sectorul securității și al informațiilor. Comitetul a monitorizat următoarele domenii: securitatea națională; datele, tehnologia informației și securitatea cibernetică; apărarea națională; ordinea publică; combaterea corupției și integritatea. În perioada de raportare, comisia a organizat sesiuni săptămânale periodice și a efectuat o monitorizare pe baza planului de acțiune privind controlul parlamentar al comisiei pentru 2022. Un plan de acțiune similar pentru 2023 a fost adoptat în martie 2023. Activitatea de supraveghere a comisiei a inclus audieri privind activitățile instituțiilor de securitate și de informații relevante, rapoarte privind punerea în aplicare a legilor aflate în responsabilitatea comisiei, precum și vizite de inspecție la agențiile de stat din sectorul securității.

2.1.2. Reforma administrației publice

Moldova are un **anumit nivel de pregătire** în domeniul reformei administrației publice și s-au **înregistrat unele progrese**. În special, noua Strategie de reformă a administrației publice pentru perioada 2023-2030 a fost aprobată în martie 2023, iar programul său de punere în aplicare pentru perioada 2023-2026 a fost aprobat în iunie 2023. Din cauza unei grile salariale complexe și a

numeroaselor clasificări diferite ale posturilor, salariile funcționarilor publici variază și sunt inconsecvente la nivelul administrației. Moldova a început să abordeze această problemă prin adoptarea unei noi legi privind salariile.

Moldova a adoptat, de asemenea, o nouă Strategie pentru dezvoltarea gestionării finanțelor publice pentru perioada 2023-2030.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să pună în aplicare și să monitorizeze în mod eficace Strategia de reformă a administrației publice, inclusiv prin adoptarea cadrului complet de reglementare pentru reforma teritorială prin amalgamarea voluntară, și anume legea și hotărârea guvernului privind metodologia de comasare voluntară;
- finalizarea planurilor de reformă salarială și începerea punerii în aplicare a acestora;
- punerea în aplicare a noii Strategii de gestionare a finanțelor publice, inclusiv prin consolidarea coordonării interinstituționale.

Cadrul strategic pentru reforma administrației publice

Guvernul a adoptat un nou cadru strategic pentru **reforma administrației publice** pentru perioada 2023-2030 la 15 martie 2023, iar programul de punere în aplicare a cadrului strategic pentru perioada 2023-2026 a fost aprobat la 7 iunie 2023. Aceasta a urmat un amplu proces de consultare cu principalele părți interesate, inclusiv cu administrațiile publice locale, Congresul Autorităților Locale din Moldova, societatea civilă, partenerii de dezvoltare și membrii Parlamentului. Contribuția acestora a fost luată în considerare și se reflectă în versiunea finală aprobată a strategiei. Strategia și programul de punere în aplicare au fost puse la dispoziție pe platforma Comisiei paritare pentru descentralizare pentru a spori transparența. Strategia de reformă a administrației publice vizează cinci domenii majore: (I) gestionarea funcției publice; (II) cadrul instituțional al administrației publice centrale; (III) sistemul de planificare strategică și dezvoltarea politicilor publice; (IV) simplificarea și dezvoltarea serviciilor electronice; și (v) reforma administrației publice locale, în principal o reformă teritorială prin amalgamare voluntară. În plus, strategia oferă un cadru de monitorizare pe trei niveluri pentru coordonarea procesului de punere în aplicare și monitorizare. Au fost identificați o serie de indicatori de performanță care măsoară realizarea obiectivelor de politică, iar valorile de referință sau valorile-țintă ale acestora sunt stabilite de programul de punere în aplicare 2023-2026. În octombrie a fost publicată o analiză funcțională și a fost elaborat un plan de acțiune pentru punerea în aplicare a recomandărilor care decurg din aceasta.

În conformitate cu strategia, autoritățile trebuie să adopte legea privind amalgamarea voluntară pentru a îmbunătăți capacitatea administrației locale de a furniza servicii publice de calitate pentru cetățeni și să aprobe metodologia pentru amalgamarea voluntară. Legea privind amalgamarea voluntară a fost adoptată în iulie 2023. Amalgamarea administrațiilor locale ar trebui să reducă fragmentarea excesivă, să îmbunătățească viabilitatea și capacitatea administrațiilor locale și, în cele din urmă, să îmbunătățească furnizarea de servicii pentru comunitățile locale.

Sustenabilitatea financiară a strategiei este parțial asigurată de cadrul bugetar pe termen mediu și de programele de asistență tehnică ale donatorilor internaționali.

Angajamentul față de punerea în aplicare efectivă a reformei este asigurat la cel mai înalt nivel, dar este mai puțin clar la nivelul cel mai scăzut al partidelor politice și al asociațiilor administrației locale, în special în ceea ce privește reformele administrației locale și în domeniul profesionalizării funcției publice.

Elaborarea și coordonarea politicilor

Cadrul instituțional și de reglementare al sistemului de elaborare a politicilor este coerent și bine conceput, dar nu este pus în aplicare în mod eficace. Capacitățile analitice și expertiza sectorială din ministerele de resort, inclusiv unitățile de coordonare a politicilor, sunt relativ modeste, în special în domenii precum analiza și modelarea datelor, metodele cantitative de analiză a politicilor și evaluarea cantitativă a impactului politicilor. Guvernul a adoptat mai multe măsuri pentru a spori capacitatea instituțională de a realiza reforme și de a îmbunătăți procesul de coordonare a politicilor, astfel de departamente de restructurare care se ocupă de analiza, monitorizarea și evaluarea politicilor. A fost creată o funcție specială de secretar general adjunct pentru a raționaliza activitatea de coordonare internă privind aderarea la UE în mai multe ministere. Guvernul a adoptat un regulament care permite un stimulent financiar lunar de până la 50 % din salariul de bază pentru personalul implicat în elaborarea, evaluarea și monitorizarea politicilor legate de procesul de integrare europeană.

Procedurile și mecanismele de coordonare și consultare interministeriale și publice sunt formalizate și funcționează relativ bine, chiar dacă procesul timpuriu de elaborare a politicilor rămâne fragmentat și izolat la nivelul inițiatorului public central. De exemplu, în perioada iunie 2022-martie 2023, peste 90 % din propunerile de politici și legislative au fost incluse în consultarea publică și în coordonarea cu principalele părți interesate, inclusiv cu organizațiile de afaceri și ONG-urile.

În pofida unui cadru de reglementare adecvat, există în continuare probleme importante. Aceste probleme, cauzate în principal de capacitatea administrativă redusă a instituțiilor publice centrale, sunt: (I) o abordare izolată a elaborării politicilor și lipsa consultării, a transferului de informații și a dialogului între administrația publică centrală încă din primele etape ale procesului de elaborare a politicilor; (II) utilizarea foarte limitată a evaluărilor *ex ante* și *ex post* și lipsa unei utilizări globale eficace a **instrumentelor de politică bazate pe date concrete**; (III) utilizarea limitată a estimărilor costurilor sau corelarea cererilor de resurse financiare din documentele de politică cu cadrul de cheltuieli pe termen mediu; (IV) o abordare fragmentată a monitorizării și lipsa colectării sistematice a datelor relevante; (V) utilizarea limitată a platformelor de consultare și transparența pe parcursul procesului; și (vi) slaba coordonare transversală a politicilor, în special între Cancelaria de Stat, Ministerul Finanțelor și Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene.

Gestiunea finanțelor publice

La 22 februarie 2023, Moldova a adoptat o nouă strategie multianuală pentru dezvoltarea **managementului finanțelor publice** pentru perioada 2023-2030, în conformitate cu evaluările naționale și subnaționale privind cheltuielile publice și responsabilitatea financiară publicată în 2022 și 2023. Evaluarea *ex post* a strategiei de gestionare a finanțelor publice pentru perioada 2013-2023 a evidențiat îmbunătățiri în perioada de punere în aplicare, în special în ceea ce privește procesul bugetar la nivel central și local. Strategia include șapte domenii majore de reformă, cu priorități pe termen mediu și lung și rezultate preconizate.

Moldova a solicitat, de asemenea, să participe la programul de reformă economică, ceea ce va ajuta țara în ceea ce privește planificarea bugetară pe termen mediu și prioritizarea reformelor structurale. Ministerul Finanțelor și-a continuat eforturile de îmbunătățire a **transparenței gestionării finanțelor publice**, ceea ce se reflectă în punctajul îmbunătățit pentru bugetul deschis.

În urma publicării strategiei de gestionare a finanțelor publice, autoritățile au organizat primul Dialog privind politica de gestionare a finanțelor publice la Chișinău în mai 2023, cu participarea părților interesate de la nivel național și internațional. Angajamentul autorităților de a îmbunătăți guvernanta fondurilor publice a fost confirmat în continuare, inclusiv prin înființarea unui Consiliu Fiscal independent și credibil. Guvernul a adoptat un nou Regulament cu privire la proiectele de investiții capitale publice, iar dispozițiile acestuia trebuie să fie puse în aplicare în mod corespunzător pentru a sprijini în mod eficient selectarea și canalizarea resurselor de finanțare interne și externe pentru dezvoltarea infrastructurii. Există, de asemenea, un consens cu privire la faptul că sunt necesare eforturi suplimentare pentru a îmbunătăți achizițiile publice și standardele naționale de contabilitate pentru sectorul public pentru a îmbunătăți responsabilitatea și **guvernanta eficace a finanțelor publice**. Punerea în aplicare a Strategiei de dezvoltare a managementului finanțelor publice necesită timp pentru punerea în aplicare, resurse și sprijin extern, iar Ministerul Finanțelor trebuie să își consolideze capacitatea și să îmbunătățească calitatea dialogului privind guvernanta finanțelor publice cu părțile interesate din sectorul public și privat.

Sectorul public și gestionarea resurselor umane

Cancelaria de stat este responsabilă nominal cu gestionarea funcției publice. Cadrul juridic este în vigoare pentru un serviciu public profesionist și nepolitizat: legislația și reglementările privind procedura de recrutare a funcționarilor publici au fost elaborate în principal pe baza principiilor administrației publice. Aproximativ 70 % din posturile din funcția publică au fost recrutate pe bază de concurs și promovare, însă rata cifrei de afaceri a fost ridicată în 2021: 11,24 %, iar participarea la concursuri a fost limitată: 1,7 de persoane pentru un post vacant. Integritatea funcționarilor publici este bine reglementată printr-un cod de conduită al funcționarilor publici, prin legislația privind evaluarea integrității instituționale, precum și prin declarația de avere și interese personale, împreună cu un set de proceduri de control și avizare din partea Autorității Naționale de Integritate și a Centrului Național Anticorupție. În pofida acestui cadru de reglementare adecvat, punerea în aplicare este realizată în principal prin practici administrative privind procedurile de **recrutare** și de **promovare** și este în continuare împiedicată de formalism, de lipsa evaluării competențelor, de procesul de evaluare deficitar și de restricțiile inadecvate privind influența politică, în special în posturile de conducere de nivel superior.

În ceea ce privește egalitatea de gen în administrație, există un dezechilibru între numărul mare de femei care ocupă funcții publice și numărul scăzut de femei în funcții de conducere. Posturile din sectorul public general sunt ocupate în cea mai mare parte de femei (74 % femei și 26 % bărbați). Ponderea femeilor în funcții publice de nivel superior este de 60 %, în timp ce în posturile de conducere din sectorul public este de 70 %. În funcțiile publice executive, aceasta ajunge la 76 %. Posturile publice cu statut special sunt ocupate în principal de bărbați (80 %) sunt mai bine plătite decât cele cu statut general.

Sistemul de gestionare a funcției publice este foarte fragmentat și nu dispune de personal suficient. Sistemul național de informații pentru gestionarea resurselor umane din cadrul funcției publice nu este funcțional din cauza problemelor de întreținere și actualizare de către furnizorul său privat.

O carieră în funcția publică, în special pentru tinerii profesioniști, nu este atractivă. Acest lucru se datorează **remunerăției** inadecvate și unui sistem imprevizibil de dezvoltare a carierei. Sistemul existent de **dezvoltare profesională** a funcționarilor publici nu răspunde suficient nevoilor serviciului public, în special celor din administrația publică locală.

Resursele umane din administrația publică din Moldova sunt puternic afectate de migrația externă și de alți factori specifici de pe o piață a forței de muncă deja foarte tensionată.

Sistemul de remunerare al administrației publice este de o importanță crucială. Proiectul inițial de lege privind un sistem unitar de salarizare corespundea principiilor administrației publice. Legea care a fost adoptată în cele din urmă de Parlament conținea amendamente care au atenuat proiectul inițial și conceptul inițial, iar alte modificări au fost introduse ulterior în temeiul unor legi speciale. Astfel, sistemul actual de salarizare din sectorul public bugetar al Moldovei continuă să prezinte deficiențe sistemice: inegalitatea grilelor de salarizare, lipsa unui mediu bazat pe performanță în sistem și dificultatea de a atrage și de a păstra personalul, în special tinerii.

Răspunderea administrației

Cadrul juridic privind structura și liniile de responsabilitate ale administrației publice stabilește mandatele și competențele autorităților publice centrale, ale autorităților administrative subordonate și ale altor instituții publice. Cadrul juridic nu delimitează suficient funcțiile clare ale instituțiilor subordonate și nici normele pentru asigurarea independenței acestora. Mai mult, normele privind autogestiunea financiară sunt adesea neclare. Sistemul de remunerare și schemele de personal nu sunt aliniate și reprezintă o sursă de rotație a personalului și de insuficiență a personalului.

Cadrul juridic privind serviciile este neclar, în special între activitățile comerciale și necomerciale și statutul de profit sau non-profit. Prin urmare, în multe cazuri, instituțiile publice furnizează servicii comerciale din partea serviciilor publice, fiind, în același timp, subvenționate de la bugetul public.

În general, raportarea guvernamentală permite controlul public: rapoartele de evaluare și monitorizare a principalelor politici naționale și a planurilor de acțiune sunt publicate periodic pe portalul guvernului pe paginile web oficiale respective ale instituției. Administrația publică este controlată periodic de organisme de supraveghere independente, cum ar fi Biroul Avocatului Poporului (Ombudsman) și Curtea de Conturi, care sunt autorități autonome și independente. Competențele de a emite recomandări și decizii pentru organismele de supraveghere independente relevante sunt stabilite în actele normative ale acestora.

Dreptul de acces la informațiile publice este reglementat de Legea privind accesul la informațiile de interes public și de Legea privind transparența în procesul decizional. O nouă lege privind accesul la informații a fost adoptată în iunie 2023, în mare parte în conformitate cu Convenția de la Trømso a CoE, precum și cu recomandările organizațiilor internaționale.

Orice persoană care consideră că o decizie administrativă sau o acțiune/inacțiune din partea autorităților publice îi încalcă dreptul sau libertatea stabilită prin lege, are dreptul de a recurge la o procedură prejudiciabilă de soluționare a litigiilor sau de a introduce o acțiune în contencios administrativ. Dreptul de a solicita despăgubiri pentru orice prejudiciu administrativ este garantat de Constituție. Eficacitatea controlului jurisdicțional al acțiunilor administrative reprezintă un motiv de îngrijorare. Deși există garanții formale de acces la justiția administrativă, publicul este din ce în ce mai afectat de numărul tot mai mare de cauze restante.

Furnizarea de servicii către cetățeni și întreprinderi

Serviciile publice sunt furnizate online și/sau prin intermediul unui ghișeu unic. Portalul serviciilor publice (services.gov.md) este un punct unic de acces pentru persoanele fizice și juridice la informațiile privind serviciile administrative publice.

O altă inițiativă dezvoltată de Agenția pentru guvernanta electronică este înființarea de centre unificate de servicii publice, care oferă puncte comune de acces la o gamă largă de servicii publice disponibile în format electronic. Unul dintre principalele obiective ale instituției este simplificarea procesului de furnizare a unor servicii publice de bună calitate persoanelor din zonele rurale și din diaspora. În total, 32 de servicii publice sunt acum accesibile prin intermediul platformei publice de servicii electronice. În plus, alte 42 de servicii publice au fost integrate în serviciul public MDelivery, ceea ce permite solicitarea și livrarea documentelor direct la adresa de domiciliu a utilizatorului.

2.2. STATUL DE DREPT ȘI DREPTURILE FUNDAMENTALE

2.2.1. Capitolul 23: Sistemul judiciar și drepturile fundamentale

Valorile fundamentale ale UE includ statul de drept și respectarea drepturilor omului. Un sistem judiciar eficient (independent, de înaltă calitate și eficient) și combaterea eficientă a corupției sunt de o importanță capitală, la fel ca și respectarea drepturilor fundamentale în drept și în practică.

Moldova **are un anumit nivel de pregătire** pentru aplicarea *acquis-ului* UE și a standardelor europene în domeniul justiției și al drepturilor fundamentale și, în general, a **înregistrat unele progrese** în aceste domenii.

Funcționarea sistemului judiciar

Moldova **are un anumit nivel de pregătire** în domeniul sistemului judiciar. Țara a **înregistrat progrese semnificative în ceea ce privește** reforma sectorului justiției. Candidații pentru Consiliul Superior al Magistraturii și pentru Consiliul Superior al Procurorilor CSP au trebuit să fie supuși unei verificări pe baza legii corespunzătoare adoptate în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția. Parlamentul a adoptat, de asemenea, o lege privind reforma Curții Supreme de Justiție și a început verificarea candidaților și a judecătorilor săi, în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția. La sfârșitul lunii octombrie, Moldova a anunțat un concurs pentru funcția de procuror general. În iulie 2023, Parlamentul a adoptat o lege privind verificarea în continuare a judecătorilor și procurorilor aflați în funcții la nivel înalt, care a fost consultată cu Comisia Europeană și aliniată, în linii mari, la recomandările Comisiei de la Veneția. Cu toate acestea, Președintele a returnat apoi legea Parlamentului cu modificări suplimentare, pe care Parlamentul le-a adoptat în august 2023. Versiunea finală a legii a fost transmisă Comisiei de la Veneția pentru revizuire.

Durata procedurilor, ratele scăzute de soluționare a cauzelor și numărul mare de cauze nesoluționate afectează în mod negativ eficiența sistemului judiciar. Nu s-au înregistrat progrese semnificative în ceea ce privește urmărirea penală a cazurilor de corupție la nivel înalt și a cauzelor penale de lungă durată. Cu toate acestea, a existat un verdict asupra oligarhilor fugitivi. Din cauza lipsei cvorumului în cadrul CSM, în ultimii 3 ani nu au fost numiți noi judecători. Cu toate acestea, în urma numirii a trei membri care nu sunt judecători și a patru membri judecători în cadrul CSM

În martie și, respectiv, aprilie 2023, CSM și-a restabilit cvorumul și a făcut noi numiri în cadrul sistemului judiciar, inclusiv în noi grade. Strategia de reformă a justiției și planul de acțiune pentru perioada 2022-2025 au fost adoptate în decembrie 2021, cu un accent puternic pe restabilirea încrederii publice în sistemul judiciar. Moldova a pus în aplicare strategia de reformă a sectorului justiției și planul de acțiune pentru perioada 2022-2025, punând un accent puternic pe restabilirea încrederii publice în sistemul judiciar. Noua hartă judiciară, care ar trebui să reformeze sistemul judiciar, trebuie finalizată.

În anul următor, țara ar trebui, în special:

- continuarea punerii în aplicare a strategiei de reformă a justiției, în special a proceselor de verificare prealabilă și de verificare în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția și numirea ulterioară a membrilor rămași ai Consiliului Superior al Magistraturii (CSM), ai Consiliului Superior al Procurorilor (CPS) și ai Curții Supreme de Justiție, dar și a membrilor colegiilor CSM și CSP, precum și a altor judecători și procurori, printr-o procedură obiectivă, transparentă și bazată pe merit, în conformitate cu standardele europene: să demonstreze un bilanț clar în această privință;
- să îmbunătățească funcționarea Institutului Național de Justiție, să elaboreze strategii privind resursele umane pentru sistemul judiciar și serviciile de urmărire penală și să finalizeze noua hartă judiciară urmând o abordare sistematică în conformitate cu standardele europene și pe baza unei analize cuprinzătoare a situației actuale;
- consolidarea capacității sistemului judiciar și a instituțiilor autonome ale acestuia, inclusiv îmbunătățirea calității și eficienței activității Consiliului Superior al Magistraturii și a Consiliului Superior al Procurorilor.

Documente strategice și buget

Punerea în aplicare a strategiei de reformă a justiției pentru perioada 2022-2025 și a planului său de acțiune este în curs de desfășurare. Acest lucru este coordonat de un grup de monitorizare înființat în 2022 la Ministerul Justiției. În 2022, ministerul a demonstrat un angajament real de a pune în aplicare reformele și a luat primele măsuri pentru punerea în aplicare a strategiei. Acestea au inclus inițierea legislației (adoptate ulterior) privind verificarea prealabilă a candidaților CSM și CSP, privind reforma și verificarea Curții Supreme de Justiție și a judecătorilor și candidaților acestuia, precum și privind verificarea în continuare a altor judecători și procurori de nivel înalt.

Organele de administrare

CSM și CSP sunt principalele organisme autonome ale sistemului judiciar. Cele două instituții gestionează sistemul judiciar și carierele judecătorilor și procurorilor. Toți membrii CSM și CSP sunt numiți pentru un mandat de 4 ani. Componența și procedurile de numire ale acestora sunt, în linii mari, conforme cu standardele europene.

În aprilie 2022, au intrat în vigoare modificări constituționale privind rolul, componența și organele specializate ale CSM, precum și modificările legate de numirea și alte aspecte legate de cariera judecătorilor. Aceste modificări au îmbunătățit în mod semnificativ cadrul juridic privind independența, responsabilitatea și eficiența sistemului judiciar și a administrației judiciare, în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția și ale GRECO.

CSM este alcătuit din 6 membri judecători și 6 membri care nu sunt judecători. CSP are 13 membri:

5 procurori, 4 membri care nu sunt procurori și 4 membri *ex officio*: procurorul general, președintele CSM, ministrul justiției și Avocatul Poporului (Ombudsman).

Colegiile subordonate ale CSM sunt Colegiul de selecție și carieră a judecătorilor, Colegiul pentru evaluarea performanței judecătorilor, Colegiul de disciplină și Inspekția Judiciară/Procurorilor. Colegiile subordonate ale CSP sunt Colegiul de selecție și carieră a procurorilor, Colegiul pentru evaluarea performanței și Colegiul disciplinar.

Legea privind evaluarea extraordinară („*pre-vetting*”) a candidaților pentru posturile vacante în cadrul CSM, al CSP și al colegiilor acestora a intrat în vigoare în martie 2022, în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția. Acesta instituie comisia de verificare prealabilă („Comisia Pre-Vetting”) formată din 3 de membri naționali și 3 de membri internaționali. În ceea ce privește CSM, Comisia Pre-Vetting și-a finalizat evaluarea în ianuarie 2023. Numai cinci judecători candidați și trei candidați care nu sunt judecători au obținut decizii pozitive. Mai mulți judecători au introdus o cale de atac la un organism special de soluționare a căilor de atac din cadrul CSJ împotriva deciziilor negative ale Comisiei Pre-Vetting. Mandatul Comisiei Pre-Vetting a fost prelungit pentru a asigura funcționarea acestui organism până la încheierea procedurii de recurs. A fost lansată o nouă cerere de candidaturi pentru posturile vacante rămase pentru membrii CSM care nu sunt judecători, precum și pentru posturile vacante rămase rezervate judecătorilor din a doua și a treia instanță.

După mai mulți ani cu o componență incompletă, cvorumul CSM a fost restabilit atunci când Parlamentul a numit trei membri care nu sunt judecători în martie 2023, iar Adunarea Generală a Judecătorilor a numit patru membri judecători (pe lângă un membru judecător aflat deja în funcție) în aprilie 2023, numărul total de membri ajungând la 8 din 12. Trei membri care nu sunt judecători și un membru judecător urmează să fie numiți.

CSM cu cvorumul restabilit își exercită mandatul, inclusiv numirea de noi judecători, și a emis o decizie privind transferul judecătorilor de la instanțele inferioare la CSJ pentru a înlocui judecătorii demisionari în urma demisiei a 20 din cei 25 judecători ai CSJ.

La 9 iunie, Parlamentul a adoptat amendamentele pentru reformarea colegiilor CSM pentru selectarea și evaluarea performanței judecătorilor. Cele două colegii au fuzionat într-un singur organism compus din 9 de membri (5 judecători de carieră și 4 reprezentanți ai societății civile) cu un mandat de 6 ani. Judecătorii vor fi acum evaluați o dată la 5 ani, în loc de 3 ani, pe baza competenței profesionale, a aptitudinilor organizaționale și a integrității profesionale.

În iulie, Parlamentul a adoptat noi norme privind selecția, promovarea și răspunderea disciplinară a procurorilor, reflectând noile norme pentru judecători și fuzionând colegiile responsabile cu selecția și evaluarea performanței procurorilor. De asemenea, acesta a ajustat componența CSP: Începând din 2026, ministrul justiției și președintele CSM nu vor mai fi membri ai CSP.

În cadrul procesului de *pre-vetting*, candidații pentru colegiile SCM și SCP nu au fost încă verificați și numiți în prealabil și a fost lansată o cerere de candidaturi în acest sens.

Printre chestiunile nesoluționate privind funcționarea ambelor Consilii care trebuie abordate se numără ocuparea posturilor vacante rămase în CSM și în organele specializate ale acestuia de către Adunarea Generală a Judecătorilor (doi membri judecători) și Parlament (doi membri care nu sunt judecători). Evaluarea candidaților pentru CSP este în curs de desfășurare, iar posturile vacante pentru CSP nu au fost încă ocupate. Planurile de numire a primilor membri care au făcut obiectul *pre-vetting*-ului în august 2023 au eșuat după ce Adunarea Generală a Procurorilor a decis să

amâne votul până la soluționarea tuturor căilor de atac pendinte împotriva rezultatelor verificării pre-vetting. La sfârșitul lunii octombrie, a fost lansat, de asemenea, un concurs pentru funcția de Procuror General.

Independența și imparțialitatea

Independența sistemului judiciar este consacrată în Constituție. Modificările constituționale care au intrat în vigoare în aprilie 2022 au introdus o serie de elemente care îmbunătățesc independența sistemului judiciar, în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția. Printre modificări se numără introducerea numirii tuturor judecătorilor, inclusiv a CSJ, de către președinte, la propunerea CSM (cu drept de veto unic al președintelui, însă decizia finală aparține CSM), în locul Parlamentului, de a reduce riscul de politizare. În plus, modificările au eliminat perioadele de probă pentru judecători, au reglementat imunitatea funcțională a judecătorilor la nivel constituțional și au modificat componența CSM (asigurându-se că cel puțin jumătate dintre membri sunt judecători aleși de colegii lor).

În aprilie 2022, în conformitate cu articolul 16 din Constituție, CSM a prezentat președintelui o listă de 39 judecători care urmează să fie reconfirmați în funcție. Președintele Sandu a respins 25 judecători de pe listă pe baza unor criterii de integritate și reputație. Ulterior, a emis un decret de numire a celorlalți 14 judecători preselectați până la vârsta de pensionare a acestora. CSM nou format poate avea o a doua revizuire a judecătorilor respinși și poate prezenta din nou președintelui lista acestora.

Numirile judiciare rămân o provocare în Moldova. Absolvenții Institutului Național de Justiție (INJ) și cei care nu sunt absolvenți, care au 5 ani de experiență și au promovat examenul final al INJ, sunt eligibili pentru numire. Rezultatele examenului final al INJ reprezintă doar unul dintre criteriile de selecție (reprezentând 70 % din punctaj). Alte criterii sunt durata și natura experienței profesionale și o scrisoare de recomandare. Comitetul de selecție nu este obligat să urmeze clasamentul examenului final al INJ. Adesea, candidații care au obținut cele mai bune punctaje la examen nu s-au numărat printre cei propuși de CSM pentru numirea în funcția de președinte.

CSP a selectat noi procurori din grupul absolvenților INJ. Pe de altă parte, CSM a selectat în principal avocați cu experiență în ultimele runde de numiri, fără a-și justifica deciziile privind selecția și numirea de noi judecători. Prin urmare, peste 90 de absolvenți ai INJ au fost înscrși pe listele de așteptare pentru numirile judiciare.

La 30 martie 2023, Parlamentul a adoptat Legea privind Curtea Supremă de Justiție (SCJ), modificând componența și competențele acesteia în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția. CSJ a fost redus de la 33 la 20 de membri, dintre care 11 vor fi aleși din rândul judecătorilor și 9 dintre avocați, procurori și cadre universitare din domeniul juridic. Principala responsabilitate a SCJ este în continuare aceea de a se asigura că legea este aplicată în mod consecvent în întreaga jurisdicție națională.

În octombrie 2022, Parlamentul a modificat Legea cu privire la procuratură, în general în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția. Sunt necesare în continuare eforturi pentru a consolida independența funcțională a Sistemului Procuraturii și eficiența Procuraturii Generale.

Responsabilitate

Parlamentul a adoptat două legi care oferă temeiul juridic pentru verificarea judecătorilor Curții Supreme (inclusiv a candidaților) și, respectiv, a celorlalte categorii de judecători și procurori, în

special a celor care ocupă funcții la nivel înalt, cuprinzând o treime din totalul judecătorilor și procurorilor. Legile au fost elaborate, în linii mari, în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția.

În primul rând, la 30 martie 2023, Parlamentul a adoptat Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și a candidaților pentru CSJ. Legea prevede înființarea unei comisii de evaluare care să cuprindă trei membri locali și trei membri internaționali însărcinați cu evaluarea situației financiare și a integrității judecătorilor și candidaților CSJ. După anunțarea acestei măsuri de reformă în februarie 2023, 20 din cei 25 judecători ai CSJ și-au prezentat demisia, iar CSM a decis să transfere judecători la CSJ de la instanțele inferioare, pentru ca acesta să rămână operațional.

În al doilea rând, în iulie 2023, Parlamentul a adoptat o lege privind evaluarea externă în continuare a judecătorilor și procurorilor aflați în funcții la nivel înalt, care a fost consultată cu Comisia Europeană și aliniată, în linii mari, la recomandările Comisiei de la Veneția. Cu toate acestea, Președintele a returnat legea Parlamentului cu modificări suplimentare, pe care Parlamentul le-a adoptat în august 2023. Aceste revizuri suplimentare nu au fost consultate cu Comisia de la Veneția. Legea prevede crearea a două comisii de evaluare, una pentru judecători și una pentru procurori, ambele alcătuite din trei membri locali și trei membri internaționali fiecare. Versiunea finală a legii a fost transmisă Comisiei de la Veneția pentru revizuire în septembrie 2023.

În februarie 2023, Parlamentul a adoptat modificări ale legii privind răspunderea disciplinară a judecătorilor, care au intrat în vigoare la 18 aprilie 2023. Prin aceste modificări, componența comisiei de disciplină a fost redusă la șapte membri, două abateri disciplinare generale au fost eliminate, anumite aspecte ale procedurii au fost clarificate și dreptul la o cale de atac împotriva deciziilor CSM direct la CSJ a fost restabilit. Cu toate acestea, în conformitate cu recomandările GRECO din martie 2023, obiectivitatea, eficiența și transparența răspunderii disciplinare trebuie consolidate în continuare în drept și în practică.

Unul dintre principalele obiective ale reformei justiției este de a raționaliza activitatea autorităților anticorupție și de integritate. În special, reforma abordează repartizarea responsabilităților Procuraturii Anticorupție (PA) și ale Centrului Național Anticorupție (CNA). Legislația relevantă a fost adoptată de Parlament în august 2023.

Codul de etică și de conduită profesională al judecătorilor adoptat de CSM în 2018 este, în general, în conformitate cu standardele europene. O Comisie judiciară de etică și conduită profesională a judecătorilor a fost înființată în martie 2017 în cadrul CSM pentru a promova în mod eficace integritatea judiciară a judecătorilor.

Legea privind statutul judecătorului prevede o evaluare a nivelului calificărilor și competențelor profesionale ale judecătorilor. Rezultatele negative ale unei astfel de evaluări pot conduce la o evaluare extraordinară, inclusiv atunci când hotărârile judecătorești luate de un judecător ridică semne de întrebare cu privire la nivelul calificărilor și al competențelor sale profesionale. Această evaluare extraordinară poate duce la demiterea judecătorului de către CSM.

Sistemul de detectare a încălcărilor normelor de integritate trebuie să devină mai eficace, mai obiectiv, mai coerent și mai credibil. În plus, trebuie să se dea curs tuturor cazurilor care justifică răspunderea disciplinară sau etică. Nu există nicio cale de atac împotriva deciziilor comisiilor de etică ale ambelor consilii, care adesea nu oferă o justificare suficientă pentru deciziile lor.

Profesionalism și competență

Un Program Integrat de Gestionare a Dosarelor este acum în cea de-a cincea versiune îmbunătățită. Programul acoperă toate activitățile procedurale ale unui judecător, inclusiv înregistrarea, distribuirea și transferul dosarelor.

Criteriile obiective generale pentru distribuirea cauzelor între instanțe includ specializarea (cauzele pentru judecătorul de instrucție, cauzele civile, insolvența etc.) și complexitatea unei cauze. Acest lucru permite distribuirea în mod egal a volumului de muncă între judecători.

În ultimii ani s-au înregistrat îmbunătățiri în ceea ce privește independența și obiectivitatea în ceea ce privește distribuirea cauzelor în instanță prin intermediul sistemului automat de distribuție. Pentru a evita manipularea sistemului automat, trebuie să existe norme care să oblige președintele instanței să monitorizeze în mod proactiv distribuirea cazurilor și să furnizeze motive clare pentru fiecare atribuire a cazurilor, inclusiv orice excepție, și să comunice aceste informații în mod public.

Calitatea justiției

În 2022, 23.1 milioane EUR au fost alocate instanțelor judecătorești, iar 19.4 milioane EUR parchetelor. Aceasta indică o creștere față de 2020, când 21.2 milioane EUR au fost alocate instanțelor și 17.4 milioane EUR parchetelor.

Numărul judecătorilor (17) la 100 000 de locuitori este mai mic decât media europeană (22.2), iar numărul procurorilor (23) este dublu față de media europeană (11.8).

Bugetul alocat Institutului Național de Justiție (INJ) pentru 2022 a fost de 20 945 900 MDL (aproximativ 1 047 295 EUR), ceea ce reprezintă o creștere față de bugetul alocat pentru 2021, care a fost de 19 988 600 MDL (aproximativ 1 001 839 EUR). Consiliul de administrație al INJ aprobă anual efectivele de personal formate din 73 unități, dintre care 25 sunt ocupate de formatorii INJ. Legea privind Institutul Național de Justiție reglementează în mod necorespunzător admiterea și absolvirea. S-au depus eforturi pentru a spori transparența proceselor de admitere și de absolvire, dar acestea nu au fost suficiente pentru a inversa percepția negativă a publicului. Pe termen scurt, țara ar trebui să introducă un set de măsuri suplimentare pentru a spori obiectivitatea reală și percepută a proceselor de admitere și de absolvire și pentru a reduce subiectivitatea evaluării. Pe termen lung, INJ ar trebui să reprojeteze întregul ciclu de admitere, formare inițială și absolvire pe baza competențelor, în conformitate cu standardele și bunele practici europene. În prezent, un număr limitat de absolvenți ai INJ sunt numiți judecători și procurori, în timp ce INJ ar trebui să devină punctul unic de acces la aceste profesii.

Ar trebui efectuată o evaluare periodică și aprofundată a programelor de formare inițială și continuă pentru a le îmbunătăți. Ar trebui dezvoltate sau revizuite cursurile de formare privind competențele judiciare, inclusiv subiecte legate de raționamentul juridic, etica și comportamentul profesional, aspecte trans-disciplinare, gestionarea timpului și a cazurilor, sistemele de informații și colectarea datelor, precum și gestionarea eficace a instanțelor.

Deși există un temei juridic pentru soluționarea alternativă a litigiilor în Moldova, sub forma medierii extrajudiciare, a concilierii și a arbitrajului, utilizarea acesteia este limitată la mai puțin de 1 % din totalul cazurilor. Trebuie îmbunătățită sensibilizarea cetățenilor cu privire la serviciul de soluționare alternativă a litigiilor.

Eficiență

Durata lichidării stocului de cauze pendinte – timpul necesar unui sistem judiciar pentru a soluționa o cauză – și numărul de cauze pendinte rămân o preocupare majoră. Durata lichidării stocului de

cauze litigioase civile și comerciale a crescut la 171 de zile în 2020, comparativ cu 143 de zile în 2018. Rata de soluționare a cauzelor civile este de 97 % în primă instanță (și de 95 % în a doua instanță. Rata de soluționare a cauzelor penale este de 90,8 % în primă instanță și de 93,2 % în a doua instanță. În cauzele administrative, această rată este de 95 % în primă instanță și de 87,7 % în a doua instanță.

Numărul cauzelor pendinte se ridică la 22 299 și 3 330 de cauze pentru prima și, respectiv, a doua instanță. Durata lichidării stocului de cauze pendinte pentru documentele executorii la sfârșitul anului 2022 a fost de 715 de zile, rata de soluționare a cauzelor a fost de 83,5 %, iar rata de închidere a fost de 33,7 %. În septembrie 2023, Ministerul Justiției a aprobat un regulament conform căruia toți executorii judecătorești sunt obligați să țină evidența dosarelor în sistemul electronic, îmbunătățind trasabilitatea și prezentarea generală a procedurilor de executare silită.

Bugetul pe 2020 pentru sistemul judiciar este de 0,40 % din PIB, ceea ce reprezintă mai puțin decât bugetul pentru 2018 (0,48 % din PIB).

Lupta împotriva corupției

Moldova are un anumit nivel de pregătire în lupta împotriva corupției. Legislația a fost modificată pentru a clarifica mandatele instituțiilor responsabile cu investigațiile. O nouă legislație privind procesele *in absentia* a fost utilizată pentru a finaliza o hotărâre în cauza împotriva unui oligarh bine cunoscut. Bilanțul condamnărilor de corupție la nivel înalt a crescut ușor. Proiectele de amendamente la legea privind denunțatorii au fost adoptate de Parlament în iunie 2023. S-au înregistrat unele progrese, care trebuie susținute pentru a elimina numeroasele blocaje rămase care împiedică procesele de reformă.

În perioada următoare, Moldova ar trebui, în special:

- să adopte noua strategie națională privind integritatea și combaterea corupției pentru 2024 și ulterior, precum și planul de acțiune pentru punerea în aplicare a acesteia;
- finalizarea reformei cadrului instituțional anticorupție, în special creșterea capacității instituțiilor în cauză;
- punerea în aplicare a recomandărilor GRECO aflate în așteptare și a avizului și orientărilor ODIHR privind transparența și responsabilitatea.

Bilanț

Una dintre cele mai mari realizări ale Moldovei în acest domeniu a fost îmbunătățirea cooperării internaționale la nivel operațional și de anchetă. Procuratura Anticorupție utilizează în mod eficace echipele comune de anchetă, cu sprijinul Eurojust, pentru a investiga fraudă în valoare de 1 miliarde USD. Echipa comună de anchetă moldo-letonă s-a dovedit a fi de succes, iar metodologia sa va fi aplicată cooperării cu alte țări, cum ar fi Estonia și Elveția.

În cursul perioadei de raportare, Procuratura Anticorupție și Biroul Procurorului Public European au semnat un acord de lucru, care a avut ca rezultat o formare comună și un schimb de informații. Centrul Național Anticorupție (CNA) a consolidat cooperarea internațională cu instituții similare și au fost stabilite mai multe contacte bilaterale. Un exemplu de cooperare internațională îmbunătățită, bazată pe contactul direct cu autoritățile UE, a fost identificarea și înghețarea activelor situate în Spania, în valoare de aproximativ 56 de milioane EUR, legate de cazul de fraudă în valoare de 1 miliarde USD. Autoritățile moldovene au solicitat identificarea și înghețarea

activelor în ianuarie 2023, rezultatele fiind obținute în martie 2023.

În 2022, au fost inițiate 434 anchete privind infracțiuni de corupție la nivel înalt. Acestea au vizat corupția pasivă (162 de cazuri), corupția activă (56 de cazuri), traficul de influență (84 cazuri), abuzul de putere/abuzul de poziție oficială (99 cazuri), excesul de putere sau excesul autorității publice (29 cazuri) și îndeplinirea din neglijență a atribuțiilor (4 cazuri). Dintre acestea, 180 de cazuri au fost trimise în instanță, ceea ce a dus la pronunțarea a 108 sentințe de condamnare. Cauzele penale împotriva a 1 fost președinte al Moldovei, 2 judecători, 9 procurori și 1 angajat al Serviciului de Informații și Securitate au fost urmărite penal și trimise în instanță în 2022.

În ceea ce privește infracțiunile de corupție, în 2022, instanțele au pronunțat 131 sentințe împotriva a 147 de persoane: pedepse cu închisoarea pentru 18 de persoane (12,2 % din totalul de 147 de persoane condamnate, față de 11,6 % în 2021); pedepse cu suspendare pentru 64 de persoane (43,53 % față de 47,8 % în 2021); amenzi pentru 64 de persoane (43,53 % față de 39,2 % în 2021); și servicii în folosul comunității neremunerate pentru o persoană (0,68 % față de 1,4 % în 2021).

Printre funcționarii publici de rang înalt și alte persoane condamnate de instanțele de judecată în 2022 se numără 1 de procurori, 3 judecători și 12 directori de întreprinderi.

În 2022, au fost inițiate 121 de **anchete financiare** în paralel cu 94 de cazuri penale privind corupția, acțiunile legate de corupție și îmbogățirea ilicită.

În 2022, 250 de cereri au fost trimise Agenției de Recuperare a Bunurilor Infracționale, ceea ce reprezintă 9 % sau 21 de cereri mai mult decât în anul precedent. Acestea au inclus 171 de cereri legate de cazuri de corupție, cu 29,54 % mai multe decât în 2021, când existau 132 de cereri.

În 2022, anchetele financiare desfășurate în paralel de agenți de cercetare penală au identificat 630 de active în valoare de 2 162 207 564 MDL (aproximativ 108 milioane EUR), care au fost confiscate de Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale. Din sumele sechestrate confirmate de instanțe (786 986 848 MDL), 717 773 919 MDL (35.85 milioane EUR) sunt legate de cazuri de corupție. În 2021, bunurile confiscate ca parte a cazurilor de corupție au fost în valoare de 336 168 560 MDL (16.8 milioane EUR). Comparând anii 2021 și 2022, aceasta indică o creștere de 113,39 %.

În 2022 și 2023, serviciile de urmărire penală au solicitat acest lucru, iar instanțele au admis **retragerea imunității în 9** de cauze în care erau implicați 5 de judecători și 4 de membri ai Parlamentului. Aceste persoane au fost găsite vinovate de infracțiuni în temeiul articolului 327 din Codul penal (abuz de putere sau abuz în serviciu), al articolului 307 (pronunțarea unei pedepse, a unei decizii, a unei ordonanțe sau a unei hotărâri judecătorești cu încălcarea legii), al articolului 352/1 (declarații false în declarații), al articolului 330/2 (îmbogățirea ilicită), al articolului 190 (fraudă) și al articolului 243 (spălare de bani).

În ceea ce privește cazurile de avere ilicită detectate, între 2022 și martie 2023, Procuratura Anticorupție (PA) a inițiat 45 de cauze penale. Dintre acestea, 3 au fost abandonate, iar 3 au fost trimise în instanță (implicând un fost judecător, un fost procuror și un fost șef al Serviciului de securitate și de informații). În martie 2023, PA avea 50 de cauze penale în curs.

În ceea ce privește **protecția denunțătorilor**, Avocatului Poporului (Ombudsmanul) a examinat 11 de plângeri din partea unor presupuși denunțători.

În ceea ce privește **conflictele de interese**, în 2022, Autoritatea Națională de Integritate (ANI) a evaluat 219 de cazuri de suspiciune de conflicte de interese, dintre care 91 au fost considerate

relevante. În urma evaluării, s-a constatat că sancțiunile aplicate au un efect disuasiv. În ceea ce privește **declarațiile de avere**, la 1 ianuarie 2023, 840 323 declarații au fost publicate pe site-ul web al ANI pe portalul declarațiilor dedicat. Dintre acestea, în 72 202 au fost depuse 2022 de declarații. În conformitate cu articolul 330/2 din Codul contravențiilor, în 2022, ANI a constatat 140 de contravenții care încălcau normele privind declararea bunurilor și a intereselor personale. În 38 de cazuri, ANI a constatat suspiciuni rezonabile că a fost comisă o infracțiune și le-a raportat autorităților de urmărire penală. În 2022, ANI a aplicat amenzi în cuantum de 487 595 MDL (24 504 EUR).

În 2022, inspectorii de integritate au verificat declarațiile de avere și de interese personale ale 402 din 440 judecători (aproximativ 91 %), 627 din 634 procurori (aproximativ 99 %), 2 din 9 membri ai Consiliului Superior al Magistraturii (aproximativ 22 %) și 3 din 10 membri ai Consiliului Superior al Procurorilor (aproximativ 30 %).

În ceea ce privește cazurile de încălcare a legislației privind **finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale** în 2022, Comisia Electorală Centrală (CEC) a inițiat proceduri de contravenție împotriva a 10 partide politice suspectate de încălcarea alocării bugetului de stat. În Decizia nr. 678 din 9 septembrie 2022, CEC a constatat că partidul Șor a cheltuit fonduri financiare și materiale nedeclarate și a depășit plafonul de fonduri stabilit pentru noile alegeri locale din 29 mai 2022. Prin urmare, CEC a sancționat partidul interzicându-i să primească alocări din bugetul de stat pentru 6 luni, de la 1 ianuarie 2023 până la 30 iunie 2023. Legalitatea deciziei CEC a fost confirmată la 24 octombrie 2022 printr-o hotărâre pronunțată de Curtea de Apel Chișinău și la 31 octombrie 2022 printr-o decizie irevocabilă a Curții Supreme de Justiție.

Cadrul instituțional

Centrul Național Anticorupție (CNA), Procuratura Anticorupție și Autoritatea Națională de Integritate (ANI) sunt principalele instituții specializate în combaterea corupției și sunt responsabile de integritate și de prevenirea și combaterea corupției.

Prevenirea corupției

Instituțiile care se ocupă de prevenirea și combaterea corupției sunt poliția, poliția de frontieră, Serviciul Vamal, Inspekția Fiscală de Stat, Serviciul de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor și Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale. În noiembrie 2022, CNA a organizat Conferința anuală al Partenerilor Europeni Împotriva Corupției și al Rețelei Europene Anticorupție, care a contribuit la îmbunătățirea cooperării internaționale și a contactelor bilaterale.

Modificările legislative privind repartizarea competențelor de investigare ale CNA și ale PA au fost adoptate de Parlament. Cele mai recente modificări adoptate în august prevăd că PA va urmări penal cazurile de corupție la nivel înalt, finanțarea ilegală a partidelor și corupția care implică sume mari de bani. CNA și procuraturile teritoriale se vor ocupa de corupția sistemică (de exemplu, educație, sănătate) și de mica corupție.

Proiectul de lege de modificare a Legii privind avertizorii de integritate a fost adoptat de Parlament în iunie 2023. Scopul său este de a îmbunătăți mecanismul de divulgare a aspectelor legate de integritate și prevede noi măsuri de protecție pentru avertizori.

Aplicarea legii

În cadrul instituțional, organele de urmărire penală abilitate să gestioneze cazurile de corupție includ CNA și PA. Nu există instanțe sau comisii judiciare specializate în combaterea corupției,

însă, în iunie 2023, președintele a introdus un concept pentru o judecătorie anticorupție. Legea privind această judecătoria a fost prezentată în august 2023 Comisiei de la Veneția. Programele de formare la locul de muncă pentru judecători și procurori utilizate de Institutul Național de Justiție includ modulul „Economie, corupție și infracțiuni conexe”.

Conducerea țării demonstrează o voință politică puternică de combatere a corupției. Au fost luate măsuri concrete în vederea obținerii unui bilanț credibil al urmărilor penale și al condamnărilor. Modificările legislative au intrat în vigoare în iulie 2022, introducând noi mecanisme de anchetă penală care prevăd judecarea și condamnarea *in lipsă* a persoanelor care încearcă să se sustragă persecuției. Primele proceduri pentru finalizarea procedurilor penale *in absentia* privesc un fost deputat și un lider de partid, oligarh, și un oligarh fugar, în cazul denumit în mod obișnuit „frauda bancară”, a avut loc în 2014.

În decembrie 2022, Parlamentul a adoptat programul național de recuperare a activelor pentru perioada 2023-2027 și planul său de acțiune. Scopul acestora este de a spori transparența și responsabilitatea agențiilor implicate în confiscarea bunurilor provenite din săvârșirea de infracțiuni.

Modificările aduse Codului penal și Codului de procedură penală, votate în iulie 2022, au creat un mecanism de confiscare extinsă. Acest lucru permite confiscarea bunurilor care au fost transferate de persoanele condamnate către terți. Aceasta se aplică în cazurile în care sunt implicate bunuri în valoare de 20 salarii medii sau mai mari și atunci când persoana în cauză nu poate dovedi posesia legală.

Moldova a depus, de asemenea, eforturi sistematice de adaptare a cadrului de reglementare pentru a asigura dezoligarhizarea vieții economice, politice și publice. Inițial, s-a avut în vedere o dublă abordare: (i) adoptarea unei legi-cadru privind dezoligarhizarea; și (ii) o serie de modificări aduse unei game largi de legi care vizează consolidarea instituțiilor și, prin urmare, eliminarea influenței intereselor oligarhice. A fost elaborată o lege privind dezoligarhizarea, care a fost prezentată spre examinare Comisiei de la Veneția în sesiunea sa plenară din martie 2023. În urma publicării avizului Comisiei de la Veneția pe această temă, s-a decis să se deplaseze accentul, într-un plan de acțiune mai sistemic, asupra măsurilor de limitare a influenței economice și politice excesive în viața publică. Proiectul de plan de acțiune a fost deschis pentru consultare publică la 13 aprilie 2023 și adoptat în mai 2023.

Cadrul legislativ

Moldova a ratificat Convenția ONU împotriva corupției și convențiile Consiliului Europei în acest domeniu. Modificările aduse Legii privind avertizorii de integritate, cu scopul de a o armoniza parțial cu dispozițiile Directivei UE privind avertizorii de integritate, au fost adoptate de Parlament în iunie 2023. Există legi care reglementează prevenirea și sancționarea conflictelor de interese, declararea și verificarea activelor, finanțarea partidelor politice, accesul la informații și protecția denunțătorilor. Nu există nicio lege privind **activitățile de lobby**.

Legea privind finanțarea partidelor politice a fost modificată în decembrie 2022 pentru a asigura transparența finanțării partidelor politice și raportarea financiară eficace de către acestea.

Cadrul juridic care reglementează **declarațiile de avere și conflictele de interese** a fost adoptat în 2016, iar modificările ulterioare au fost adoptate în 2021, consolidând competențele inspectorilor de integritate.

Codul de etică

După cum s-a menționat mai sus, Moldova a depus eforturi sistematice pentru a adapta cadrul de reglementare pentru a asigura dezoligarhizarea vieții economice, politice și publice. Planul de acțiune menționat anterior, care cuprinde măsuri de limitare a influenței economice și politice excesive în viața publică, include șapte grupuri de acțiuni: (I) utilizarea jurisdicțiilor offshore, privatizarea și gestionarea proprietăților de stat; (II) prevenirea spălării banilor și consolidarea capacităților de detectare a tranzacțiilor suspecte; (III) identificarea efectivă a proprietarului beneficiar; (IV) investigarea și confiscarea activelor ilicite; (V) consolidarea autorităților din domeniul concurenței și prevenirea manipulării avizelor privind piețele audiovizuale; (VI) îmbunătățirea evaluării riscurilor bancare; și (vii) asigurarea unor condiții de concurență echitabile în politică.

Cadrul strategic

Strategia națională de integritate și anticorupție (SNIA) pentru perioada 2017-2023 este al treilea document de politică pus în aplicare în domeniul combaterii corupției și integrității. Cele șase obiective ale actualului SNIA sunt: (I) descurajarea implicării în acte de corupție; (II) recuperarea produselor obținute din infracțiuni de corupție; (III) etica și integritatea în sectoarele public, privat și neguvernamental; (IV) protecția avertizorilor de integritate și a victimelor corupției; (V) transparența instituțiilor, finanțarea partidelor politice și a mass-mediei; și (vi) educația societății și a funcționarilor.

Obiectivele SNIA sunt bine interconectate cu obiectivele de dezvoltare durabilă ale ONU. În plus, SNIA este structurat în șapte piloni, fiecare pilon stabilind în mod clar obiective specifice care trebuie atinse. Mecanismele de monitorizare și raportare ar trebui îmbunătățite pentru a asigura punerea în aplicare eficace și eficientă a acțiunilor. Sectoarele cele mai vulnerabile la corupție necesită evaluări specifice ale riscurilor și acțiuni specifice.

Drepturile fundamentale

Cadrul legislativ și instituțional este în mare măsură instituit, iar Moldova și-a asumat un angajament clar de a-și îndeplini obligațiile internaționale în materie de drepturi ale omului. În perioada de raportare s-au depus eforturi pentru punerea în aplicare a Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul). Aceste eforturi au inclus consolidarea mandatelor Consiliului pentru egalitate și ale Avocatului Poporului și adoptarea de programe privind consolidarea egalității de gen și sprijinirea romilor. Persoanele care aparțin minorităților, persoanele cu handicap și, în special, romii, precum și persoanele LGBTIQ, continuă să se confrunte cu discriminare, inclusiv pe piața forței de muncă. Condițiile de detenție sunt în continuare precare.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

→ să îmbunătățească în continuare egalitatea de gen, inclusiv prin adoptarea de măsuri suplimentare de eliminare a violenței de gen, inclusiv prin adoptarea și punerea în aplicare a noului program național privind prevenirea și combaterea violenței domestice și a violenței împotriva femeilor pentru perioada 2023-2027 și a noului program național privind accelerarea egalității de gen pentru perioada 2023-2027 și a planului de acțiune aferent;

→ să pună în aplicare programul de sprijinire a populației rome pentru perioada 2022-2025 la

toate nivelurile de guvernare;

→ punerea în aplicare a recomandărilor Consiliului pentru prevenirea torturii privind prevenirea torturii și a relelor tratamente.

Moldova a ratificat majoritatea principalelor **instrumente internaționale din domeniul drepturilor omului**. Moldova este stat parte la toate tratatele fundamentale ale ONU privind drepturile omului, cu excepția Convenției pentru protecția tuturor persoanelor împotriva disparițiilor forțate. De asemenea, a ratificat toate convențiile fundamentale și de guvernanță ale Organizației Internaționale a Muncii (OIM), 29 din cele 176 de convenții tehnice ale OIM și Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice („Convenția de la Istanbul”). EE

În ceea ce privește **promovarea și asigurarea respectării drepturilor omului**, instituția centrală este Avocatul Poporului (Ombudsman) și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, acreditat cu statut „A” de Alianța globală a instituțiilor naționale pentru drepturile omului. În perioada de raportare au fost luate măsuri pentru consolidarea instituției și clarificarea competențelor prin modificarea cadrului normativ. O comisie parlamentară specială selectează Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. Se acordă imunitate Avocatului Poporului, Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și adjuncților acestora. Cu excepția infracțiunilor flagrante, aceștia pot fi reținuți, arestați sau percheziționați numai cu acordul Parlamentului. Funcționarii instituției care acționează în numele Avocatului Poporului și al Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului se bucură de inviolabilitate atunci când își îndeplinesc sarcinile. Procedura de îndepărtare a ambilor avocați implică o audiere prealabilă de către plenul Parlamentului. Acesta este finanțat de la bugetul de stat, iar reprezentanții săi au dreptul de a se adresa Parlamentului în cazul în care resursele furnizate sunt insuficiente pentru a-și îndeplini mandatul.

Una dintre sarcinile Avocatului Poporului și ale Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului este investigarea acuzațiilor de încălcare a drepturilor omului. În 2022, ambele au examinat 282 de plângeri care îndeplineau condițiile de admisibilitate în ceea ce privește drepturile omului și drepturile copiilor. Acestea au soluționat probleme precum dreptul la sănătate, dreptul la un proces echitabil, dreptul la educație și interzicerea muncii forțate, protecția refugiaților, drepturile persoanelor cu handicap și drepturile persoanelor din teritoriile care nu se află sub controlul guvernului Republicii Moldova. Aceștia au efectuat peste 229 de vizite de monitorizare la instituții de detenție, centre de plasare temporară și alte instituții rezidențiale.

În iunie 2023, 1 048 de cereri erau pendente în fața Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO). CEDO a pronunțat hotărâri cu privire la 31 de cereri și a constatat încălcări ale Convenției Europene a drepturilor omului în 23 din 24 de cazuri, legate în principal de dreptul la respectarea vieții private și de familie, dreptul la un proces echitabil, dreptul la libertate și securitate și interzicerea torturii. În perioada de raportare, au fost atribuite 578 de cereri noi unui organism decizional. În prezent, există 25 de cazuri care fac obiectul unei supravegheri sporite din partea Comitetului de Miniștri.

Pedeapsa **cu moartea** a fost abolită în Moldova din 2006. Nu există nicio discuție sau dezbateră publică în societate sau de către vreun partid politic pentru a o reintroduce.

De mulți ani, prevenirea torturii și a relelor tratamente reprezintă o preocupare majoră pentru Republica Moldova. Deși numărul plângerilor privind relele tratamente a scăzut cu 50 % în ultimul

deceniu, de la aproximativ 1 000 în 2009 la 500 în 2021, mai sunt încă multe de făcut. Procurorii decid rareori să inițieze proceduri penale. Avocatul poporului observă că, în cazurile de tortură/rele tratamente, există o rată scăzută a urmărilor penale inițiate împotriva persoanelor care tolerează sau comit aceste acte. În 2021, procurorii au dat curs doar unui număr de 1 din 11 de plângeri de abuz și doar 4-5 % din plângeri au fost transformate în cauze în instanță. În 2022, procurorul general a înregistrat și a examinat 485 de plângeri privind acuzații de rele tratamente. Urmărirea penală a fost dispusă numai în 69 de cazuri, dintre care 8 priveau acte de rele tratamente, admise în numele minorilor. În celelalte 404 de cazuri (83,2 % din acuzațiile de tortură/rele tratamente), s-a refuzat urmărirea penală, deoarece aceste fapte nu au fost considerate infracțiuni, astfel încât presupusele persoane vinovate au rămas nepedepsite. Comparativ cu numărul de plângeri înregistrate în 2022, cele 15 de cauze penale trimise instanței în vederea examinării pe fond reprezintă doar 3,09 % din total.

Consiliul pentru prevenirea torturii poate efectua vizite (neanunțate) de prevenire și monitorizare în locurile în care deținuții sunt sau pot fi deținuți. În 2022, Consiliul a pregătit și a trimis autorităților 20 de rapoarte privind vizitele, cu 400 de recomandări. Direcția pentru prevenirea torturii din cadrul Avocatului Poporului a pregătit și a trimis autorităților 9 de rapoarte privind vizitele, conținând 170 de recomandări.

Direcția pentru prevenirea torturii din cadrul Avocatului Poporului desfășoară în mod proactiv investigații frecvente privind relele tratamente. Direcția s-a implicat în investigarea cazurilor la nivel înalt. Printre acestea se numără cazul unui tânăr care a decedat în închisoare în circumstanțe neclare și cazul unui soldat recrutat care a susținut că a suferit violențe din partea altor soldați dintr-un centru militar. De asemenea, elaborează rapoarte speciale privind cazuri individuale, care pot fi consultate pe site-ul web public al Avocatului Poporului.

Sistemul penitenciar din Moldova include 18 de închisori. La 1 ianuarie 2023, existau 6 084 de deținuți în închisoare, o scădere față de 6 396 de deținuți în 2021. Majoritatea hotărârilor CEDO împotriva Moldovei se referă la condiții inumane de detenție. În perioada de raportare nu au fost luate măsuri pentru remedierea situației. Toate cele 18 de centre de detenție au fost construite în perioada sovietică. De la independența Moldovei nu s-au înregistrat îmbunătățiri majore, iar închisorile depășesc în prezent capacitatea prevăzută. Accesul inadecvat la tratament medical, supraaglomerarea și starea generală precară a penitenciarelor, precum și lipsa raportării și investigării adecvate a eventualelor rele tratamente și violențe rămân în mare măsură neabordate. Nu au fost aduse modificări cadrului juridic pentru a aborda aceste aspecte.

Guvernul a permis observatorilor locali și internaționali pentru drepturile omului să monitorizeze în mod independent condițiile din închisori. Apărătorii drepturilor omului raportează cu privire la existența unor sisteme de tip „barrack” (celule de mare capacitate) și la supraaglomerare din cauza lipsei de spațiu.

În iunie 2022, Ministerul Justiției a sporit capacitatea de detenție în unele închisori. Acest lucru a fost contrar recomandărilor internaționale și naționale de reducere substanțială a suprapopulării din închisori. În cadrul vizitelor sale, Consiliul pentru prevenirea torturii a constatat supraaglomerarea în trei închisori, cu mult peste capacitatea stabilită de Ministerul Justiției. Problema este cea mai urgentă în închisoarea Chișinău. O altă preocupare este aceea că nu toate închisorile au cazare pentru detenție preventivă, iar suspecții sunt expuși riscului de a fi plasați în secții disciplinare în condiții inumane.

Nu s-au înregistrat progrese în ceea ce privește planurile de construire a unor noi închisori.

Ministerul Justiției derulează în prezent un proiect de construcție în închisoarea Chișinău, cu finanțare din partea Băncii de Dezvoltare a Consiliului Europei. Avocatul Poporului analizează periodic cazurile introduse de deținuți.

Inspectoratul Național de Probațiune este responsabil de probațiune în Moldova. Au fost adoptate numeroase modificări ale codurilor și ale hotărârilor guvernamentale privind executarea hotărârilor judecătorești și a pedepselor. Aceste modificări au fost necesare pentru a corela probațiunea cu normele europene de probațiune și pentru a include noi concepte în legislație, cum ar fi umanizarea pedepselor penale, eliberarea condiționată anticipată și condamnarea cu suspendarea parțială a pedepsei, programele de probațiune, îmbunătățirea calității rapoartelor anterioare condamnării, monitorizarea electronică, protecția victimelor, dezvoltarea parteneriatului și promovarea probațiunii.

Perioada de probă post penală urmărește să supravegheze, să ajute și să consilieze persoanele eliberate din detenție pentru a le ajuta să se adapteze din nou la societate. Perioada de probă pentru minori se efectuează pentru protecția temporară a copiilor aflați în dificultate, resocializare și reintegrare în familia biologică sau adoptivă, în casele de copii de tip familial și în comunitate. OSC-urile desfășoară diferite programe de reintegrare și de resocializare, dar acestea vizează doar grupuri specifice de foști deținuți și nu se desfășoară în întreaga țară și în toate închisorile. Autoritățile ar trebui să consolideze mecanismele naționale de reducere a populațiilor aflate în detenție, inclusiv prin aplicarea efectivă a unor măsuri neprivative de libertate și/sau a altor tipuri de pedepse.

Legea privind **protecția datelor cu caracter personal** este, într-o anumită măsură, aliniată la Regulamentul general al UE privind protecția datelor și la Directiva privind protecția datelor în materie de asigurare a respectării legii. Moldova este încă în curs de armonizare a legislațiilor sale naționale, care este pendinte din 2020. Legile sunt în curs de revizuire/reformulare și vor fi apoi prezentate Parlamentului.

Moldova este parte la Convenția Consiliului Europei pentru protejarea persoanelor față de prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal. În februarie 2023, Moldova a semnat protocolul de modificare a acestei convenții, dar nu a ratificat-o încă. În noiembrie 2022, Moldova a semnat cel de-al doilea protocol adițional la Convenția privind criminalitatea informatică referitor la cooperarea consolidată și la divulgarea probelor electronice.

Centrul național pentru protecția datelor cu caracter personal este autoritatea de supraveghere a prelucrării datelor cu caracter personal în Moldova. Acesta are 39 de angajați pentru cele 45 de posturi autorizate, cel mai mic număr din 2018. Aceasta suferă de o rată ridicată de rotație a personalului și se confruntă cu dificultăți în atragerea și păstrarea talentelor din cauza salariilor mici și a nivelului ridicat de expertiză necesar.

În 2022, Centrul național pentru protecția datelor cu caracter personal a examinat 9 838 de documente de corespondență. În 227 dintre plângerile înregistrate în 2022, au fost inițiate verificări privind respectarea normelor de prelucrare a datelor cu caracter personal. Prin urmare, au fost emise 230 de decizii, iar în 105 dintre acestea s-a constatat o încălcare a dispozițiilor legale. Moldova ar trebui să își continue eforturile de aliniere în continuare a legislației sale la *acquis-ul* UE, să formeze funcționarii publici din toate instituțiile la cele mai înalte standarde internaționale și ale UE și să intensifice campaniile de sensibilizare pentru a informa cetățenii cu privire la drepturile lor.

Dreptul la **libertatea religioasă sau de convingere este**, în general, respectat în Moldova. Cea mai mare parte a populației profesează creștinism ortodox (96,8 % conform recensământului din 2014). Există, de asemenea, mici comunități evreiești, romano-catolice și evanghelice în întreaga țară, precum și Martorii lui Iehova și Mormonii. Nicio comunitate nu a raportat probleme legate de libertatea de cult a membrilor săi. Nu există o organizație specifică care să se ocupe de comunitățile religioase. Pentru toate asociațiile publice și partidele politice, acestea sunt înregistrate de Agenția Serviciilor Publice. Chestiunile legate de încălcarea libertății de religie sau de convingere sunt abordate de Consiliul pentru egalitate și de Avocatul Poporului.

Nu există religie de stat. Legea privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie stabilește că statul recunoaște „importanța excepțională și rolul fundamental” al Bisericii Ortodoxe moldove în viața, istoria și cultura țării. Biserica Ortodoxă din Republica Moldova continuă să utilizeze și să controleze proprietățile istorice și religioase confiscate în perioada sovietică. Guvernul nu a abordat eforturile depuse de mult timp de alte religii pentru a recupera proprietățile confiscate în această perioadă.

Legea prevede restabilirea drepturilor și compensarea daunelor materiale pentru victimele regimurilor totalitare care au controlat teritoriul Republicii Moldova în perioada 1917-1991 și pentru cetățenii care au făcut obiectul unor represalii din motive politice, naționale, religioase sau sociale. Legea se referă în mod specific la restituirea proprietății private pentru victimele erei sovietice. Cu toate acestea, nu menționează bunurile confiscate în timpul Holocaustului și nu se aplică bunurilor comunale confiscate de la grupuri religioase.

Dispozițiile legislației privind înregistrarea privind organizarea grupurilor religioase rămân neabordate. Legea le oferă persoanelor din toate grupurile religioase înregistrate dreptul la înmormântare în cimitirele publice, dar nu este respectată în mod sistematic.

Situația **discursurilor de incitare la ură** rămâne problematică. Discursul de incitare la ură în sine nu este incriminat în Republica Moldova, ci incitarea la ură. Modificările aduse Codului penal, care au intrat în vigoare în iulie 2023, sunt, în general, compatibile cu standardele europene privind sancțiunile penale pentru utilizarea discursurilor de incitare la ură și privind impunerea unor pedepse mai severe pentru infracțiunile care pot fi calificate drept infracțiuni motivate de ură. Codul audiovizualului a introdus sancțiuni mai severe pentru incitarea la ură, în special în timpul campaniilor electorale. Infracțiunile motivate de ură sunt subraportate în Moldova și nu sunt investigate și urmărite penal suficient. Poliția și parchetul nu beneficiază de o formare adecvată cu privire la investigarea acestor cazuri, care adesea nu ajung la instanțe. Din cauza lipsei de măsuri luate de poliție, astfel de cazuri sunt uneori transmise Consiliului pentru egalitate, care nu are competența de a investiga încălcările penale.

Cadrul legislativ pentru combaterea antisemitismului este în vigoare. Planul de acțiune (2021-2024) privind promovarea memoriei Holocaustului și a culturii toleranței pentru combaterea rasismului, a antisemitismului, a xenofobiei și a altor forme de intoleranță este, în general, în concordanță cu Strategia UE de combatere a antisemitismului. Cu toate acestea, punerea sa în aplicare se caracterizează adesea printr-o lipsă de coordonare la nivel local. Guvernul nu asigură întreținerea adecvată a majorității cimitirelor evreiești din întreaga țară și nu le protejează de vandalism. Cazurile și plângerile legate de un cimitir evreiesc și de o sinagogă în Orhei nu au fost încă soluționate.

Libertatea de exprimare

Moldova are un peisaj mediatic pluralist și are un **anumit nivel de pregătire în ceea ce privește libertatea de exprimare**. Țara a înregistrat **unele progrese** în cursul perioadei de raportare, în special în ceea ce privește concentrarea proprietății. Legislația stabilește norme pentru a preveni concentrarea mass-mediei și pentru a asigura transparența proprietății asupra mass-mediei. Consiliul Audiovizualului trebuie să își intensifice eforturile de punere în aplicare a acestor norme. Pentru a asigura conformitatea cu Legea europeană privind libertatea mass-mediei, Codul serviciilor media audiovizuale abordează prejudecățile politice din mass-media de stat. Guvernul ia măsuri pentru a combate dezinformarea în mass-media, care rămâne o provocare, în special dezinformarea răspândită în mass-media online. În încercarea de a limita dezinformarea rusă, în decembrie 2022, Comisia pentru situații excepționale a dispus suspendarea a șase posturi de televiziune care retransmit conținut media din Rusia; decizia a fost contestată în instanță. În 2022 au fost raportate mai multe tentative de intimidare și hărțuire a jurnaliștilor, în principal în Găgăuzia.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să protejeze jurnaliștii într-un mod mai eficace împotriva intimidării și atacurilor, inclusiv prin anchete amânunțite ale autorităților de aplicare a legii;
- să extindă cerințele de transparență în ceea ce privește proprietatea asupra mass-mediei tipărite și online;
- îmbunătățirea mecanismelor de autoreglementare a mass-mediei.

Constituția garantează libertatea de exprimare, care este, în general, respectată. Există o pluralitate a mass-mediei. Poziția Moldovei în clasamentul mondial al libertății presei pentru perioada 2022-2023 a crescut cu 12 de locuri [noua metodologie a Reporterii fără frontiere (RSF), de la a 89-a în 2021 la a 40-a în 2022 la a 28-a în 2023]. Peisajul mediatic este afectat de concentrare și de lipsa de transparență în ceea ce privește proprietatea asupra mass-mediei și de problemele asociate legate de accesul pe piața publicității. Sustenabilitatea financiară reprezintă o provocare pentru organele de presă independente. Presa și mass-media sunt, în general, libere să acopere cauzele în instanță.

Legea privind presa scrisă interzice anumite acțiuni împotriva jurnaliștilor, cum ar fi obstrucționarea activității acestora sau confiscarea bancnotelor lor, și prevede sancțiuni adecvate. Constrângerea sau exercitarea de presiuni prin amenințarea sau intimidarea jurnaliștilor este împotriva legii și ar putea conduce la răspundere penală. În cadrul audierilor publice, Consiliul Audiovizualului examinează cazurile de amenințări, presiuni și intimidări care împiedică sau restricționează exercitarea liberă a profesiei de jurnaliști sau activitatea furnizorilor de servicii mass-media. După caz, Consiliul notifică autoritățile competente.

Intimidarea jurnaliștilor

În general, jurnaliștii pot raporta fără intervenția statului, dar se confruntă cu interferențe în activitatea lor din Găgăuzia. În Adunarea legislativă locală din Găgăuzia, jurnaliștii trebuie să fie înregistrați în regiune pe baza unor criterii neclare. În iulie 2022, un jurnalist al portalului de știri Nokta a fost ejectat forțat de la o reuniune a Adunării Poporului. În august 2022, după un protest la Vulcănești în Găgăuzia, susținătorii unui partid politic au amenințat și au atacat un cameraman de pe portalul de știri Nokta. Poliția a intervenit pentru a proteja cameramanul.

În iulie 2022, fondatorul canalului mass-media independent Jurnal TV a fost acuzat de calomnie. În primă instanță, el a fost găsit vinovat, a fost condamnat la plata unei amenzi de 4 500 de luni și a fost interzis să lucreze la televiziune și la radio timp de 6 luni. Jurnal TV a contestat decizia, iar Curtea de Apel Chișinău a admis apelul în februarie 2023.

Mediul legislativ

Legislația privind serviciile mass-media audiovizuale nu este aliniată la Directiva serviciilor mass-media audiovizuale și la standardele normative ale Consiliului Europei. Modificările aduse Codului serviciilor mass-media audiovizuale au fost adoptate în noiembrie 2022 și au inclus norme privind sancționarea canalelor mass-media. În special, legea actuală prevede că respingerea de către Parlament a raportului anual de activitate al Consiliului ar trebui să conducă la demiterea legală a membrilor Consiliului Audiovizualului (AC). Cu toate acestea, legea nu prevede criterii de evaluare pe care să se bazeze respingerea raportului anual al Consiliului. Faptul că membrii AC pot fi concediați cu ușurință a fost criticat ca modalitate de politizare a membrilor săi. În 2021, Parlamentul a fost criticat pentru demiterea membrilor AC acuzați de combaterea insuficientă a dezinformării. Cu toate acestea, consensul în rândul părților interesate este că membrii actuali ai AC au demonstrat o mai mare independență și angajament față de această funcție decât cei anteriori. Guvernul trebuie să aprobe modificările propuse de Consiliul Europei privind numirea și demiterea din funcție a consiliului de administrație.

În 2022, AC a elaborat și a inițiat un mecanism de „sprijin *inter pares*” cu Consiliul Europei pentru a stabili un criteriu de referință pentru consolidarea stabilității financiare și operaționale. Codul serviciilor mass-media audiovizuale ar trebui să stabilească criterii pentru demiterea din funcție a conducerii și a Consiliului de supraveghere al televiziunii naționale și a membrilor AC în cazul în care performanțele lor nu corespund standardelor. Codul trebuie modificat pentru a clarifica procedurile de numire, astfel încât să se asigure selectarea celor mai buni candidați și să se evite încetarea anticipată din motive de performanță. Ar trebui să se acorde prioritate remunerării adecvate a personalului profesional și a membrilor AC. Cu toate acestea, având în vedere constrângerile financiare cu care se confruntă finanțarea publică, Moldova nu pare să dispună de fonduri suficiente pentru serviciile publice. În plus, AC a redus personalul și echipamentele tehnice și a solicitat donatorilor internaționali să beneficieze de sprijin imediat. Această situație face ca Consiliul să fie vulnerabil la interese comerciale și de altă natură, subminându-i independența.

O evoluție pozitivă pentru a asigura accesul egal la mass-media pentru concurenți în perioadele electorale este faptul că noul Cod electoral (adoptat în decembrie 2022) prevede că AC ar trebui să emită rapoarte săptămânale în perioada campaniei preelectorale.

AC a făcut obiectul unei reforme aprofundate în cursul perioadei de raportare. Acesta a aprobat regulamentul său de organizare și funcționare, iar la 17 iunie 2022, a aprobat noua structură organizatorică formată din 58 de unități de personal. Bugetul AC a crescut cu 30 % între 2022 și 2024. AC trebuie în continuare să își consolideze stabilitatea financiară și independența.

În general, Codul serviciilor mass-media audiovizuale ar trebui să fie aliniat în continuare la Directiva UE privind serviciile mass-media audiovizuale, pentru a garanta independența AC și a organismului public de radiodifuziune.

Punerea în aplicare a legislației/instituțiilor

AC monitorizează conținutul local, îndeplinirea cerințelor de limbă română și acuratețea informațiilor difuzate. Aceasta a aplicat mai multe amenzi în valoare de câteva mii de euro

canalelor care au retransmis conținut politic și militar rus. Monitorizarea buletinelor de știri ale acestor canale a indicat că unele dintre acestea erau conținuturi de difuzare produse de canale de televiziune interzise în UE și practicau, în principal, „dezinformare prin omisiune”: buletinele lor de știri s-au axat pe refugiați sau pe impactul lor economic asupra Moldovei, fără a prezenta evenimentele războiului împotriva Ucrainei.

Instituțiile mass-media au depus plângeri cu privire la faptul că fac obiectul unor acțiuni strategice în justiție împotriva mobilizării publice (SLAPP). Datele Centrului pentru jurnalism independent arată că în 2022 și 2023 au fost înregistrate 21 de procese penale strategice. De exemplu, site-ul de investigație, CU SENS, a fost ținta a șase dintre aceste procese în 2022, după publicarea a două anchete jurnalistice. Un medic de la Institutul Oncologic a intentat 15 acțiuni în justiție împotriva diferitelor organe de presă, după ce au publicat un comunicat de presă al Centrului Național Anticorupție cu privire la medic.

Serviciu public de radiodifuziune

Societatea de servicii publice de mass-media, Teleradio Moldova, se confruntă cu provocări semnificative: aceasta plătește sume substanțiale pentru transport, operează dintr-o clădire veche și supradimensionată și nu dispune de suficiente echipamente adecvate. În plus, aceasta nu poate oferi salarii competitive sau condiții de muncă adecvate.

Bugetul de stat oferă fonduri organismului public de radiodifuziune. Ponderea alocațiilor statului a scăzut de la 0,29 % (2022) la 0,25 % (2023) din bugetul total al statului.

În temeiul Codului serviciilor mass-media audiovizuale modificat, Teleradio Moldova este autorizat să vândă publicitate. Veniturile sale din publicitate estimate pentru anul 2023 reprezintă 1,5 % din alocațiile de la bugetul de stat. Organele de presă continuă să își diversifice activitățile de strângere de fonduri, inclusiv prin monetizarea produselor mass-media și prin eforturi finanțate de public.

Factori de natură economică

După acordarea unei licențe de radiodifuziune sau a unei autorizații de difuzare prin cablu, furnizorul sau distribuitorul de servicii mass-media plătește o taxă, astfel cum se prevede în Legea privind acordarea de licențe. Consiliul Audiovizualului poate impune sancțiuni financiare pentru încălcarea Codului serviciilor mass-media audiovizuale. Acestea pot varia între 25 EUR și 5 000 EUR, în funcție de gravitatea și impactul cazului și de frecvența acestora într-o perioadă de 12 luni.

În perioada de raportare, AC a luat mai multe măsuri pentru a asigura un climat audiovizual mai echitabil. În consecință, numărul posturilor de televiziune clasificate drept „naționale” a crescut de la 13 (în temeiul unei decizii din 2019) la 41 (în temeiul unei decizii din 2022). În prezent, cele 41 de posturi de televiziune sunt obligate să producă cel puțin 80 % din conținut în limba română. Monitorizarea AC a peste 10 de stații a arătat că există o concentrare a mass-mediei între trei grupuri principale afiliate la oligarhii fugitivi și legate de grupul media de stat rus RTR. După modificarea Codului serviciilor mass-media audiovizuale în ianuarie 2023, care a introdus un nou format pentru raportul anual pentru furnizorii și distribuitorii mass-media, AC poate respinge rapoartele incomplete sau canalele de sancționare care nu au prezentat rapoarte. Pentru prima dată, aceste rapoarte sunt publice pentru a îmbunătăți transparența proprietății asupra mass-mediei.

Internet

Spațiul online nu este reglementat prin legislație. Cu toate acestea, în 2022 și 2023, în temeiul unei decizii a Comisiei pentru situații excepționale, Serviciul de Informații și Securitate a blocat peste 20 de site-uri web, despre care s-a considerat că răspândesc dezinformare, inclusiv din organizații interzise în UE.

Organizații profesionale și condiții de muncă

Nu există sindicate sau asociații profesionale ale jurnaliștilor. Profesioniștii din domeniul mass-mediei sunt reprezentați de ONG-uri din domeniul mass-mediei, care sunt consultate permanent cu privire la proiectele de lege care reglementează sectorul mass-mediei. Există 20 de organizații mass-media profesionale și necomerciale înregistrate. Consiliul de Presă este singurul organism independent de autoreglementare. Acesta examinează plângerile împotriva mass-mediei și monitorizează dacă jurnaliștii respectă Codul deontologic (semnat de 145 de canale mass-media). Deciziile sale sunt recomandări și nu sunt obligatorii.

Majoritatea jurnaliștilor lucrează în baza unor contracte de muncă la sedii editoriale înregistrate ca asociații publice sau societăți cu răspundere limitată. Jurnaliștii și furnizorii de mass-media tind să își combine contractele cu contractele de autor, care sunt contracte de muncă nedeclarate, astfel încât angajatorii plătesc mai puține impozite.

Libertatea de exprimare artistică

Libertatea creației artistice și științifice este garantată prin Constituție. Creația artistică nu face obiectul cenzurii și nu există nicio restricție cu privire la aceasta. Legea prevede că statul nu poate cenzura operele de artă produse în teatre și locurile de concertare sau materialele critice sau analitice cu privire la aceste spectacole. Nu există cazuri cunoscute de intimidare a artiștilor și nu au fost impuse restricții de către autoritățile de stat sau locale sau alte organisme asupra spectacolelor, expozițiilor sau altor forme de exprimare artistică.

Dispoziții împotriva propagandei

La 16 decembrie 2022, Comisia pentru situații excepționale a dispus suspendarea licenței de difuzare a șase posturi de televiziune, care retransmit în cea mai mare parte conținut din Rusia pentru „lipsa de precizie în reflectarea evenimentelor naționale, dar și pentru războiul împotriva Ucrainei”. Trei dintre posturile de televiziune și-au transferat conținutul către alte posturi de televiziune. Toate cele șase societăți au contestat Comisia în instanță, iar o decizie este încă pendinte. Decizia Comisiei pentru situații excepționale este aplicabilă numai în timpul stării de urgență și nu reprezintă o soluție juridică permanentă.

Libertatea de asociere și de întrunire este în general respectată, mai multe demonstrații și manifestații având loc în mod pașnic pe parcursul anilor 2022 și 2023. Unele dintre aceste proteste au fost organizate de persoane care fac obiectul sancțiunilor UE și care urmăreau să destabilizeze ordinea constituțională. În septembrie și octombrie 2022, au fost organizate demonstrații antiguvernamentale de amploare la Chișinău. În octombrie 2022, Comisia pentru situații excepționale a adoptat o decizie de interzicere a tuturor adunărilor care au blocat benzile de circulație, arterele de transport și accesul la rutele de evacuare în zilele lucrătoare. Decizia limitează, de asemenea, durata adunărilor la maximum 4 de ore și conferă poliției competența de a aresta toți protestatarii care perturbă ordinea publică. O asociație locală pentru drepturile omului a criticat decizia conform căreia autoritățile ar putea pune în aplicare măsuri care ar restrânge

dreptul la libertatea de întrunire.

În noiembrie 2022, guvernul a solicitat Curții Constituționale să evalueze constituționalitatea activităților partidului Șor. Cererea a susținut că măsurile luate de partidul Șor în ultimii 6 ani au fost incompatibile cu principiile fundamentale ale democrației și a solicitat ca partidul să fie exclus din Registrul de Stat al Formărilor Politice. Cererea a fost confirmată de Curtea Constituțională în iunie 2023. În mai 2023, o cauză penală privind finanțarea ilegală a domiciliului sau a partidului (inclusiv finanțarea protestelor) a fost trimisă în instanță.

Legislația de urgență privind adunările a permis guvernului să depășească încercările de destabilizare. Pentru a evita restricționarea libertății de întrunire, în urma ridicării stării de urgență, guvernul ar trebui să revină la o legislație privind demonstrațiile care să fie în conformitate cu cele mai bune practici europene.

Adoptarea amendamentelor la Codul penal care incriminează „separatismul” ar putea avea un impact negativ asupra libertății de exprimare și de asociere, a drepturilor minorităților naționale și a nediscriminării, precum și asupra dinamicii soluționării conflictului transnistrean.

La 31 mai 2023, UE a anunțat **sanctiuni** în temeiul a două cadre distincte împotriva a șapte persoane responsabile pentru sprijinirea sau punerea în aplicare a unor acțiuni care au subminat sau au amenințat suveranitatea și independența Moldovei, precum și democrația, statul de drept, stabilitatea și securitatea țării. Persoanele au desfășurat, de asemenea, activități care subminează sau amenință integritatea teritorială, suveranitatea și independența Ucrainei.

În ceea ce privește **drepturile de proprietate**, Moldova este parte la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, inclusiv la primul protocol la aceasta, care garantează drepturi de proprietate și de posesie. Drepturile de proprietate privată sunt, de asemenea, garantate prin Constituție. Proporția cererilor introduse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care se referă la încălcarea directă sau indirectă a drepturilor de proprietate, a rămas ridicată în 2022. Nu există restricții privind exercitarea drepturilor de proprietate și efectuarea de tranzacții imobiliare, cu excepția achizițiilor de terenuri agricole de către investitori străini. Procedurile interne legate de punerea în aplicare a cauzelor de reintegrare sunt în continuare complicate și îndelungate. Restituirea bunurilor, prevăzută de legislația națională, nu se aplică pe scară largă. Numai unele grupuri, cum ar fi victimele represiunii politice comuniste, au dreptul de a solicita restituirea anumitor tipuri de bunuri sau de a solicita despăgubiri.

Moldova are un sistem cadastral electronic întreținut de Agenția Serviciilor Publice, care este, de asemenea, responsabilă de înregistrarea drepturilor de proprietate prin intermediul vastei sale rețele de birouri și sisteme online. Există încă multe orașe și sate în care rezidenții nu dețin casele în care locuiesc, iar unii nu își pot vinde sau dona proprietatea. În ultimii ani, Moldova a pus în aplicare un program de stat pentru crearea unui cadastru imobiliar. Guvernul desfășoară lucrări cadastrale masive, precum și înregistrarea drepturilor de proprietate într-un registru imobiliar. De asemenea, persoanele fizice pot înregistra dreptul de proprietate asupra bunurilor imobile prin plata unei taxe.

Cadrul juridic național recunoaște drepturi egale la terenuri pentru toți, fără nicio restricție bazată pe naționalitate sau gen. Numeroase cereri nesoluționate în instanță sunt legate de restituirea proprietății comunităților religioase. Aceasta rezultă dintr-un litigiu între Mitropolia Moldovei și Mitropolia Basarabiei. Afirmațiile se referă la controlul a peste 800 de mănăstiri și biserici considerate monumente de patrimoniu național.

Minoritățile nu se confruntă cu probleme în ceea ce privește accesul la documentele privind proprietatea. Nu există nicio dovadă că populația romă a fost discriminată în mod deosebit în ceea ce privește accesul la documentele privind proprietatea. Potrivit recensământului populației și al locuințelor din 2014, populația romă trăiește în 227 localități care reprezintă 14 % din totalul localităților din Republica Moldova. Alocarea locuințelor sociale se realizează în conformitate cu legislația. Normele privind evacuarea sunt nediscriminatorii și strict reglementate, astfel încât să se asigure drepturile, libertățile și siguranța tuturor. În cazul în care evacuarea este necesară din cauza deteriorării locuințelor sociale sau a riscului de prăbușire, Legea privind locuințele prevede că chiriașilor care se confruntă cu evacuarea din aceste spații li se acordă un alt contract de închiriere. O astfel de decizie provine de la consiliul local și depinde de disponibilitatea locuințelor.

Legislația Republicii Moldova este în mare măsură conformă cu *acquis-ul* UE în domeniul **nediscriminării** și al egalității și există un răspuns al statului la infracțiunile motivate de ură (în Codul penal și în Codul contravențional). În mai 2022, președintele Sandu a semnat amendamente la codurile penale și contravenționale în lege privind discriminarea și incitarea la discriminare sau la violență bazată pe ură. Noile amendamente prevăd pedepse mai aspre pentru infracțiuni motivate de stereotipuri sau prejudecăți bazate pe rasă, culoare, etnie, origine națională, origine socială, cetățenie, sex, gen, limbă, religie sau convingeri religioase, opinii politice, identitate de gen, orientare sexuală, sănătate, vârstă, handicap sau stare civilă. Aceasta definește, de asemenea, „propaganda genocidului și crimele împotriva umanității” și introduce un nou termen, „incitare la discriminare”.

Consiliul pentru egalitate investighează acuzațiile de discriminare. Modificările aduse Legii de consolidare a Consiliului pentru egalitate au fost adoptate în februarie 2023 și au intrat în vigoare la 9 februarie 2023. Misiunea Consiliului pentru egalitate este de a preveni și de a combate discriminarea, promovând egalitatea și diversitatea. Membrii Consiliului pentru egalitate nu pot fi urmăriți penal sau trași la răspundere din punct de vedere juridic pentru opiniile pe care le exprimă și pentru competențele pe care le exercită în conformitate cu legea. Consiliul pregătește și prezintă Parlamentului raportul general privind situația referitoare la prevenirea și combaterea discriminării, cu recomandări adresate tuturor instituțiilor, care au competențe de combatere a anumitor aspecte ale discriminării. Plângerile depuse la Consiliul Egalității în 2022 se refereau în principal la piața forței de muncă (24 %), la accesul la bunuri și servicii disponibile publicului (22 %) și la încălcarea demnității personale (de asemenea, 22 %). În special, în 2022, Consiliul a decis cu privire la un exemplu de creare de profiluri rasiale și a recomandat formarea angajaților în ceea ce privește crearea de profiluri rasiale și combaterea prejudecăților împotriva minorităților. Într-un alt caz, Consiliul a constatat că discursul de incitare la ură constituie stigmatizarea grupului vizat, perpetuează prejudecățile negative și incită la discriminare și la ură interetnică.

Nu există date privind violența motivată de ură și infracțiunile motivate de ură. Poliția și parchetele nu dispun de suficiente cursuri de formare pentru a investiga aceste cazuri, care adesea nu ajung la instanțe. Adesea, cazurile înaintate Consiliului pentru egalitate nu sunt investigate sau înregistrate de poliție. Platformele care înregistrează infracțiuni ar trebui modificate pentru a include informații privind infracțiunile motivate de ură, care respectă standardele internaționale de colectare a datelor, și pentru a face distincția între infracțiunile motivate de ură, discursurile de incitare la ură și discriminare. Baza de date ar trebui să conțină câmpuri legate de infracțiunile pătinoare și de discursurile de incitare la ură.

Au fost luate măsuri legislative pentru a combate **inegalitatea de gen și violența împotriva femeilor**. Au fost elaborate proceduri pentru a spori ușurința accesului la justiție pentru victimele violenței domestice și ale infracțiunilor sexuale și pentru a îmbunătăți punerea în aplicare a Convențiilor de la Istanbul și Lanzarote. Legea modificată include o redefinire a conceptului de viol și modifică sancțiunile pentru infracțiunile de violență domestică pentru a se asigura că detenția preventivă este posibilă. Agenția Națională pentru Prevenirea și Combaterea Violenței împotriva Femeilor și Violenței în Familie este în curs de înființare, cu echipe speciale de poliție, medici și asistenți sociali care beneficiază de formare reciprocă pentru a îmbunătăți investigațiile privind violența sexuală.

În martie 2023, a fost înființat primul serviciu specializat pentru victimele violenței sexuale. În aprilie 2023, guvernul a adoptat un nou regulament care permite părților terțe să inițieze anchete privind violența sexuală.

Progresele legislative în combaterea violenței bazate pe gen au fost sprijinite de intrarea în vigoare a Convenției de la Istanbul la 1 mai 2022, în conformitate cu angajamentele asumate de Moldova în cadrul evaluării periodice universale. În noiembrie 2022, Parlamentul a adoptat un pachet de modificări legislative menite să alinieze legislația națională la angajamentele relevante ale convenției.

Există o mai mare conștientizare a faptului că violența bazată pe gen este o infracțiune pasibilă de pedeapsă în temeiul legii. Cu toate acestea, este în continuare probabil ca cazurile să fie subraportate și sunt necesare mai multe eforturi pentru o abordare centrată pe victime, pentru a plasa drepturile și demnitatea victimelor – inclusiv bunăstarea și siguranța acestora – în centrul tuturor eforturilor de prevenire și răspuns la exploatarea sexuală, abuzul și hărțuirea sexuală.

În ceea ce privește **egalitatea de gen**, noul program național privind egalitatea de gen pentru perioada 2023-2027 și planul de acțiune aferent au fost adoptate în aprilie 2023. Ambele au fost elaborate cu participarea activă a societății civile, iar majoritatea recomandărilor au fost luate în considerare de autorități.

Cu toate acestea, Moldova ar trebui să revizuiască în continuare definiția juridică a discriminării împotriva femeilor și fetelor pentru ca aceasta să acopere în mod cuprinzător toate încălcările care, în conformitate cu dreptul internațional, constituie discriminare pe criterii de sex și gen. Sunt încă îngrijorătoare accesul limitat al femeilor la justiție, resursele financiare și umane insuficiente pentru promovarea drepturilor femeilor și persistența atitudinilor patriarhale și a stereotipurilor discriminatorii privind rolurile și responsabilitățile femeilor și bărbaților în familie și în societate. De asemenea, există o prevalență ridicată a violenței de gen împotriva femeilor, neluarea în considerare a noilor forme de trafic de persoane, lipsa unor opțiuni educaționale diverse din partea femeilor și fetelor și segregarea profesională de gen.

Cadrul juridic național pentru protecția copilului în Moldova este aliniat în mare măsură la cadrul internațional **privind drepturile copilului**. În cursul perioadei de raportare, Moldova a adoptat Programul național de protecție a copilului pentru perioada 2022-2026, cu 72 de acțiuni planificate. A fost semnat un memorandum de înțelegere între Ministerul Muncii și Protecției Sociale și UNICEF, care a creat o cale de cooperare pentru punerea în aplicare a programului național și a planului său de acțiune menționat mai sus.

Moldova a ratificat Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului și protocoalele opționale. Al treilea protocol opțional privind o procedură de comunicare a fost

ratificat în cursul perioadei de raportare. De asemenea, țara și-a armonizat legislația cu Convenția Consiliului Europei privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Convenția de la Lanzarote) și a răspuns la prima și a doua rundă de monitorizare.

Moldova trece la alternative bazate pe comunitate la instituționalizare pentru copiii îndepărtați din îngrijirea părintească. S-au înregistrat progrese în ceea ce privește consolidarea capacității instituționale locale prin extinderea rețelelor profesionale de îngrijire parentală ca alternativă la instituțiile de îngrijire a copiilor la scară largă. Dezinstituționalizarea copiilor cu handicap progresa și a fost stimulată prin coordonarea agențiilor și instituțiilor guvernamentale, prin activități de educație parentală, prin creșterea participării la educația copiilor preșcolari și prin consolidarea capacității de monitorizare și evaluare la nivel central și regional. Personalul insuficient calificat, lipsa resurselor și infrastructura deficitară împiedică îngrijirea specializată și sprijinul pentru copiii instituționalizați cu handicap.

Numărul minorilor luați în custodie publică a scăzut în perioada de raportare în comparație cu ultimii 6 ani. La sfârșitul anului 2022, numărul minorilor condamnați în primă instanță era de 226, reprezentând 40 de condamnări la 100 000 de minori. Numărul minorilor aflați în detenție preventivă a fost de 13, 32 de minori executând pedepse cu închisoarea.

Copiii din Moldova se confruntă în continuare cu multe probleme. Printre acestea se numără protecția insuficientă împotriva abuzurilor și a violenței în instituțiile de învățământ, accesul insuficient la justiție în interesul copilului, protecția insuficientă împotriva torturii și a relelor tratamente, lipsa de sprijin psihologic pentru copiii victime, protecția inadecvată a copiilor străzii și protecția împotriva abuzurilor și a neglijenței, inclusiv din partea părinților.

Moldova înregistrează unele progrese limitate în ceea ce privește drepturile **persoanelor cu handicap**. UE a ratificat Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu handicap în 2010 și Protocolul opțional la convenție în 2021. Legislația națională privind incluziunea persoanelor cu handicap pune în aplicare convenția și protejează drepturile persoanelor cu handicap de a participa pe deplin la toate aspectele vieții economice, sociale și politice a țării. Legislația garantează, în general, că persoanele aflate în situații vulnerabile beneficiază de protecție, asistență socială și servicii sociale comunitare, dar lipsa capacităților și a resurselor rămâne o provocare. Aceasta include acordarea de prioritate sprijinului pentru familiile cu două sau mai multe persoane cu handicap grav în detrimentul sprijinului acordat familiilor cu o singură persoană, ceea ce contravine convenției.

Programul național pentru dezinstituționalizarea persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale pentru perioada 2018-2026 vizează dezinstituționalizarea a 50 % dintre persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale, furnizarea de servicii sociale la nivel comunitar și transformarea instituțiilor rezidențiale în centre regionale pentru a furniza servicii alternative. În prezent, există șase centre de plasare temporară a persoanelor cu handicap: patru centre de plasare temporară a adulților cu handicap și două centre de plasare temporară pentru copiii cu handicap. Aproximativ 1 700 de persoane cu handicap (dintre care aproximativ 400 sunt copii) sunt plasate în instituții rezidențiale.

S-au înregistrat progrese semnificative în ceea ce privește eliminarea decalajului educațional pentru copiii cu handicap. Pentru a realiza o educație favorabilă incluziunii, sunt necesare măsuri suplimentare pentru integrarea copiilor cu handicap în sistemul de învățământ general, asigurarea accesului la asistență medicală specializată și la reabilitare, precum și accesul la sprijin și servicii la nivelul comunității. Copiii cu nevoi mai complexe, de exemplu cu dizabilități intelectuale,

rămân segregati. Sunt puse în aplicare planuri educaționale adaptate pentru copiii cu handicap și este disponibil un ghid metodologic privind adaptarea programei de învățământ și evaluarea progresului școlar, în contextul educației favorabile incluziunii. Astfel de soluții nu sunt încă raționalizate în întreaga țară. Numărul elevilor cu nevoi educaționale speciale și cu handicap integrați în instituțiile de învățământ general a crescut. La începutul anului universitar 2022/2023, 10 500 de studenți cu cerințe educaționale speciale și cu handicap erau înscriși în instituții generale de învățământ primar și secundar. Majoritatea au fost înscriși în instituții de învățământ general sau în școli pentru copii cu dizabilități intelectuale sau fizice de dezvoltare. Comparativ cu anul universitar 2018/2019, numărul studenților cu cerințe educaționale speciale a crescut cu 3,8 %, iar numărul studenților cu handicap a crescut cu 8,3 % în instituțiile de învățământ general. Proporția băieților cu cerințe educaționale speciale și cu handicap incluși în învățământul general a rămas mai mare în comparație cu cea a fetelor. În anul universitar 2022/2023, aceasta a fost de 66,2 %, comparativ cu 33,8 % (în anul universitar 2021/2022, cifrele au fost de 65,7 % și, respectiv, 34,3 %).

În ceea ce privește drepturile persoanelor lesbiene, gay, bisexuale, transgen, intersexuale și queer (LGBTIQ), punerea în aplicare a cadrului juridic existent pentru protecția împotriva discriminării și a infracțiunilor motivate de ură rămâne o provocare. Opiniile extrem de negative cu privire la persoanele LGBTIQ și discriminarea bazată pe orientarea sexuală și identitatea de gen predomină în societate.

Mai mulți politicieni și partide politice, cum ar fi partidele și grupurile politice pro-ruse, au vizat comunitatea LGBTIQ, acuzându-le de distrugerea „valorilor tradiționale”. De asemenea, Biserica Ortodoxă din Republica Moldova, care deține o poziție puternică în societatea moldovenească, transmite periodic mesaje provocatoare despre comunitatea LGBTIQ. Inițiativele societății civile au fost, de asemenea, vizate; de exemplu, recent a fost atacată o campanie școlară împotriva hărțuirii organizată de ONG-ul Genderdoc în cooperare cu Ministerul Educației. Opozanții au inițiat o petiție și au amenințat să acționeze în justiție acele instituții de învățământ care au participat la campanie și i-au îndemnat pe șefii instituțiilor de învățământ să nu participe la astfel de campanii.

Într-un caz, Consiliul pentru egalitate a examinat declarațiile făcute de doi adjuncți în timpul emisiunilor televizate, care ulterior au fost larg răspândite pe platformele de comunicare socială, și le-a considerat ca fiind incitante la ură și discriminatorii.

În iunie 2022, Chișinău a găzduit a opta ediție a festivalului „Pride” Moldova.

Grupurile societății civile au atras atenția autorităților asupra necesității de a respecta drepturile persoanelor LGBTIQ, în special atunci când sunt organizate reuniuni în masă. Nu s-au înregistrat progrese reale pentru a combate stereotipurile negative ale persoanelor LGBTIQ. Autoritățile ar trebui să urmărească punerea în aplicare a standardelor și a practicilor internaționale privind eliminarea segregării sociale și a discriminării, pentru a se asigura că comunitățile minoritare se pot simți în siguranță ca participanți activi ai societății.

Moldova nu și-a armonizat legislația cu directivele UE privind procedurile penale. Cu toate acestea, Constituția și legislația secundară par să acopere în linii mari principalele **drepturi procedurale**. Cadrul juridic al Republicii Moldova nu este aliniat în mod direct la Directiva privind drepturile victimelor și la Directiva privind despăgubirea victimelor infracționalității. Drepturile victimelor criminalității sunt asigurate, atât în cadrul, cât și în afara procedurilor penale, prin dispozițiile Codului de procedură penală și ale Legii privind reabilitarea victimelor

criminalității. Pe lângă drepturile procedurale inițiale ale victimei, o persoană poate solicita să fie recunoscută ca parte vătămată de către organul de urmărire penală. Acest lucru le conferă drepturi suplimentare legate de partea penală a procedurilor și/sau sunt recunoscute ca părți civile. Victima cu statut procedural al părții vătămate/părții civile are dreptul de a solicita și de a obține despăgubiri integrale pentru prejudiciul cauzat de infracțiune. O altă garanție pentru sprijinirea drepturilor victimelor torturii a fost oferită prin incriminarea torturii în legislația Republicii Moldova, prin introducerea unui articol specific în Codul penal.

Există un sistem de asistență judiciară garantat de stat, reglementat prin lege și gestionat de Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat. Sistemul acoperă toate cauzele penale și nepenale examinate în instanță. Legea privind asistența juridică garantată de stat face distincție între două categorii de asistență: asistența judiciară primară și asistența judiciară calificată. Legea prevede, de asemenea, că asistența judiciară urgentă este un tip de asistență judiciară calificată.

Măsurile coercitive preventive se aplică în cazuri excepționale pentru infracțiuni violente, grave și deosebit de grave. La audierile în care sunt implicați inculpați minori, participarea unui apărător și a unui pedagog sau psiholog este obligatorie. Calitatea asistenței juridice globale garantate de stat nu este asigurată suficient. Au fost primite plângeri cu privire la neglijarea termenelor procedurale, la cererile de plată a ajutorului și la calitatea slabă a asistenței juridice.

Legislația penală și procedurală a fost aliniată la dispozițiile Convențiilor de la Istanbul și Lanzarote. Cele mai semnificative modificări se referă la excluderea mecanismului de reconciliere pentru părțile implicate în cazurile penale de violență sexuală, la sancțiuni mai aspre pentru infracțiunile de violență domestică, la dreptul victimelor de a depune mărturie într-un mediu prietenos și la redefinirea conceptului de viol. Conceptul de viol a fost aliniat în conformitate cu Convenția de la Istanbul și va permite includerea unor elemente esențiale în descrierea actului de viol, care în prezent nu este reglementat de dreptul penal.

În ceea ce privește aplicarea drepturilor procedurale, potrivit raportului de activitate din 2022 al Curții Europene a Drepturilor Omului, mai mult de jumătate dintre încălcările constatate în ceea ce privește Moldova se referă la dreptul la un proces echitabil (un total de 234 în 2022).

Persoanele care aparțin **minorităților** naționale se confruntă uneori cu obstacole lingvistice, ceea ce îngreunează accesul la serviciile publice. Acest lucru se referă în special la audierile în instanță și la comunicarea cu instanțele. Agenția pentru Relații Interetnice este responsabilă de relațiile cu minoritățile naționale. În septembrie 2022, un nou director a fost numit în locul anterior vacant. În martie 2023, guvernul a adoptat Programul pentru perioada 2023-2025 privind punerea în aplicare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice pentru perioada 2017-2027.

Moldova a ratificat Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale. Nu există restricții privind dreptul la libertatea de exprimare și la libertatea mass-mediei, la libertatea de întrunire și de asociere pentru persoanele care aparțin minorităților etnice sau naționale. Multe programe urmăresc să încurajeze grupurile minoritare să participe la viața politică. Autoritățile naționale s-au angajat să crească numărul femeilor rom în procesele decizionale, inclusiv prin reprezentarea în parlament a persoanelor care aparțin minorităților naționale. Minoritatea găgăuză este reprezentată de trei parlamentari, iar minoritatea bulgară de un parlamentar. Un aspect major al drepturilor persoanelor care aparțin minorităților etnice sau naționale este autonomia Găgăuziei. Aceasta este o entitate creată în 1994 pentru a proteja drepturile persoanelor care aparțin minorității găgăuze. S-au înregistrat unele progrese în acest domeniu. Un guvernator (Başkan) al Găgăuziei

este numit membru cu drepturi depline al guvernului printr-un decret prezidențial. În calitate de funcționar suprem al Găgăuziei, toate autoritățile administrației publice din Găgăuzia răspund guvernatorului. În decembrie 2022, Parlamentul a adoptat două legi care permit consultări reciproce între Parlament și Adunarea Populară din Găgăuzia cu privire la toate aspectele legate de statutul autonomiei și competențele în procesul legislativ. În mod similar, Găgăuzia poate consulta autoritățile centrale cu privire la diferite aspecte legate de propunerile legislative privind autonomia.

Minoritatea romă este în continuare minoritatea cea mai afectată de practicile discriminatorii și de stigmatizarea socială, în special în ceea ce privește integrarea socială, ocuparea forței de muncă și accesul la serviciile de sănătate. Aceasta include numărul considerabil de romi care fug din calea războiului împotriva Ucrainei și sosesc în Moldova. Lipsa accesului la serviciile de bază și ratele scăzute de prezență în școli au condus la o marginalizare și mai mare a romilor.

S-au înregistrat unele progrese în ceea ce privește incluziunea romilor, inclusiv prin adoptarea programului de susținere a populației rome pentru perioada 2022-2025. Ca parte a programului, au fost angajați și alți mediatori, în plus față de cei angajați prin programul de mediere pentru romi, instituit din 2004. Mediatorii ajută romii să aibă acces la serviciile publice oferite de stat, cum ar fi obținerea documentelor de identitate și asigurarea accesului copiilor romi la educație. Succesul suplimentar al programului mediatorilor este îngreunat de nivelul scăzut de know-how instituțional cu privire la detaliile tehnice ale programului. Numărul romilor din sistemul obligatoriu de sănătate rămâne scăzut, ceea ce duce la un acces limitat la serviciile de asistență medicală. Familiile rome, inclusiv cele cu persoane și/sau copii cu handicap, beneficiază de asistență socială (prestații și servicii). Populația romă tinde să fie suprareprezentată ca beneficiari ai asistenței sociale, în special a alocațiilor pentru copii, care reprezintă, prin urmare, o sursă majoră de venit. Cu toate acestea, doar un mic procent din populația romă are dreptul la prestații de securitate socială din cauza nivelurilor scăzute de ocupare formală a forței de muncă asociate cu șomajul de lungă durată. Ponderea participării romilor la sistemul de securitate socială și includerea lor în programele de asistență socială nu sunt cunoscute din cauza lipsei de date. Adesea, romii nu își declară identitatea minoritară din cauza temerilor legate de stigmatizarea și discriminarea socială.

Pentru a reduce deficiențele în ceea ce privește sprijinirea populației rome în ceea ce privește dreptul la integrarea în comunitate, coaliția de asociere publică, Vocea romilor, a început să pună în aplicare un proiect privind promovarea drepturilor omului și a egalității de șanse. Inițiativa include crearea unor grupuri de inițiativă locală alcătuite din reprezentanți ai comunității rome, care se pot implica în procesele decizionale de la nivel local. Aceste grupuri de inițiativă locală se axează pe identificarea problemelor și soluțiilor în diferite domenii, inclusiv accesul la infrastructură, educație, dezvoltarea comunității și drepturile omului.

Drepturile cetățenilor UE

În septembrie 2020, Moldova a abrogat dispoziții legale care permit dobândirea cetățeniei pentru interese economice speciale. Moldova ar trebui să se abțină de la dezvoltarea unui sistem de dobândire a cetățeniei pentru investitori („pașapoarte de aur”), deoarece ar prezenta riscuri în ceea ce privește securitatea, spălarea banilor, evaziunea fiscală, finanțarea terorismului, corupția și infiltrarea criminalității organizate. Aceasta ar fi, de asemenea, incompatibilă cu *acquis-ul* UE.

2.2.2. Capitolul 24: Justiție, libertate și securitate

UE dispune de norme comune privind controlul la frontiere, vizele, permisele de ședere și de

muncă, migrația externă și azilul. Cooperarea Schengen implică eliminarea controalelor la frontieră în interiorul UE. Statele membre cooperează, de asemenea, cu Moldova în lupta împotriva criminalității organizate, a corupției și a terorismului, precum și în ceea ce privește chestiunile judiciare, polițienești și vamale, cu sprijinul agențiilor UE din domeniul justiției și afacerilor interne.

Moldova are un **anumit nivel de pregătire** în ceea ce privește punerea în aplicare a *acquis-ului* UE în domeniul justiției, libertății și securității. Legislația este parțial aliniată la *acquis-ul* UE. În cursul perioadei de raportare, Moldova a adoptat și a pus în aplicare o strategie integrată în domeniul afacerilor interne (2022-2030), precum și șase strategii de dezvoltare sectorială (2022-2025) pentru a sprijini punerea în aplicare a strategiei integrate în domeniul afacerilor interne. Moldova a introdus unele modificări instituționale pentru a-și consolida capacitatea. Pentru a-și alinia în continuare legislația la *acquis-ul* UE, Moldova ar trebui să își consolideze în continuare capacitatea instituțională și să îmbunătățească cooperarea și coordonarea interinstituțională.

S-au înregistrat unele progrese prin reorganizarea și consolidarea capacității instituționale în anumite domenii, în special în cadrul Inspectoratului General pentru Migrație. De asemenea, Moldova și-a transformat Biroul pentru azil și migrație într-un Inspectorat General cu personal suplimentar. În ceea ce privește migrația, Moldova și-a continuat colaborarea constructivă cu statele membre ale UE și cu agențiile UE de aplicare a legii.

Moldova este țara europeană care găzduiește cel mai mare număr de cetățeni ucraineni pe cap de locuitor care au fugit din războiul Rusiei împotriva Ucrainei. Începând cu 1 martie 2023, Republica Moldova pune în aplicare un decret prin care se acordă protecție temporară de 1 an acestor persoane.

Există posibilitatea unei utilizări mai largi a instrumentelor și mecanismelor existente pentru schimbul de informații și cooperarea operațională.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- îmbunătățirea cooperării și coordonării interinstituționale, consolidarea capacității instituționale și schimbul de informații în domeniul securității pentru a asigura capacități eficiente de prevenire și răspuns, inclusiv în situații de criză;
- consolidarea cadrului juridic și a capacității instituționale de evaluare a riscurilor și de combatere a criminalității informatice.

Combaterea criminalității organizate

Țara are un **anumit nivel de pregătire** în ceea ce privește punerea în aplicare a *acquis-ului* UE în acest domeniu. **S-au înregistrat unele progrese în ceea ce privește combaterea criminalității financiare și recuperarea activelor. Au fost confiscate bunuri aparținând a trei oligarhi importanți. Programul național de recuperare a activelor pentru perioada 2023-2027 și planul său de acțiune au fost adoptate în decembrie 2022 și sunt în curs de punere în aplicare. Ar trebui susținută buna activitate în curs de desfășurare privind sechestrarea și confiscarea activelor legate de criminalitatea organizată.**

Cooperarea cu statele membre ale UE, Frontex, Europol și CEPOL a fost extinsă. Moldova și-a asumat angajamente și progrese repetate în lupta împotriva traficului de arme, a traficului de droguri, a traficului de persoane și a introducerii ilegale de migranți. Acesta a adoptat o nouă

strategie sectorială de dezvoltare privind prevenirea și combaterea criminalității organizate pentru perioada 2022-2025 pentru a sprijini punerea în aplicare a strategiei integrate în domeniul afacerilor interne (2022-2030), care a fost adoptată în septembrie 2022, și a numit un punct focal național privind armele de foc. De asemenea, în martie 2023, această țară și-a revizuit Legea privind regimul armelor și munițiilor cu destinație civilă, cu scopul de a o alinia la *acquis-ul* UE.

Ar trebui consolidată capacitatea de combatere a criminalității informatice și de îmbunătățire a pregătirii generale și a răspunsului la criminalitatea informatică.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- consolidarea în continuare a luptei împotriva criminalității organizate, inclusiv prin cooperarea cu statele membre ale UE și cu instituțiile și agențiile UE, inclusiv cu Frontex și Europol, CEPOL, EMDDA, precum și în contextul Platformei multidisciplinare europene împotriva amenințărilor infracționale (EMPACT) și al Centrului de sprijin UE-Moldova pentru securitatea internă și gestionarea frontierelor⁸;
- să intensifice și să îmbunătățească schimbul de date prin intermediul SIENA, colectarea, analiza și partajarea între servicii, sprijinite prin utilizarea proactivă a instrumentelor de schimb de informații;
- elaborarea și aprobarea noii strategii naționale privind traficul de persoane.

Cadrul instituțional și alinierea legislativă

În Moldova există diferite agenții de aplicare a legii cu competențe executive polițienești, și anume poliția, *carabinierii* (toate cele trei aparținând Ministerului Afacerilor Interne), precum și Serviciul Vamal (din cadrul Ministerului Finanțelor). Există 8 686 de ofițeri de poliție (poliția 7 666, carabinieri, 1 020). Aceasta este echivalentă (ambele forțe combinate) cu 334 de ofițeri de poliție la 100 000 de locuitori și foarte aproape de media UE din 335.3 (Eurostat, 2019-2021). O rată ridicată de rotație și un număr semnificativ de posturi vacante afectează capacitatea operațională a autorităților locale de aplicare a legii.

Instituțiile-cheie în lupta împotriva criminalității organizate includ unități de poliție specializate din cadrul Ministerului Afacerilor Interne și alte instituții, care se ocupă de diferite tipuri de criminalitate organizată și anchete financiare. Printre acestea se numără Procuratura Anticorupție, Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale, Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale, serviciile pentru protecția intereselor naționale și combaterea corupției din cadrul Ministerului Afacerilor Interne și al Centrului Național Anticorupție (CNA). Autoritățile vamale se află în fruntea tuturor anchetelor legate de contrabanda cu mărfuri în țară. Coordonarea între servicii este eficientă. Poliția ar trebui să continue să îmbunătățească echipamentele și să consolideze formarea inițială și profesională la nivelul serviciilor. Capacitatea criminalistică rămâne fragmentată; nu există încă o bază de date ADN operațională la nivel național, iar capacitatea de stabilire a profilurilor ADN este limitată. Utilizarea măsurilor speciale de investigare și a echipamentelor adecvate ar trebui să crească, precum și numărul de membri ai personalului autorizat.

⁸ Să ia act de faptul că, în cadrul celui de al șaselea raport al său din cadrul mecanismului privind suspendarea excepției de la obligativitatea vizelor, Comisia a recomandat Moldovei să continue eforturile în curs de combatere a criminalității organizate.

În ceea ce privește cadrul strategic, în perioada de raportare, Moldova a adoptat noua strategie generală în domeniul afacerilor interne a Ministerului Afacerilor Interne (2022-2030) și șase strategii sectoriale specifice de dezvoltare (echivalente cu planurile de acțiune care acoperă o perioadă de 33 ani pentru perioada 2022-2025) privind criminalitatea organizată, ordinea publică, siguranța, protecția civilă, migrația și educația/etica/digitalizarea. Strategiile stabilesc prioritățile, obiectivele și resursele necesare. După cum s-a menționat mai sus, a fost adoptată **strategia sectorială** privind criminalitatea organizată. Moldova ar trebui să elaboreze și să adopte o **evaluare națională a amenințării pe care o reprezintă formele grave de criminalitate și criminalitatea organizată** (SOCTA).

Legislația privind **traficul de persoane** a fost aliniată în continuare la *acquis-ul* UE. Recomandările strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea traficului de persoane pentru perioada 2018-2023 ar trebui să servească drept bază pentru dezvoltarea următoarei strategii care urmează să fie adoptată în ultimul trimestru al anului 2023.

Moldova este parte la Convenția de la Budapesta privind **criminalitatea informatică** și a semnat primul și al doilea protocol adițional privind cooperarea consolidată și divulgarea probelor electronice în noiembrie 2022. Unitatea de combatere a criminalității informatice dispune de un laborator criminalistic central, dar capacitatea sa trebuie să fie sporită.

Țara a înregistrat unele progrese în ceea ce privește **combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului**; a fost adoptată legislația privind prevenirea și combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului (a se vedea capitolul 4). Un proiect de lege de modificare a Codului de procedură penală pentru a extinde competențele mai multor agenții de aplicare a legii de a investiga cazurile de spălare de bani a fost adoptat de Parlament în aprilie 2023.

În cursul perioadei de raportare, legislația privind **deținerea de arme de către civili** a fost aliniată în continuare la *acquis-ul* UE. Legea privind regimul armelor și munițiilor cu destinație civilă a fost modificată, ultima modificare intrând în vigoare în martie 2023. Legislația este conformă cu standardele UE de gestionare a armelor ușoare și a armelor de calibru mic și este aliniată la dispozițiile Convenției europene privind achiziționarea și deținerea de arme de către persoane fizice.

Există un punct focal național privind armele de foc în cadrul Inspectoratului General al Poliției și un registru de arme de stat pentru gestionarea datelor privind armele de foc și alte arme deținute de persoane fizice, întreprinderi și agenții de stat. Moldova ar trebui să continue să sporească accesul la bazele de date relevante privind armele în toate departamentele relevante.

În ceea ce privește traficul de **arme de calibru mic și armament ușor**, Moldova pune în aplicare obiectivele planului de acțiune al UE privind traficul de arme de foc, integrând Foaia de parcurs pentru Balcanii de Vest din 2018. Țara este, de asemenea, implicată activ cu Biroul de control pentru Europa de Sud-Est și de Est asupra armelor de calibru mic și a armamentului ușor și și-a consolidat cooperarea în cadrul EMPACT.

Moldova este membră a Alianței mondiale WeProtect împotriva abuzului sexual asupra copiilor și a exploatării sexuale a copiilor. Strategia interministerială privind **abuzul sexual online** asupra copiilor nu a fost încă adoptată. Capacitatea de investigare și urmărire penală a infracțiunilor împotriva copiilor comise prin intermediul internetului a fost consolidată, dar trebuie aliniată la cele mai bune standarde internaționale și ale UE.

Capacitatea de punere în aplicare și de asigurare a aplicării

Moldova a înregistrat progrese semnificative în lupta împotriva criminalității organizate și în intensificarea cooperării sale internaționale, inclusiv cu agențiile UE și cu statele membre ale UE. În 2022, 192 de cauze penale împotriva a 583 de persoane acuzate de comiterea unor infracțiuni calificate drept infracțiuni în cadrul unui grup infracțional organizat sau al unei organizații criminale sau în interesul lor. Instanța de prim grad de jurisdicție a pronunțat 28 sentințe în cauze privind criminalitatea organizată împotriva a 43 de persoane, 18 condamnate, 8 nefiind calificate drept criminalitate organizată, 1 achitate și 2 încheiate, cu 14 condamnări definitive.

În ceea ce privește cooperarea polițienească internațională, Moldova are un ofițer de legătură detașat la sediul Europol de la Haga, iar Europol a trimis ofițeri invitați și un ofițer de coordonare la Chișinău din martie 2022. Ar trebui să se utilizeze mai intens instrumentele și competențele oferite de agenții invitați ai Europol. Moldova a luat, de asemenea, măsuri suplimentare pentru a consolida cooperarea polițienească internațională în desfășurarea de anchete comune. Începând din iunie 2022, cu sprijinul Europol, aceasta a desfășurat anchete comune în 10 de cazuri privind tendințele emergente în ceea ce privește infracțiunile transnaționale, fiind arestate 19 de persoane. Investigațiile au inclus traficul de persoane care implică cazuri minore și un caz major de fraudă de identitate care facilitează migrația neregulamentară către UE a până la 2 000 de persoane.

De asemenea, Moldova și-a sporit substanțial participarea la EMPACT. În 2023, aceasta a participat la 106 de acțiuni operaționale, față de 20 în 2022. În plus, Moldova a participat la mai multe zile de acțiune comună EMPACT și a găzduit centrul de coordonare al operațiunii JAD Finestra 2 din cadrul EMPACT. Acest lucru a fost coordonat de Frontex și s-a axat pe contrabanda cu țigări și tutun, fraudarea documentelor, contrabanda cu arme de foc și alte produse accizabile. În plus, în cursul perioadei de raportare au fost înființate cinci echipe comune de anchetă împreună cu statele membre ale UE și au avut loc opt operațiuni internaționale.

Schimburile facilitate prin intermediul aplicației de rețea pentru schimbul securizat de informații (SIENA) au început să se îmbunătățească, dar trebuie intensificate în continuare. Moldova a creat un nou post SIENA (două sunt în prezent disponibile în cadrul Inspectoratului General de Poliție și al Centrului Național Anticorupție) și oferă formare suplimentară personalului guvernamental. Ar trebui să se mărească numărul de posturi SIENA la nivelul instituțiilor și al țării, precum și numărul de cursuri de formare privind utilizarea SIENA.

Republica Moldova are un acord de lucru cu CEPOL din octombrie 2012 și participă activ la activitățile sale (cursuri de formare, ateliere, vizite de studiu).

Centrul de sprijin UE-Moldova pentru securitate internă și gestionarea frontierelor a fost lansat în iulie 2022 pentru a aborda riscurile la adresa securității interne și a activităților infracționale transnaționale în contextul agresiunii Rusiei împotriva Ucrainei. Aceasta orientează cu fermitate cooperarea cu agențiile specializate europene și cu statele membre.

Țara și-a consolidat cooperarea cu Interpol prin schimbul de informații și desfășurarea de activități în registrul de arme ilicite și în sistemul de gestionare a urmăririi și în traficul de persoane. În ceea ce privește capacitatea operațională internă, Moldova ar trebui să continue să instituie procese solide de evaluare a amenințărilor și riscurilor actuale, în special a amenințărilor hibride. Aceasta ar trebui să modifice legislația pentru a asigura disponibilitatea structurilor specializate, a tehnologiei, a resurselor și a persoanelor calificate pentru a putea răspunde în mod adecvat unor astfel de amenințări. Datele colectate manual ar trebui digitalizate pentru a se asigura că pot fi consultate în mod cuprinzător în cadrul unui proces analitic integrat.

În ceea ce privește **investigațiile financiare**, între iunie 2022 și martie 2023, Serviciul de prevenire și combatere a spălării banilor din Republica Moldova a efectuat 91 de investigații financiare. În perioada martie-iunie 52 au fost efectuate 2023 de anchete financiare suplimentare, demonstrând angajamentul și capacitatea sporită a țării.

Moldova este în principal o țară de origine și de tranzit pentru **traficul de persoane**. Cu toate acestea, multe persoane sunt, de asemenea, victime ale exploatării. În perioada de raportare, numărul victimelor adulte identificate a scăzut în mod semnificativ. În 107, au fost raportate 2022 de victime adulte (32 femei/75 bărbați), față de 312 de victime adulte raportate în 2021. În 2022, numărul victimelor copii a fost de 44 (43 fetițe/1 băiat). Victimele traficului de persoane în scopul exploatării prin muncă sunt în principal bărbați și persoane vulnerabile, inclusiv persoane cu handicap. Există riscuri potențiale de creștere a traficului de persoane în contextul strămutărilor în masă cauzate de războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei. În perioada de raportare, au fost inițiate 44 de cauze penale: 29 pentru traficul de adulți și 15 pentru traficul de copii.

Mecanismul național de sesizare a victimelor traficului de persoane este operațional și a fost recent actualizat în conformitate cu cele mai bune practici internaționale. Două centre pentru victime sunt gestionate de autoritățile naționale, iar în 2022 un al treilea centru dedicat victimelor de sex masculin a fost predat autorităților naționale. Cooperarea cu societatea civilă este bună. De asemenea, există o linie telefonică de urgență. Cu toate acestea, există preocupări cu privire la furnizarea de asistență durabilă victimelor, oferind în mod specific atât oportunități socioeconomice, cât și asistență medicală specializată. Există, de asemenea, preocupări cu privire la volumul de muncă al personalului de protecție socială de la nivel local, care reprezintă principalele puncte de contact nu numai pentru victimele traficului de persoane și ale violenței bazate pe gen, ci și pentru asistența acordată copiilor. În general, Moldova demonstrează eforturi continue, dar trebuie încă să își îmbunătățească capacitatea de a preveni toate tipurile de trafic de persoane, de a identifica victimele într-un stadiu incipient și de a consolida răspunsul autorităților de aplicare a legii.

În ceea ce privește **traficul de arme de calibru mic și armament ușor**, au fost anchetate 69 de cazuri penale, cu 27 de condamnări definitive. În total, 277 de arme de foc au fost marcate în conformitate cu cea mai recentă modificare a legislației naționale din ianuarie 2022, care este, la rândul său, în conformitate cu standardele UE de gestionare a armelor de calibru mic și a armamentului ușor. Având în vedere riscul ridicat de trafic de arme de foc în regiune, legat de contextul geopolitic, Moldova a dat dovadă de mai mult angajament și a înregistrat unele progrese. Moldova a adoptat conceptul de punct focal național privind armele de foc în cadrul structurii Inspectoratului General al Poliției Republicii Moldova prin crearea unui departament separat și efectuarea numirii. Sistemul informațional automatizat privind Registrul de stat al armelor a fost actualizat în toamna anului 2022 cu sprijinul UE. Au existat mai multe cursuri de formare privind detectarea armelor de foc în cooperare cu Frontex și cu Misiunea UE de asistență la frontieră.

Schimbul de informații între diferitele părți interesate de la nivel național (agențiile de aplicare a legii, serviciul de procuratură și sistemul judiciar) trebuie consolidat. Accesul la bazele de date ale INTERPOL-INTERPOL ar trebui să fie pus la dispoziția reprezentanților punctului focal național privind armele de foc și a altor autorități relevante de aplicare a legii.

Moldova a continuat să își consolideze treptat capacitatea în **materie de criminalitate informatică**. Cu toate acestea, ar trebui să instituie un răspuns mai eficace în materie de aplicare a legii, axat pe detectarea, trasabilitatea și urmărirea penală a infractorilor cibernetici. Țara ar trebui

să sensibilizeze populația sa cu privire la măsurile preventive și la raportarea cazurilor către autoritățile de aplicare a legii.

În 2022, Inspectoratul General de Poliție a plasat 28 de persoane în **programe de protecție a martorilor**, iar în 2023, până la 12 aprilie 2023, au plasat încă 16 de persoane.

Cooperarea în domeniul drogurilor

Cadrul instituțional și alinierea legislativă

Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Sănătății sunt organismele principale în lupta împotriva traficului de droguri și a consumului ilicit de droguri. Inspectoratul Național de Investigații are o direcție specializată responsabilă cu lupta împotriva drogurilor, iar Agenția Națională de Sănătate Publică monitorizează situația drogurilor.

La sfârșitul anului 2022, Moldova a adoptat un nou document de politică, Programul de prevenire și combatere a criminalității pentru perioada 2022-2025. Adoptarea sa a marcat sfârșitul Strategiei naționale antidrog pentru perioada 2020-2027. Cu toate acestea, prevenirea consumului de droguri nu este menționată în noul program (unul dintre cele șase programe sectoriale din cadrul strategiei de dezvoltare a afacerilor interne). Acest lucru evidențiază dificultatea coordonării dintre agenții cu privire la această politică și constrângerile, în special în domeniul prevenirii.

Observatorul național al drogurilor din Moldova nu este pe deplin operațional. Departamentul pentru calitatea și gestionarea asistenței medicale din cadrul Agenției Naționale pentru Sănătate Publică din cadrul Ministerului Sănătății desfășoară o parte din activitatea Observatorului național al drogurilor. Acestea coordonează colectarea datelor privind drogurile și elaborează raportul anual privind consumul și traficul ilicit de droguri. Nu există un sistem național de alertă timpurie privind supravegherea, prevenirea, detectarea și incriminarea noilor substanțe psihoactive (NSP). NSP sunt monitorizate printr-o listă de stupefiante, substanțe psihotrope și plante care conțin astfel de substanțe, astfel cum au fost detectate în traficul ilicit. Listele actualizate ultima dată în 2017 nu sunt actualizate pentru a asigura o monitorizare eficace. Cooperarea dintre agenții ar trebui îmbunătățită între organismele de aplicare a legii (poliție și vamă), autoritățile locale de aplicare a legii și organismele din domeniul sănătății și al educației.

Moldova este parte la convențiile internaționale relevante privind controlul drogurilor. UE cooperează cu Europol în lupta împotriva traficului de droguri și a semnat un memorandum de înțelegere cu Observatorul European pentru Droguri și Toxicomanie (OEDT) în 2012. Observatorul național al drogurilor este punctul de contact al OEDT.

Capacitatea de punere în aplicare și de asigurare a aplicării

Moldova este o țară de tranzit pentru droguri. În 2022, au fost înregistrate 925 de infracțiuni legate de droguri, ceea ce reprezintă o creștere de 13,08 % față de anul precedent. În perioada martie-iunie 2023, au fost inițiate 165 de cauze penale pentru infracțiuni legate de droguri. În 2022, au fost anchetate 88 de cazuri penale privind traficul de droguri și au fost urmărite penal 146 de persoane. Instanța de prim grad de jurisdicție s-a pronunțat cu privire la confiscarea bunurilor cu o valoare totală de 1 290 953.64 MDL (aproximativ 66 000 EUR).

În ceea ce privește depozitarea în condiții de siguranță și distrugerea efectivă a drogurilor, cerințele tehnice pentru instalațiile în care sunt depozitate substanțele narcotice, psihotrope și/sau precursori sunt aliniate la actele normative internaționale la care Moldova este parte. Există norme privind distrugerea efectivă a drogurilor; substanțele sunt distruse în prezența membrilor Comisiei

permanente pentru distrugerea fără arme a medicamentelor. Substanțele distruse sunt încapsulate în recipiente din plastic sau din metal, închise ermetic și îngropate în depozitele de deșeuri.

În 2022, Moldova a demonstrat un nivel bun de cooperare în materie de droguri cu țările învecinate și cu alte țări. Au existat, de asemenea, mai multe schimburi de informații prin intermediul SIENA.

În opt localități există centre de tratament pentru dependența de droguri, iar accesul la tratament este disponibil în 13 de închisori. În 2022, dintre cei 3 214 de pacienți dependenți de medicamente înscriși în programul național de reabilitare, 211 și-au încheiat cu succes cursul. În același an, în programul național de farmacoterapie au fost înregistrați 153 de pacienți dependenți de medicamente noi, cu un total de 2 332 de persoane care au primit sprijin.

Lupta împotriva terorismului

Cadrul instituțional și alinierea legislativă

Centrul antiterorist al Serviciului de Informații și Securitate (SIS) coordonează lupta împotriva terorismului. Adoptarea unui mecanism unic privind activitățile antiteroriste este în conformitate cu standardele UE. În cadrul poliției, Inspectoratul Național de Investigații are competența de a investiga infracțiunile de spălare a banilor, de finanțare a terorismului și de separatism, precum și proliferarea armelor de distrugere în masă și a materialelor conexe.

Legislația Republicii Moldova privind combaterea terorismului este, în general, aliniată la *acquis-ul* UE și la dreptul internațional aplicabil.

Strategia de securitate națională acoperă lupta împotriva terorismului și a finanțării terorismului. Programul național de consolidare și realizare a măsurilor de protecție antiteroristă pentru obiectivele privind infrastructura critică pentru perioada 2022-2026 și planul de acțiune pentru punerea sa în aplicare au fost adoptate în octombrie 2022.

Nu există un dialog oficial UE-Moldova privind combaterea terorismului, dar, în mod informal, agenții SIS participă la ateliere, cursuri de formare și exerciții practice organizate de UE și de statele membre. SIS face parte din Platforma UE privind punctele de contact focale pentru luptătorii teroriști străini. În plus, în 2022, reprezentanții SIS au participat la reuniunile de lucru ale Comitetului UE pentru prevenirea și combaterea terorismului. Centrul de combatere a terorismului participă, de asemenea, la Comitetul pentru prevenirea și combaterea terorismului din cadrul Consiliului Europei.

Capacitatea de punere în aplicare și de asigurare a aplicării

Moldova și-a intensificat cooperarea operațională cu Europol, Interpol și țările învecinate, în special prin acorduri între SIS și serviciile speciale ucrainene și române. Acordul privind cooperarea operațională și strategică dintre Europol și Moldova acoperă terorismul. Cooperarea operațională cu Europol ar putea fi îmbunătățită în continuare prin utilizarea deplină a mecanismelor existente, cum ar fi posibilitatea ca agenții locali Europol să efectueze, la cerere, verificări secundare în timp real. Republica Moldova are un nivel scăzut de alerte privind terorismul, dar se confruntă cu o gamă largă de amenințări hibride, inclusiv cu alerte cu bombă.

În 2022, SIS a investigat opt persoane suspectate că sprijină grupuri radicale. Nu au existat condamnări pentru activități teroriste.

În ceea ce privește prevenirea tranzacțiilor financiare de intrare sau de ieșire pentru finanțarea terorismului, SIS cooperează cu Serviciul pentru Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor. În

această perioadă, SIS și Serviciul au efectuat verificări cu privire la 25 de cazuri.

În perioada de raportare au fost puse în aplicare mai multe măsuri de formare privind prevenirea terorismului și a radicalizării populației pentru personalul autorităților publice centrale, al companiilor aeriene și al instituțiilor judiciare. Ar trebui depuse mai multe eforturi pentru a preveni și a aborda riscul radicalizării luptătorilor străini, inclusiv prin îmbunătățirea schimbului de date și prin utilizarea cadrului de referință al UE, cum ar fi indicatorii comuni de risc privind luptătorii teroriști străini.

Cooperarea judiciară în materie penală și civilă

Cadrul legislativ al Moldovei pentru asistența judiciară reciprocă în materie civilă și penală este parțial aliniat la *acquis-ul* UE.

În perioada de raportare, Moldova a primit 396 de cereri de cooperare în materie civilă și toate acestea au fost soluționate. Moldova a primit 455 de cereri de asistență judiciară în materie penală și toate acestea au fost soluționate. Țara nu este încă parte la mai multe convenții de bază, inclusiv la Convenția din 1996 privind protecția copilului, la Convenția din 2005 privind alegerea forului, la Convenția din 2007 privind pensia de întreținere în străinătate pentru copii și la Protocolul din 2007 privind obligațiile de întreținere. Moldova ar trebui să devină parte la aceste convenții.

Moldova s-a angajat într-o relație de lucru constructivă cu Eurojust. Pe baza acordului în vigoare din 2016, Comisia a semnat șase acorduri de formare a echipei comune de anchetă. În 2022, aceasta a cooperat cu Eurojust cu privire la 24 de cazuri, în cooperare cu punctul de contact al Eurojust. Pentru a consolida cooperarea, Parchetul a numit un procuror de legătură cu fracțiune de normă la Eurojust în iunie 2023. În plus, Moldova și-a exprimat disponibilitatea de a coopera cu Biroul Procurorului Public European (EPPO) în conformitate cu Convenția europeană de asistență juridică în materie penală din 1959 și cu protocoalele la aceasta. Procuratura Anticorupție a Moldovei a încheiat un acord de lucru cu EPPO în iulie 2022.

Migrația legală și neregulamentară

Cadrul instituțional și alinierea legislativă

Ministerul Afacerilor Interne este principalul actor în domeniul migrației. Biroul pentru relații cu diaspora din cadrul Cancelariei de Stat a Prim-ministrului este principala parte interesată în colaborarea cu diaspora. Comisia pentru coordonarea activităților privind migrația și azilul, înființată în 2018 sub conducerea Ministerului Afacerilor Interne, este un organism consultativ permanent, fără statut juridic. Acesta a fost creat pentru a monitoriza și coordona activitățile privind migrația, azilul, apatridia și integrarea străinilor în Moldova și pentru a contribui la aplicarea consecventă a politicilor guvernamentale relevante. Din 2021, țara are statut de observator în cadrul Rețelei europene de migrație.

Moldova a inițiat în 2022 un program sectorial de dezvoltare pentru gestionarea fluxurilor de migrație, azil și integrare a străinilor pentru perioada 2022-2025. Acesta include un plan de acțiune pentru punerea în aplicare a obiectivelor convenite.

Au fost încheiate în total 13 de acorduri privind readmisia persoanelor aflate în situație de ședere

ilegală⁹, iar 14 sunt în curs de negociere.

Capacitatea de punere în aplicare și de asigurare a aplicării

De la izbucnirea războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, Moldova s-a confruntat cu fluxuri fără precedent de refugiați (cel mai mare număr pe cap de locuitor din Europa). Începând din august 2023 și de la începutul agresiunii la scară largă a Rusiei împotriva Ucrainei, aproximativ 900,000 de persoane au intrat în Moldova prin frontiera cu Ucraina. Din rândul acestora, 109,315 de cetățeni ucraineni și 7,877 de resortisanți ai țărilor terțe rămân în prezent pe teritoriul său. Aceștia erau în principal femei (59 %) și minori (46 %). Începând cu 1 martie 2023, guvernul a pus în aplicare decizia de acordare a protecției temporare persoanelor strămutate din Ucraina, permițând beneficiarilor săi să obțină un document de identitate eliberat gratuit pentru o perioadă de 1 an. În urma aflului fără precedent de persoane care fug din Ucraina, care a pus sub presiune capacitatea deja limitată a Moldovei, autoritățile țării și-au menținut eforturile și au mobilizat resurse pentru a oferi asistență umanitară imediată, astfel cum se prevede în starea de urgență.

În ceea ce privește cazarea refugiaților, Moldova a înființat 135 centre de cazare pentru refugiați (CCR). 58 au rămas active în iunie 2023. Capacitatea de cazare a acestor CCR este de 3 805 de persoane. 12 % dintre aceștia furnizează servicii pentru persoanele cu handicap și pentru persoanele care suferă de tulburări mintale. Guvernul Moldovei a lansat o strategie de consolidare pentru a aborda problemele din CCR, ceea ce va duce la închiderea treptată a acestora în perioada 2023-2024. În perioada martie-iunie 2023, nouă CCR au fost închise (echivalentul a 424 de locuri). Dacă se înregistrează o creștere a numărului de migranți sau refugiați care sosesc, există posibilitatea de a redeschide consiliile consultative regionale închise.

În plus, au fost puse în aplicare măsuri speciale care vizează copiii neînsoțiți, cum ar fi sesizarea imediată a asistenților sociali naționali (autoritatea de tutelă) și furnizarea aceluiași servicii ca și copiii moldoveni. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a asigura înregistrarea sistematică a străinilor, pentru a centraliza datele și pentru a le oferi acces la toate serviciile relevante, în conformitate cu standardele UE, inclusiv cu Regulamentul general privind protecția datelor (RGPD).

În 2022, autoritățile moldovene au raportat 1 332 de cazuri (2 590 de persoane) de trecere ilegală a frontierei de stat (principalele naționalități: Ucraineană, turcă și rusă). În 2022, 78 de cetățeni străini au fost plasați în custodie publică. În primul trimestru al anului 2023, 54 de cetățeni străini au fost plasați în custodie publică, dintre care 37 au fost eliberați din detenție.

Ministerul Afacerilor Interne supraveghează returnările forțate. Punerea în aplicare a Acordului de readmisie UE-Moldova este, în general, bună. În perioada de raportare, 623 de cetățeni moldoveni au fost returnați cu succes în temeiul acordurilor de readmisie. Moldova a încheiat 13 acorduri și 24 protocoale adiționale privind readmisia.

Moldova contribuie la rapoartele anuale privind migrația și azilul ale Centrului european privind introducerea ilegală de migranți din cadrul Europol.

Azil

⁹ Acordurile din 13 sunt cu UE, Elveția, Danemarca, Norvegia, Macedonia de Nord, Serbia, Bosnia și Herțegovina, Muntenegru, Turcia, Albania, Georgia, Kazahstan și Ucraina. Există 24 protocoale adiționale cu Elveția, Estonia, Ungaria, România, Slovacia, Germania, Austria, Lituania, Letonia, Malta, Bulgaria, Cehia, Polonia, Belgia, Țările de Jos, Luxemburg, Spania, Slovenia, Grecia, Italia, Serbia, Albania, Georgia, Kazahstan și Ucraina.

Cadrul instituțional și alinierea legislativă

Legislația Republicii Moldova care reglementează azilul este, în linii mari, în conformitate cu *acquis-ul* UE, iar țara este parte la convențiile internaționale relevante. Inspectoratul General pentru Migrație (IGM) care își desfășoară activitatea în cadrul Ministerului Afacerilor Interne decide cu privire la cererile de protecție internațională. Acesta și-a consolidat Biroul pentru azil și migrație într-un Inspectorat General cu personal suplimentar. Moldova a realizat mai multe reforme în perioada de raportare, care s-au axat pe modernizarea în continuare a structurii sale centrale și pe reorganizarea poliției de frontieră. Direcția Migrație și Azil, care examinează cererile de azil, a fost reorganizată și face parte în prezent din IGM. Acest lucru a consolidat capacitatea instituțională de a preveni, monitoriza și combate șederea ilegală a străinilor.

Statutul juridic al solicitanților de azil și al beneficiarilor de protecție internațională, de protecție temporară și de azil politic este reglementat de Legea privind azilul. Direcția pentru azil și integrare din cadrul IGM este responsabilă de procedurile de azil. Minorii neînsoțiți care solicită azil fac obiectul unor măsuri de protecție a copilului, inclusiv al serviciilor de plasament social. Deciziile negative privind cererile de azil pot face obiectul unei căi de atac prin intermediul unui litigiu administrativ, fără nicio procedură prealabilă. Procesul de verificare include o cerere din partea Serviciului de Informații și Securitate a țării.

Moldova menține un plan de urgență actualizat periodic, care adoptă o abordare multidimensională care acoperă domenii bazate pe diferite tipuri de scenarii (de exemplu, gestionarea frontierelor și nevoile umanitare). În urma războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei și a vârfului situației de urgență a refugiaților, actorii internaționali au inițiat un plan cu sprijinul mecanismului de protecție civilă al UE, care a servit drept bază pentru pregătirea pentru ajutor umanitar.

Eforturile recente s-au axat pe alinierea la Directiva UE privind protecția temporară, inclusiv la un decret guvernamental adoptat la 18 ianuarie 2023 și pus în aplicare de la 1 martie 2023. Decretul permite înregistrarea refugiaților din Ucraina pe bază voluntară.

Începând din august 2023, 10,747 de persoane au beneficiat de protecție temporară.

Decretul, care este în mare măsură aliniat la Directiva UE privind protecția temporară, conferă dreptul de ședere, documente de identitate, educație și acces la piața muncii și la asistență medicală. Finanțarea costurilor de protecție socială/sănătate legate de protecția temporară reprezintă o provocare majoră. Nevoile actuale ale beneficiarilor de protecție temporară au fost acoperite în principal prin sprijin extern continuu din partea donatorilor umanitari. În contextul reducerii finanțării umanitare, acest volum de lucru va trebui să fie absorbit pe deplin de asistența națională de protecție socială condusă de guvern. Moldova ar trebui să elaboreze o foaie de parcurs clară cu privire la momentul și modul în care se va realiza acest lucru.

Capacitatea de punere în aplicare și de asigurare a aplicării

Comparativ cu 2021, când au fost depuse 75 de cereri de protecție internațională și 43 de persoane au primit protecție, în iulie 2023 Biroul pentru migrație și azil a primit 14 376 de cereri de azil, în urma sosirii unor persoane din Ucraina care solicită protecție după agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei. Din numărul total de cereri examinate, au fost emise 7 643 de decizii privind cererile de azil: 17 de persoane au primit statutul de refugiat, 62 au primit protecție umanitară, 28 au fost respinse cererile de azil, 12 au făcut obiectul unei căi de atac în instanță, iar 7 552 de persoane au pus capăt procedurii de azil. Celelalte cereri sunt în curs de examinare. Există aproximativ 3 700 de cazuri pendinte, întrucât mulți dintre solicitanții de azil înregistrați au părăsit țara la câteva zile

după înregistrare.

Odată cu creșterea bruscă a numărului de cereri de azil depuse, autoritățile naționale se confruntă cu întârzieri semnificative. Ca răspuns, guvernul efectuează o reorganizare instituțională, creșterea efectivelor de personal, achiziționarea de echipamente și renovarea infrastructurii. Fondurile alocate în buget pentru programele de integrare care acordă azil au fost insuficiente, având în vedere numărul actual de solicitanți de azil raportați și suplimentați de donatori internaționali.

Pentru a preveni traficul de persoane și infracțiunile conexe care implică refugiați în spații deschise și pentru a preveni infiltrarea persoanelor care introduc ilegal migranți, o unitate de poliție specializată a efectuat vizite la fața locului împreună cu reprezentanți ai unui ONG (centrul internațional Laicre Strada Moldova cu care Inspectoratul General de Poliție a încheiat un acord de cooperare în noiembrie 2020). Victimelor traficului de persoane din unități li s-au furnizat informații, inclusiv numerele de telefon ale liniilor telefonice de urgență relevante. Aceste informații sunt disponibile în limbile engleză și ucraineană.

În perioada mai 2022-aprilie 2023, Agenția Uniunii Europene pentru Azil (EUAA) a trimis un mic contingent de personal în Moldova pentru a ajuta țara să gestioneze sosirea persoanelor care fug din calea invadării Ucrainei. Aceasta a fost prima detașare de personal de către EUAA (și predecesorul său, Biroul European de Sprijin pentru Azil) într-o țară din afara UE. Autoritățile relevante din Moldova mențin contacte strânse cu reprezentanții EUAA.

Este necesar să se îmbunătățească accesarea și furnizarea de informații privind procedura de azil pentru solicitanții de azil. Moldova ar trebui să se asigure că sunt disponibile resursele necesare pentru punerea în aplicare a planului de urgență al țării pentru gestionarea fluxurilor umane.

Nu există o bază de date biometrică electronică cu amprente digitale și fotografii, iar punctele de trecere a frontierei nu sunt conectate. În perioada de raportare, dezvoltarea și punerea în aplicare a unei baze de date biometrice au fost stabilite ca obiectiv. Ar trebui luate măsuri active pentru a planifica alinierea acestei baze de date la baza de date dactiloscopice a UE (Eurodacurodac).

Politica în domeniul vizelor

Cadrul juridic pentru politica în domeniul vizelor este, în linii mari, conform cu *acquis-ul* UE. Lista țărilor terțe cu care Moldova menține regimuri de călătorii fără viză nu este pe deplin aliniată la lista țărilor terțe ai căror resortisanți au nevoie de viză pentru șederi de scurtă durată în UE. Moldova menține regimuri de călătorii fără viză cu 12 dintre aceste țări: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Cuba, Ecuador, Kazahstan, Kârgâzstan, Qatar, Rusia, Tadjikistan, Turcia și Uzbekistan.

Elementele de securitate ale vizelor și ale documentelor de călătorie sunt, în linii mari, aliniate la standardele UE. Toate pașapoartele eliberate de Moldova sunt biometrice și respectă formatul Organizației Internaționale a Aviației Civile.

Al șaselea Raport al Comisiei Europene din cadrul mecanismului privind suspendarea excepțiilor de la obligativitatea vizelor¹⁰, publicat în octombrie 2023, a concluzionat că Moldova continuă să îndeplinească criteriile de referință privind liberalizarea vizelor.

Schengen și frontierele externe

¹⁰ Documentul COM (2023) 730 final.

Cadrul instituțional și alinierea legislativă

Inspectoratul General al Poliției de Frontieră gestionează frontierele de stat ale Republicii Moldova (1 906 km lungime, cu excepția segmentului transnistrean de 453,4 km). Este un organism civil specializat care își desfășoară activitatea în cadrul Ministerului Afacerilor Interne. În urma unei reorganizări în perioada de raportare, aceasta are în prezent 44 de sectoare ale poliției de frontieră și 75 de puncte de trecere a frontierei. Responsabilitățile la frontieră sunt împărțite între autoritățile vamale și poliția de frontieră.

Legislația privind controlul la frontieră este parțial aliniată la politica și la cele mai bune practici ale UE. Există o Strategie națională de management integrat al frontierei de stat (2018-2023), un program de management integrat al frontierei de stat (2022-2025) și un plan de acțiune specific (aliniat la conceptul UE din 2006 privind gestionarea integrată a frontierelor). Consiliul Național pentru Managementul Integrat al Frontierei de Stat este organismul consultativ responsabil cu punerea în aplicare a planului de acțiune. Nu există încă un plan de acțiune Schengen.

Cooperarea cu Interpol privind pașapoartele pierdute și furate este regulată și sistematică. Moldova și-a continuat eforturile de îmbunătățire a gestionării frontierelor și a sistemelor de migrație prin investiții în infrastructură, software și formare.

Capacitatea de punere în aplicare și de asigurare a aplicării

Echipamentele și infrastructura tehnică trebuie modernizate. Toate punctele de trecere a frontierei sunt conectate la baza de date a Interpol privind documentele de călătorie furate și pierdute. Aceștia dispun de dispozitive biometrice de citire a documentelor de călătorie, iar unele dispun de sisteme de supraveghere video pentru stabilirea profilului pasagerilor. Moldova nu dispune de un sistem național de informații avansate referitoare la pasageri (API). Cooperarea între agenții este satisfăcătoare între poliția de frontieră și autoritățile vamale la punctele de trecere a frontierei. Sunt necesare îmbunătățiri suplimentare în ceea ce privește schimbul de informații prin accesul reciproc la bazele de date și un sistem de schimb de informații formalizat și securizat. Ar trebui inițiată patrularea comună de către ambele servicii. Moldova are nevoie de resurse suplimentare, în special de resurse tehnice, pentru a îmbunătăți calitatea verificărilor la frontieră. Resursele pentru supravegherea frontierelor sunt limitate și necesită îmbunătățiri substanțiale. Infrastructura de trecere a frontierei necesită, de asemenea, îmbunătățiri semnificative.

Moldova a demonstrat eforturi semnificative în ceea ce privește prelucrarea fluxurilor de pasageri, în special a fluxurilor de refugiați de la frontierele Ucrainei, precum și intensificarea patrulilor de supraveghere a frontierelor. Republica Moldova și-a intensificat mecanismele ad-hoc de răspuns la criză începând din februarie 2022 ca răspuns la numărul mare de treceri ale frontierei din Ucraina.

În domeniul **cooperării internaționale**, Moldova a continuat să pună în aplicare Acordul privind statutul cu Frontex, semnat în martie 2022. Frontex a lansat o operațiune comună în Moldova în 2022, care a fost reînnoită în ianuarie 2023 pentru încă un an. Un ofițer de legătură Frontex cu un mandat regional pentru Parteneriatul estic a fost detașat și își are sediul în prezent în Moldova. Misiunea UE de asistență la frontieră (EUBAM) în Moldova și Ucraina a sprijinit ambele țări începând din 2005, inclusiv prin îmbunătățirea standardelor de gestionare integrată a frontierelor.

Patrularea comună este bine stabilită și operațională cu țările învecinate – Ucraina (din 2011) și România (din 2018). În 2022, au existat 460 de patrule comune/coordonate cu Ucraina și 725 cu România. **Schimbul de informații** are loc la nivel central și la puncte comune de contact: 4 002

cereri au fost inițiate la Galați la frontiera Moldova-România și 3 036 cereri în Palanca, la frontiera Moldova-Ucraina. În perioada de raportare, Moldova și România au semnat două acorduri: unul privind înființarea punctului internațional de trecere a frontierei Leova-Bumbăta și altul privind controalele coordonate la două puncte de trecere a frontierei, Leușeni (Moldova) și Albița (România). Etapa-pilot a controalelor comune la frontieră a început la 10 aprilie 2023.

Măsurile de combatere a corupției la frontieră fac parte din Strategia națională de integritate și anticorupție pentru perioada 2017-2023 și din Programul de consolidare a încrederii și siguranței societății prin formare, integritate și digitalizare a sistemului afacerilor interne pentru anii 2022-2025, adoptată în 2022. În 2022, au fost luate măsuri disciplinare împotriva a 2 de ofițeri de frontieră pentru o influență necorespunzătoare în activitatea de serviciu, iar 8 de polițiști de frontieră au fost eliberați pentru comiterea de acte de corupție. În domeniul vamal, au fost inițiate 115 anchete de serviciu și au fost inițiate 19 de cazuri penale.

Falsificarea monedei euro

Moldova nu este parte la Convenția de la Geneva din 1929 pentru eliminarea **falsificării de monedă**. Codul penal prevede răspunderea penală pentru contrafacere și este parțial aliniat la *acquis-ul* UE.

Toate aspectele cooperării vamale sunt cuprinse în capitolul 29 – Uniunea vamală.

2.3. CRITERIILE ECONOMICE

Principalele cifre economice	Media pentru 2014-19	2020	2021	2022 *
PIB pe cap de locuitor (% din UE-27 în SPC)	27.1	29.2	31.7	NU EXIST Ă
Creșterea PIB-ului real	3.6	— 7.4	13.9	— 5.0
Rata de activitate economică a populației cu vârsta de cel puțin 15 de ani (%); totală	44.2	40.3	41.1	41.8
femelă	40.6	36.1	36.4	37.8
bărbați	48.2	45.1	46.5	46.3
Rata șomajului în rândul populației cu vârsta de cel puțin 15 de ani (%); totală	4.6	3.8	3.2	3.1
femelă	3.2	3.2	2.5	2.6
bărbați	4.9	4.3	3.8	3.5
Ocuparea forței de muncă în rândul populației cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani (creștere anuală%)	— 3.9	— 4.4	1.1	2.2
Salarii nominale (creștere anuală%)	12.0	9.8	13.1	NU EXIST Ă
Indicele prețurilor de consum (creștere anuală%)	5.9	3.8	5.1	28.7
Cursul de schimb în raport cu EUR	20.3	19.7	20.9	18.9

Balanța contului curent (% din PIB)	— 6.9	— 7.7	— 12.4	— 15.7
Investiții străine directe nete, ISD (% din PIB)	2.4	1.3	2.8	3.7
Soldul bugetului general,% din PIB	— 1.5	— 5.1	— 1.9	— 5.5
Datoria publică,% din PIB	32.9	35.2	32.2	35.7

În conformitate cu concluziile Consiliului European de la Copenhaga din iunie 1993, aderarea la UE necesită existența unei economii de piață funcționale și capacitatea de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței din cadrul Uniunii.

2.3.1. Existența unei economii de piață funcționale

Moldova se află **între un stadiu incipient și un anumit nivel de pregătire** pentru instituirea unei economii de piață funcționale. În pofida mediului economic și social dificil cauzat de invadarea la scară largă de către Rusia a vecinului Ucrainei, autoritățile și-au menținut angajamentul de a urmări stabilitatea macroeconomică și reformele economice. În ultimii zece ani, Moldova a fost în măsură să susțină o creștere economică de aproximativ 3,1 % pe an în medie, în pofida pandemiei și a altor dificultăți economice. Finanțele publice au fost stabile, cu un deficit scăzut (aproximativ 1,5 % din PIB în medie în perioada 2014-2019) și un nivel relativ scăzut al datoriei. Banca Națională a Moldovei a reușit, în general, să mențină inflația în intervalul țintă stabilit la 5 % (+/- 1.5 puncte procentuale).

După o redresare puternică în urma crizei provocate de pandemia de COVID-19, creșterea a scăzut brusc în 2022 din cauza consecințelor războiului Rusiei împotriva Ucrainei, a crizei energetice și a secetei grave care au cauzat scăderea drastică a producției agricole și a industriilor conexe. Inflația ridicată, cauzată de creșterea prețurilor la energie și alimente, scăderea veniturilor disponibile și a consumului gospodăriilor, în timp ce incertitudinile legate de război au contribuit la scăderea investițiilor. Pe plan extern, deficitul de cont curent, deja ridicat, s-a accentuat și mai mult, reflectând, de asemenea, baza de export slabă și productivitatea scăzută. Ca urmare a recesiunii profunde și a creșterii cheltuielilor sociale pentru a atenua șocul prețurilor la energie, deficitul bugetar s-a accentuat în 2022 și se preconizează că va crește și mai mult în 2023. Datoria publică rămâne scăzută și este extinsă în mare măsură în condiții concesionale.

În pofida progreselor semnificative, mediul de afaceri din Moldova este caracterizat de corupție larg răspândită, de un stat de drept slab, de o capacitate instituțională slabă și de servicii publice de slabă calitate. Acești factori împiedică spiritul antreprenorial și generează o economie informală de mari dimensiuni. Statul are încă o influență considerabilă în sectoare-cheie ale economiei, inclusiv în telecomunicații, energie și transporturi, precum și în stabilirea prețurilor. Autoritățile efectuează o examinare a întreprinderilor de stat, dintre care unele înregistrează pierderi, pentru a le restructura și/sau privatiza. În același timp, ele depun eforturi pentru a îmbunătăți guvernanta corporativă și responsabilitatea în acest sector. În ciuda recesiunii, sectorul financiar rămâne stabil, reflectând impactul reformelor anterioare și măsuri de reglementare prompte pentru a limita creșterea rapidă a împrumuturilor acordate gospodăriilor. Piața forței de muncă s-a redresat în urma pandemiei și a fost relativ solidă în 2022, în pofida creșterii șomajului spre sfârșitul anului. Cu toate acestea, aceasta continuă să fie caracterizată de o rată de participare foarte scăzută, care este legată de ponderea ridicată a persoanelor care lucrează sau care doresc doar să lucreze în străinătate.

Pentru a îmbunătăți funcționarea economiei de piață și ținând seama de mediul extern dificil, Moldova ar trebui, în special:

- să îmbunătățească în continuare gestionarea finanțelor publice și, în special, planificarea și executarea investițiilor publice;
- continuarea îmbunătățirii mediului de afaceri, reducerea ingerinței statului în stabilirea prețurilor și menținerea unui ritm rapid al reformelor de restructurare și/sau privatizare a întreprinderilor de stat;
- să abordeze principalele deficiențe ale pieței forței de muncă, în special prin creșterea stimulentei pentru participarea forței de muncă, și să ia măsuri de combatere a ocupării informale a forței de muncă.

Guvernanță economică

Autoritățile își mențin angajamentul de a urmări stabilitatea macroeconomică și reformele economice, în pofida mediului extern dificil. Guvernul a continuat să introducă reforme pentru a atenua impactul crizei energetice și a sprijinit persoanele care fug din calea războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei. Măsurile de reformă structurală s-au axat, în special, pe asigurarea securității energetice, pe combaterea în continuare a corupției și pe creșterea transparenței sectorului justiției, precum și pe reformele întreprinderilor de stat (ÎS). Autoritățile au adoptat, de asemenea, o nouă Strategie de dezvoltare a managementului finanțelor publice, cu scopul de a îmbunătăți mobilizarea veniturilor și alocarea cheltuielilor, precum și de a spori transparența bugetului. Prin urmare, se înregistrează în continuare progrese în ceea ce privește reformele, deși persistă deficiențe, de exemplu în ceea ce privește planificarea și execuția bugetară, în special în ceea ce privește cheltuielile de capital.

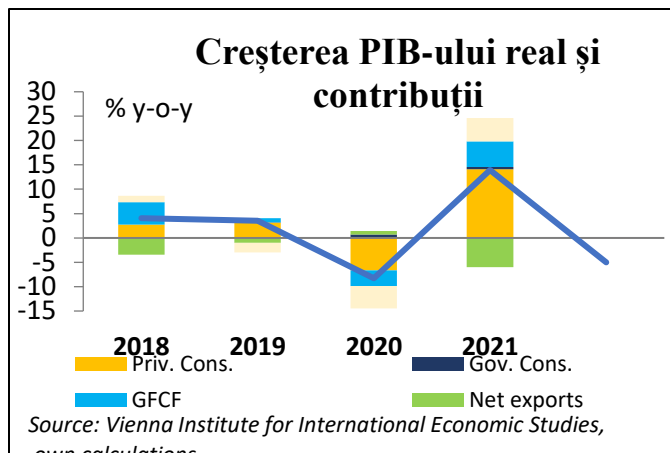
Moldova a continuat să înregistreze progrese în ceea ce privește punerea în aplicare a asistenței macrofinanciare din partea UE, cu plăți în 2022 și 2023. S-au înregistrat, de asemenea, progrese în ceea ce privește mecanismul de finanțare extinsă/facilitatea extinsă de credit a FMI, adoptat în decembrie 2021 și extins în mai 2022. În aprilie 2023, FMI a încheiat cea de a treia evaluare a programului, evaluând punerea în aplicare globală a politicilor ca fiind pozitivă și asigurând o nouă plată. Printre altele, programul urmărește să îmbunătățească transparența instituțiilor anticorupție și cadrul de guvernanță pentru acestea, să consolideze independența băncii centrale, să îmbunătățească cadrul de guvernanță fiscală și să pună în aplicare noi reforme ale ÎS. FMI a concluzionat că, deși riscurile pentru program sunt ridicate, asumarea de către autorități a programului și angajamentul față de reforme rămân puternice.

Stabilitatea macroeconomică

Războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei a agravat și mai mult situația energetică vulnerabilă a Moldovei și, împreună cu o altă secetă care a afectat producția sectorului agricol, a generat un șoc economic considerabil și o criză a costului vieții.

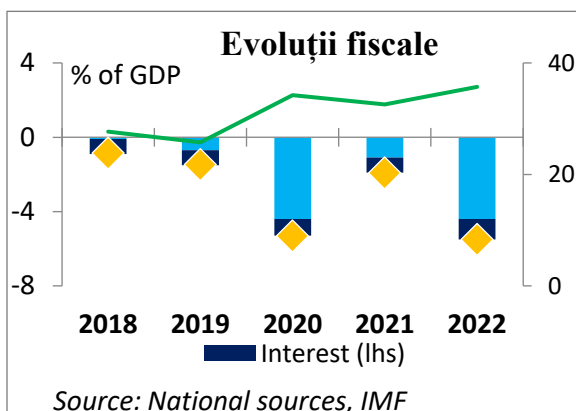
După o revigorare puternică în 2021 de 13,9 %, PIB-ul real s-a redus brusc cu 5,0 % în 2022. Recesiunea din 2022 a fost determinată de o scădere abruptă a consumului și a investițiilor gospodăriilor, în scădere cu 6,3 % și,

respectiv, cu 6,8 %. Inflația ridicată (în medie de 28,7 % în 2022), determinată de prețurile ridicate la energie și alimente, a erodat veniturile disponibile ale gospodăriilor, în timp ce incertitudinile legate de război au contribuit la scăderea investițiilor. Performanțele agricole slabe din cauza secetei și a declinului activității de construcții și de producție (parțial din cauza perturbărilor lanțului de aprovizionare legate de război) au contribuit și mai mult la scăderea performanței economice a Moldovei. Exporturile nete au contribuit, de asemenea, în mod negativ la creștere, în pofida rezultatelor la export peste așteptări din 2022, care au reflectat în mare măsură reexporturile către și dinspre Ucraina ca urmare a realocării rutelor comerciale regionale. După ce a rămas, în linii mari, neschimbat timp de aproximativ un deceniu, diferența de venituri față de UE s-a redus ușor în ultimii ani, întrucât PIB-ul pe cap de locuitor în ceea ce privește standardele puterii de cumpărare a crescut la 31,7 % din media UE în 2021, față de 29,2 % în 2020 și 25 % în 2013. **Deficitul de cont curent a continuat să crească în 2022, ajungând la 15,7 % din PIB, comparativ cu 12,4 % din PIB în 2021, din cauza deficitului comercial ridicat. Deficitul de cont curent al Moldovei a fost deja ridicat în perioada 2017-2021, situându-se în medie la 8,9 % din PIB.** Extinderea sa recentă reflectă în mare măsură criza energetică prelungită a Moldovei și baza de export slabă. O parte considerabilă din importurile Moldovei (aproximativ 17 %) sunt produse minerale, inclusiv petrol și gaze, iar exporturile țării depind în mare măsură de produsele agricole, precum și de producția cu valoare adăugată scăzută, cum ar fi textilele și alimentele. Deficitul comercial ridicat al Moldovei, de 29,5 % din PIB, în medie, în perioada 2018-2022, este parțial contrabalansat de remiteri de bani ridicate și stabile, de aproximativ 15 % din PIB, precum și de transferuri financiare. Deteriorarea sa recentă a fost alimentată de prețurile ridicate ale importurilor de energie și de scăderea exporturilor în a doua jumătate a anului 2022, inclusiv pe fondul producției agricole scăzute. În 2022, fluxurile nete de investiții străine directe s-au redresat puternic, situându-se la 3,7 % din PIB, revenind la nivelurile anterioare pandemiei (care au fost, în medie, de 2,8 % în perioada 2018-2022). În 2022, datoria externă a Moldovei a crescut la 67,7 % din PIB de la 64,2 % în 2021, în mare parte din cauza nevoilor de finanțare mai mari cauzate de războiul Rusiei împotriva Ucrainei și de criza energetică. În același timp, indicatorii datoriei externe indică un nivel scăzut de dificultate. Datoria Moldovei este extinsă în mare măsură de donatorii internaționali în condiții avantajoase. Rezervele valutare ale țării au înregistrat o volatilitate semnificativă în prima jumătate a anului, ceea ce a determinat băncile centrale să intervină pentru a sprijini moneda locală. Până la sfârșitul anului, rezervele au revenit la un nivel stabil și ridicat de 4.5 miliarde USD, echivalentul a 5 luni de importuri de bunuri și servicii.

Inflația prețurilor de consum a crescut în 2022, atingând un nivel maxim de 34,6 % în luna octombrie. Aceasta a fost urmată de o decelerare treptată la 30,2 % până la sfârșitul anului, rămânând cu mult peste intervalul țintă al băncii centrale de 5 % +/- 1.5 puncte procentuale. Această creștere a urmat unei inflații relativ stabile, de 4,7 %, în medie, în perioada 2017-2021. Creșterea semnificativă a prețurilor în 2022 (cu 28,7 % în ansamblu) a fost determinată în principal de creșterea prețurilor la importul de energie, inclusiv la gaze și energie electrică, precum și la alimente. Banca centrală a înăsprit orientarea politicii monetare cu o valoare cumulată de 13 puncte procentuale în perioada ianuarie-august 2022, aducând rata dobânzii de referință la 21,5 %. În luna decembrie 2022, când inflația a început să încetinească, scăzând sub 10 % în luna august 2023, banca centrală a început să își relaxeze orientarea monetară, determinând o scădere treptată a ratei dobânzii la 6 % începând cu luna septembrie 2023. După deprecierea leului moldovean față de dolarul american cu aproximativ 7 % (și o depreciere mai limitată față de euro cu 0,8 %) în prima jumătate a anului 2022, moneda s-a redresat, contribuind la restabilirea încrederii și la un sprijin extern considerabil.

Ca urmare a războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei și a creșterii cheltuielilor sociale pentru a atenua șocul energetic, deficitul bugetar a crescut la 5,5 % din PIB în 2022 (inclusiv recapitalizarea Energocom) de la 1,9 % din PIB în 2021. Cu excepția anului 2020, când a început pandemia, Moldova a menținut niveluri ale deficitului relativ scăzute (sub 2 % din PIB) în perioada 2016-2019. În 2022, veniturile au fost robuste datorită efectelor inflaționiste. Acestea au crescut cu 16 %, ca urmare a unor venituri mai mari din TVA, a impozitului pe profit și, într-o mai mică măsură, a accizelor. Cheltuielile au crescut cu 28 %, în mare parte ca urmare a cheltuielilor curente pentru transferuri specifice către gospodării, indexarea parțială a salariilor și cheltuieli pentru asigurarea aprovizionării cu gaze. Guvernul a introdus și a pus în aplicare cu succes Fondul de reducere a vulnerabilității energetice, care a oferit compensații specifice gospodăriilor celor mai vulnerabile, și a recapitalizat compania energetică de stat Energocom (care se ridică la aproximativ 2,2 % din PIB) pentru a asigura rezerve de gaze. Cu toate acestea, Moldova se confruntă în continuare cu o subutilizare semnificativă a bugetului, în special în ceea ce privește proiectele de investiții de capital. Reformele în curs menite să îmbunătățească planificarea investițiilor de capital ar trebui să contribuie la îmbunătățirea execuției bugetare. În 2023, se estimează că deficitul va rămâne ridicat, situându-se la 6 % din PIB, în conformitate cu Legea bugetului de stat. Aceasta va fi determinată și de cheltuielile mai mari pentru programele de asistență socială, precum și de indexarea parțială a salariilor și a pensiilor. În 2022, ponderea datoriei publice în PIB a Republicii Moldova a crescut la un nivel încă relativ scăzut, de 35,7 %

din PIB (în medie, 32,3 % din PIB în perioada 2018-2021). Această creștere s-a datorat deficitului bugetar mare și deprecierei accentuate a monedei locale în prima jumătate a anului. Cea mai mare parte a datoriei țării a fost extinsă de creditorii internaționali în condiții concesionale.

Combinăția de politici macroeconomice a rămas o stabilitate macroeconomică adecvată și susținută, precum și reziliența activității economice, în pofida numeroaselor șocuri interne și externe. Politica bugetară favorabilă și o orientare adecvată a politicii monetare au contribuit

la atenuarea impactului prețurilor ridicate la energie, reducând în același timp treptat inflația. De asemenea, autoritățile au utilizat în mod eficace planificarea pentru situații neprevăzute, în special pentru a asigura resurse adecvate pentru a consolida securitatea pe termen lung a aprovizionării cu energie. Cu toate acestea, economia Moldovei se confruntă cu provocările pe termen mediu legate de productivitatea și competitivitatea scăzute, precum și cu dezechilibrele externe legate de deficitul ridicat de cont curent.

Funcționarea piețelor de produse

Mediul de afaceri

Moldova a continuat să înregistreze progrese în ceea ce privește îmbunătățirea mediului său de afaceri, în pofida consecințelor războiului Rusiei împotriva Ucrainei și a unui declin puternic al activității economice. Mediul de afaceri al Moldovei și capacitatea de a atrage investiții străine directe sunt afectate negativ de corupție, de ineficiența sistemului judiciar și de serviciile publice de slabă calitate. În 2022, autoritățile au început să pună în aplicare o agendă ambițioasă de consolidare a statului de drept și de combatere a corupției, care rămân obstacole esențiale în calea investițiilor și a creșterii productivității. În noiembrie 2022, guvernul a înființat un grup de lucru pentru a reduce sarcina de reglementare asupra întreprinderilor. Organismul a propus un pachet legislativ de modificare a Codului muncii, de reducere a birocrăției și de simplificare a inspecțiilor. Cadrul juridic pentru comerțul electronic și digitalizarea serviciilor guvernamentale a fost actualizat, ceea ce ar trebui să consolideze capacitatea instituțională, calitatea serviciilor publice și productivitatea.

Firmele moldovenești sunt mai mici, mai puțin productive și au mai puțini exportatori decât în UE. Pe lângă prezența puternică a întreprinderilor de stat care limitează concurența internă, sectorul privat a fost afectat negativ de dublul șoc al pandemiei de COVID-19 și de războiul Rusiei împotriva Ucrainei. Ca răspuns, guvernul a lansat Fondul pentru antreprenoriat și creștere economică al Moldovei, care oferă întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-uri) împrumuturi cu dobândă redusă. Guvernul a inițiat, de asemenea, o serie de alte programe care sprijină transformarea digitală, eficiența energetică și îmbunătățirile tehnologice ale IMM-urilor. Moldova a liberalizat politica de comerț exterior în ultimii ani, dar există în continuare lacune în ceea ce privește procedurile vamale, serviciile logistice și infrastructura. În 2022, Moldova a aprobat un nou Cod vamal și a înregistrat progrese în ceea ce privește armonizarea standardelor sanitare și fitosanitare cu UE, ceea ce ar trebui să faciliteze activitatea de export. În același timp, s-au înregistrat doar puține progrese în ceea ce privește modernizarea infrastructurii de transport și logistică, ceea ce împiedică întreprinderile orientate spre export.

Ponderea sectorului informal în economia Moldovei rămâne substanțială, parțial ca urmare a unei sarcini de reglementare împovărătoare, a unei aplicări deficitare a legii și a unei lipse generale de încredere în instituțiile guvernamentale. Evitarea fiscală¹¹ corespunzătoare are, de asemenea, un impact negativ asupra veniturilor bugetare, denaturând în același timp concurența în detrimentul întreprinderilor obișnuite. Intrarea oficială pe piață și antreprenoriatul sunt îngreunate și mai mult de un deficit de forță de muncă calificată și de un salariu ridicat de rezervare pentru

¹¹ Potrivit World Economics (2022), care utilizează o medie a celor mai recente estimări ale economiștilor din întreaga lume, economia informală reprezintă aproximativ 40 % din PIB-ul Moldovei, față de media UE de 16,9 %. Aceste estimări trebuie luate cu prudență, având în vedere varietatea abordărilor metodologice.

cetățenii moldoveni care caută un loc de muncă în străinătate, fie permanent, fie cu contracte pe termen scurt.

Influența statului asupra piețelor de produse

Influența statului rămâne semnificativă în sectoarele-cheie ale economiei, inclusiv în telecomunicații, energie și transporturi, în principal prin intermediul a aproximativ 900 de întreprinderi deținute de stat. Reglementarea restrictivă a pieței produselor din Moldova împiedică, de asemenea, concurența. În ansamblu, întreprinderile de stat dețin active în valoare de aproximativ 26 % din PIB și angajează aproximativ 6 % din forța de muncă activă. Acestea sunt afectate de lipsa unor practici adecvate de guvernare corporativă, de ineficiență și de o supraveghere deficitară. Acest lucru subminează și mai mult investițiile din sectorul privat și competitivitatea economiei și prezintă riscuri bugetare. Sectorul ÎS are în continuare nevoie de sprijin sub formă de ajutor de stat, întrucât aproximativ 40 % din întreprinderile de stat au înregistrat pierderi în 2021, cu 5 puncte procentuale mai mult decât în 2019. Reglementarea pieței produselor în Moldova este în urma majorității țărilor UE, ceea ce împiedică concurența. Țara are unele dintre cele mai restrictive reglementări privind piața produselor și bariere la intrarea pe piață în sectorul serviciilor și al industriilor de rețea (de exemplu, electricitate și gaz, telecomunicații, transporturi și profesii reglementate). Controlul prețurilor într-un număr mare de sectoare, inclusiv industriile de rețea, produsele alimentare, combustibilii și produsele farmaceutice, sunt, de asemenea, mai răspândite în Moldova decât în țările UE. Acest lucru împiedică concurența, inovarea și creșterea productivității.

Privatizare și restructurare

În decembrie 2022, Moldova a aprobat o strategie pentru perioada 2023-2030 privind administrarea proprietăților de stat pentru a reduce numărul întreprinderilor deținute de stat, pentru a îmbunătăți performanța financiară a acestora și pentru a spori concurența pe piață. Ca etapă următoare, autoritățile au inițiat un proces de selecție prin clasificarea întreprinderilor deținute de stat la nivelul administrației centrale, conform căruia întreprinderile fie rămân în proprietatea statului, fie vor fi lichidate, restructurate sau privatizate. O strategie de privatizare pentru întreprinderile mici și mari este în curs de pregătire, inclusiv identificarea condițiilor optime pentru lansarea eforturilor de privatizare. În paralel, autoritățile au prezentat Parlamentului Regulamente pentru a îmbunătăți procedurile de selecție a membrilor consiliului de supraveghere, auditurile ÎS și codurile de guvernare corporativă ale întreprinderilor deținute de stat. Ministerul Finanțelor îmbunătățește, de asemenea, metodologia de raportare a riscurilor fiscale ale întreprinderilor de stat. Privatizarea a fost suspendată în 2022 din cauza consecințelor războiului Rusiei împotriva Ucrainei și a adoptării strategiei ÎS; cu toate acestea, mai multe întreprinderi deținute de stat au fost reorganizate sau lichidate. Contractul de concesiune a aeroportului internațional Chișinău către o entitate privată a fost reziliat din cauza presupuselor încălcări ale obligațiilor contractuale.

Funcționarea pieței financiare

Stabilitatea financiară

Sectorul financiar a rămas, în linii mari, stabil, în pofida provocărilor semnificative generate de pandemie, de recesiunea economică și de războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei. Stabilitatea se datorează, de asemenea, măsurilor corective cuprinzătoare luate după criza bancară din 2014. Băncile sunt bine capitalizate și au păstrat rezerve adecvate de lichidități.

Rata medie de acoperire a capitalului era de 29,5 % la sfârșitul anului 2022, cu aproximativ 350 puncte de bază mai mare decât în anul precedent (față de minimumul de 10 % prevăzut de reglementări). Indicatorul de acoperire a necesarului de lichiditate a fost de aproximativ 280 %, cu mult peste limita de 100 % prevăzută. Războiul Rusiei împotriva Ucrainei a condus la presiuni asupra lichidității în sistemul financiar, iar retragerile depozitelor bancare atât în valută, cât și în leu moldovenesc s-au accelerat până la aproape 8 % de la an la an până la sfârșitul lunii martie 2022. Pe măsură ce încrederea a fost restabilită, valoarea totală a depozitelor a fost recuperată la aproximativ 5 % peste nivelul de dinainte de război la sfârșitul anului 2022. Dificultățile economice și încetinirea activității de creditare au declanșat o creștere modestă a ratei creditelor neperformante (NPL) la 6,4 % la sfârșitul anului 2022. Băncile au beneficiat de o acoperire relativ ridicată cu provizioane prudențiale pentru pierderile din împrumuturi. În 2022, rentabilitatea capitalurilor proprii și rentabilitatea activelor au fost de 15,7 % și, respectiv, de 2,8 %. Deși aceasta indică o rentabilitate favorabilă, se preconizează că aceasta se va diminua din cauza riscului de credit ridicat și a scăderii remunerării rezervelor în ciclul de relaxare a politicii monetare din 2023.

Luarea de măsuri prompte de reglementare de către autoritățile moldovene a contribuit la menținerea stabilității financiare. Ca răspuns la o creștere rapidă a împrumuturilor acordate gospodăriilor, Banca Națională a Moldovei (BNM) a introdus, în mai 2022, cerințe responsabile în materie de creditare, limite privind raportul dintre valoarea creditului acordat și serviciul datoriei și venituri pentru bănci, iar Comisia Națională a Pieței Financiare (CNPF) a emis reglementări similare pentru creditorii nebancari. NBM a stabilit, de asemenea, un amortizor de risc sistemic suplimentar de 2 % pentru expunerea băncilor la sectorul gospodăriilor populației. Începând din 2019, BNM a desfășurat anual procesul de supraveghere și evaluare pentru a verifica soliditatea băncilor. În martie 2023, a fost prezentat Parlamentului un proiect de lege pentru creșterea și alinierea în continuare a garanțiilor depozitelor la nivelurile UE. În plus, autoritățile consolidează cadrul de supraveghere pentru asigurători, casele de economii și creditorii nebancari prin transferarea competențelor de reglementare și de supraveghere către NBM. Acest lucru necesită mai mult personal și o capacitate tehnică mai bună.

Accesul la finanțare

Intermedierea financiară în Moldova rămâne subdezvoltată, iar accesul la finanțare a fost limitat și mai mult de pandemia de COVID-19 și, ulterior, de consecințele războiului Rusiei împotriva Ucrainei. Activele din sectorul bancar au scăzut de la aproximativ 52 % din PIB în 2020 la un nivel modest de aproximativ 48 % din PIB la sfârșitul anului 2022 (față de o medie de aproximativ 280 % din PIB în UE în 2021). Creditele acordate sectorului privat au reprezentat o pondere relativ scăzută, de 21 % din PIB, în decembrie 2022. Acest lucru a scăzut semnificativ pe tot parcursul anului, ca urmare a măsurilor BNM și CNPF de înăsprire a standardelor de creditare pentru gospodării, a consecințelor războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei și a scăderii producției, care au afectat toate împrumuturile acordate întreprinderilor. Stimulentele guvernului pentru acordarea de împrumuturi IMM-urilor și microîntreprinderilor ar putea atenua constrângerile în materie de creditare, în timp ce relaxarea politicii monetare și îmbunătățirea perspectivelor economice pentru 2023 ar putea contribui la crearea unui mediu mai favorabil. Potrivit Băncii Mondiale, peste 80 % dintre întreprinderi declară că își finanțează capitalul circulant din surse financiare proprii. Necesitatea de a îmbunătăți accesul la finanțare pentru sectorul corporativ, menținând în același timp stabilitatea financiară, este, de asemenea, subliniată de rolul relativ modest jucat de piețele de capital din Moldova.

Funcționarea pieței forței de muncă

În pofida dificultăților economice, piața forței de muncă s-a redresat în urma pandemiei, deși persistă provocări structurale semnificative. Numărul persoanelor angajate a crescut cu 1,8 % în al patrulea trimestru al anului 2022 față de anul precedent. Țara a înregistrat crearea de locuri de muncă în industrie, servicii și construcții, în timp ce ocuparea forței de muncă în agricultură a scăzut. Rata de ocupare a forței de muncă scăzută din punct de vedere structural (în rândul populației cu vârsta de cel puțin 15 de ani) a crescut ușor la 40,5 % în 2022, de la 39,8 % în 2021. Cu toate acestea, ea rămâne cu mult sub media UE de 54,1 % în 2022. Acest lucru reflectă în primul rând participarea scăzută pe piața forței de muncă a persoanelor care lucrează sau care doresc doar să lucreze în străinătate. Ocuparea informală a forței de muncă în agricultură, construcții și comerț este estimată la peste 22 % din total. În același timp, crearea de locuri de muncă bine plătite este îngreunată de investițiile private și străine insuficiente. La rândul său, această investiție este frânată, printre alți factori, de accesul limitat al întreprinderilor la forța de muncă calificată și de emigrarea netă persistentă. O anumită rigiditate a reglementărilor privind piața forței de muncă, în special în ceea ce privește ușurința cu care se confruntă practicile de angajare și de concediere, împiedică în continuare alocarea fără probleme a forței de muncă. Rata șomajului în Moldova a fost în mod constant scăzută, ceea ce reflectă parțial participarea scăzută pe piața forței de muncă și ponderea substanțială a lucrătorilor independenți. Din cauza declinului economic și a creșterii dimensiunii forței de muncă în 2022 (inclusiv a persoanelor care fug din calea războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei), rata șomajului a crescut la 4,6 % în al patrulea trimestru al anului 2022, de la 2,6 % cu un an înainte. Depreciate de inflația ridicată, salariile reale s-au contractat cu peste 10 % de la an la an în ultimul trimestru al anului 2022. Cu toate acestea, guvernul a luat măsuri pentru a atenua erodarea puterii de cumpărare a funcționarilor publici și a pensionarilor printr-o indexare parțială.

Moldova trebuie să accelereze reformele structurale pentru a spori crearea formală de locuri de muncă și disponibilitatea forței de muncă calificate. Sunt necesare reforme suplimentare pentru a reduce lacunele din sistemul de învățământ și ponderea mare a tinerilor care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare (NEET). Acest lucru ar contribui la ruperea cercului vicios al penuriei de forță de muncă calificată și al salariilor ridicate din rezervă (determinate de aflurile foarte mari de migranți și de emigrarea forței de muncă) și de nivelul relativ scăzut al investițiilor în sectoarele cu o valoare adăugată mai mare. Guvernul a adoptat un Program național de ocupare a forței de muncă pentru perioada 2022-2026. În plus, a luat măsuri pentru a reduce nivelul ridicat al muncii nedeclarate pe piața forței de muncă prin consolidarea controalelor și a stimulentele pentru a introduce locuri de muncă în economia formală. În 2022, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă a furnizat servicii de informare și consiliere privind piața forței de muncă pentru peste 90 % dintre persoanele înregistrate la agenție, 38 % au beneficiat de servicii de corelare a cererii și a ofertei de locuri de muncă și aproape 24 % au fost plasate într-un loc de muncă. Cu toate acestea, serviciile de ocupare a forței de muncă și programele privind piața forței de muncă nu dispun de o finanțare adecvată, iar progresele în vederea reducerii neconcordanței dintre competențe și cerințele profesionale sunt lente.

2.3.2. Capacitatea de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței din Uniune

Moldova se află între un stadiu incipient și un anumit nivel de pregătire în ceea ce privește capacitatea sa de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței din UE. În pofida

investițiilor mari în educație, rezultatele rămân cu mult sub cele din UE. Acest lucru contribuie la persistența neconcordanței dintre nivelul de competențe al forței de muncă și cerințele angajatorilor, care este unul dintre principalele obstacole în calea mediului de afaceri pentru întreprinderi. Investițiile în cercetare și dezvoltare rămân scăzute și au scăzut, în pofida strategiei guvernului de a le spori. Infrastructura fizică a Moldovei rămâne subdezvoltată, parțial din cauza lipsei de investiții guvernamentale. Stocul de investiții străine directe este, de asemenea, scăzut, reflectând deficiențele mediului de afaceri și problemele persistente legate de corupție și de protecția drepturilor de proprietate. Digitalizarea a rămas în urmă: puțin peste două treimi dintre copii sunt conectate la internet, iar aproximativ 40 % din serviciile guvernamentale pentru întreprinderi sunt disponibile online. Economia Republicii Moldova depinde în continuare în mare măsură de sectorul agricol și există un decalaj semnificativ în materie de productivitate în comparație cu UE. Moldova este o economie relativ deschisă și este strâns integrată cu cea a UE. Legăturile economice dintre cele două s-au consolidat de la intrarea în vigoare a zonei de liber schimb aprofundate și cuprinzătoare în 2016, iar UE este cel mai mare partener comercial al țării și cea mai mare sursă de investiții străine.

Pentru a-și îmbunătăți competitivitatea și a sprijini creșterea pe termen lung, Moldova ar trebui, în special:

- să ia măsuri pentru a îmbunătăți calitatea educației și formării pentru a asigura alinierea rezultatelor la nevoile pieței forței de muncă, inclusiv competențele TIC și alfabetizarea digitală;
- creșterea investițiilor în infrastructură, în special pentru a îmbunătăți securitatea energetică și a facilita comerțul internațional și digitalizarea;
- punerea în aplicare a unor măsuri de atragere a investițiilor străine directe, inclusiv abordarea aspectelor legate de corupție și de statul de drept, precum și a stimulentele pentru investiții și a promovării acestora.

Educație și inovare

Moldova investește în mod constant o cantitate substanțială în educație, la niveluri egale sau mai mari decât în multe state membre ale UE (5,3 % din PIB în 2022, comparativ cu media UE de 4,8 % în 2021). Ponderea educației în cheltuielile publice, de aproximativ 21 %, este mai mult decât dublă față de media UE, dar a scăzut în ultimii ani.

Nivelul tradițional ridicat al cheltuielilor nu a condus la rezultate educaționale corespunzătoare, care continuă să reflecte nivelul relativ scăzut de dezvoltare economică a țării și indică ineficiențe. Deși scorurile de lectură PISA ale Moldovei s-au îmbunătățit în timp, scorurile țării se situează sub media OCDE, clasându-se pe locul 51 din 77 de țări și sub aproape toate statele membre ale UE în cea mai recentă ediție. Republica Moldova a înregistrat rate nete de școlarizare relativ scăzute, de 90,6 % pentru învățământul primar și de 86,9 % pentru învățământul secundar în 2018. Nivelurile de școlarizare în învățământul terțiar au fost relativ scăzute în comparație cu alte țări europene (cu o rată brută de înscriere de 62,9 %), deși au crescut cu aproape 10 puncte procentuale din 2015. În 2022, 18 % din populația în vârstă de muncă avea un nivel avansat de educație (terțiară), în comparație cu aproximativ 30 % în UE.

Aceste rezultate se reflectă într-o necorelare între nivelul competențelor forței de muncă și cele solicitate de angajatori. O forță de muncă slab educată a fost menționată ca fiind cel mai

mare obstacol pentru întreprinderile din Moldova în ultimul sondaj în rândul întreprinderilor din 2019, o treime dintre întreprinderi menționând acest lucru ca fiind o constrângere majoră, o proporție mult mai mare decât alte țări comparabile din Europa și Asia Centrală. Aceste rezultate exacerbează provocările existente legate de schimbările demografice, și anume îmbătrânirea și declinul populației.

Investițiile în cercetare și dezvoltare rămân scăzute, ridicându-se la 0,2 % din PIB în 2022, comparativ cu media UE de 2,3 %. Țara are o strategie pe 4 ani pentru stimularea cercetării și inovării, care se derulează până la sfârșitul anului 2023, deși, în primii trei ani ai strategiei, dimensiunea relativă a cheltuielilor pentru cercetare și dezvoltare a scăzut, ridicându-se în 2022 la 0,86 % din cheltuielile publice. Lipsa serviciilor de consultanță tehnică în promovarea inovării în sectorul agricol este deosebit de îngrijorătoare.

Capitalul fizic și calitatea infrastructurii

Investițiile (formarea brută de capital fix) au reprezentat o cotă din ce în ce mai mare din PIB în Moldova, dar nivelul investițiilor publice nu a fost suficient pentru a menține stocul de capital public. Investițiile totale au crescut de la 23 % din PIB în 2017 la 27 % în 2020, înainte de a scădea brusc la 22 % în 2021. Investițiile publice nu au reușit să țină pasul cu nevoile țării din cauza revizuirilor frecvente ale bugetului și a subutilizării, ceea ce a dus la o scădere a capitalului public de la 75 % din PIB în 2000 la 58 % în 2018. Investițiile străine directe au fluctuat în jurul unui nivel relativ modest în ultimii ani, ridicându-se la aproximativ 3,7 % din PIB în 2022, dar stocul total de ÎS rămâne scăzut, la aproximativ 25 % din PIB, reflectând deficiențele mediului de afaceri și problemele persistente legate de corupție și drepturile de proprietate. Infrastructura fizică a Moldovei, inclusiv drumurile și căile ferate, este încă subdezvoltată, țara situându-se pe ambele filiere pe locul 132 în indicatorul de performanță logistică al Băncii Mondiale din 2023, un indice care reflectă calitatea infrastructurii legate de comerț. Moldova se confruntă cu vulnerabilități legate de climă de care ar trebui să țină seama noile investiții în infrastructură.

Moldova s-a bazat aproape exclusiv pe importurile din Rusia pentru aprovizionarea sa cu gaze naturale. Cu toate acestea, UE a accelerat reformele și investițiile din sectorul energetic pentru a asigura securitatea aprovizionării și diversificarea energetică, iar rețeaua sa de energie electrică este în prezent sincronizată cu cea a UE. Această dependență continuă care stă la baza acesteia dă naștere unor vulnerabilități semnificative. În mai 2023, Moldova a semnat un acord care permite țării să solicite finanțare din partea UE în cadrul Mecanismului pentru interconectarea Europei pentru a îmbunătăți legăturile de transport, energie și digitale cu vecinii săi europeni. Începând din decembrie 2022, Moldova a început să importe gaze naturale din România și intenționează să extindă în continuare interconectarea rețelelor de gaze naturale și de energie electrică.

Moldova a rămas, de asemenea, în urmă în ceea ce privește digitalizarea. Deși aproape întreaga populație este acoperită de cel puțin o rețea mobilă 4G, doar 67,5 % dintre gospodăriile din Republica Moldova au acces la internet la domiciliu, comparativ cu 92,5 % dintre gospodăriile din UE. Dintre gospodăriile urbane, 80 % au acces la internet acasă, față de doar 58 % dintre gospodăriile rurale. În 2021, existau aproximativ 88 de abonamente active în bandă largă mobilă la 100 de locuitori. Potrivit estimărilor proprii ale autorităților, în 2022 doar aproximativ 21 % din populație utilizase cel puțin un serviciu public online în ultimele 12 luni, comparativ cu 58,5 % în UE, deși aceasta a reprezentat o creștere de aproape o treime în comparație cu anul precedent.

Structura sectorială și a întreprinderilor

Economia Republicii Moldova se bazează în continuare în mare măsură pe un sector agricol cu productivitate scăzută în comparație cu UE, agricultura reprezentând 12,1 % din PIB în 2021, comparativ cu 1,6 % în UE. Deși această pondere a scăzut în ultimii ani, agricultura reprezintă în continuare o cincime din ocuparea forței de muncă. Acest lucru indică o productivitate scăzută în continuare în acest sector: jumătate din producție este produsă de micii fermieri (mai puțin de 10 de hectare), dintre care majoritatea sunt puternic orientați spre existență. Efectele războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, cum ar fi creșterea prețurilor la energie și la factorii de producție agricolă, cum ar fi îngrășămintele, amenință și mai mult competitivitatea agriculturii moldovene, precum și vulnerabilitatea Moldovei la schimbările climatice și la secetă. Ponderea serviciilor în economie a câștigat încet teren în ultimii 5 de ani, ajungând la 63,9 % din PIB în 2021, în timp ce cea a industriei a scăzut la 14,2 %. Industria este dominată de producția de bunuri relativ nesofisticate, și anume alimente și băuturi, urmate de textile și îmbrăcăminte. Ponderea serviciilor (56,4 %) și a industriei (14,4 %) în ocuparea forței de muncă a rămas în mare măsură constantă de la creșterile bruște cauzate de ajustările statistice care au intrat în vigoare în 2019.

Majoritatea întreprinderilor din Moldova (aproximativ 95 %) sunt IMM-uri. Deși IMM-urile reprezintă puțin sub 50 % din producție, ele angajează puțin sub 60 % din lucrători, procent care a scăzut treptat în ultimii 5 de ani. În cel mai recent sondaj în rândul întreprinderilor din 2019, accesul la finanțare a fost menționat ca o constrângere majoră din partea a aproximativ 29,4 % dintre întreprinderi. Alți indicatori din același sondaj arată că proporția întreprinderilor intervievate din Moldova care au nevoie de împrumuturi este mult mai mare în comparație cu media din UE. Ratele raportate de respingere a împrumuturilor și valoarea garanțiilor reale ca procent din valoarea împrumutului sunt, de asemenea, mult mai mari decât în UE.

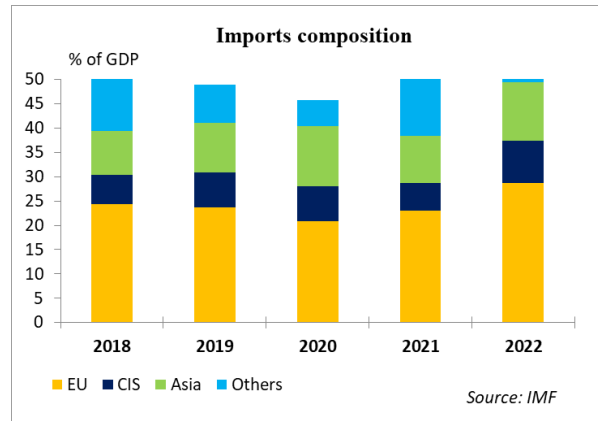
Guvernul a extins recent definiția „întreprinderilor mici și mijlocii”, astfel încât mai multe întreprinderi să se califice pentru programe de sprijin, inclusiv cele gestionate de Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului, o agenție guvernamentală. Programul de transformare digitală, aprobat în 2022, stabilește măsuri de sprijinire a IMM-urilor să investească în digitalizarea operațiunilor lor.

Integrarea economică cu UE și competitivitatea prețurilor

Republica Moldova este o economie relativ deschisă, strâns integrată cu cea a UE. Legăturile economice dintre cele două s-au consolidat de la intrarea în vigoare a zonei de liber schimb aprofundate și cuprinzătoare în 2016. Ponderea comerțului țării în PIB a fost de 78 % în 2022, ceea ce reprezintă o creștere de 12 puncte procentuale față de ultimii cinci ani. Rezultatele mai bune la export din 2022 reflectă parțial reexporturile către și dinspre Ucraina ca urmare a realocării rutelor comerciale. UE este cel mai mare partener comercial al Moldovei, reprezentând aproximativ 58,8 % din exporturile țării și 43,9 % din importurile sale, care sunt mai mari decât omologii săi regionali. Cota importurilor UE a rămas constantă în ultimii 5 ani, deși cota sa din exporturile Moldovei a scăzut de la 69 % în 2018, în principal ca urmare a creșterii exporturilor către Ucraina în 2022, în urma războiului de agresiune al Rusiei din luna februarie a anului respectiv. Comerțul cu alte țări din cadrul Acordului central european de comerț liber (CEFTA), la care Moldova este membră din 2007, a rămas stabil, situându-se la aproximativ 1 % din totalul schimburilor comerciale. Țara este membră a Organizației Mondiale a Comerțului din 2001.

În 2021, UE a reprezentat 36 % din intrările de investiții străine directe în Moldova. UE reprezintă 86,7 % din stocul de investiții străine directe în Moldova.

În ceea ce privește competitivitatea, în timp ce costurile unitare ale muncii rămân sub cele ale vecinilor săi și ale statelor membre ale UE, productivitatea relativă scăzută și stagnantă, creșterea salariilor nominale și aprecierea monedei au erodat parțial acest avantaj în ultimii ani.

2.4. ACHIZIȚII PUBLICE, STATISTICI, CONTROL FINANCIAR

Capitolul 5: Achiziții publice

Normele UE garantează că achizițiile publice de bunuri, servicii și lucrări în orice stat membru sunt transparente și deschise tuturor întreprinderilor din UE pe baza nediscriminării și a egalității de tratament.

Moldova are un **anumit nivel de pregătire** în domeniul achizițiilor publice. **S-au înregistrat unele progrese.** Au fost adoptate Legea privind parteneriatul public-privat și Regulamentul privind achizițiile publice de mică valoare. Țara trebuie să își alinieze în continuare legislația la *acquis-ul* UE în domeniul achizițiilor publice, în special la legislația privind concesiunile și parteneriatele public-privat. De asemenea, trebuie să adopte o legislație specifică privind atribuirea contractelor de achiziții publice în domeniul apărării și securității și să modifice legislația secundară privind achizițiile publice. Eficiența și transparența sistemului de achiziții publice trebuie îmbunătățite, iar sistemul de achiziții publice electronice trebuie revizuit. Trebuie asigurată profesionalizarea în domeniul achizițiilor publice.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să adopte și să pună în aplicare noul program de achiziții publice, inclusiv criteriile de referință inițiale, obiectivele anuale, responsabilitatea pentru punerea în aplicare și raportarea, împreună cu resursele umane și bugetare necesare;
- să ia măsuri eficiente pentru a reduce volumul achizițiilor publice care nu fac obiectul Legii privind achizițiile publice și al Regulamentului privind achizițiile publice de valoare mică;
- alinierea legislației privind concesiunile și parteneriatele public-privat la *acquis-ul* UE.

Cadrul instituțional și alinierea legislativă

Legislația privind achizițiile publice este aliniată în mare măsură la *acquis-ul* UE. Legislația de punere în aplicare necesită revizuire. Ministerul Finanțelor pregătește un nou program de achiziții

publice pentru perioada 2023-2026. Se preconizează că noul program va sprijini alinierea în continuare a legislației și a practicilor din domeniul achizițiilor publice la cele din UE.

Guvernul a adoptat Regulamentul privind achizițiile publice de valoare mică în decembrie 2022, cu intrarea în vigoare la 1 iulie 2023. Ponderea achizițiilor cu valoare scăzută este foarte ridicată (aproape 50 % din valoarea totală a achizițiilor publice) și este lipsită de transparență. Regulamentul impune autorităților contractante obligația de a efectua toate etapele achizițiilor publice de valoare mică prin intermediul Sistemului informațional automatizat Registrul de stat al achizițiilor publice.

În aprilie 2023, Parlamentul a aprobat proiectul de lege privind parteneriatele public-privat în primă lectură. Agenția Achiziții Publice suferă de o rată ridicată de rotație a personalului, parțial din cauza condițiilor de muncă. Acesta se află în limitele capacității sale de a-și îndeplini mandatul de monitorizare a achizițiilor publice. Deficiențele sistemului de achiziții publice electronice complică și mai mult situația.

Capacitatea de punere în aplicare și de asigurare a aplicării

În 2022, **piața achizițiilor publice** s-a ridicat la 5,02 % din PIB-ul țării, în creștere de la 3,49 % în 2021. Achizițiile publice au înregistrat o creștere fără precedent în 2022: volumul achizițiilor a crescut cu 62 % față de anul precedent. Autoritățile și entitățile contractante cărora li s-au atribuit contracte de achiziții publice în valoare de 13.68 miliarde MDL (aprox. 700 de milioane EUR), cu 5.24 miliarde MDL mai mult decât în 2021. Achizițiile publice rămân unul dintre sectoarele cele mai vulnerabile la fraudă și corupție, după cum reiese din auditurile și monitorizarea efectuate de instituțiile responsabile, precum și din investigațiile efectuate de presă și de societatea civilă. Pentru a reduce această tendință, a fost adoptat Regulamentul privind achizițiile publice de valoare mică, dar, în cele din urmă, a fost limitat de creșterea pragurilor inițiale la cererea Congresului Autorităților Locale. Cu toate acestea, Regulamentul privind achizițiile publice de valoare mică a consolidat cerințele de raportare pentru toate achizițiile publice.

În 2022, 153 de proceduri de achiziții publice au fost monitorizate de Agenția Achiziții Publice, pe baza unui eșantion, cu accent pe procedurile de mare valoare și pe negocierea fără publicarea prealabilă a unei proceduri de anunț de participare. Constatările detectate în urma a 53 % din procedurile de achiziții desfășurate au fost complet abordate, corectate sau clarificate de către autoritățile contractante.

Achizițiile publice centralizate nu sunt foarte dezvoltate, iar utilizarea lor practică (în principal pentru materiale și echipamente medicale) este îngreunată de problemele de reglementare și de sistemul inadecvat de achiziții publice electronice. Sistemul de achiziții publice electronice nu este încă pe deplin dezvoltat și nu acoperă toate tipurile de proceduri de achiziții și nici nu sprijină întregul ciclu de achiziții – de la planificare la executarea contractelor.

Țara ar trebui să îmbunătățească transparența sistemului de achiziții publice, de exemplu prin permiterea unui acces mai larg la documentația privind achizițiile publice și, în special, la planurile de achiziții publice. Mai multe organizații ale societății civile au un interes în documentarea achizițiilor publice și încearcă să le monitorizeze, dar indică accesul limitat la date și consultările ineficace ocazionale. Auditurile nu sunt încă suficient axate pe rezultate și performanță, iar recomandările trebuie să fie mai bine urmate.

Capacitatea de a gestiona procesele de achiziții publice trebuie consolidată, în special prin certificarea responsabililor cu achizițiile publice și prin formarea autorităților contractante. În

prezent, achizițiile publice nu sunt efectuate de (sub) unități administrative profesionale specializate, ci de „grupuri de lucru” înființate pentru un proces specific și alcătuite din funcționari care au alte sarcini ca parte a postului lor principal.

Un sistem eficient de căi de atac

Legea privind achizițiile publice din iulie 2015 (cu modificări) a instituit o Agenție Națională pentru Soluționare a Contestațiilor care raportează Parlamentului. În 2022, 1135 de contestații au fost înaintate agenției.

Capitolul 18: Statistici

Normele UE impun statelor membre să poată elabora statistici bazate pe independență profesională, imparțialitate, fiabilitate, transparență și confidențialitate. Sunt prevăzute norme comune pentru metodologia, producerea și difuzarea informațiilor statistice.

Moldova are un **anumit nivel de pregătire** în acest domeniu. Țara a **înregistrat progrese limitate** în perioada de raportare în mai multe domenii statistice. Este necesară alinierea în continuare a statisticilor sectoriale la standardele UE, inclusiv o mai bună utilizare a surselor administrative. Caracterul adecvat al resurselor și numărul relativ mic de angajați reprezintă motive de îngrijorare. Transmiterea datelor către Eurostat este limitată.

În perioada următoare, Moldova ar trebui, în special:

- să efectueze recensământul populației și al locuințelor în 2024 și recensământul pilot din 2023;
- să se asigure că Biroul Național de Statistică (BNS) dispune de personal și de resurse financiare adecvate;
- creșterea producției și a transmiterii de date în timp util și de înaltă calitate către Eurostat

Cadrul juridic pentru **infrastructura statistică**, Legea cu privire la statistica oficială, se bazează pe Codul de bune practici al statisticilor europene și este conceput pentru a fi aliniat la Regulamentul UE privind statisticile europene. Guvernul a aprobat Strategia de dezvoltare a sistemului statistic național pentru perioada 2023-2030 în decembrie 2022. Strategia prevede punerea în aplicare treptată a *acquis-ului* UE în domeniul statisticii, consolidarea capacității instituțiilor din sistemul statistic național și modernizarea producției și difuzării statisticilor oficiale.

Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a consolida capacitatea instituțională a Biroului Național de Statistică în ceea ce privește personalul și resursele financiare.

Legea cu privire la statistica oficială a fost modificată în decembrie 2022 pentru a îmbunătăți accesul Biroului Național de Statistică la surse de date administrative și private. Legea asigură, de asemenea, accesul securizat la datele individuale, inclusiv la datele cu caracter personal din surse de date administrative și din surse private de date în scopuri statistice. În pofida acestor evoluții pozitive, Biroul ar trebui să depună eforturi suplimentare pentru a accesa datele tuturor instituțiilor care sunt producători oficiali de statistici. Calitatea datelor administrative trebuie, de asemenea, îmbunătățită.

În ceea ce privește **clasificarea și registrele**, Moldova a pus în aplicare NACE Rev. 2 (Nomenclatorul statistic al activităților economice în Comunitatea Europeană), CPA (clasificarea

produselor în funcție de activitate), Nomenclatura Combinată, PRODCOM, GEONOM (nomenclatorul de țară al statisticilor comerțului exterior și al comerțului între statele membre), ISCO-08 (Clasificarea internațională standard a ocupațiilor) și ISCED 2011 (Clasificarea internațională standard a educației) cu diferite grade de conformitate cu *acquis-ul* UE. Țara are un registru statistic al întreprinderilor și un registru statistic al producătorilor agricoli. Registrul statistic al populației este în curs de elaborare. Eurostat nu a convenit asupra unei defalcări regionale a „regiunilor statistice” echivalente NUTS-pentru Moldova.

Pe baza **statisticilor macroeconomice**, PIB-ul trimestrial se calculează la prețurile curente și la prețurile medii din anul precedent. PIB-ul este compilat pe baza abordărilor bazate pe producție și cheltuieli. Conturile naționale sunt elaborate în conformitate cu standardul ONU privind conturile naționale 2008. Conturile sectoriale trimestriale nu sunt compilate. Din cauza modificărilor aduse NACE Rev. 2, tabelele resurselor/utilizărilor nu au fost elaborate din 2014. Conturile regionale nu au fost transmise către Eurostat. Nu se efectuează notificări fiscale pentru procedura aplicabilă deficitelor excesive. În februarie 2023, bilanțurile activelor și pasivelor financiare (stocuri de instrumente financiare pe sectoare) au fost elaborate pentru prima dată și compilate în conformitate cu Sistemul conturilor naționale 2008. Moldova trebuie să înceapă să transmită Eurostat date privind conturile naționale. Datele din Sistemul european de conturi naționale și regionale (SEC) pentru 2010 sunt transmise către Eurostat. Mecanismele instituționale de elaborare a statisticilor finanțelor publice trebuie revizuite cu atenție, astfel încât să se asigure independența statistică în determinarea sectorului administrației publice și a operațiunilor acestuia. Biroul Național de Statistică nu calculează indicii armonizat al prețurilor de consum sau indicii prețului locuințelor.

Cadrul balanței de plăți respectă Manualul Fondului Monetar Internațional privind balanța de plăți și poziția investițională internațională din 2009.

În ceea ce privește **statisticile referitoare la întreprinderi**, Regulamentul privind statisticile europene de întreprindere este parțial pus în aplicare, dar nu au fost transmise date către Eurostat. Statisticile Prodcum sunt elaborate în conformitate cu Regulamentul privind statisticile europene referitoare la întreprinderi. Statisticile structurale de întreprindere sunt puse în aplicare în conformitate cu Regulamentul UE.

În ceea ce privește **statisticile sociale**, ultimul recensământ al locuințelor și al populației a fost efectuat în 2014. În temeiul Legii privind recensământul populației și al locuințelor, adoptată în iulie 2022, următorul recensământ este programat pentru 2024. Datele statistice demografice au fost transmise către Eurostat, dar sunt necesare îmbunătățiri. Moldova trebuie să elaboreze statistici în domeniul azilului și al migrației gestionate. Moldova a elaborat o foaie de parcurs pentru adaptarea conceptelor EU-SILC (sondaj privind venitul și condițiile de viață) la contextul național. Ancheta privind structura câștigurilor salariale nu a fost încă pusă în aplicare. Ancheta privind costul forței de muncă se realizează anual, dar indicii trimestriali ai costului forței de muncă nu sunt estimați. Statisticile privind forța de muncă nu sunt transmise către Eurostat. Pentru punerea în aplicare treptată a SESPROS (statisticile integrate privind protecția socială), a fost elaborată o listă a sistemelor de protecție socială. Sondajul european privind interviul privind sănătatea nu a fost realizat.

În domeniul **statisticilor agricole**, ultimul recensământ agricol a fost efectuat în 2011. Viitoarea metodologie de recensământ al populației și al locuințelor include colectarea de date privind utilizarea terenurilor agricole și a animalelor de către gospodăriile care lucrează în agricultură.

Sunt produse **statistici structurale și pe termen scurt în domeniul energiei**. BNS furnizează periodic Eurostat statistici lunare privind petrolul.

Capitolul 32: Controlul financiar

UE promovează reforma sistemelor naționale de guvernanță pentru a îmbunătăți responsabilitatea managerială, buna gestiune financiară a veniturilor și cheltuielilor și auditul extern al fondurilor publice. Normele de control financiar protejează și mai mult interesele financiare ale UE împotriva fraudei în gestionarea fondurilor UE și a monedei euro împotriva falsificării.

Moldova se **află într-un stadiu incipient** de pregătire privind controlul financiar. În perioada de raportare s-au **înregistrat unele progrese**, în special adoptarea și începerea punerii în aplicare a noii strategii de dezvoltare a gestionării finanțelor publice pentru perioada 2023-2030. Acest program intenționează să dezvolte în continuare baza legislativă și de reglementare și să creeze unități de audit intern în cadrul organismelor publice. Activitatea în curs de elaborare a acestui domeniu este în conformitate cu standardele internaționale și cu cerințele UE. Resursele dedicate controlului financiar intern public ar trebui consolidate. Atragerea și păstrarea auditorilor interni calificați rămâne o provocare. Instituția supremă de audit și-a îmbunătățit cadrul strategic pe baza recomandărilor internaționale. Eficiența controlului parlamentar asupra gestionării fondurilor publice trebuie îmbunătățită.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să pună în aplicare Strategia de dezvoltare a Curții de Conturi;
- să ratifice Convenția de la Geneva din 1929 privind eliminarea falsificării de monedă;
- să numească un organism de coordonare antifraudă și să dezvolte o rețea de coordonare antifraudă.

Controlul financiar intern public

Noua strategie de dezvoltare a managementului finanțelor publice continuă să ofere **cadrul strategic** pentru reformele controlului financiar intern public și conține măsuri specifice atât pentru **sistemele de control intern, cât și pentru auditurile interne**.

Legea privind controlul financiar intern și Legea privind auditul intern și reglementările suplimentare stabilesc principiile de organizare a controalelor financiare interne și a auditurilor interne. Standardele naționale de control intern se bazează pe modelul Comitetului Organizațiilor de Sponsorizare al Comisiei Treadway.

Capacitatea umană rămâne cea mai mare provocare pentru unitățile de **control intern și de audit**, astfel cum se recunoaște în Strategia de reformă a gestionării finanțelor publice. Există unități de audit intern în majoritatea instituțiilor administrației centrale, iar în multe entități publice au fost înființate unități noi, care acoperă aproximativ 98 % din venituri și 95,1 % din cheltuieli. Doar 62 % din posturi sunt ocupate. Peste 65 % din unitățile de audit intern din cadrul autorităților publice au un singur auditor intern. Organismele publice de nivel inferior nu dispun de unități de audit intern. Problemele de personal din unitățile de audit intern sunt legate de dificultatea de a atrage personal calificat și de nivelul actual al remunerațiilor funcționarilor publici. Calitatea auditurilor interne este evaluată pe baza unui plan anual. Majoritatea organismelor publice au

elaborat un program de asigurare și îmbunătățire a calității, dar punerea în aplicare a acestor programe este îngreunată de lipsa supravegherii.

În ceea ce **privește responsabilitatea managerială**, punerea în aplicare eficientă a responsabilității manageriale rămâne o provocare pentru utilizatorii bugetului la nivel central și local. Organismele publice raportează unității centrale de armonizare cu privire la punerea în aplicare a măsurilor de control intern și audit. Unitatea întocmește un raport anual consolidat și îl prezintă guvernului spre aprobare. Deși personalul a fost majorat în perioada de raportare, sunt necesare resurse suplimentare

Capacitatea unității centrale de armonizare pentru controlul financiar intern public s-a consolidat în perioada de raportare, dar unitatea are nevoie de personal suplimentar.

Trebuie consolidat rolul controlului financiar public intern în combaterea corupției, precum și cooperarea acestuia cu instituțiile de audit de stat. Mecanismul de monitorizare a cazurilor care sunt investigate din cauza auditului intern ar trebui consolidat. Inspekția Financiară, subordonată Ministerului Finanțelor, are un rol major de inspekție financiară. Aceasta dispune de mai multe resurse și competențe decât organismele de audit intern, deoarece are competența de a emite sancțiuni.

Auditul extern

În ceea ce privește **cadruul constituțional și juridic**, Curtea de Conturi este inclusă în Constituție, iar legislația aplicabilă este suficient de bine dezvoltată. Cu toate acestea, unele dispoziții ale legii subminează părți esențiale ale independenței organizaționale, funcționale și financiare a Curții. Mandatul președintelui este relativ scurt, ceea ce le-ar putea afecta independența. Durata mandatului ar trebui analizată pentru a spori independența Curții.

În ceea ce privește **capacitatea instituțională**, Curtea are un mandat amplu de a audita toate organismele și resursele publice. Parlamentul poate solicita Curții să îndeplinească alte sarcini, ceea ce limitează controlul Curții asupra propriilor resurse și asupra programului său de lucru. Curtea dispune de o nouă strategie de dezvoltare, însoțită de planuri anuale de acțiune bazate pe o evaluare *inter pares* finanțată de UE, dar nu dispune de capacitate administrativă.

Protecția intereselor financiare ale UE

Legislația nu este aliniată la *acquis-ul* UE. Cooperarea în cadrul investigațiilor dintre Oficiul European de Luptă Antifraudă și autoritățile naționale relevante are loc de la caz la caz. Centrul Național Anticorupție a fost desemnat ca punct focal principal și a oferit asistență adecvată OLAF în contextul cooperării în materie de investigații, dar nu este încă recunoscut oficial ca serviciu de coordonare antifraudă.

Protecția monedei euro împotriva contrafacerii

Moldova nu a ratificat încă Convenția de la Geneva din 1929 pentru reprimarea falsificării de monedă. Moldova este parțial aliniată la legislația UE în ceea ce privește definiția bancnotelor și monedelor false și procedurile de colectare, depozitare și retragere din circulație a monedei contrafăcute. Analiza tehnică și clasificarea monedei contrafăcute (atât naționale, cât și străine) sunt efectuate în prezent de către Centrul tehnocriminalistic și expertize judiciare al Inspectoratului General al Poliției (IGP). BNM include în raportul său anual informații cu privire la falsificările detectate. Potrivit rapoartelor, volumul bancnotelor de monedă națională

contrafăcute detectate în raport cu volumul total în circulație a rămas scăzut în 2021, nefiind raportate cazuri de bancnote euro contrafăcute detectate.

3. RELAȚII DE BUNĂ VECINĂTATE ȘI COOPERAREA REGIONALĂ

Moldova menține un dialog bun și participă activ la diverse platforme de cooperare regională. Printre acestea se numără Inițiativa Central Europeană (CEI), Organizația Cooperării Economice a Mării Negre (OCEMN), Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică (GUAM), Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEECF) și Consiliul de Cooperare Regională (CCR). Țara contribuie, de asemenea, la Acordul central european de comerț liber (CEFTA). Moldova a prezidat GUAM în 2022 și OCEMN în a doua jumătate a anului 2022 și a preluat președinția CEI în ianuarie 2023.

Moldova își menține angajamentul față de formatul **Parteneriatului estic**.

Moldova își menține, în general, angajamentul de a menține **bune relații bilaterale** cu alte țări implicate în procesul de aderare din regiune și cu statele membre ale UE învecinate. În urma războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, Moldova și-a intensificat cooperarea cu Ucraina și România în domeniul sprijinului umanitar pentru persoanele strămutate din Ucraina, al securității energetice, al transporturilor și al conectivității.

Prima reuniune ministerială informală a celor trei țări a avut loc la Odessa în septembrie 2022. Țările au semnat un acord trilateral privind cooperarea în domeniul energiei. O a doua reuniune a avut loc la București în aprilie 2023, adoptând o declarație comună a miniștrilor afacerilor externe și ai apărării în sprijinul formulei de pace a Ucrainei, al extinderii UE și al îmbunătățirii cooperării cu NATO.

Cooperarea bilaterală cu **România** s-a intensificat în cursul perioadei de raportare. Au avut loc un număr excepțional de mare de vizite și contacte oficiale, inclusiv la cel mai înalt nivel politic. Ambele țări mențin o bună cooperare sectorială, care se axează pe identificarea soluțiilor pe termen mediu și lung pentru energie, infrastructură, cooperare transfrontalieră și pe continuarea punerii în aplicare a obiectivelor comune. Chișinău și București s-au implicat în diverse proiecte de consolidare a interconectării infrastructurii lor energetice și de transport, inclusiv prin construirea unei noi conexiuni electrice de înaltă tensiune între Bălți (Moldova) și Suceava (România). Cele două țări au încheiat un plan de acțiune comun privind traficul transfrontalier la punctele comune de trecere a frontierei. În februarie 2023, acestea au semnat un acord privind controalele coordonate la punctele de trecere a frontierei de stat.

Cooperarea bilaterală cu **Ucraina** a continuat să se îmbunătățească în cursul perioadei de raportare. Moldova și-a demonstrat solidaritatea cu Ucraina de la începutul războiului de agresiune al Rusiei, a votat în favoarea rezoluțiilor relevante ale Adunării Generale a ONU și s-a aliniat la o serie de declarații politice în cadrul organizațiilor internaționale care condamnă agresiunea militară. Țara a găzduit și sprijinit un număr mare de refugiați (dintre care aproximativ 100 000 se află încă în țară) și a sprijinit în mod activ exportul de produse ucrainene în cadrul inițiativei privind culoarele de solidaritate. Președintele Moldovei a efectuat mai multe vizite oficiale în Ucraina în perioada de raportare, inclusiv participarea la aniversarea masacrului de la Bucea din martie 2023. Parlamentul Moldovei a adoptat o declarație prin care recunoaște Holodomorul din perioada 1932-1933 drept genocid în noiembrie 2022. În urma distrugerii barajului Kakhovka, Guvernul Moldovei a oferit Ucrainei asistență bilaterală în natură. Cu toate acestea, cele două țări se

confruntă în continuare cu dificultăți în ceea ce privește cooperarea în ceea ce privește gestionarea resurselor de apă ale râului Nistru.

Moldova continuă să mențină un dialog politic activ cu **Georgia**, o țară „trio asociată”. Funcționari din Chișinău și Tbilisi au efectuat o serie de vizite la nivel înalt. Relațiile dintre cele două se bazează pe sprijinul reciproc pentru suveranitatea și integritatea teritorială a celeilalte părți, ambele promovând abordări similare pe platformele regionale și internaționale.

Moldova întreține relații bune cu partenerii din **Balcanii de Vest**. UE este interesată de aprofundarea în continuare a acestor relații și de utilizarea, de exemplu, a experienței de preaderare a Balcanilor de Vest pentru a avansa pe calea către UE. În perioada de raportare, președintele Sandu s-a întâlnit cu prim-ministrul **Muntenegrului**, Dritan Abazovic, unde ambele au convenit să accelereze semnarea Acordului privind educația, știința și inovarea. Cooperarea bilaterală cu **Serbia** este în curs de dezvoltare în mod activ. Dialogul politic este în desfășurare între cele două țări, inclusiv în format bilateral și multilateral. Pe fondul preocupărilor legate de presupusele încercări ale Rusiei de a răsturna în mod violent guvernul prin utilizarea de resortisanți ai țărilor terțe, în februarie 2023, Moldova a împiedicat suporterii de fotbal din Serbia și Muntenegru să intre în țară și să participe la un meci de fotbal. Acest lucru a creat unele tensiuni cu ambele țări, care au solicitat clarificări din partea Chișinăului.

Deși Moldova nu recunoaște **Kosovo**^{*}, înaintea reuniunii la nivel înalt a Comunității Politice Europene din 1 iunie 2023, Parlamentul Republicii Moldova a modificat legea privind vizitatorii din țările terțe care au obligația de a deține viză/exonerați de obligația de a deține viză la trecerea frontierei de stat a Moldovei. Legea modificată permite reprezentanților kosovari să obțină vize pentru participarea la reuniunile internaționale care au loc în Moldova.

În cursul perioadei de raportare, Moldova a marcat 30 ani de relații diplomatice cu **Turcia**. Cele două țări mențin schimburi la nivel înalt regulate și prietenoase. Președintele Marii Adunări Naționale a Turciei a vizitat Moldova, în timp ce ministrul afacerilor externe și integrării europene din Moldova s-a întâlnit cu omologul său în Turcia. În cadrul acestor reuniuni, chestiunile de interes comun au fost prioritare pe ordinea de zi, inclusiv comerțul, energia, securitatea și cooperarea în regiunea Mării Negre. În cursul perioadei de raportare, Turcia a fost al patrulea cel mai mare importator de mărfuri din Republica Moldova, reprezentând 7,5 % din totalul exporturilor moldovenești.

În urma cutremurelor devastatoare din februarie 2023 și la cererea Turciei, Moldova a furnizat asistență în natură și o echipă de salvatori, vehicule de urgență și câini de căutare. De asemenea, a participat la Conferința internațională a donatorilor „Împreună pentru popoarele din Turcia și Siria”, în cadrul căreia Moldova s-a angajat să doneze 8.2 milioane MDL (aprox. 400 000 EUR) sub formă de ajutor umanitar.

4. CAPACITATEA DE A-ȘI ASUMA OBLIGAȚIILE CARE DECURG DIN ADERARE

CLUSTER 2: PIAȚA INTERNĂ

* Această denumire nu aduce atingere pozițiilor privind statutul și este conformă cu RCSONU 1244 (1999), precum și cu Avizul CIJ privind Declarația de independență a Kosovo.

Acest cluster acoperă: libera circulație a mărfurilor (capitolul 1); libera circulație a lucrătorilor (capitolul 2); dreptul de stabilire și libertatea de a presta servicii (capitolul 3); libera circulație a capitalurilor (capitolul 4); dreptul societăților comerciale (capitolul 6); dreptul proprietății intelectuale (capitolul 7); politica în domeniul concurenței (capitolul 8); serviciile financiare (capitolul 9); protecția consumatorilor și a sănătății (capitolul 28). Acest cluster este esențial pentru pregătirile Moldovei pentru cerințele pieței interne a UE.

Moldova se află în primele etape ale pregătirii pentru libera circulație a lucrătorilor, unde a înregistrat progrese limitate. În ceea ce privește dreptul societăților comerciale, Moldova se află între stadiul incipient și un anumit nivel de pregătire și a înregistrat progrese limitate. În ceea ce privește libera circulație a capitalurilor, Moldova are un nivel de pregătire cuprins între un nivel moderat și unele progrese înregistrate. În toate celelalte domenii din cadrul acestui cluster, și anume libera circulație a mărfurilor, dreptul de stabilire și libertatea de a presta servicii, libera circulație a capitalurilor, dreptul proprietății intelectuale, politica în domeniul concurenței și protecția consumatorilor și a sănătății, s-a observat un anumit nivel de pregătire. În cursul perioadei de raportare s-au înregistrat doar unele progrese limitate în aceste domenii, cu excepția serviciilor financiare, în cazul cărora s-au înregistrat progrese satisfăcătoare.

Capitolul 1: Libera circulație a mărfurilor

Libera circulație a mărfurilor asigură faptul că multe produse pot fi comercializate liber în întreaga UE, pe baza unor norme și proceduri comune. În cazul în care produsele sunt reglementate de norme naționale, principiul liberei circulații a mărfurilor împiedică crearea de bariere nejustificate în calea comerțului.

Moldova are un **anumit nivel de pregătire** în domeniul liberei circulații a mărfurilor. **S-au înregistrat progrese** limitate în ceea ce privește alinierea la standardele UE prin intermediul mecanismului care prevede adoptarea standardelor UE în termen de 6 luni de la publicarea acestora în Jurnalul Oficial al UE.

În anul următor, țara ar trebui, în special:

- să examineze legislația și practicile administrative din domeniile nearmonizate și să pregătească o strategie pentru a asigura respectarea articolelor 34-36 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) și a jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene;
- alinierea legislației privind emisiile vehiculelor;
- consolidarea capacității administrative de punere în aplicare și de asigurare a respectării *acquis-ului* UE, în special în sectoarele pentru care intenționează să semneze un acord privind evaluarea conformității și acceptarea produselor industriale (ACAA) cu UE.

Scurtă prezentare a principiilor generale

Unele părți ale principiilor generale ale cadrului legislativ și instituțional pentru libera circulație a mărfurilor sunt în vigoare datorită AA/DCFTA. Aceasta include alinierea la *acquis-ul* UE privind siguranța generală a produselor, standardizarea, acreditarea și evaluarea conformității; cu toate acestea, legislația nu este încă aliniată la cel mai recent *acquis* al UE privind supravegherea pieței.

În 2022, Moldova a inițiat procesul pentru un ACAA cu UE în două sectoare de produse: (I) dispozitive de joasă tensiune; și (ii) compatibilitatea electromagnetică. Parlamentul a adoptat acte

legislative concepute pentru a fi aliniate la *acquis-ul* UE în aceste două sectoare, deși autoritățile naționale competente, inclusiv autoritățile de evaluare a conformității, trebuie să își sporească capacitatea administrativă.

Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării a impus obligația de a utiliza sisteme portabile de supraveghere video în timpul controalelor efectuate de Inspectoratul de Stat pentru supravegherea produselor nealimentare și protecția consumatorilor, pentru a spori transparența și eficiența instituției și pentru a reduce corupția.

Zona nearmonizată

Moldova nu a luat încă nicio măsură pentru a se asigura că legislația și practicile sale administrative sunt conforme cu **articolele 34-36 din TFUE** și cu jurisprudența relevantă a CJUE. Comisia ar trebui să înceapă această activitate, deoarece, în mai multe domenii, va trebui să examineze detaliile și să decidă dacă să abroge legile sau practicile relevante, să le modifice sau să introducă clauze de recunoaștere reciprocă.

Domeniul armonizat: calitatea infrastructurii

Institutul de **Standardizare** din Republica Moldova îndeplinește 95,66 % din cerințele din Ghidul 22 al Comitetului European de Standardizare/Comitetului European de Standardizare CEN/CENELEC. La 24 noiembrie 2022, institutul a primit statutul de afiliere la CEN/CENELEC, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2023. 100 % din standardele CEN/CENELEC și 82,63 % din standardele Institutului European de Standardizare în Telecomunicații (ETSI) au fost adoptate ca standarde din Republica Moldova. În perioada 2015-10 264, au fost retrase în total 2022 de standarde naționale contradictorii, iar lucrările în acest domeniu continuă.

Institutul Național de **Metrologie** este membru asociat al Cooperării Europene în Metrologie Legală (WELMEC) din 2017 și membru cu drepturi depline al Asociației Europene a Institutelor Naționale de Metrologie (EURAMET) din 2019.

Centrul național de **acreditare** al Republicii Moldova, MOLDAC, este semnatar al Acordului multilateral de cooperare europeană pentru acreditarea membrilor (EA-MLA) și, prin urmare, este evaluat periodic în ceea ce privește respectarea continuă a criteriilor stabilite în standardul de referință pentru organismele de acreditare și menținerea statutului de semnatar al EA-MLA. Între 20 și 24 februarie 2023, MOLDAC a făcut obiectul unei reevaluări periodice care a confirmat că MOLDAC funcționează în conformitate cu cerințele stabilite în standardul de referință relevant și în *acquis-ul* UE, precum și cu cerințele pentru organismele europene de acreditare.

În 2022, Agenția pentru Protecția Consumatorilor și **Supravegherea Pieței** a fost reorganizată și a devenit Inspectoratul de stat pentru supravegherea produselor nealimentare și protecția consumatorilor (ISSPNPC).

Domeniul armonizat: legislația sectorială

În domeniul „**noi abordări și al abordării globale**”, în timp ce **legislația** națională concepută pentru a fi aliniată la *acquis-ul* UE este în vigoare în ceea ce privește mașinile, ascensoarele, cablurile, echipamentele individuale de protecție, compatibilitatea electromagnetică, echipamentele de joasă tensiune, echipamentele radio și de telecomunicații, aparatele pe bază de gaz, atmosferele explozive, echipamentele sub presiune, alinierea deplină nu a fost realizată în perioada de raportare. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a asigura alinierea la *acquis-ul*

UE „noua abordare globală”, inclusiv emisiile de zgomot ale echipamentelor utilizate în exterior, etichetarea energetică, produsele pentru construcții și ambarcațiunile de agrement.

În ceea ce privește legislația națională în temeiul **legislației privind produsele** din cadrul „**vechii abordări**”, Moldova nu este aliniată la *acquis-ul* UE privind omologarea de tip a autovehiculelor, a vehiculelor cu roți 2/3, a tractoarelor agricole sau a echipamentelor non-rutiere. Nu s-au înregistrat progrese în ceea ce privește alinierea și punerea în aplicare a Regulamentului UE privind înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (REACH) sau a legislației privind clasificarea, etichetarea și ambalarea substanțelor și a amestecurilor, bunele practici de laborator, îngreșămintele și detergenții.

Legislația națională și lista națională a substanțelor reglementate sunt concepute pentru a fi pe deplin aliniată la *acquis-ul* UE privind **precursorii de droguri**. În ceea ce privește **măsurile procedurale**, legislația națională nu este aliniată la *acquis-ul* UE privind armele de foc, sticla cristal, achizițiile publice în domeniul apărării, stabilirea prețurilor medicamentelor și **bunurile culturale**. Acesta este parțial aliniat la *acquis-ul* UE privind etichetarea articolelor de încălțăminte și a textilelor.

Capitolul 2: Libera circulație a lucrătorilor

Cetățenii unui stat membru au dreptul de a lucra într-un alt stat membru și trebuie să beneficieze de aceleași condiții de muncă și sociale ca și ceilalți lucrători.

Moldova se **află într-un stadiu incipient de pregătire** în domeniul liberei circulații a lucrătorilor. În perioada de raportare s-au **înregistrat progrese** limitate, iar legislația de modificare a legislației privind regimul străinilor și au fost semnate sau au intrat în vigoare acorduri bilaterale privind sistemele de securitate socială. Țara va trebui să își alinieze legislația la *acquis-ul* UE, inclusiv la interpretarea jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene.

În perioada următoare, țara ar trebui, în special:

- să lucreze la încheierea unor acorduri suplimentare privind coordonarea sistemelor de securitate socială, în special cu statele membre ale UE;
- să întreprindă lucrările pregătitoare pentru aderarea la Rețeaua europeană a serviciilor de ocupare a forței de muncă (EURES) în momentul aderării.

În perioada de raportare, Moldova a înregistrat progrese limitate în ceea ce privește alinierea legislației sale naționale la *acquis-ul* UE. Legea privind regimul străinilor a fost modificată pentru a facilita procesul prin care cetățenii UE obțin dreptul de ședere temporară. Vânzătorilor profesioniști, prestatorilor de servicii contractați și profesioniștilor independenți din statele membre ale UE li se permite să desfășoare activități fără permis de ședere temporară. În iulie 2023, Parlamentul a adoptat în primă lectură o nouă modificare a legii privind regimul străinilor, care ar permite cetățenilor UE (și unei serii de alte țări) să lucreze în Moldova fără permis de muncă. Resortisanții țărilor terțe trebuie să obțină dreptul de ședere temporară de la autoritatea competentă pentru a desfășura orice activitate. Cetățenii UE nu au încă acces la posturi în cadrul organismelor administrației publice.

Între 1 iunie 2022 și 17 martie 2023 au fost eliberate în total 2 918 de permise de ședere pentru muncă; 435 dintre acestea au fost eliberate cetățenilor UE.

Moldova nu a finalizat lucrările pregătitoare necesare pentru a accesa Rețeaua europeană de servicii de ocupare a forței de muncă (EURES).

Moldova nu are un sistem de pensii ocupaționale (sistemele voluntare de pensii private completează pensiile publice). **Normele UE privind drepturile la pensie suplimentară** ale lucrătorilor mobili nu sunt încorporate în legislația moldovenească.

Nu există un card național de asigurări sociale de sănătate din cauza absenței unui sistem integrat de informații în domeniul sănătății. Prin urmare, punerea în aplicare a **cardului european de asigurări sociale** de sănătate ar putea fi dificilă.

În 2022 au fost încheiate noi acorduri pentru **coordonarea bilaterală a sistemelor de securitate socială**. Moldova și Spania au semnat un acord de securitate socială în iulie 2022. În ianuarie 2023, a intrat în vigoare Acordul privind securitatea socială dintre Moldova și Grecia, semnat în septembrie 2021. Semnarea acordurilor cu alte state membre ar trebui intensificată.

Capitolul 3: Dreptul de stabilire și libertatea de a presta servicii

Persoanele fizice și juridice din UE au dreptul de a se stabili în orice stat membru și de a presta servicii transfrontaliere. Pentru anumite profesii reglementate, există norme privind recunoașterea reciprocă a calificărilor. Normele UE privind serviciile poștale se axează pe îmbunătățirea calității serviciului universal, deschiderea treptată a pieței către concurență și instituirea unei autorități de reglementare independente.

Moldova a atins un **anumit nivel de pregătire** în domeniul dreptului de stabilire și al libertății de a presta servicii. **S-au înregistrat progrese** limitate în acest domeniu în cursul perioadei de raportare. Cadrul juridic trebuie aliniat la cerințele Directivei UE privind serviciile și ale Directivei UE privind recunoașterea calificărilor profesionale. Aceasta trebuie completată cu măsuri fără caracter legislativ și reforme structurale, cum ar fi crearea de platforme și proceduri electronice și consolidarea capacității administrative. Legislația privind serviciile poștale este conformă cu directivele relevante și au fost adoptate reglementări. Regulamentul privind serviciile de livrare transfrontalieră de colete nu a fost încă adoptat.

În anul următor, Moldova ar trebui:

- să își alinieze cadrul juridic la cerințele Directivei privind recunoașterea calificărilor profesionale, inclusiv ale Directiva 2005/36/CE privind recunoașterea calificărilor profesionale și ale Directivei 2018/958 privind efectuarea unui test de proporționalitate înainte de adoptarea unor noi reglementări privind profesiile;
- continuarea alinierii legislației sale la Directiva privind serviciile;
- actualizarea anexei AA/DCFTA privind normele aplicabile serviciilor poștale și de curierat.

Reformele în materie de reglementare au contribuit la alinierea cadrului juridic al Moldovei la Directiva 2006/123/CE privind serviciile în cadrul pieței interne, însă sunt necesare mai multe progrese pentru a asigura conformitatea deplină. De asemenea, este necesară alinierea în continuare a legislației sectoriale la Directiva privind serviciile. Nu există bariere în calea dreptului de stabilire al persoanelor și al societăților străine și există un punct unic de contact pentru societățile care își desfășoară activitatea.

În prezent, Moldova respectă cerințele tuturor celor trei directive privind **serviciile poștale** și și-a deschis pe deplin piața serviciilor poștale către concurență în 2021. Au fost adoptate reglementări

care sprijină liberalizarea pieței și a fost instituită o autoritate națională de reglementare independentă, cu personal dedicat serviciilor poștale. Operatorul de servicii poștale desemnat de stat respectă cerințele de calitate stabilite de autoritatea națională de reglementare. Există alți 15 operatori poștali care furnizează servicii legate de colete, scrisori și expedieri expres pe piață. În cadrul procesului AA/DCFTA UE-Moldova sunt în curs de desfășurare pregătiri pentru actualizarea anexei privind normele aplicabile serviciilor poștale și de curierat cu Regulamentul UE privind serviciile de livrare transfrontalieră de colete, care nu a fost încă pus în aplicare.

Republica Moldova nu și-a armonizat încă legislația cu Directiva UE privind **recunoașterea calificărilor profesionale** (2005/36/CE). Este necesară o evaluare suplimentară a programelor de formare pentru profesiile care intră sub incidența sistemului de recunoaștere automată, pentru a se asigura respectarea cerințelor minime de formare.

Capitolul 4: Libera circulație a capitalului

În UE, capitalul și investițiile trebuie să poată circula fără restricții, cu norme comune pentru plățile transfrontaliere. Băncile și alți operatori economici aplică anumite norme pentru a sprijini combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului.

Moldova se situează **între un anumit nivel de pregătire și un nivel moderat de pregătire** în acest domeniu. **S-au înregistrat unele progrese** în urma adoptării unei noi legislații menite să alinieze legislația națională la cea de a 5-a Directivă privind combaterea spălării banilor. Recomandările Moneyval încă nu au fost încă puse în aplicare. Legislația națională a fost, de asemenea, aliniată la Directiva UE privind serviciile de plată 2. Moldova se pregătește, de asemenea, să depună o cerere pentru zona unică de plăți în euro (SEPA).

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să își alinieze normele la Regulamentul UE privind comisioanele interbancare pentru tranzacțiile de plată cu cardul și să avanseze pregătirile pentru a depune cereri pentru zona unică de plăți în euro, în conformitate cu criteriile Consiliului European al Plăților;
- consolidarea capacității instituționale a Biroului de prevenire și combatere a spălării banilor din cadrul Unității de informații financiare;
- punerea în aplicare a recomandărilor restante ale Moneyval, inclusiv în ceea ce privește combaterea spălării banilor.

Circulația capitalurilor a fost liberalizată treptat pe baza AA/DCFTA, iar țara și-a aliniat treptat normele la *acquis-ul* UE. În ceea ce **privește circulația capitalurilor și plățile**, Moldova liberalizează în mod constant ieșirile de capital (rămân anumite restricții). Unele operațiuni de schimb valutar cu capital mai mare fac obiectul unei notificări prealabile sau al unei autorizări din partea Băncii Naționale a Moldovei. Există, de asemenea, diferențe între normele privind plățile și transferurile pentru rezidenți și nerezidenți. Nerezidenții și rezidenții care locuiesc în străinătate pot face investiții directe fără autorizație. Investitorii străini pot achiziționa drepturi de proprietate imobiliară (cu excepția terenurilor agricole și forestiere) pentru a desfășura activități antreprenoriale. Există un sistem național de înregistrare funciară, iar orice persoană care are un motiv legitim poate obține informații din registrul proprietăților imobiliare.

Comisioanele interbancare pentru plățile pe bază de card sunt în continuare excepțional de ridicate. În ceea ce privește alinierea la *acquis-ul* UE privind **sistemele de plată**, se preconizează că

legislația națională va fi armonizată cu Directiva UE privind serviciile de plată 2, atunci când ultimele modificări ale legislației naționale privind serviciile de plată și moneda electronică vor intra în vigoare la jumătatea anului 2024. Moldova se pregătește să depună o cerere pentru zona unică de plăți în euro (SEPA). Banca Centrală, împreună cu alte autorități, a inițiat un dialog cu Consiliul European al Plăților privind criteriile de admitere și etapele următoare în vederea aderării sale potențiale, beneficiind de asistență tehnică din partea băncilor centrale olandeze și române.

Moldova continuă să își alinieze legislația și cadrul instituțional privind **combaterea spălării banilor** la *acquis-ul* UE. Moldova a adoptat o lege de aliniere la cea de a 5-a Directivă privind combaterea spălării banilor. Legislația privind combaterea spălării banilor abordează parțial recomandările Grupului de Acțiune Financiară Internațională și legislația internațională relevantă. Recomandările Moneyval încă nu au fost încă puse în aplicare. În perioada de raportare au fost raportate în total 449 de rapoarte privind tranzacțiile suspecte și 252 de rapoarte de activitate suspecte. Moldova a adoptat o strategie națională de combatere a spălării banilor/finanțării terorismului pentru perioada 2020-2025 și își va actualiza evaluarea națională a riscurilor, va elabora un plan de acțiune însoțitor și va publica rezultatele. Biroul de prevenire și combatere a spălării banilor se află în subordinea Biroului prim-ministrului, dar se confruntă cu capacități și resurse instituționale.

Capitolul 6: Dreptul societăților comerciale

UE dispune de norme comune privind constituirea, înregistrarea și publicitatea unei societăți comerciale, cu norme complementare privind contabilitatea și raportarea financiară, precum și auditul statutar.

Moldova se află **între stadiul incipient și un anumit nivel de pregătire** în domeniul dreptului societăților comerciale. În perioada de raportare s-au **înregistrat progrese** limitate, prin modificarea legislației naționale în vederea alinierii la legislația UE privind politica de remunerare a întreprinderilor.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- consolidarea capacității administrative a Agenției de serviciu public;
- să avanseze alinierea la *acquis-ul* UE în ceea ce privește raportarea financiară și auditul, preluările, dispozițiile privind societățile cu asociat unic, drepturile acționarilor, inclusiv încurajarea implicării pe termen lung a acționarilor, precum și comunicarea informațiilor privind societățile comerciale;
- să ia măsuri suplimentare pentru a îmbunătăți capacitatea și independența sistemelor de supraveghere a auditului.

În domeniul **dreptului societăților comerciale și al guvernancei corporative**, înregistrarea de către stat a organismelor juridice și a antreprenorilor individuali este efectuată de Agenția Serviciilor Publice, deși continuă să se confrunte cu o capacitate administrativă limitată. Moldova și-a modificat legislația națională pentru a se alinia la dispozițiile *acquis-ului* privind drepturile acționarilor în ceea ce privește publicarea politicii de remunerare și a raportului de remunerare. Moldova trebuie să se alinieze la *acquis-ul* privind instrumentele și procesele digitale și operațiunile transfrontaliere (fuziuni, divizări, transformări). Legislația națională impune armonizarea suplimentară cu *acquis-ul* privind preluările, societățile cu asociat unic, dispozițiile referitoare la divulgarea informațiilor privind societățile comerciale cu răspundere limitată și

acquis-ul mai recent privind drepturile acționarilor, inclusiv încurajarea implicării pe termen lung a acționarilor, precum și Directiva din 2022 privind egalitatea de gen în consiliile de administrație.

În ceea ce privește **raportarea de către întreprinderi**, Moldova a realizat o anumită aliniere la *acquis-ul* UE în ceea ce privește situațiile financiare anuale și consolidate și rapoartele conexe, precum și aplicarea standardelor internaționale de contabilitate. Este necesară o aliniere suplimentară, inclusiv criteriile de stabilire a categoriilor de mărime a întreprinderilor și de stabilire clară a cuantumurilor amenzilor pentru încălcarea cerințelor de raportare financiară. Există o anumită armonizare cu *acquis-ul* privind cerințele de **transparență** pentru societățile cotate la bursă, inclusiv sancțiuni pentru nedivulgarea informațiilor pe piața de capital. În ceea ce privește **auditul statutar**, deși legislația națională este parțial aliniată la *acquis-ul* UE în acest domeniu, există încă lacune majore în ceea ce privește normele care reglementează cadrul instituțional pentru a asigura un sistem independent de supraveghere, investigații și sancțiuni, cu un nivel adecvat de resurse administrative și financiare.

Capitolul 7: Drepturile de proprietate intelectuală

UE a armonizat normele privind protecția juridică a drepturilor de proprietate intelectuală (DPI), a drepturilor de autor și a drepturilor conexe. Normele privind protecția juridică a DPI acoperă, de exemplu, brevetele și mărcile comerciale, desenele și modelele industriale, invențiile biotehnologice și produsele farmaceutice. Normele privind protecția juridică a drepturilor de autor și a drepturilor conexe acoperă, de exemplu, cărțile, filmele, programele informatice și radiodifuziunea.

Moldova are un **anumit nivel de pregătire** în domeniul drepturilor de proprietate intelectuală. **În perioada de raportare s-au înregistrat progrese** limitate. Agenția de Stat pentru Proprietate Intelectuală (AGEPI) a îmbunătățit cooperarea cu Oficiul Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală și a continuat să transpună *acquis-ul* UE.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- elaborarea de acte legislative pentru combaterea contrafacerii și a pirateriei;
- îmbunătățirea gestionării colective a drepturilor pentru a garanta plata adecvată a redevențelor;
- creșterea capacității administrative și instituționale a AGEPI și valorificarea colaborării cu Oficiul Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală pentru a îmbunătăți alinierea legislativă și asigurarea respectării legislației.

La 25 aprilie 2023, Agenția de Stat pentru Proprietate Intelectuală a semnat un plan de acțiune cu Oficiul Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală, care prevede cooperarea în mai multe sectoare. Capacitatea administrativă a agenției trebuie să crească.

Legea privind drepturile de **autor și drepturile conexe**, aliniată în linii mari la legislația UE privind drepturile de autor, a fost modificată pentru a o alinia și mai mult la *acquis-ul* UE și a intrat în vigoare la 9 octombrie 2022. Această lege aliniază legislația la mai multe directive ale UE. Planul de acțiune al guvernului din 2023 prevede adoptarea unor modificări suplimentare ale legii în vederea alinierii la *acquis-ul* UE privind operele orfane. Moldova se confruntă în continuare cu provocări în ceea ce privește punerea în aplicare a unui sistem eficace de gestionare colectivă a

drepturilor, în special în ceea ce privește transparența, responsabilitatea, colectarea și distribuirea fondurilor.

În ceea ce privește **drepturile de proprietate industrială**, legea privind protecția brevetelor a fost modificată, intrând în vigoare în iunie 2023. Legea privind protecția desenelor și modelelor industriale este în mare măsură aliniată la Directiva privind protecția juridică a desenelor și modelelor industriale.

Cadrul juridic este în mare măsură aliniat la Directiva UE privind **respectarea** drepturilor de proprietate intelectuală, dar nu există niciun document de politică dedicat luptei împotriva contrafacerii și pirateriei. Nu există instanțe specializate care să se ocupe de cauze în materie de proprietate intelectuală. Numărul produselor contrafăcute identificate a crescut brusc, de la 27 803 de unități în 2021 la 99 758 de unități în 2022.

Capitolul 8: Politica în domeniul concurenței

Normele UE protejează libera concurență. Acestea includ norme antitrust împotriva acordurilor restrictive dintre întreprinderi și a abuzului de poziție dominantă și includ norme privind concentrările economice între întreprinderi care ar împiedica în mod semnificativ concurența efectivă. Normele UE stabilesc, de asemenea, un sistem de control al ajutoarelor de stat. Guvernele pot acorda ajutoare de stat numai dacă sunt îndeplinite condiții restrictive, cu scopul de a preveni denaturarea concurenței.

Moldova are un **anumit nivel de pregătire** în domeniul politicii în domeniul concurenței. **În perioada de raportare s-au înregistrat progrese** limitate. În aprilie 2023, Legea concurenței a fost modificată. Consiliul Concurenței nu dispune de personal suficient și continuă să se confrunte cu constrângeri în ceea ce privește resursele umane și capacitatea sa de a efectua investigații și de a monitoriza punerea în aplicare a legislației.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- alinierea cadrului legislativ la *acquis-ul* în materie de antitrust, fuziuni și ajutoare de stat;
- să sporească transparența ajutoarelor de stat acordate de guvern și să alinieze în continuare schemele de ajutoare de stat în vigoare la *acquis-ul* UE, inclusiv la cele aplicate în zonele economice libere;
- consolidarea capacității administrative și instituționale a Consiliului Concurenței.

Antitrust și fuziuni

În ceea ce privește **cadrul legislativ**, legislația Moldovei este, în linii mari, aliniată la *acquis-ul* UE în materie de antitrust și de control al concentrărilor economice. Noua lege a concurenței, adoptată în iulie 2023, reflectă în mare măsură dispozițiile Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) referitoare la acordurile restrictive și la abuzul de poziție dominantă. Acesta prevede, de asemenea, monitorizarea *ex ante* a efectelor asupra concurenței ale fuziunilor care depășesc anumite praguri ale cifrei de afaceri, în mare măsură în conformitate cu principiile Regulamentului UE privind concentrările economice. Legislația de punere în aplicare prevede norme suplimentare, care vizează, în linii mari, respectarea *acquis-ului* UE. Cu toate acestea, este necesară o aliniere suplimentară la politica UE în domeniul concurenței, în special în ceea ce privește revocarea membrilor Consiliului Concurenței și nivelul amenzilor care pot fi aplicate.

În ceea ce privește **cadrul instituțional**, Consiliul Concurenței este un organism independent, cu competențe exclusive în domeniul politicii în domeniul concurenței. Aceasta răspunde în fața Parlamentului și este finanțată de la bugetul de stat. Este un colegiu format din cinci membri, numiți pentru un mandat de cinci ani de către Parlament.

În ceea ce privește **capacitatea de asigurare a respectării legislației**, capacitatea instituțională a Consiliului Concurenței trebuie consolidată în continuare pentru a asigura punerea în aplicare a legislației.

În ceea ce privește **punerea în aplicare**, Consiliul Concurenței și-a intensificat activitățile. Numărul anchetelor care au condus la constatarea unei încălcări a dispozițiilor legislației în materie de concurență a rămas constant (10 de investigații).

Ajutoarele de stat

În ceea ce privește **cadrul legislativ**, Legea privind ajutoarele de stat este, în linii mari, aliniată la articolele 107 și 108 din TFUE. Orientările, regulamentele și comunicările UE privind ajutoarele de stat sunt parțial aliniate. Cu toate acestea, anumite scheme de ajutoare de stat existente trebuie încă să fie aliniate la *acquis-ul* UE, inclusiv cele privind zonele economice libere. În plus, ajutoarele pentru repararea pagubelor provocate de calamități naturale sau de evenimente extraordinare sunt considerate compatibile fără a fi necesară notificarea prealabilă. Acest lucru nu este în conformitate cu legislația UE, care impune notificarea unor astfel de măsuri.

În ceea ce privește **cadrul instituțional**, Consiliul Concurenței asigură, de asemenea, punerea în aplicare coerentă a legislației privind ajutoarele de stat. Consiliul Concurenței este împuternicit să examineze și să autorizeze măsurile de ajutor de stat și poate dispune recuperarea ajutoarelor de stat acordate ilegal. Aceasta publică pe site-ul său web rapoarte privind ajutoarele acordate și gestionează sistemul automatizat de informații privind registrul ajutoarelor de stat, în cadrul căruia măsurile sunt raportate anual de către furnizori.

În ceea ce privește **capacitatea de aplicare a legii**, Consiliul Concurenței nu dispune de personal suficient (doar 9 din 25 posturi sunt ocupate din cauza salariilor mici). Capacitatea sa administrativă trebuie consolidată cu personal suplimentar și formare relevantă.

În ceea ce privește **punerea în aplicare**, în perioada de raportare au fost adoptate două decizii privind ajutoarele de stat legate de ajutoarele ilegale acordate de autoritățile locale întreprinderilor locale. AA impune Moldovei să își alinieze schemele generale de ajutoare de stat la *acquis-ul* UE până în 2022 și la cele care acoperă zonele economice libere până în 2024. Un total de 158 dintre cele 173 scheme de ajutoare de stat care fac obiectul angajamentelor asumate în cadrul AA Moldova-UE au fost aliniate până la 31 decembrie 2022. Moldova trebuie să înregistreze progrese în ceea ce privește celelalte sisteme.

Liberalizarea

Legea concurenței și Legea privind ajutoarele de stat se aplică întreprinderilor publice și întreprinderilor cu drepturi speciale sau exclusive. Legea privind ajutoarele de stat prevede că întreprinderile cărora li se încredințează prestarea unor servicii de interes economic general vor fi luate în considerare atunci când se evaluează compatibilitatea ajutorului de stat acordat pentru prestarea unor astfel de servicii.

Capitolul 9: Servicii financiare

Normele UE urmăresc să asigure concurența loială și stabilitatea instituțiilor financiare, și anume băncile, asigurările, pensiile suplimentare, serviciile de investiții și piețele valorilor mobiliare. Acestea includ norme privind autorizarea, funcționarea și supravegherea acestor instituții.

Moldova are un anumit nivel de pregătire în domeniul serviciilor financiare. Aceasta a înregistrat progrese satisfăcătoare prin alinierea parțială a legislației la Directiva UE Solvabilitate II și la Directiva privind asigurarea auto. Țara ar trebui să depună eforturi suplimentare pentru a se alinia la acquis-ul în domeniul serviciilor financiare, concentrându-se asupra priorităților identificate pe baza situației actuale.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să pună în aplicare legislația restantă privind supravegherea sectorului financiar care transferă rolul de supraveghere a sectorului asigurărilor, a instituțiilor financiare nebancare, a asociațiilor de economii și de credit și a birourilor de istorie a creditului către Banca Națională a Moldovei;
- continuarea eforturilor de aliniere la acquis-ul UE în ceea ce privește reglementarea sectoarelor bancar și al asigurărilor (inclusiv rezoluția bancară și schemele de garantare a depozitelor bancare) și reglementarea piețelor valorilor mobiliare, a fondurilor de investiții și a serviciilor de investiții.

În ceea ce privește conglomeratele financiare și conglomeratele financiare, Banca Națională continuă dezvoltarea cadrului prudential de reglementare și supraveghere din sectorul bancar, care se bazează pe Regulamentul și Directiva UE privind cerințele de capital în vigoare.

Deși Moldova a introdus norme pentru firmele de investiții care reglementează adecvarea capitalului, cerințele legate de risc nu sunt în vigoare. Se depun eforturi pentru a elimina lacunele din cadrul macroprudential, inclusiv prin modificarea Legii Băncii Naționale a Moldovei pentru a conferi băncii un mandat juridic explicit pentru stabilitatea financiară.

Pentru a consolida stabilitatea financiară, începând cu 1 iulie 2023, NBM a preluat unele dintre responsabilitățile de supraveghere ale instituțiilor financiare nebancare și ale societăților de asigurări de la Comitetul național pentru piețele financiare. Cu toate acestea, NBM trebuie să se asigure că dispune de personal adecvat și că este pregătit să îndeplinească aceste responsabilități suplimentare.

Sistemul actual de garantare a depozitelor îi protejează pe deponenți împotriva pierderilor aferente depozitelor asigurate în cazul intrării în dificultate a unei bănci. Acesta acoperă până la 50 000 MDL (aproximativ 2 500 EUR), cu mult sub acoperirea de până la 100 000 EUR per deponent și bancă prevăzută de legislația UE. În aprilie 2023, Parlamentul a adoptat în primă lectură acte legislative care vizează alinierea parțială la Directiva UE privind sistemele de garantare a depozitelor. Acest lucru va duce la creșterea valorii maxime a depozitului asigurat la 200 000 MDL.

Moldova dispune de un cadru de redresare și rezoluție cu instrumente, competențe de rezoluție și garanții similare celor prevăzute de Directiva UE privind redresarea și rezoluția instituțiilor bancare. Cadrul se bazează pe principiul potrivit căruia niciun creditor nu trebuie să fie dezavantajat. Moldova a instituit un fond de rezoluție finanțat prin contribuții anuale din partea băncilor. Nivelul-țintă pentru fondul de rezoluție a fost stabilit la 3 % din depozitele garantate, obiectiv care trebuie atins până la sfârșitul anului 2024.

În ceea ce privește **asigurările și pensiile ocupaționale** în perioada de raportare, competențele de supraveghere a pieței asigurărilor, a organizațiilor de credit nebancare și a activității birourilor de credit și a asociațiilor de economii și de credit au fost transferate de la Comisia Națională pentru Piața Financiară către Banca Națională. Acest transfer a avut loc în cadrul reformei funcțiilor de supraveghere din sectorul financiar.

Pilonul II și pilonul III din Directiva Solvabilitate II a UE au intrat în vigoare în 2023. Există o perioadă de tranziție de 5 ani pentru respectarea cerințelor minime de capital. Nu există fonduri de pensii ocupaționale. În mai 2023 a fost adoptat un regulament privind participațiile la capitalul social al societăților de asigurare sau de reasigurare, cerințele aplicabile persoanelor cu funcții de conducere într-o țară terță. Legislația Republicii Moldova este aliniată, în linii mari, la Directiva UE privind comercializarea la distanță a serviciilor financiare, care protejează drepturile consumatorilor. Se are în vedere o revizuire a bilanțului pentru toți asigurătorii, pentru a evalua gradul lor de pregătire pentru punerea în aplicare ulterioară a pilonului I. Protecția consumatorilor în domeniul serviciilor financiare lipsește și nu este abordată în mod corespunzător în legislație. În plus, legislația Republicii Moldova este, în linii mari, aliniată la Directiva revizuită privind instituțiile pentru furnizarea de pensii ocupaționale, deși ar trebui pus în aplicare un fond voluntar de pensii. Reforma funcțiilor de supraveghere în sectorul financiar are în vedere transferul competențelor de supraveghere în domeniul pieței asigurărilor, al organizării creditelor nebancare, al activității birourilor de credit, al caselor de economii și al asociațiilor de credit către Banca Națională.

În ceea ce privește **infrastructura pieței financiare**, Moldova a adoptat unele părți importante ale *acquis-ului*, împreună cu părți relevante din directivele europene MiFID I și II privind piețele valorilor mobiliare și serviciile de investiții. Are o piață de capital mică și reglementată și un sistem multilateral de tranzacționare, operate de Bursa de Valori, deși nicio societate de investiții nu deține o licență de tranzacționare.

În ceea ce privește **piețele valorilor mobiliare și serviciile de investiții**, cadrul legislativ național care reglementează gestionarea investițiilor colective este, în linii mari, aliniat la *acquis-ul* UE. Nu există norme pentru anumite produse, de exemplu fondurile de investiții pe termen lung, fondurile cu capital de risc și fondurile de antreprenariat social. În stadiul actual, nu sunt avute în vedere noi evoluții.

În ceea ce privește **finanțele sustenabile și digitale**, nu a fost încă elaborată o strategie națională privind finanțarea durabilă. Banca Națională a început să sensibilizeze publicul cu privire la riscurile de mediu și la finanțarea durabilă, incluzând-o în Raportul său din 2021 privind stabilitatea financiară. Finanțarea durabilă este luată în considerare în planul strategic al Băncii Naționale (BNM 2025) în vederea consolidării funcției de supraveghere a BNM și a promovării dezvoltării durabile.

Nu există încă o platformă sau un organism unic care să coordoneze digitalizarea sistemului financiar, iar Banca Națională nu a elaborat încă o strategie privind finanțele digitale. Activele virtuale nu sunt o formă recunoscută de monedă electronică în temeiul Legii privind serviciile de plată și moneda electronică, iar orice activitate de emisie sau tranzacționare a acestora nu face obiectul reglementării și supravegherii de către Banca Națională. Legea națională privind combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului stabilește anumite restricții privind criptoactivele.

Capitolul 28: Protecția consumatorilor și a sănătății

Normele UE protejează interesele economice ale consumatorilor și în ceea ce privește siguranța produselor, imitațiile periculoase și răspunderea pentru produsele cu defect. De asemenea, UE asigură standarde comune ridicate pentru controlul tutunului, sânge, țesuturi, celule și organe, precum și pentru medicamentele de uz uman și veterinar. UE dispune, de asemenea, de norme pentru apărarea drepturilor pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere, precum și pentru pregătirea și răspunsul la amenințările transfrontaliere la adresa sănătății, inclusiv la bolile transmisibile.

Moldova **are un anumit nivel de pregătire** în ceea ce privește alinierea la *acquis-ul* UE în acest domeniu. În perioada de raportare s-au **înregistrat progrese** limitate, în special în ceea ce privește alinierea la *acquis-ul* privind controlul tutunului.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- punerea în aplicare a strategiei naționale în domeniul sănătății, inclusiv a e-sănătății;
- să intensifice eforturile de control al tutunului prin punerea în aplicare eficientă a dispozițiilor Protocolului pentru eliminarea comerțului ilicit cu produse din tutun;
- alinierea cadrului juridic la *acquis-ul* privind protecția consumatorilor și siguranța produselor și îmbunătățirea cooperării dintre instituțiile publice care se ocupă de protecția consumatorilor.

Protecția consumatorilor

AA/DCFTA prevede alinierea legislației și standardelor naționale în materie de protecție a consumatorilor și a sănătății la cele ale UE. Legea Republicii Moldova privind **protecția consumatorilor** este parțial aliniată la *acquis-ul* UE. Acesta prevede cerințele generale pentru protecția consumatorilor și cadrul pentru accesul nerestricționat la produse și servicii. Aceasta nu este aliniată la *acquis-ul* privind cooperarea în materie de protecție a consumatorilor, la noile norme privind conținutul digital sau la normele revizuite privind vânzarea de bunuri și la cele mai recente modificări ale legislației UE privind protecția consumatorilor introduse prin Directiva (UE) 2019/2161.

Nu s-au înregistrat progrese suplimentare în ceea ce privește alinierea la *acquis-ul* privind protecția consumatorilor. Moldova nu este aliniată la *acquis-ul* UE privind soluționarea extrajudiciară a litigiilor (SAL). Moldova ar trebui să se alinieze la *acquis-ul* SAL (Directiva 2013/11) pentru a institui o autoritate competentă pentru SAL care să se asigure că entitățile SAL respectă cerințele de calitate date.

În ceea ce privește **siguranța produselor**, cadrul juridic al Moldovei este parțial aliniat la *acquis-ul* UE. În 2022, principalul organism responsabil cu supravegherea pieței, Agenția pentru Protecția Consumatorilor și Supravegherea Pieței, a fost reorganizat și a devenit Inspectoratul de stat pentru supravegherea produselor nealimentare și protecția consumatorilor (ISSNPC), o autoritate administrativă subordonată Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării. În prezent, are 63 de angajați. În perioada de raportare, Inspectoratul a efectuat 2 178 inspecții și a identificat 1 862 cazuri de neconformitate. Cel mai mare număr de cazuri de neconformitate s-a înregistrat în sectorul ambalajelor și al deșeurilor de ambalaje. La 27 ianuarie 2023, ISSNPC și serviciul vamal au semnat un plan de acțiune privind cooperarea pentru a asigura un mecanism de interoperabilitate între acestea, care va permite efectuarea de inspecții comune.

Sănătatea publică

În ceea ce privește **sănătatea publică**, la 14 iunie 2023, guvernul a aprobat strategia „Sănătate 2030”, orientată către modernizarea și dezvoltarea pe termen lung a sistemului de sănătate. S-au înregistrat unele progrese în ceea ce privește punerea în aplicare a strategiei sale 2016-2025 pentru dezvoltarea resurselor umane în domeniul sănătății. În februarie 2023, Moldova s-a alăturat programului EU4Health. Nivelurile scăzute de digitalizare în acest sector reprezintă o barieră în calea colectării de date statistice. S-au înregistrat progrese limitate în ceea ce privește dezvoltarea unui cadru juridic privind **e-sănătatea** și nu există nicio strategie privind e-sănătatea. În decembrie 2022, a fost introdus un sistem informatic pentru supravegherea bolilor transmisibile și a evenimentelor de sănătate publică pentru a îmbunătăți colectarea și raportarea datelor privind cazurile înregistrate. Rata de prevalență a contraceptivelor moderne în rândul femeilor este de 38,1 %, iar nevoile nesatisfăcute de planificare familială ale femeilor de vârstă reproductivă (15-49 de ani) sunt de 16,9 %. Femeile și fetele, în special cele aflate în situații vulnerabile, se confruntă cu stigmatizarea și discriminarea, care le împiedică să își exercite drepturile în materie de sănătate sexuală și reproductivă. Nu toate unitățile care oferă servicii de sănătate sexuală și reproductivă sunt accesibile din punct de vedere fizic femeilor respective și adesea nu dispun de săli și echipamente ginecologice.

Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030” urmărește să asigure accesul universal la servicii de sănătate sexuală și reproductivă, inclusiv pentru planificare familială, informare și educație, și să includă educația sexuală cuprinzătoare în programa școlară.

În ceea ce privește **controlul tutunului**, Moldova este parte la Convenția-cadru relevantă a OMS pentru controlul tutunului și a semnat Protocolul pentru eliminarea comerțului ilicit cu produse din tutun. În februarie 2023, Parlamentul a adoptat modificări legislative pentru a asigura punerea în aplicare a protocolului. Legislația națională a fost modificată pentru a o alinia parțial la *acquis-ul* privind produsele din tutun și privind retragerea anumitor scutiri pentru produsele din tutun încălzit.

În țară există 40 de centre comunitare de **sănătate mintală**, care oferă asistență medicală și servicii de reabilitare psihosocială, sprijin și mediere.

În martie 2023, guvernul a aprobat programul național 2023-2027 pentru prevenirea și controlul **bolilor netransmisibile** prioritare.

Moldova dispune de un sistem care asigură **drepturile pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere** și are un temei juridic care este parțial aliniat la *acquis-ul* UE privind drepturile cetățenilor care beneficiază de asistență medicală în străinătate. Nu există dispoziții legale privind asistența medicală pentru resortisanții statelor membre ale UE.

În ceea ce privește **bolile transmisibile**, Moldova este parțial aliniată la *acquis-ul* UE. În aprilie 2023, guvernul a aprobat programul național de imunizare pentru perioada 2023-2027 și planul de acțiune pentru perioada 2023-2027 privind punerea în aplicare a reglementărilor sanitare internaționale. Programul național 2022-2025 pentru prevenirea și controlul infecțiilor cu HIV și cu transmitere sexuală este în curs de punere în aplicare.

În ceea ce **privește screening-ul pentru depistarea cancerului**, Moldova are un program național de control al cancerului (2016-2025), care este în curs de punere în aplicare, precum și alte programe care utilizează screening-uri în rândul populației. Țara nu dispune încă de un program național privind **bolile rare**.

Legislația națională este parțial aliniată la *acquis-ul privind medicamentele de uz uman și medicamentele de uz veterinar*. Există proceduri naționale pentru înregistrarea de stat a medicamentelor de uz veterinar, iar 977 de articole au fost înregistrate până în martie 2023. Moldova este parțial aliniată la *acquis-ul privind dispozitivele medicale*. Legislația este parțial aliniată la *acquis-ul privind produsele cosmetice*.

Cadrul juridic care reglementează **sângele, țesuturile, celulele și organele** este parțial aliniat la *acquis-ul UE*, deși legislația privind reproducerea asistată medical este în curs de reformulare. Există doar două bănci de țesuturi și un singur centru privat care lucrează cu celule stem hematopoietice și cu reproducere asistată.

Măsurile de **prevenire a abuzului de droguri și de reducere a efectelor nocive** sunt prevăzute în Legea privind circulația stupefiantelor, a substanțelor psihotrope și a precursorilor. Aceasta stabilește norme generale și restricții privind circulația drogurilor și este concepută pentru a fi aliniată la convențiile ONU privind drogurile, mai degrabă decât la *acquis-ul UE*. Legislația națională privind prevenirea **abuzului de alcool** este parțial aliniată la *acquis-ul UE*. În plus, legislația menită să protejeze lucrătorii împotriva efectelor nocive asupra sănătății cauzate de **expunerea la câmpuri electromagnetice** în mediul lor de lucru este concepută pentru a fi aliniată la *acquis-ul UE*.

În **ceea ce privește inegalitățile** în materie de sănătate, legea privind asigurarea obligatorie de sănătate prevede asigurarea garantată de stat pentru anumite categorii de șomeri care locuiesc în Moldova și sunt înregistrați la instituțiile competente. Programul național pentru perioada 2022-2025 pentru prevenirea și controlul infecțiilor cu HIV și cu transmitere sexuală stabilește dispoziții privind accesul universal la prevenire, testare, diagnosticare, tratament și sprijin bazate pe drepturi și centrate pe oameni. Există, de asemenea, unele dispoziții legate de sănătate privind persoanele LGBTQI în Legea privind egalitatea.

În iulie 2022, Ministerul Sănătății a aprobat un plan de acțiune anticorupție în sectorul sănătății pentru perioada 2022-2023, însă corupția din sectorul sănătății rămâne larg răspândită.

CLUSTER 3: COMPETITIVITATEA ȘI CREȘTEREA FAVORABILĂ INCLUZIUNII

Acest cluster acoperă: transformarea digitală și mass-media (capitolul 10); fiscalitatea (capitolul 16); politica economică și monetară (capitolul 17); politica socială și ocuparea forței de muncă (capitolul 19); politica privind întreprinderile și industria (capitolul 20), știință și cercetare (capitolul 25); educația și cultura (capitolul 26); și uniunea vamală (capitolul 29).

Moldova a atins un anumit nivel de pregătire în ceea ce privește transformarea digitală și mass-media, fiscalitatea, politica economică și monetară, politica socială și ocuparea forței de muncă, politica privind întreprinderile și industria, precum și educația și cultura. Aceasta a înregistrat progrese semnificative în ceea ce privește transformarea digitală, mass-media și impozitarea. În ceea ce privește politica economică și monetară, politica socială și ocuparea forței de muncă, politica privind întreprinderile și industria, precum și educația și cultura au înregistrat unele progrese. Țara este pregătită într-o măsură moderată în domeniul științei și al cercetării, unde a înregistrat unele progrese în cursul perioadei de raportare. În uniunea vamală, Moldova se situează între unele niveluri de pregătire și niveluri moderate și a înregistrat unele progrese.

Capitolul 10: Transformarea digitală și mass-media

UE sprijină buna funcționare a pieței interne a comunicațiilor electronice, a comerțului electronic și a serviciilor audiovizuale. Normele protejează consumatorii și sprijină disponibilitatea universală a serviciilor moderne.

Moldova a atins un **anumit nivel de pregătire** în domeniul transformării digitale și al mass-mediei. **S-au înregistrat progrese satisfăcătoare** în cursul perioadei de raportare. Strategia cuprinzătoare de transformare digitală pentru perioada 2023-2030 a fost elaborată prin consultare publică care stabilește un plan de acțiune la nivel național. Legea privind identificarea electronică și serviciile de asigurare a încrederii a intrat în vigoare și este, în linii mari, aliniată la *acquis-ul* relevant al UE. Cadrul de securitate cibernetică a fost consolidat prin adoptarea Legii privind securitatea cibernetică, adoptată în perioada de raportare, dar Moldova trebuie să înceapă să pună în aplicare legea. Moldova trebuie să își alinieze cadrul juridic la Codul comunicațiilor electronice, iar cele mai bune practici ale UE în domeniul mass-mediei trebuie să fie mai răspândite. Legislația de punere în aplicare, inclusiv legislația privind libertatea de exprimare, protecția datelor cu caracter personal și accesul la informații, trebuie modificată în vederea alinierii la *acquis-ul* UE.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- alinierea la Regulamentul UE privind roaming-ul și la alte acte legislative relevante ale UE în domeniul telecomunicațiilor și punerea în aplicare a acestuia;
- să adopte Strategia privind transformarea digitală 2023-2030 și să asigure capacitatea instituțională de punere în aplicare a acesteia;
- adoptarea și punerea în aplicare a unor instrumente de piață pentru a asigura măsuri anti-cartel și dezoligarhizarea pieței mass-media.

În domeniul comunicațiilor electronice și al tehnologiei informației și comunicațiilor, legislația Republicii Moldova trebuie aliniată la Codul european al comunicațiilor electronice.

Există în continuare lacune în materie de conectivitate și aproximativ 39 % dintre persoane nu utilizează internetul. Strategia națională de dezvoltare, „Moldova 2030”, are ca obiectiv specific „asigurarea accesului universal la internet și la serviciile electronice”.

În ceea ce **privește serviciile societății informaționale**, nicio autoritate nu este responsabilă în prezent de politicile privind datele deschise. Există o anumită aliniere la RGPD și la legislația privind identificarea electronică și confidențialitatea în mediul electronic. Există o aliniere largă la Directiva privind comerțul electronic. Moldova nu este aliniată la *acquis-ul* UE privind geoblocarea, relațiile dintre platforme și întreprinderi (P2B), Actul legislativ privind serviciile digitale și Actul legislativ privind piețele digitale.

În domeniul **transformării digitale**, punerea în aplicare a Strategiei „Moldova digitală 2020”, care a expirat în prezent, a fost doar parțial încununată de succes. Doar 6 dintre cele 12 obiective stabilite în strategie au fost atinse. Au existat rezultate deosebit de slabe în ceea ce privește ponderea serviciilor publice disponibile online (12 % față de obiectivul de 100 %) și nivelul de acceptare a serviciilor publice electronice (49 % față de obiectivul de 70 %). Mai multe motive au condus la aceste rezultate, inclusiv resurse financiare limitate și gestionarea proiectelor și capacitatea instituțională de punere în aplicare.

Strategia cuprinzătoare de transformare digitală a Moldovei pentru perioada 2023-2030 a fost adoptată în septembrie 2023. Strategia urmărește să creeze o economie rezilientă, inovatoare și digitală, vizând întreprinderile nou-înființate din domeniul tehnologiei cu ambiții internaționale în materie de creștere și întreprinderile din sectorul TIC. Pentru a sprijini punerea în aplicare a noii strategii, Moldova ar trebui, de asemenea, să înființeze un organism de guvernare (Consiliul Național pentru Transformarea Digitală) cu părțile interesate din sectorul public și privat, societatea civilă și experți și un grup de lucru pentru a elabora programul pentru dezvoltarea în continuare a industriei TIC și a economiei digitale.

S-au înregistrat progrese în ceea ce privește punerea la dispoziție a serviciilor publice electronice prin intermediul portalului serviciilor publice. Acesta este un punct unic de acces pentru persoane fizice și organizații la informații privind cele 252 de servicii administrative publice online. Agenția pentru e-guvernare pune în aplicare un proiect, centrele de servicii publice unificate (CUPS), care oferă puncte comune de acces la o gamă largă de servicii publice în format electronic.

S-au înregistrat progrese în ceea ce privește asigurarea compatibilității serviciilor de încredere și de securitate pentru crearea și validarea semnăturilor electronice în țară cu serviciile electronice de identificare, autentificare și asigurare a încrederii ale UE (eIDAS). Legea privind identificarea electronică și serviciile de asigurare a încrederii a intrat în vigoare la 10 decembrie 2022. Acesta stabilește cadrul juridic pentru semnăturile electronice, sigiliile electronice, mărcile temporale electronice, documentele electronice, serviciile de distribuție electronică înregistrată și serviciile de certificare pentru autentificarea paginilor web. Acesta este parțial aliniat la Regulamentul UE privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă. Moldova ar trebui să adere la „lista sigură a țărilor terțe”, care facilitează validarea semnăturilor sau sigiliilor electronice create în țări terțe ca semnături și sigilii electronice avansate în statele membre ale UE, ca un prim pas către obținerea recunoașterii reciproce a serviciilor de încredere calificate după adoptarea noului regulament eIDAS.

În ceea ce privește **securitatea cibernetică**, Serviciul de tehnologie a informației și securitate cibernetică este echipa de intervenție în caz de incidente de securitate informatică a guvernului. Acesta asigură administrarea, întreținerea și dezvoltarea infrastructurii informatice și a sistemelor de telecomunicații ale autorităților publice.

Legea privind securitatea cibernetică, adoptată la 16 martie 2023, stabilește un cadru consolidat în materie de securitate cibernetică. Legea acordă guvernului un termen de nouă luni pentru a înființa o autoritate competentă în materie de securitate cibernetică și echipe naționale de intervenție în caz de incidente informatice și va intra în vigoare la 1 ianuarie 2025.

În ceea ce privește **politica audiovizuală**, Consiliul Audiovizualului este singurul organism de reglementare din sectorul mass-media și acoperă doar televiziunea și radioul, nu și mass-media online.

Parlamentul a întârziat punerea în aplicare a recomandărilor Consiliului Europei privind numirea și revocarea membrilor consiliilor de administrație ale Consiliului Audiovizualului și ale organismului public de radiodifuziune (TRM). În prezent, prin respingerea raportului anual al Consiliului Audiovizual și al TRM, Parlamentul poate revoca membrii acestor consilii. Potrivit Consiliului Europei, acest lucru ar putea crea un control politic de facto asupra consiliului de reglementare și a organismului public de radiodifuziune. Acest lucru nu este în conformitate cu Directiva serviciilor mass-media audiovizuale a UE, care prevede că procedurile de numire și de revocare trebuie „să garanteze gradul necesar de independență”. Parlamentul ar trebui să pună în

aplicare recomandările Consiliului Europei de consolidare a independenței Consiliului Audiovizualului și a TRM.

Nu există norme privind proprietatea asupra mass-mediei online. La 2 iunie 2022, Parlamentul a modificat Legea privind serviciile mass-media audiovizuale pentru a include conceptul de „dezinformare”. Interdicțiile din legea privind difuzarea sau retransmisia programelor cu conținut informativ analitic, militar și politic nu sunt în conformitate cu Directiva UE privind serviciile mass-media audiovizuale.

Educația în domeniul mass-mediei (sau educația în domeniul mass-mediei) este o materie opțională în școlile primare și secundare. Acesta este promovat în principal de ONG-uri din domeniul mass-mediei, cum ar fi Centrul independent de jurnalism și proiectul UE de comunicare strategică și de sprijinire a mass-mediei.

Capitolul 16: Impozitare

Normele UE în materie de impozitare acoperă taxa pe valoarea adăugată, accizele și aspectele legate de impozitarea societăților comerciale. Acestea se referă, de asemenea, la cooperarea dintre administrațiile fiscale, inclusiv la schimbul de informații pentru prevenirea evaziunii fiscale.

Moldova are un **anumit nivel de pregătire** în domeniul fiscal. **S-au înregistrat progrese satisfăcătoare** prin armonizarea politicilor de prevenire și combatere a fraudei și a contrabandei cu bunuri supuse accizelor și prin furnizarea de asistență administrativă reciprocă. Moldova a aderat, de asemenea, la programul Fiscalis al UE.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- armonizarea reglementărilor privind accizele și TVA cu *acquis-ul* UE, în special structura, scutirile și deducerile, regimurile speciale și domeniul de aplicare al cotelor reduse;
- să se pregătească pentru a adera la cadrul incluziv privind erodarea bazei impozabile și transferul profiturilor pentru a limita evaziunea fiscală și a crește veniturile fiscale;
- consolidarea capacității administrative și operaționale a administrației fiscale, în special prin stimularea digitalizării și a automatizării, pentru a asigura un grad adecvat de pregătire pentru interconectarea și interoperabilitatea cu sistemele UE.

În ceea ce privește **impozitarea indirectă**, legislația privind TVA și accizele este parțial aliniată la *acquis-ul* UE, datorită angajamentelor asumate în cadrul AA/DCFTA. Bunurile și serviciile care fac obiectul unor cote reduse de TVA sau al unor scutiri de TVA sunt diferite de cele din Directiva UE privind TVA. Nu s-a realizat nicio aliniere la cea de-a 13-a Directivă TVA (rambursări către persoane impozabile din afara CE). În pofida îmbunătățirilor aduse prin modificările aduse Codului fiscal în decembrie 2022, arieratele continuă să se acumuleze în procesul de rambursare a TVA. Moldova a procesat 3 241 de cereri până la termenul stabilit, ceea ce indică unele progrese în acest domeniu.

La 1 ianuarie 2023, ratele accizelor la produsele din tutun au crescut cu 25 %, dar se situează în continuare sub ratele minime stabilite de UE până în 2025. Prețul mediu ponderat de vânzare cu amănuntul pentru accize nu este calculat astfel cum se prevede în Directiva 2011/64/UE. Accizele la produsele alcoolice sunt parțial aliniată la UE, deoarece s-a înregistrat o creștere de 15 % a ratei.

Nu s-au înregistrat progrese în ceea ce privește armonizarea accizelor la produsele energetice, gazele naturale și electricitatea nu sunt supuse niciunei accize. Moldova nu a pus încă în aplicare marcarea fiscală a motorinei și a kerosenului. S-au înregistrat unele progrese în contracararea și combaterea fraudei și a contrabandei cu produse supuse accizelor. Moldova a început să pună în aplicare Protocolul OMS pentru eliminarea comerțului ilicit cu produse din tutun, inclusiv alinierea legislației sale privind controlul tutunului la Directiva UE privind produsele din tutun, care a inclus introducerea unor cerințe de acordare a licențelor și de ținere a evidențelor pentru fabricarea tutunului. Moldova nu a adoptat încă sistemul UE de antrepozit fiscal pentru suspendarea accizelor și sistemul de control al circulației produselor supuse accizelor.

În ceea ce privește **impozitarea directă**, începând cu luna ianuarie 2023, băncile rețin un impozit de 12 % din veniturile sub formă de dobânzi și/sau de capital din titluri de stat obținute de persoane fizice și 7 % din veniturile sub formă de dobânzi din depozitele bancare. Moldova nu prevede amânarea impozitării pentru modificarea statutului, cum ar fi cele prevăzute în Directiva privind fuziunile, iar normele privind consolidarea societăților în scopuri fiscale diferă de cele din UE.

Țara a adoptat, de asemenea, norme privind prețurile de transfer (în conformitate cu principiul concurenței depline), care se preconizează că vor intra în vigoare la 1 ianuarie 2024. În conformitate cu Codul fiscal, aceste norme trebuie aplicate în conformitate cu Orientările OCDE privind prețurile de transfer.

În ceea ce **privește cooperarea administrativă și asistența reciprocă**, Moldova a semnat acorduri privind dubla impunere cu 21 state membre ale UE (cu excepția Belgiei, Danemarcei, Ungariei, Suediei, Franței și Germaniei). De asemenea, a ratificat Acordul multilateral al autorităților competente pentru schimbul automat de informații privind conturile financiare. Țara nu este încă membră a cadrului incluziv privind erodarea bazei impozabile și transferul profiturilor și nu a semnat Declarația OCDE din octombrie 2021 privind o soluție bazată pe doi piloni pentru a aborda provocările fiscale generate de digitalizarea economiei și până în prezent nu au fost luate măsuri oficiale pentru aderarea la acest cadru.

În ceea ce privește **capacitatea operațională și informatizarea**, administrația fiscală și-a îmbunătățit comunicarea și serviciile pentru contribuabili (inclusiv declarațiile fiscale electronice). Cu toate acestea, sunt necesare eforturi semnificative pentru a aborda: (I) sisteme informatice învechite; (II) lipsa unor sisteme automatizate de gestionare a riscurilor și de schimb de date pentru gestionarea riscurilor legate de conformitate și auditurile fiscale (de exemplu, nu există o abordare automatizată bazată pe riscuri în ceea ce privește rambursările de TVA); și (III) registrul inadecvat al contribuabililor, care se bazează prea mult pe alte autorități. Nu există încă o capacitate tehnică sau o strategie informatică de pregătire pentru interconectivitate și interoperabilitate cu **sistemele informatice ale UE** (cum ar fi Sistemul de control al circulației produselor supuse accizelor și Sistemul de schimb de informații privind TVA).

Eforturile de combatere a evaziunii fiscale, în special a TVA și a accizelor, au condus la o mai bună colectare a impozitelor în ultimii ani. De exemplu, în 2022, colectarea impozitelor a crescut cu 18,6 % de la an la an, inclusiv pe fondul inflației ridicate. Prin strategia de gestionare publică pentru perioada 2023-2030 adoptată în februarie 2023, țara s-a angajat să consolideze capacitatea administrației fiscale. Acest lucru se va realiza prin simplificarea proceselor și stimularea automatizării și a digitalizării gestionării riscurilor și a serviciilor pentru contribuabili. În perioada de raportare, Moldova a aderat la programul Fiscalis 2023-2027 al UE.

Capitolul 17: Politica economică și monetară

Normele UE impun independența băncilor centrale și le interzic să finanțeze direct sectorul public. Statele membre își coordonează politicile economice și fac obiectul supravegherii fiscale, economice și financiare.

Țara are un **anumit nivel de pregătire** în domeniul politicii economice și monetare. În perioada de raportare s-au **înregistrat unele progrese**, și anume: (I) adoptarea noului program de reformă a gestiunii finanțelor publice; (II) un nou regulament privind gestionarea investițiilor publice; și (iii) un pachet de modificări legislative menite să consolideze autonomia instituțională și guvernanta băncii centrale. Moldova a consolidat, de asemenea, capacitatea băncii centrale ca parte a reformei supravegherii sectorului financiar.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- consolidarea independenței băncii centrale și alinierea interdicției de monetizare a datoriei publice la normele UE;
- să îmbunătățească execuția bugetară, în special a investițiilor de capital, prin aplicarea rezervei de proiecte pentru a identifica proiectele de investiții publice eligibile pentru finanțare;
- să îmbunătățească transparența bugetară și procesul decizional macroeconomic prin alinierea la cerințele Sistemului european de conturi naționale și regionale (SEC 2010) și să ia măsuri în vederea creării unui consiliu bugetar independent.

În ceea ce privește **politica monetară și a cursului de schimb**, Banca Națională a Moldovei (BNM) asigură și menține stabilitatea prețurilor în conformitate cu cadrul de politică monetară al UE. Aceasta dispune de competențe și instrumente de reglementare, inclusiv de capacitatea de a pune în aplicare obiectivele de politică monetară prin inflație directă care vizează Moldova și care au adoptat o serie de modificări legislative în decembrie 2022 pentru a proteja și mai mult independența BNM. Ar trebui introduse reforme suplimentare în acest domeniu, în special pentru a se asigura că mandatele membrilor Consiliului de supraveghere sunt reînnoite în mod eșalonat. BNM nu poate monetiza datoria publică prin achiziționarea de titluri de stat sau prin acordarea de împrumuturi unor organisme de stat. Cu toate acestea, este necesar să reînnoiască o cantitate relativ mică de împrumuturi moștenite acordate anterior statului, ceea ce nu este în conformitate cu normele UE care interzic monetizarea directă a datoriei publice.

În domeniul **politicii economice**, Moldova a adoptat o nouă strategie de dezvoltare a gestionării finanțelor publice pe 7 ani. Cadrul bugetar pe termen mediu acoperă o perioadă de 3 ani, care sprijină disciplina bugetară și proiecțiile macroeconomice, bugetare și publice exacte. În ultimii ani, planificarea și pregătirea bugetului au întâmpinat provocări considerabile. Cheltuielile de capital ale Moldovei au demonstrat în mod constant un nivel semnificativ de subutilizare, ceea ce afectează credibilitatea bugetului și utilizarea eficientă a resurselor. Abordarea privind rezerva de proiecte a fost adoptată în octombrie 2022, dar nu a fost încă aplicată.

Republica Moldova nu a instituit încă un consiliu bugetar independent pentru a îmbunătăți procesul de elaborare a politicilor bugetare, deși crearea acestuia a fost promisă de autorități ca obiectiv pe termen lung în cadrul dialogului privind gestionarea finanțelor publice din mai 2023. Țara nu este încă pe deplin conformă cu cadrul de supraveghere integrată al UE, în special în ceea ce privește identificarea și evaluarea riscurilor bugetare care decurg din sectorul întreprinderilor mari de stat.

În plus, capacitatea administrativă insuficientă și transparența sectorului public afectează punerea în aplicare și coordonarea eficace a politicii economice.

Moldova nu raportează date privind sectorul administrației publice în conformitate cu SEC 2010, deoarece conturile naționale sunt încă compilate în conformitate cu SCN 2008, ceea ce împiedică elaborarea politicilor macroeconomice și transparența bugetară. Cadrul statistic de bază trebuie să fie aliniat la cerințele și definițiile SEC 2010, iar normele și procedurile contabile trebuie să fie aplicate în mod consecvent în toate subsectoarele administrației publice.

Moldova a solicitat să participe la procesul **programului de reformă economică** pentru perioada 2024-2025. Acest lucru va necesita resurse suplimentare semnificative și eforturi de coordonare.

Capitolul 19: Politică socială și ocuparea forței de muncă

Normele UE în domeniul social includ standarde minime pentru dreptul muncii, egalitate, sănătate și siguranță la locul de muncă și nediscriminare. Ele promovează, de asemenea, dialogul social la nivelul UE.

Țara **are un anumit nivel de pregătire** în domeniul politicii sociale și al ocupării forței de muncă și a înregistrat **unele progrese** în cursul perioadei de raportare.

În anul următor, țara ar trebui, în special:

- să dezvolte, să adopte și să pună în aplicare în continuare măsurile prevăzute în documentul de reflecție privind reformarea Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, asigurarea unei capacități adecvate și instituirea unui sistem de monitorizare și evaluare;
- reformarea asistenței sociale, cu legături mai strânse cu ocuparea forței de muncă;
- să ia măsuri concrete pentru a consolida mandatul și capacitatea administrativă și instituțională a Inspectoratului de Stat al Muncii.

În ultimul an, Moldova a adoptat mai multe modificări în domeniul dreptului muncii. În iulie 2022, Parlamentul a aprobat amendamente **la Codul muncii**. Legislația recent adoptată a introdus formule flexibile de lucru, oferind angajaților posibilitatea de a-și adapta programul de lucru. În iulie 2022, guvernul a unificat salariul minim pentru sectorul public și cel privat. La 1 ianuarie 2023, salariul minim a crescut de la 3 500 MDL la 4 000 MDL (175-200 EUR). În iunie 2023, Moldova a adoptat, de asemenea, o declarație privind îmbunătățirea politicii sociale și aderarea la Pilonul european al drepturilor sociale.

Pentru a reduce rata muncii nedeclarate, au fost introduse modificări la Legea privind statutul lucrătorilor temporari. Modificările au transferat obligația de a plăti contribuțiile sociale pentru lucrătorii ocazionali de la lucrător la angajator și au prelungit numărul maxim de zile în care lucrătorii pot lucra într-un an, de la 90 la 120. De asemenea, ele permit lucrătorilor de zi cu zi să fie înregistrați simultan ca șomeri pentru a încuraja munca formală și stabilesc că lucrătorii care muncesc în ziua respectivă nu pot câștiga mai puțin decât salariul minim legal pentru o zi de muncă (8 ore).

În **ceea ce privește sănătatea și securitatea la locul de muncă**, nu au existat evoluții legislative.

În 2022, Inspectoratul de Stat al Muncii a detectat doar 82 cazuri de muncă nedeclarată (80 în 2021), cel mai mic număr din ultimii 12 ani. Începând din martie 2023, Inspectoratului de Stat al Muncii i s-au conferit competențe suplimentare, inclusiv dreptul de a efectua vizite neanunțate,

deși limitate doar la cazurile de muncă nedeclarată, de muncă subdeclarată, de trafic de persoane și de exploatare prin muncă. Începând din iulie 2023, legea a acordat, de asemenea, Inspectoratului dreptul de a impune sancțiuni în mod direct (fără a fi necesară trimiterea cauzelor în instanță) pentru cazurile de muncă nedeclarată și de muncă subdeclarată.

În iulie 2022, partenerii sociali și guvernul au semnat un nou acord național tripartit privind dezvoltarea și promovarea **dialogului social**. În cadrul acordului, guvernul s-a angajat să consulte partenerii sociali cu privire la întreaga legislație socială și economică și să consolideze consultarea tripartită. Consolidarea capacităților partenerilor sociali trebuie să continue.

În pofida dificultăților economice, piața forței de muncă s-a redresat în urma pandemiei, deși persistă provocări structurale semnificative. Numărul persoanelor angajate a crescut cu 1,8 % în al patrulea trimestru al anului 2022 față de anul precedent. **Rata de ocupare** a forței de muncă din punct de vedere structural scăzută (în rândul populației cu vârsta de cel puțin 15 de ani) a crescut ușor, ajungând la 40,5 % în 2022, dar rămâne cu mult sub media UE de 54,1 % în 2022. Ocuparea informală a forței de muncă în agricultură, construcții și comerț este estimată la peste 22 % din total. **Rata șomajului** în Moldova a fost în mod constant scăzută, ceea ce reflectă parțial participarea scăzută pe piața forței de muncă și ponderea substanțială a lucrătorilor independenți. Din cauza declinului economic și a creșterii dimensiunii forței de muncă în 2022 (inclusiv a persoanelor care fug din calea războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei), rata șomajului a crescut la 4,6 % în al patrulea trimestru al anului 2022, de la 2,6 % cu un an înainte.

În ceea ce privește **politica de ocupare** a forței de muncă, guvernul a adoptat în noiembrie 2022 un program național de ocupare a forței de muncă pentru perioada 2022-2026. Printre altele, programul vizează creșterea numărului de femei încadrate în muncă. Este necesar să se instituie un sistem de monitorizare și evaluare pentru serviciile de ocupare a forței de muncă. Unele părți ale Garanției pentru tineret au început să fie puse în aplicare.

Agencia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă are o capacitate limitată de a pune în aplicare legea muncii din 2019 și unele dintre noile măsuri active în domeniul muncii, în special sprijinul pentru desfășurarea de activități independente și sprijinul pentru crearea de locuri de muncă în zonele rurale. Trebuie instituite și aplicate programe cuprinzătoare de dezvoltare a personalului, ca activitate obișnuită a agenției.

S-au înregistrat progrese moderate în domeniul **incluziunii și protecției sociale**. În iulie 2022, Parlamentul a adoptat Legea privind Fondul de reducere a vulnerabilității energetice pentru a aborda impactul crizei energetice asupra populației. Aproximativ 800 000 de gospodării (din 1.2 milioane) s-au înregistrat pe o platformă și au primit compensații. În cadrul programului de ajutor pentru iarnă, aproximativ 273 000 de persoane au beneficiat de sprijin financiar din noiembrie 2022 până în martie 2023.

În septembrie 2022, guvernul a modificat procesul de accesare a ajutorului social (inclusiv a venitului minim) pentru a stimula încadrarea în muncă a persoanelor disponibile pentru a munci, pentru a încuraja încadrarea în muncă formală și pentru a viza familiile cu copii. În 2022, aproximativ 70 000 de familii au beneficiat de ajutor social. Deși rata absolută a sărăciei este de 24,5 %, doar 3,4 % din populație beneficiază de prestații sociale și doar 12,8 % primesc prestații pentru sezonul rece. Alocația pentru copii și prestațiile sociale contribuie cu doar 4.1 puncte procentuale la reducerea sărăciei în rândul gospodăriilor cu copii. 24,4 % dintre copii sunt săraci, iar 8,9 % suferă de sărăcie extremă.

Guvernul a aprobat programul național de protecție a copilului pentru perioada 2022-2026 și planul său de acțiune în iunie 2022. Scopul său este de a consolida sistemul de protecție a copilului pentru a răspunde prompt și eficace nevoilor copiilor. Programul este sprijinit de un angajament de a majora bugetul pentru familii și protecția copilului de la 3,3 % din bugetul național și 1,1 % din PIB în 2020 la 6,6 % și, respectiv, 2,2 % în 2026. Aceasta vizează reducerea ratei sărăciei extreme în rândul copiilor de la 11,3 % în 2019 la 8,5 % în 2026.

Există un sistem informatic de asistență socială, gestionat de Ministerul Muncii și Protecției Sociale. În 2022, sistemul informatic a fost integrat în platforma de interoperabilitate MConnect a Moldovei, care automatizează examinarea cererilor de ajutor social și de iarnă. În iunie 2022, guvernul a aprobat planuri pentru un sistem de informații pentru sectorul protecției copilului. Scopul său este de a digitaliza activitățile autorității pentru protecția copilului și de a facilita schimburile între instituțiile de stat relevante.

În martie 2023, Ministerul Muncii și Protecției Sociale a anunțat o reformă a sistemului social „RESTART” pentru perioada 2023-2026, în vederea reducerii sărăciei și a pregătirii sistemului pentru aderare. Reforma include, de asemenea, acțiuni legate de creșterea eficienței și a performanței instituțiilor publice sociale și de combaterea corupției. Reforma ar trebui să abordeze capacitatea administrativă a sistemului de asistență socială, inegalitățile regionale în ceea ce privește furnizarea de servicii sociale, creșterea accesului și îmbunătățirea rentabilității sistemului. Această reformă ar trebui să aibă legături mai strânse cu activarea ocupării forței de muncă. În ceea ce **privește egalitatea de tratament și nediscriminarea**, există aproximativ 168,000 de persoane cu handicap. Programul național de dezinstituționalizare a persoanelor cu handicap a continuat.

În ceea ce privește egalitatea între femei și bărbați în domeniul ocupării forței de muncă și al politicii sociale. Diferența de remunerare între femei și bărbați în Moldova este de 14 %. Numărul de deputați femei în Parlament a scăzut ușor, de la 41 în 2021 la 39 în 2023. Programul 2023-2027 pentru promovarea și asigurarea egalității între femei și bărbați a fost aprobat în aprilie 2023. Scopul său este de a reduce diferența de remunerare între femei și bărbați, de a spori protecția socială pentru persoanele implicate în îngrijirea pe termen lung a membrilor familiei prin crearea de noi servicii de sprijin, de a promova femeile în posturile de conducere și în procesul decizional. În noiembrie 2022, Ministerul Muncii și Protecției Sociale a aprobat Regulamentul privind procedura de prevenire, examinare și raportare a cazurilor de hărțuire sexuală. În iulie 2022, Parlamentul a adoptat Legea privind reglementarea formulelor flexibile de lucru și prelungirea perioadei de concediu pentru creșterea copilului.

Capitolul 20: Întreprinderi și politica industrială

Politica UE privind întreprinderile și industria consolidează competitivitatea, facilitează schimbările structurale și încurajează un mediu favorabil întreprinderilor, care stimulează întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri).

Moldova **are un anumit nivel de pregătire** în domeniul politicii privind întreprinderile și industria. În cursul perioadei de raportare s-au **înregistrat unele progrese**. Moldova a adoptat o nouă strategie națională de dezvoltare până în 2030 și un plan național de dezvoltare pentru perioada 2023-25, care își exprimă strategia industrială. Țara trebuie să își alinieze mai bine legislația la Directiva UE privind întârzierea în efectuarea plăților și să facă mediul de afaceri mai atractiv, în special pentru investițiile străine directe străine.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să înceapă punerea în aplicare a programului național de promovare a spiritului antreprenorial și de creștere a competitivității pentru perioada 2023-26, a programului național de industrializare pentru perioada 2023-2027 și a strategiei naționale de dezvoltare a economiei;
- reducerea sarcinii administrative prin adoptarea propunerilor disponibile pentru a reduce birocrăția, a simplifica și a digitaliza procesele;
- să accelereze punerea în aplicare a strategiei privind gestionarea proprietăților de stat, a întreprinderilor de stat și a entităților cu capital de stat și să delimiteze rolul Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării în funcțiile de reglementare și de elaborare a politicilor, precum și rolul Agenției Proprietății Publice în exercitarea funcțiilor de guvernanță corporativă în ceea ce privește întreprinderile de stat.

În ceea ce privește **principiile politicii privind întreprinderile și industria**, Moldova își bazează strategia de dezvoltare pe dubla tranziție verde și digitală și pe forțele motrice ale investițiilor străine directe în industrie și pe IMM-uri, în special pe întreprinderile nou-înființate inovatoare din industria prelucrătoare. În prezent, eforturile sunt orientate către inovare, unde aceasta are rezultate bune în ceea ce privește nivelul său de dezvoltare, transformarea digitală și economia verde.

Moldova a adoptat o nouă strategie națională de dezvoltare până în 2030 și un plan național de dezvoltare pentru perioada 2023-25. Ambele exprimă strategia industrială a țării. Obiectivele acestor documente includ elemente ale agendei de asociere și ale strategiei industriale a UE adaptate la condițiile industriei sale.

Investițiile vizează în principal infrastructura și internaționalizarea, măsurile de sprijin concentrându-se puternic asupra IMM-urilor, care stimulează dezvoltarea industrială, inclusiv către dubla tranziție, antreprenoriatul social, specializarea inteligentă și îmbunătățirea capacității lor de inovare. Rămâne de văzut în ce măsură obiectivul reformei sistemului judiciar include partea sa comercială. Alte obiective de îmbunătățire a mediului de afaceri par să facă parte din strategia 2030, în special reducerea economiei informale. Sunt disponibile propuneri de reducere a sarcinii administrative, în cadrul consultărilor, în special cu întreprinderile, și prin exploatarea digitalizării.

În ceea ce privește **instrumentele politicii privind întreprinderile și industria**, în perioada de raportare, guvernul a aprobat mai multe noi programe de sprijin pentru IMM-uri, cum ar fi re tehnologizarea și eficiența energetică, transformarea digitală a IMM-urilor și programele de turism rural. Alte programe au fost reconceptuate pentru a corespunde mai bine nevoilor IMM-urilor, cum ar fi programul PARE 1 + 1 de introducere a remiterilor de bani în economie, STARTUL PENTRU TINERET: o afacere durabilă pe plan intern, ecologizarea IMM-urilor și femeile în programele de afaceri. Antreprenoriatul este una dintre materiile principale ale sistemului educațional, ținând seama de cadrul european al competențelor antreprenoriale. Măsurile viitoare de sprijinire a IMM-urilor ar trebui să se concentreze pe internaționalizare, accesul la finanțare și inovare (inclusiv tranziția către piața verde), concurența loială și învățarea antreprenorială.

La 22 iulie 2023, a fost lansată oficial noua Organizație pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA), înlocuind fosta Organizație pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM). Scopul este de a crea o organizație modernă, capabilă să răspundă noilor cereri de sprijin pentru IMM-uri. Bugetul său pentru 2022 a fost majorat, dar apoi redus substanțial pentru 2023 din cauza constrângerilor bugetare. Personalul său a trecut printr-o procedură de renumire bazată pe merite și competențe. Pentru a îmbunătăți și mai mult accesul IMM-urilor la finanțare,

Fondul de garantare gestionat de ODA a fost recapitalizat. În plus, a fost lansat noul Fond pentru antreprenoriat și creștere economică (FACEM), gestionat și de AOD, pentru a oferi împrumuturi pe termen lung în moneda Moldovei IMM-urilor din sectoarele prioritare, cum ar fi eficiența energetică.

S-au înregistrat progrese în armonizarea definiției IMM-urilor prin modificarea Legii privind IMM-urile în decembrie 2022. Rămân eforturi considerabile pentru promovarea învățării antreprenoriale, inclusiv îndeplinirea cerințelor specifice în materie de competențe ale IMM-urilor și îmbunătățirea datelor disponibile.

Nu există o lege specifică privind combaterea întârzierii efectuării plăților în tranzacțiile comerciale. Cu toate acestea, dispozițiile relevante din Codul civil moldovean sunt aliniate în mod echitabil la Directiva privind întârzierea în efectuarea plăților (2011/7/UE), dar numai în ceea ce privește condițiile de plată. Alte dispoziții-cheie necesită în continuare alinierea. Sunt necesare sisteme de monitorizare pentru a evalua performanța plăților, în special de către autoritățile publice. Protecția creditorilor în tranzacțiile dintre întreprinderi nu este optimă, ceea ce poate duce la practici abuzive.

Internaționalizarea IMM-urilor este încă limitată și rămâne o provocare pe termen lung, în pofida eforturilor de a o sprijini. Cooperarea bazată pe un concept de grupare are un temei juridic și sprijină dezvoltarea regională, inclusiv prin internaționalizare. O inițiativă-pilot a condus la crearea a 30 de clustere în industria autovehiculelor, în industria alimentară, în industria textilă și în industriile creative.

Negocierile tehnice pentru aderarea Moldovei la programul privind piața unică au fost finalizate, iar acordul a fost semnat la 8 septembrie. Cele două componente prezentate sunt competitivitatea IMM-urilor și supravegherea pieței.

Pentru a reduce rolul statului în economie și pentru a consolida calitatea guvernancei corporative în cadrul organismelor de stat, strategia privind gestionarea proprietăților de stat, a întreprinderilor de stat și a entităților cu capital de stat pentru perioada 2023-2030 a fost aprobată și a intrat în vigoare în februarie 2023. Strategia stabilește, ca acțiune prioritară, dezvoltarea unui mecanism de sortare pentru societățile de stat și comerciale cu capital de stat. În aprilie 2023, au fost adoptate două hotărâri ale guvernului. Scopul acestora este de a îmbunătăți gestionarea și guvernanta corporativă în întreprinderile de stat, în conformitate cu strategia privind activele de stat și cu orientările OCDE, în special prin profesionalizarea consiliilor de administrație și a comitetelor de audit ale ÎS. Legea privind guvernanta ÎS include un pas fundamental înainte în formularea unei motivații pentru proprietatea publică. Moldova ar trebui să delimiteze în mod clar competența Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării în ceea ce privește funcțiile de reglementare și de elaborare a politicilor, în special pentru a preveni reglementările care privilegiază ÎS, precum și rolul Agenției Proprietății Publice în exercitarea funcțiilor de guvernanta corporativă în ceea ce privește ÎS, în conformitate cu orientările OCDE și cu propria strategie a guvernului privind ÎS.

Procesul de privatizare a ÎS a fost suspendat în 2022, pe fondul unor crize care se suprapun și al situației geopolitice complicate din regiune cauzate de războiul împotriva Ucrainei. În 2022, o serie de întreprinderi deținute de stat au fost reorganizate și lichidate. Aceasta a inclus două întreprinderi din sectorul industrial, în pofida faptului că în sectorul respectiv există doar câteva întreprinderi deținute de stat active.

În **politicile sectoriale**, stimulentele actuale pentru investiții acordă prioritate producției, ale cărei industrii dominante ale produselor alimentare/băuturilor și textilelor fac parte din inițiativa privind clusterelor.

Capitolul 25: Știință și cercetare

UE oferă un sprijin semnificativ pentru cercetare și inovare. Toate statele membre pot participa la programele de cercetare și inovare ale UE și pot beneficia de pe urma acestora, în special atunci când există excelență științifică și investiții solide în cercetare și inovare.

Moldova este **pregătită într-o măsură moderată** în domeniul științei și cercetării. **S-au înregistrat unele progrese** în perioada de raportare. Moldova a fost activă în Spațiul european de cercetare și este în curs de finalizare a unei strategii de specializare inteligentă. O abordare mai integrată a reglementării inovării ar crea oportunități economice, investiții și întreprinderi nou-înființate. Capacitatea de absorbție pentru cercetare și inovare este încă limitată, iar dezvoltarea infrastructurii este necesară pentru punerea în aplicare a științei deschise. Dimensiunea de gen în cercetare trebuie să fie integrată în continuare, iar carierele în cercetare trebuie să devină mai atractive.

În anul următor, țara ar trebui, în special:

- adoptă strategia de specializare inteligentă și elaborează un plan de acțiune multianual cu măsuri de punere în aplicare;
- să asigure o finanțare suficientă pentru cercetare și inovare (C&I) în cadrul programelor naționale și să adopte măsuri de promovare a inovării în conformitate cu noua agendă europeană de inovare.

În vara anului 2022, autoritățile moldovene au adoptat o reformă pentru a consolida învățământul superior și cercetarea, inclusiv fuzionarea majorității institutelor de cercetare cu departamentele universitare într-un efort mai amplu de îmbunătățire a eficienței și de sporire a legăturii dintre educație și cercetare. Reforma prevede, de asemenea, o mai bună remunerare a cercetătorilor, în special a celor implicați în proiecte de C&I finanțate de UE. Autoritățile elaborează noul program național C&I pentru perioada 2024-2028.

Moldova este asociată la **Orizont Europa, programul UE de C&I**. Rata sa de succes în cadrul programului a fost de 31,68 % (din propunerile care beneficiază de finanțare) în mai 2023, depășind media UE de 21,47 %. Moldova a deschis un birou național Orizont Europa în mai 2023.

În ceea ce privește **Spațiul european de cercetare**, Moldova s-a angajat la 9 din cele 18 de acțiuni ale agendei de politici a Spațiului european de cercetare pentru perioada 2022-2024.

Legislația Republicii Moldova prevede accesul liber la publicații atunci când activitățile de cercetare sunt finanțate din fonduri publice, deși o strategie cuprinzătoare privind știința deschisă este încă în curs de elaborare. Cheltuielile interne brute pentru C&D au fost de numai 0,23 % din PIB în 2022.

Nu există o strategie națională oficială de promovare a egalității de gen în C&I sau de reducere a exodului creierelor. Numărul oamenilor de știință este în scădere, iar fluxul de cercetători este mai mare decât aflusul. Este nevoie de o strategie pentru a reduce acest exod al creierelor, pentru a atrage talente către C&I, în special din diaspora, și pentru a oferi mai mult sprijin carierelor cercetătorilor.

Moldova a avansat în elaborarea unei **strategii naționale de specializare inteligentă**. Strategia se află în prezent în faza finală și se preconizează că procedura oficială de adoptare va fi lansată până la sfârșitul anului 2023.

Moldova ar trebui să valorifice la maximum oportunitățile oferite de Institutul European de Inovare și Tehnologie (EIT).

Capitolul 26: Educație și cultură

UE sprijină cooperarea în domeniul educației și culturii prin finanțarea programelor și coordonarea politicilor statelor membre prin „metoda deschisă de coordonare”. UE și statele membre trebuie, de asemenea, să prevină discriminarea și să asigure o educație de calitate pentru copiii lucrătorilor migranți, inclusiv pentru cei care provin din medii defavorizate.

Moldova **are un anumit nivel de pregătire** în domeniul educației și culturii. **S-au înregistrat unele progrese** în perioada de raportare. Sistemul educațional al țării este, în linii mari, aliniat la politica și practica UE, deși rezultatele învățării elevilor se situează sub media europeană. Accesibilitatea și caracterul incluziv al educației variază în zonele urbane și rurale ale țării, la fel ca și calitatea predării și a învățării. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a corela mai bine competențele oferite în domeniul educației și formării profesionale (EFP) cu nevoile pieței forței de muncă. Politicile culturale suferă, în general, din cauza lipsei de finanțare.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- promovarea reformelor pentru consolidarea calității și eficienței rețelei școlare, atât în învățământul general, cât și în EFP;
- să consolideze dezvoltarea profesională continuă a cadrelor didactice și a directorilor unităților de învățământ, în conformitate cu recent adoptata strategie națională în domeniul educației pentru 2030;
- punerea în aplicare a strategiei pentru tineret și asigurarea unei finanțări eficiente pentru sport și cultură.

Sistemul de **educație și formare** din Moldova este în curs de modernizare continuă de la adoptarea Codului educației în 2014, care stabilește temeiul juridic pentru acest domeniu. Cadrul legislativ este, în general, conform cu acquis-ul.

În martie 2023, guvernul a adoptat strategia națională în domeniul educației pentru 2030 și planul de punere în aplicare a acesteia, după o consultare cuprinzătoare pe parcursul anilor 2021 și 2022. Alocarea pentru anul 2023 din bugetul de stat pentru educație și formare a fost majorată cu aproape 25 % față de 2022.

Rețeaua școlară este distribuită într-un mod sub nivelul optim în întreaga țară și este afectată de tendințele demografice. Trebuie să se acorde mai multă atenție grupurilor vulnerabile, cum ar fi romii, unde jumătate dintre copii nu sunt școlarizați.

Raportul mediu elev/profesor a fost în mod constant între 11 și 13 în perioada 2017-2022, cu diferențe semnificative între niveluri și școli urbane și rurale.

În 2023, Guvernul a aprobat Programul național privind învățarea limbii române de către minoritățile naționale, inclusiv populația adultă, pentru perioada 2023-2025, care va îmbunătăți multilingvismul și caracterul incluziv al educației în Moldova.

Accesul general la educație este o problemă pentru copiii ucraineni din Moldova, care găzduiește un număr mare de refugiați ucraineni. Numărul limitat de cereri de azil, precum și alte constrângeri, cum ar fi numărul insuficient de profesori și infrastructura școlară, afectează integrarea elevilor ucraineni. Există o lipsă de supraveghere din partea autorităților moldovene.

În **domeniul EFP**, Moldova a continuat să dezvolte o reformă a sistemului de guvernare și a calității educației oferite. Centrele de excelență au început treptat să își asume responsabilități în calitate de coordonatori ai rețelei școlare în domeniile lor sectoriale. Serviciile **privind cadrul național** al calificărilor au consolidat cooperarea cu Grupul consultativ pentru Cadrul european al calificărilor. Ministerul Educației și Cercetării a aprobat cadrul de reglementare pentru EFP duală în martie 2023 (de punere în aplicare a Legii privind învățământul dual). Acest lucru ar trebui să faciliteze corelarea ofertei de competențe cu cerințele pieței forței de muncă prin consolidarea interacțiunii dintre școli și industrie, precum și între elevi și angajatori. În perioada 2022-2023, centrele de excelență EFP și-au intensificat activitatea ca furnizori de educație continuă, iar Ministerul Muncii și Ministerul Educației s-au angajat recent într-un dialog pentru îmbunătățirea educației non-formale. **Validarea învățării non-formale și informale continuă** în instituțiile acreditate, în politicile și obiectivele naționale.

În **învățământul superior**, în iulie 2022, guvernul a adoptat o reformă a învățământului superior pentru a consolida rețeaua națională de universități și pentru a consolida integrarea între educație și cercetare. În 2023, cinci universități din Republica Moldova au fost acreditate la nivel european, iar Moldova beneficiază de dimensiunea europeană a programului Erasmus +.

În ceea ce privește **predarea și învățarea digitală**, autoritățile naționale au organizat mai multe runde de consultări publice pentru a pregăti strategia 2023-2027 pentru transformarea digitală a Moldovei. Moldova utilizează SELFIE, un instrument online al UE pentru autoevaluarea digitală, în toate școlile generale și EFP.

În 2022, guvernul a creat Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activităților pentru **Tineret**. Mandatul său principal este de a pune în aplicare programe naționale de granturi pentru organizațiile de tineret și de a pune în aplicare politici care vizează responsabilizarea tinerilor și dialogul cu tinerii. În prezent, agenția nu dispune de personal suficient și de capacitate operațională. În 2023, au fost aprobate o strategie cuprinzătoare pentru tineret și un plan de punere în aplicare pentru crearea a 22 de centre pentru tineret. Finanțarea sectorului tineretului rămâne limitată, din cauza numeroaselor priorități concurente ale țării. Moldova beneficiază de schimburi de tineri și de proiecte de voluntariat în cadrul programului Erasmus + și al Corpului european de solidaritate.

În ceea ce privește **sportul**, în perioada 2022-2023, numărul studenților din școlile sportive speciale a crescut, iar bursele pentru artiștii cu performanțe înalte au fost dublate, iar centrul sportiv al echipelor naționale din Chișinău a fost renovat în 2022. Restricțiile bugetare publice slăbesc posibilitatea de a oferi oportunități mai bune pentru includerea grupurilor defavorizate în activitățile sportive, în pofida dispozițiilor de reglementare în vigoare. Moldova este semnatară a convențiilor împotriva dopajului, aranjării meciurilor și violenței. Legea națională antidoping se află în etapele finale ale aprobării de către Parlament.

Politicile și programele **culturale** ale Moldovei reflectă prioritățile generale ale noii agende europene pentru cultură. Moldova a fost membru asociat al programului „Europa creativă” 2014-2020, dar nu și-a reînnoit încă asocierea la programul succesori, care se derulează până în 2027.

Finanțarea publică pentru sectorul cultural este limitată, ceea ce subminează accesul la oportunități pentru artiști și alți profesioniști din domeniul cultural.

Capitolul 29: Uniunea vamală

Toate statele membre fac parte din uniunea vamală a UE și urmează aceleași norme și proceduri vamale. Acest lucru necesită o aliniere legislativă, precum și o capacitate adecvată de punere în aplicare și de asigurare a respectării legislației și acces la sistemele vamale computerizate comune.

Moldova se situează **între un anumit nivel de pregătire și un nivel moderat** de pregătire în domeniul uniunii vamale. Țara a **înregistrat unele progrese** în perioada de raportare, în special în ceea ce privește armonizarea reglementărilor privind controlul tutunului și alinierea în continuare a noului Cod vamal la *acquis-ul* UE. Moldova a aderat la programul vamal al UE, ceea ce va conduce la capacități și cunoștințe suplimentare pentru procesul de extindere. Moldova și UE au semnat programe de recunoaștere reciprocă a operatorilor economici autorizați, facilitând comerțul și asigurând securitatea ambelor părți.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să finalizeze toate standardele de punere în aplicare, sistemele informatice, activitățile de formare a personalului și de comunicare, astfel încât noul Cod Vamal să intre pe deplin în vigoare la 1 ianuarie 2024;
- pregătirea unei strategii informatice și dezvoltarea în continuare a sistemelor informatice pentru a permite un mediu complet informatizat, precum și interconectarea și interoperabilitatea cu sistemele informatice ale UE;
- finalizarea dezvoltării sistemului informatic necesar pentru a intra în Convenția privind tranzitul comun și pentru a asigura tranzitul fără probleme și securizat al mărfurilor pe teritoriul său.

Legislația vamală a Moldovei este, în linii mari, aliniată la reglementările vamale ale UE. Modificările la noul Cod vamal au fost adoptate în martie 2023 pentru a asigura alinierea în continuare la *acquis-ul* relevant. Guvernul a adoptat regulamentul de punere în aplicare a noului Cod Vamal, dar a amânat intrarea sa în vigoare până la 1 ianuarie 2024.

Noul Cod vamal integrează anumite dispoziții ale regulamentelor UE privind drepturile de proprietate intelectuală și scutirile de taxe vamale, precum și dispoziții pentru punerea în aplicare a noului sistem computerizat de tranzit. În iulie 2023, Parlamentul a adoptat modificările aduse regimului zonei economice libere și scutirii de taxe vamale (anulând dispozițiile care permit eludarea taxelor vamale) pentru a-l alinia la *acquis-ul* UE. Moldova trebuie încă să își alinieze Codul vamal la alte părți ale *acquis-ului* UE. Aceasta ar trebui să adopte toate standardele de punere în aplicare, aplicațiile informatice, să asigure formarea personalului și comunicarea cu întreprinderile. Alinierea la sistemul UE de antrepozit fiscal pentru suspendarea accizelor nu a fost încă realizată. Țara nu a depus încă eforturi pentru a introduce sistemul de control al circulației produselor supuse accizelor.

Moldova a obținut programul de recunoaștere reciprocă a operatorilor economici autorizați (AEO) cu UE în noiembrie 2022. În prezent, Moldova a emis deja autorizații AEO pentru 119 de operatori, dintre care 28 sunt autorizați pentru securitate și siguranță, care sunt recunoscuți în statele membre

ale UE. Moldova este parte la Convenția paneuromediteraneeană privind regulile de origine și beneficiază de cumulul diagonal de origine între țările membre ale convenției. Normele privind asigurarea respectării legislației privind bunurile culturale de către autoritățile vamale rămân, în linii mari, conforme cu *acquis-ul UE*.

În ceea ce privește **capacitatea administrativă și operațională**, serviciul vamal a fost reorganizat la sfârșitul anului 2022. Scopul său este de a introduce o structură organizațională, adaptată la cerințele vamale ale UE și de a asigura un grad mai ridicat de integritate. Moldova trebuie încă să automatizeze procesul de vămuire, să transfere vămuirea mărfurilor de la frontieră la cea internă și să pună în aplicare controale postvămuire (de exemplu, audituri). Țara nu a pus încă pe deplin în aplicare un mediu informatizat pentru prelucrarea vamală sau nu a introdus o validare automată a declarațiilor vamale. Aceasta ar avea nevoie de o nouă strategie informatică și de sisteme informatice pentru a permite un mediu complet informatizat, precum și interconectarea și interoperabilitatea cu sistemele informatice ale UE.

Moldova s-a alăturat programului vamal al UE, care va crea noi oportunități de schimb de informații, de dezvoltare a capacităților și de acordare de asistență tehnică.

CLUSTER 4: AGENDA VERDE ȘI CONECTIVITATEA DURABILĂ

Acest cluster acoperă: transporturile (capitolul 14); energie (capitolul 15); rețelele transeuropene (capitolul 21) și mediul și schimbările climatice (capitolul 27).

Moldova se află într-un stadiu incipient de pregătire în domeniul mediului și al schimbărilor climatice și a înregistrat unele progrese în cursul perioadei de raportare prin adoptarea unei legislații de mediu transversale și a unor regulamente de punere în aplicare privind protecția naturii și emisiile industriale. Un anumit nivel de pregătire, cu progrese limitate, a fost atins în ceea ce privește politica în domeniul transporturilor și unele progrese în ceea ce privește rețelele transeuropene, în timp ce țara se află între un nivel relativ moderat de pregătire pentru energie. În ceea ce privește energia, Moldova a înregistrat progrese satisfăcătoare, înregistrând cea mai mare rată de progres între părțile contractante în Raportul anual de punere în aplicare a Comunității Energetice din 2022.

Capitolul 14: Politica transporturilor

UE dispune de norme comune privind standardele tehnice și de siguranță, securitatea, standardele sociale, ajutoarele de stat și liberalizarea pieței în domeniul transportului rutier, al căilor ferate, al căilor navigabile interioare, al transportului combinat, al transportului aerian și maritim.

Moldova a atins un **anumit nivel de pregătire** în ceea ce privește politica în domeniul transporturilor. În perioada de raportare s-au **înregistrat progrese** limitate. Progresele au fost grav afectate de continuarea războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, care a avut un impact direct asupra capacității Moldovei de a progresa. Moldovei i s-a acordat statutul de observator în Tratatul de instituire a Comunității transporturilor, ceea ce va facilita o integrare mai strânsă pe piața transporturilor din UE. Țara trebuie să continue alinierea la *acquis-ul UE* privind toate modurile de transport și să îl pună în aplicare în mod eficace.

În anul următor, Moldova ar trebui să realizeze, în special:

→ progresele înregistrate în vederea eliminării de pe lista neagră a Memorandumului de înțelegere de la Paris privind controlul statului portului;

- punerea în aplicare la timp a Codului transportului feroviar;
- să adopte noua strategie națională de mobilitate pentru perioada 2023-2030, care să acopere toate modurile de transport, și să pregătească un plan de acțiune pentru punerea sa în aplicare, precum și o nouă strategie privind siguranța rutieră.

În ceea ce privește **transportul general**, Moldova pregătește în prezent o strategie de mobilitate pentru perioada 2023-2030, care urmează să fie adoptată până la sfârșitul anului 2023 și să înlocuiască Strategia privind transporturile și logistica pentru perioada 2013-2022. În ceea ce privește serviciile publice, Moldova este aliniată la *acquis-ul* UE privind transportul feroviar, dar nu și transportul rutier. Moldova intenționează să sporească capacitatea administrativă pentru sectorul feroviar și maritim, în timp ce autoritățile aeronautice au pus deja în aplicare unele măsuri. Printre acestea se numără dispozitive informatice modernizate pentru inspecții, noi seturi de echipamente pentru RAMP și inspecții în timpul zborului. În perioada de raportare, guvernul a aprobat crearea, organizarea și metodele de lucru ale Biroului de investigare a accidentelor și incidentelor de transport și ale Agenției Căilor Ferate.

În 2022, Moldovei i s-a acordat statutul de observator în Tratatul de instituire a Comunității transporturilor ca bază pentru o mai bună integrare a țării pe piața transporturilor din UE și colaborează în mod proactiv cu structurile tratatului. O asociere mai strânsă cu Comunitatea transporturilor poate sprijini Moldova pe calea sa europeană și poate facilita o aliniere mai strânsă la *acquis-ul* relevant al UE în domeniul transporturilor.

În ceea ce privește **transportul rutier**, legislația națională este parțial aliniată la *acquis-ul* UE privind siguranța rutieră. Noua strategie a Moldovei privind siguranța rutieră trebuie să fie aliniată la cadrul de politică al UE privind siguranța rutieră 2021-2030 și să se bazeze pe abordarea privind un sistem sigur și pe indicatorii-cheie de performanță definiți de UE. Siguranța rutieră reprezintă în continuare un motiv de îngrijorare, întrucât numărul victimelor este cu mult peste media UE. A fost creat un Observator național al siguranței rutiere ca centru de coordonare. Utilizarea fondurilor pentru întreținerea și repararea drumurilor a devenit mai eficientă, iar resursele alocate pentru siguranța rutieră au fost mai bine absorbite.

Legislația privind **mărfurile periculoase** este parțial aliniată la *acquis-ul* UE. Deși reglementările existente nu includ norme privind transportul substanțelor periculoase, acestea includ trimiteri la dispozițiile aplicabile ale Acordului european privind transportul rutier internațional al mărfurilor periculoase (ADR).

Legislația privind **accesul pe piață**, profesia de operator de transport rutier, tahografele digitale și accesul la piața transportului de mărfuri este parțial aliniată. Drepturile pasagerilor sunt reglementate de Codul transportului rutier, care este parțial aliniat la legislația UE. *Acquis-ul* UE privind greutatea și dimensiunile maxime ale vehiculelor grele este parțial armonizat printr-o hotărâre a guvernului. Accesul la piața internațională a serviciilor de transport cu autocarul și autobuzul este reglementat de acorduri bilaterale sau multilaterale la care Moldova a aderat. Nu a fost elaborat niciun calendar pentru alinierea fiecărui act legislativ relevant la legislația socială și de piață a UE, inclusiv modificările introduse în Pachetul privind mobilitatea 1. Actualul cadru național de reglementare nu prevede punerea în aplicare a Directivei privind sistemele de transport inteligente (STI), iar țara nu dispune nici de capacități și resurse suficiente pentru a o pune în aplicare. Există un concept de dezvoltare a unui sistem integrat, care include subsisteme precum biletele electronice, e-GPS și un registru al operatorilor de transport. Un acord privind transportul

rutier pentru liberalizarea transportului rutier bilateral și de tranzit între UE și Moldova a fost semnat în iunie 2022 și a fost prelungit până în 2024.

În ceea ce privește **transportul feroviar**, Codul transportului feroviar adoptat, care va intra în vigoare în 2024, este parțial aliniat la *acquis-ul* UE. El cuprinde dispoziții privind: (I) separarea operațiunilor feroviare de gestionarea infrastructurii; (II) independența administratorilor de infrastructură de a lua decizii; (III) siguranța feroviară; (IV) rolurile celor implicați în sistemul feroviar; (V) supravegherea sistemelor de management al siguranței; (VI) certificatele de siguranță și autorizațiile de siguranță; (VII) mecanici de locomotivă; și (VIII) reglementarea pieței feroviare. O agenție feroviară care raportează Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale a fost creată ca autoritate de siguranță și va deveni operațională odată cu intrarea în vigoare a noului cod. Legislația privind siguranța feroviară, inclusiv sistemele de management al siguranței, responsabilitățile în materie de siguranță ale companiilor feroviare și ale administratorilor de infrastructură, precum și autorizarea mecanicilor de locomotivă sunt parțial aliniate la *acquis-ul* UE prin Codul transportului feroviar. Sunt necesare eforturi pentru adoptarea legislației privind interoperabilitatea feroviară. De asemenea, legislația nu este aliniată la normele UE privind drepturile pasagerilor.

În ceea ce **privește transportul maritim**, a fost creat un registru al navelor, care include navele comerciale care operează la nivel internațional. Nava care arborează pavilionul Republicii Moldova se află pe lista neagră a Memorandumului de înțelegere de la Paris privind controlul statului portului. Autoritățile ar trebui să pună în aplicare o foaie de parcurs pentru ca navele sale să fie eliminate de pe această listă. Legislația privind serviciile portuare nu este aliniată la *acquis-ul* UE.

Țara are statut de observator în cadrul Memorandumului de înțelegere privind controlul statului portului la Marea Neagră. Moldova nu are o coastă maritimă, dar are acces la sectorul maritim al fluviului Dunărea. Țara nu este parte la Convenția privind munca în domeniul maritim. Moldova participă, de asemenea, la proiectul de asistență tehnică pentru Marea Neagră și Marea Caspică (BCSEA II) pus în aplicare de Agenția Europeană pentru Siguranță Maritimă (EMSA).

Țara are două **căi navigabile interioare** de importanță internațională, râurile Nistru și Prut. Moldova are, de asemenea, acces la Dunăre și participă la strategia UE pentru dezvoltarea regiunii Dunării. Moldova a semnat, de asemenea, un acord privind navigația pe căile navigabile interioare cu România. Cadrul normativ privind căile navigabile interioare nu este în conformitate cu *dispozițiile* UE. În prezent, un proiect de hotărâre de guvern pentru aprobarea regulilor și standardelor privind examinarea tehnică a navelor de navigație interioară conectate și recunoașterea societăților de clasificare a navigației interioare este în curs de aprobare. În planul național de dezvoltare aprobat pentru perioada 2023-2025, se are în vedere o creștere a capacității administrative a Agenției Navale.

Nu există legislație privind formarea personalului navigant și nicio instituție de învățământ relevantă în Moldova. Legislația privind recunoașterea calificărilor echipajului nu este aliniată la legislația UE, iar Moldova ar trebui să continue să lucreze la îndeplinirea condițiilor prealabile pentru recunoașterea certificatelor de navigație în UE.

În ceea ce privește **aviația**, țara este parțial aliniată la *acquis-ul* UE, armonizând peste jumătate dintre actele juridice din Acordul privind spațiul aerian comun UE-Moldova cu legislația sa. Aceasta acoperă *acquis-ul* în domeniul aviației în domeniul autorizării personalului, al certificării operatorilor aerieni, al navigabilității și aerodromurilor, al siguranței și securității aviației și al

drepturilor pasagerilor. *Acquis-ul* privind serviciile de navigație aeriană se află într-un stadiu avansat de punere în aplicare. Cadrul juridic național a fost armonizat cu mai multe regulamente ale UE în cadrul cerului unic european.

Nu există dispoziții juridice și tehnice privind **transportul intermodal** în Moldova.

Moldova trebuie să aplice *acquis-ul* UE privind drepturile pasagerilor pentru toate formele de transport.

Capitolul 15: Energie

Politica energetică a UE acoperă aprovizionarea cu energie, infrastructura, piața internă a energiei, consumatorii, energia din surse regenerabile, eficiența energetică, energia nucleară și securitatea nucleară, radioprotecția și garanțiile nucleare.

Moldova se situează între un anumit nivel de pregătire și un nivel moderat de pregătire în domeniul energiei. Moldova a înregistrat **progrese semnificative** în cursul perioadei de raportare. Diversificarea rutelor de aprovizionare cu gaze și energie electrică a redus aprovizionarea cu energie din Rusia, înlocuindu-le cu surse occidentale.

În anul următor, Moldova ar trebui să realizeze, în special:

- alinierea la pachetul „Energie curată pentru toți europenii” și punerea în aplicare a acestuia, inclusiv cu Directiva UE privind energia din surse regenerabile și cu pachetul privind integrarea energiei electrice adoptat de Consiliul ministerial al Comunității Energiei în decembrie 2022, și inițierea înființării unui operator pe piața energiei electrice;
- să adopte Strategia energetică pentru 2050, să finalizeze și să adopte Planul național privind energia și clima (PNEC), în conformitate cu obiectivele Comunității Energiei pentru 2030 în materie de energie și climă;
- să instituie fondul național pentru eficiență energetică, cu accent pe intervențiile din sectorul rezidențial, ținând seama de cele mai bune practici regionale.

În ceea ce privește **securitatea aprovizionării**, Moldova urmează o strategie energetică (lansată în 2013) cu o viziune de garantare a securității energetice prin consolidarea rețelelor de transport al gazelor și al energiei electrice și prin creșterea rolului acestora în ceea ce privește tranzitul, prin dezvoltarea capacității de stocare a gazelor, modernizarea sistemelor de încălzire centralizată disponibile în țară și promovarea durabilității prin eficiența energetică și sursele regenerabile de energie. În conformitate cu Regulamentul UE privind guvernarea uniunii energetice și a acțiunilor climatice, procesul de elaborare a Planului național privind energia și clima (PNEC) este în curs de desfășurare. PNEC final va trebui să fie aliniat la obiectivele Comunității Energiei pentru 2030 în materie de energie și climă și să țină seama în mod corespunzător de recomandările emise de Secretariatul Comunității energetice. Există încă întârzieri în alinierea legislației la Directiva UE privind stocurile de petrol. În pofida proiectului de lege disponibil, autoritățile moldovene amână adoptarea legislației naționale care ar urma să se alinieze la Directiva UE privind stocurile de petrol. În ceea ce privește securitatea aprovizionării cu gaze, un comerciant deținut de stat, Energocom, a achiziționat și a depozitat peste 300 milioane de m³ milioane de gaze în 2022, utilizând un împrumut de la Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare.

În ceea ce privește **piața internă a energiei**, a fost adoptată o legislație aliniată la cel de-al treilea pachet privind energia. Anumite părți nu au fost încă puse în aplicare, inclusiv: (I) separarea celui

de-al doilea operator de sistem de transport al gazelor, Moldovatrangaz, care face parte din Moldovagaz (controlată de Gazprom); (II) aplicarea codurilor de rețea pentru gaze; (III) redefinirea sistemului de obligații de serviciu public și (IV) permiterea tuturor clienților să își schimbe furnizorii fără a fi nevoiți să plătească „taxa de capital” impusă în prezent. Operatorul de sistem de transport al energiei electrice Moldelectrica a fost certificat de Agenția Națională de Reglementare în Domeniul Energiei (ANRE) în iulie 2023, având în vedere avizul Secretariatului Comunității Energiei. Societățile de distribuție și furnizare a gazelor și a energiei electrice au fost disociate cu succes. Alinierea la pachetul legislativ „Energie curată pentru toți europenii” este în curs de realizare.

Legislația de punere în aplicare necesară pentru piețele gazelor și energiei electrice a fost emisă de autoritatea națională de reglementare în domeniul energiei. Numai pentru gaze, Agenția Națională pentru Reglementare în Domeniul Energiei (ANRE) a aliniat Regulamentul REMIT în iulie 2022 și a început alinierea la codul rețelei de echilibrare a gazelor, în conformitate cu *acquis-ul*. Sunt necesare modificări legislative pentru a permite alinierea în ceea ce privește energia electrică. Deschiderea pieței energiei electrice a atins aproape 10% în 2021, dar din cauza războiului Rusiei împotriva Ucrainei și a crizei energetice, piața a fost nereglementată. Din punct de vedere juridic, deschiderea pieței a atins 100 % atât în sectorul energiei electrice, cât și în cel al gazelor, iar procedurile pentru schimbarea furnizorului sunt în vigoare, chiar dacă, în practică, marea majoritate a consumatorilor de gaze sunt încă supuși unor prețuri reglementate. Mecanismele de echilibrare a energiei electrice și plățile de dezechilibru au fost introduse cu succes în 2022, dar au fost operate în cadrul unui mecanism de tranziție cu prețuri plafonate. Nu există servicii de echilibrare furnizate de nicio parte în Moldova. Piața pentru ziua următoare și piața intra-zilnică nu au fost încă înființate, iar un operator desemnat al pieței de energie electrică (NEMO) urmează să fie desemnat. În sectorul gazelor, încă nu a avut loc o deschidere reală a pieței, în ciuda faptului că există 25 de furnizori autorizați. Noile capacități de producție pot fi construite utilizând o procedură simplă de autorizare în vigoare. Conectarea la rețea și procedurile de acordare a licențelor par să fie operaționale.

Majoritatea consumatorilor cu amănuntul sunt la tarife reglementate stabilite de autoritatea națională de reglementare în domeniul energiei. Subvențiile încrucișate între categoriile de clienți și între nivelurile de tensiune/presiune au fost eliminate. În plus, autoritatea de reglementare aprobă tarifele de transport și distribuție utilizând metodologii transparente. Toate prețurile cu amănuntul reglementate sunt ajustate cel puțin o dată pe an.

Nu există tarife sociale pentru consumatorii de energie vulnerabili. În schimb, aspectele juridice ale sărăciei energetice sunt acoperite în prezent de legislația privind energia și asistența socială. Legislația din sectorul energetic (Legea energiei, Legea privind gazele naturale, Legea energiei electrice) identifică consumatorii vulnerabili drept categorii dezavantajate din punct de vedere social, în conformitate cu legislația privind asistența socială. Asistența este apoi abordată prin intermediul unor scheme de sprijin specifice în cadrul sistemului de protecție socială. Pentru acești consumatori, în 2022 a fost creat un fond dedicat vulnerabilității energetice, iar sprijinul direct pentru facturile la gaze, energie electrică și încălzire a fost furnizat în timpul iernii, nivelul subvențiilor fiind inițial adaptat la cinci categorii de vulnerabilitate și extins la șase categorii în 2023. Urmează să fie elaborat un nou plan de acțiune, ca urmare a NECAP din anii precedenți, în vederea pregătirii pentru iarna 2023-2024.

Accesul la sistemele de transport al gazelor și al energiei electrice este complet deschis și se bazează pe tarife reglementate. Principiul accesului terților este pus în aplicare. Moldovatrangaz nu a fost încă disociat, împiedicând aplicarea și implementarea corectă a legislației. Activitățile pregătitoare pentru separarea și certificarea oricăruia dintre operatorii de transport și de sistem sunt în curs de desfășurare, cu implicarea Secretariatului Comunității energetice.

În ceea ce privește **hidrocarburile**, Ministerul Mediului nu a aliniat legislația la Directiva privind autorizarea hidrocarburilor. Moldova nu are zone geografice offshore.

Ultimul **plan național de acțiune privind energia din surse regenerabile** a acoperit perioada 2013-2020 și urmează să fie înlocuit de viitorul NECP. Obiectivul de 17% privind consumul final brut de energie în 2020, care urmează să fie acoperit din surse regenerabile, a fost atins și depășit (23,57%). Pentru 2030, obiectivul privind ponderea energiei din surse regenerabile este de 27%.

Țara s-a aliniat parțial la Directiva privind energia din surse regenerabile prin intermediul legislației naționale privind promovarea surselor regenerabile de energie. Alinierea la Directiva revizuită privind energia din surse regenerabile, care face parte din pachetul „Energie curată pentru toți europenii”, este în curs de desfășurare cu sprijinul Secretariatului comunității Energetice.

Principalul obstacol în calea dezvoltării pe scară largă a producției de energie electrică eoliană și solară este capacitatea limitată a operatorului de transport și de sistem de a asigura echilibrarea sistemului. Un alt obstacol îl reprezintă amânarea organizării primei runde de licitații pentru sursele regenerabile de energie, care se află pe agenda guvernului din 2019. Conform hotărârii de guvern în vigoare, capacitatea care urmează să fie instalată până în 2025, care poate beneficia de ambele scheme de sprijin – prețuri fixe și FiT pentru proiecte la scară mică – este limitată la 120 MW pentru energie eoliană, 200 MW pentru energie solară și 90 MW pentru surse neintermitente. Se preconizează că acest lucru va contribui la angajamentul recent al țării și la proiectul de plan național privind energia și clima de a atinge un obiectiv de 30% de energie electrică din surse regenerabile până în 2030.

Garanțiile de origine sunt emise în prezent de furnizorul central de energie electrică, un singur cumpărător de energie electrică produsă la tarife fixe și la prețuri fixe. Modificările aduse Legii privind energia din surse regenerabile, care sunt în prezent în curs de elaborare, ar trebui să permită organizarea primelor licitații pentru proiectele privind energia din surse regenerabile. În ceea ce privește energia termică din surse regenerabile, în prezent nu există mecanisme de sprijin specifice în afară de sprijinul acordat proiectelor de eficiență energetică. **Planul național de acțiune privind eficiența energetică** pentru perioada 2019-2021 este acum inclus în viitorul plan național privind energia și clima. Acest plan este în curs de elaborare și va trebui să pună în aplicare obiectivele energetice și climatice pentru 2030 convenite în cadrul Comunității Energiei. Trebuie consolidată capacitatea Agenției pentru Eficiență Energetică, care raportează Ministerului Energiei, care supraveghează promovarea politicilor privind eficiența energetică și sursele regenerabile de energie și gestionarea proiectelor de eficiență energetică. În acest scop, Ministerul Energiei reorganizează în prezent agenția pentru a-i extinde domeniul de aplicare și expertiza prin modificarea structurii instituționale a agenției și a regulamentului aferent. Singurul fond național existent care finanțează proiecte de eficiență energetică este Fondul pentru dezvoltare locală și regională. Odată reorganizată, Agenția pentru eficiență energetică ar trebui să devină responsabilă de finanțarea proiectelor de eficiență energetică în clădirile rezidențiale și, într-o etapă ulterioară, în clădirile publice.

Moldova și-a atins obiectivul pentru 2020 și a înregistrat progrese în ceea ce privește alinierea legislației naționale la Directiva privind eficiența energetică, care a fost adoptată în mai 2023.

Punerea în aplicare a Directivei privind clădirile este încă incompletă. Legea din 2014 privind performanța energetică a clădirilor este parțial aliniată la directivă. A fost elaborată o strategie pe termen lung de renovare a clădirilor, care trebuie adoptată. Chișinău și Bălți dispun de sisteme de încălzire municipale funcționale. Rețeaua de distribuție a capului a fost reabilitată, iar unitățile de producere sunt alimentate cu gaz, producând atât energie electrică, cât și energie termică.

În ceea ce privește **energia nucleară, securitatea nucleară și radioprotecția**, Moldova nu are și nu intenționează să construiască centrale nucleare. Moldova a elaborat o strategie națională privind gestionarea deșeurilor radioactive aliniată la Directiva privind deșeurile radioactive. Legea privind principalele cerințe în materie de securitate radiologică a fost adoptată. Moldova trebuie în continuare să se alinieze la directivele Euratom privind securitatea nucleară, gestionarea combustibilului uzat și a deșeurilor nucleare, standardele de securitate de bază și apa potabilă și să le pună în aplicare pe deplin. Moldova nu este încă membră a sistemului ECURIE.

În ceea ce privește **garanțiile nucleare**, în momentul aderării, sistemele existente de contabilitate și control al materialelor nucleare în Moldova ar trebui adaptate pentru a ține seama de dispozițiile de salvagardare (capitolul 7) din Tratatul Euratom.

Capitolul 21: Rețele transeuropene

UE promovează rețelele transeuropene (TEN) în domeniile transporturilor, telecomunicațiilor și energiei pentru a consolida piața internă și a contribui la creșterea economică și la ocuparea forței de muncă.

Moldova a atins un **anumit nivel de pregătire** în cadrul rețelelor transeuropene. **S-au înregistrat unele progrese** în perioada de raportare. În ceea ce privește energia, Moldova a reușit să își diversifice rutele de aprovizionare cu energie electrică și gaze. Acest lucru s-a realizat prin sincronizarea de urgență cu rețeaua continentală a Rețelei europene a operatorilor de sisteme de transport (ENTSO-E). Moldova trebuie să își alinieze cadrul legislativ la reglementările privind rețeaua transeuropeană de transport și rețeaua transeuropeană de energie și să își dezvolte infrastructura.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să realizeze progrese în ceea ce privește finalizarea proiectelor de infrastructură prioritare urgente privind culoarele de solidaritate, în special reabilitarea coridorului feroviar nord-sud și mobilizarea resurselor pentru a absorbi fondurile Mecanismului pentru interconectarea Europei pentru a sprijini, în special, alinierea la gabaritul UE;
- accelerarea construcției liniei electrice de 400 kV Vulcănești-Chișinău; asigurarea finanțării proiectelor și demararea construirii unei noi interconexiuni electrice de 400 kV între Suceava (România) și Bălți (Moldova).

În ceea ce privește **rețelele de transport**, actualul cadru strategic pentru infrastructura de transport este stabilit în strategia națională de dezvoltare din 2030. O nouă strategie națională de mobilitate pentru perioada 2023-2030 este în curs de elaborare. Coridoarele de transport prioritare sunt prezentate în Acordul de asociere UE-Moldova. În plus, rețelele transeuropene de transport (TEN) au fost extinse la Parteneriatul estic, inclusiv Republica Moldova.

În mai 2023, Moldova a fost prima țară din afara UE care a fost asociată la Mecanismul pentru interconectarea Europei (MIE), care va sprijini implementarea rețelelor TEN extinse.

Fondul rutier este principala sursă de finanțare din bugetul național pentru întreținerea drumurilor publice. Lucrările rutiere, care includ rețeaua TEN, avansează cu unele întârzieri pe tronsoanele unde au fost reziliate contractele de lucrări și au fost lansate noi licitații.

Trebuie îmbunătățită capacitatea administrativă a autorităților responsabile cu punerea în aplicare a proiectelor majore. Moldova este o rută de tranzit esențială în cadrul inițiativei privind culoarele de solidaritate UE-Ucraina. În 2022, UE a acordat un grant în valoare de 20 milioane euro pentru reabilitarea unei părți a coridorului feroviar nord-sud. Acest lucru este planificat să fie finalizat până la sfârșitul anului 2024, dar sunt necesare unele eforturi pentru a asigura punerea în aplicare fără probleme a proiectului. După o alunecare de teren în august 2022, Moldova trebuie să asigure reparații urgente ale liniei de cale ferată Cahul-Giurgiulești, care face parte din rețeaua TEN. Lucrările de reabilitare a segmentului feroviar Basarabeasca-Giurgiulești sunt în curs de desfășurare.

În ceea ce privește **rețelele energetice**, dezvoltarea infrastructurii de transport al gazelor și al energiei electrice este prevăzută în planurile de dezvoltare a rețelei pe zece ani elaborate de operatorii de sisteme de transport și aprobate de autoritatea de reglementare în domeniul energiei în conformitate cu practica UE.

În ceea ce privește **energia electrică**, sincronizarea de urgență cu rețeaua ENTSO-E din Europa continentală a avut loc în cursul perioadei de raportare. Mai multe proiecte sunt în curs de desfășurare: interconexiunea peste linia de 400 kV între Vulcănești (Moldova) și Isaccea (România), extinderea liniei aeriene de 400 kV între Vulcănești și Chișinău. Interconexiunea de gaze România-Moldova (Iași-Ungheni) și fluxul bidirecțional de pe coridorul transbalcanic Moldova-Ucraina au fost finalizate. Legislația Backhaul a fost adoptată în ianuarie 2023, prevăzând declarații financiare și vamale privind fluxurile inversate de gaze.

Regulamentul privind orientările pentru rețelele energetice transeuropene se află în etapa finală de aliniere printr-o modificare specifică a legislației naționale privind energia.

Capitolul 27: Mediul și schimbările climatice

UE promovează acțiuni ferme în domeniul climei, dezvoltarea durabilă și protecția mediului. Normele UE conțin dispoziții care abordează schimbările climatice, calitatea apei și a aerului, gestionarea deșeurilor, protecția naturii, poluarea industrială, substanțele chimice, zgomotul și protecția civilă.

Moldova se **afă într-un stadiu incipient de pregătire** în domeniul mediului și al schimbărilor climatice. **S-au înregistrat unele progrese** în ceea ce privește legislația transversală în domeniul mediului, protecția naturii și reglementarea emisiilor industriale. Moldova este încurajată să fie mai ambițioasă și să își consolideze acțiunea coordonată privind tranziția verde, în special prin acordarea de prioritate integrării Pactului verde european în toate domeniile de politică. Angajamentele legate de climă în cadrul Comunității Energetice în vederea trecerii la stabilirea prețului carbonului necesită acțiuni urgente.

În anul următor, țara ar trebui să realizeze, în special:

- consolidarea punerii în aplicare și a asigurării respectării legislației, cu accent pe legislația orizontală, protecția naturii, gestionarea apei și gestionarea deșeurilor;
- să aloce resursele umane și financiare necesare Ministerului Mediului și organismelor subordonate;
- punerea în aplicare a angajamentelor asumate în cadrul Foi de parcurs privind decarbonizarea Comunității energetice.

Mediul

În ceea ce privește **legislația orizontală**, Parlamentul a adoptat amendamente la Legea privind evaluarea impactului asupra mediului pentru a o alinia pe deplin la Directiva privind evaluarea impactului asupra mediului. Parlamentul a adoptat, de asemenea, amendamente la Legea privind evaluările strategice de mediu (SEA). Scopul a fost de a îmbunătăți coerența cu Directiva SEA și cu Protocolul privind SEA al Comisiei Economice pentru Europa a ONU, în special în ceea ce privește consultările publice, asigurarea calității și monitorizarea. Este necesară o aliniere suplimentară în domeniul răspunderii pentru mediu înconjurător și al infracțiunilor împotriva mediului. Având în vedere revizuirea și înlocuirea în curs a Directivei privind infracțiunile împotriva mediului cu o nouă versiune, ar fi binevenit un răspuns adaptabil la alinierea la acest corpus de *acquis* aflat în schimbare. Țara trebuie să consolideze punerea în aplicare și asigurarea respectării legislației în majoritatea domeniilor. În plus, sunt necesare o mai mare implicare și responsabilitate sectorială în elaborarea unei politici integrate în domeniul mediului și al climei. De asemenea, este important ca Moldova să își consolideze capacitățile în cadrul ministerului și al organismelor care îi raportează, să mobilizeze resurse suficiente și să continue să consolideze transparența, consultările publice și dialogul cu societatea civilă.

În ceea ce **privește calitatea aerului**, Moldova și-a aliniat legislația la mai multe directive ale UE. Este necesar să se revizuiască legislația privind conținutul de sulf al anumitor combustibili lichizi și să se armonizeze legislația cu Directiva UE privind reducerea emisiilor naționale de anumiți poluanți atmosferici. Sistemul actual de monitorizare a calității aerului este fragmentat, iar țara trebuie să investească masiv în echipamente tehnice, să elaboreze planuri privind calitatea aerului și să consolideze capacitatea de colectare, prelucrare și raportare a datelor.

În ceea ce privește **gestionarea deșeurilor** și economia circulară, Moldova a instituit o serie de părți esențiale ale legislației relevante pentru *acquis-ul* UE. Țara trebuie încă să armonizeze legislația cu mai multe directive, inclusiv cu directivele privind reciclarea navelor și gestionarea deșeurilor din industriile extractive. Moldova face investiții semnificative în infrastructura sa de gestionare a deșeurilor solide. Pentru a promova economia circulară, guvernul a adoptat un regulament privind etichetarea ecologică.

În ceea ce privește gestionarea **calității apei**, Moldova și-a aliniat legislația la Directiva-cadru privind apa și a intrat în al doilea ciclu al planificării managementului bazinelor hidrografice. Aceasta a inclus aprobarea de către guvern a planului de management al bazinului hidrografic al bazinului hidrografic Dunărea– Prut și Marea Neagră – ciclul II (2023-2028). Este necesară o aliniere suplimentară la alte câteva părți ale *acquis-ului* UE. O parte semnificativă a populației încă nu are acces la servicii de alimentare cu apă de calitate și la servicii de salubritate. Sunt necesare investiții sistematice, în special în infrastructura de tratare a apelor reziduale. Sectorul ar beneficia de pe urma unei repartizări clare a responsabilităților și a unei mai bune coordonări între autoritățile în cauză.

În ceea ce **privește protecția naturii**, Republica Moldova și-a modificat Legea privind rețelele ecologice în octombrie 2022. Legea modificată include un capitol privind rețeaua Emerald. În februarie 2023, a fost adoptat programul național de extindere și reabilitare a pădurilor pentru perioada 2023-2032. Sunt necesare eforturi pentru alinierea legislației la alte părți ale legislației UE privind protecția naturii și gestionarea durabilă a pădurilor. De asemenea, țara trebuie să își consolideze capacitățile pentru o gestionare mai eficientă în acest sector.

În ceea ce **privește controlul poluării industriale și gestionarea riscurilor**, Parlamentul a aprobat un nou cadru legislativ privind emisiile industriale în septembrie 2022. Acest lucru armonizează legislația cu directivele UE privind emisiile industriale și limitarea emisiilor atmosferice de anumiți poluanți provenind de la instalațiile medii de ardere. În cursul perioadei de raportare, au intrat în vigoare mai multe modificări ale cadrului juridic privind gestionarea riscurilor, care îmbunătățesc nivelul de armonizare în domeniu. Creat în 2016, Registrul emisiilor și transferului de poluanți nu este pe deplin operațional. În general, Moldova ar trebui să consolideze coordonarea acțiunilor interinstituționale și să consolideze capacitatea de verificare și validare a datelor, de verificare a raportării întreprinderilor și de îmbunătățire a răspunderii juridice.

În ceea ce privește **substanțele chimice**, Moldova și-a aliniat parțial legislația la *acquis-ul* UE în acest domeniu. De asemenea, țara trebuie să consolideze punerea în aplicare și asigurarea respectării gestionării durabile a substanțelor chimice. Ar fi util să se creeze un serviciu național de asistență ca prim punct de contact pentru întrebările referitoare la regulamentele CLP și REACH. De asemenea, ar trebui să consolideze permanent cooperarea cu Agenția Europeană pentru Produse Chimice.

În perioada de raportare nu s-au înregistrat progrese semnificative în ceea ce privește legislația în materie de **zgomot**.

În ceea ce privește **protecția civilă și gestionarea riscurilor de dezastre**, țara a înregistrat progrese semnificative. În octombrie 2022, guvernul a prezentat o exprimare a interesului, iar în septembrie 2023 Moldova s-a alăturat mecanismului de protecție civilă al Uniunii (UCPM). Planul de acțiune pentru dezvoltare sectorială existent al Moldovei, adoptat în decembrie 2022, stabilește priorități clare și prevede participarea proactivă la exercițiile și formarea UCPM. Moldova a solicitat și a participat, în mod voluntar, la o evaluare a sistemului său de protecție civilă în cadrul UCPM.

Moldova ar trebui să își continue eforturile de consolidare a sistemului său de protecție civilă și de gestionare a riscurilor de dezastre, în special în ceea ce privește prevenirea dezastrelor și pregătirea pentru acestea. Aceasta ar trebui să elaboreze evaluări naționale ale riscurilor de dezastre pe baza unei metodologii aprobate la nivel național. Pentru a spori reziliența la dezastre naturale și crize,

Moldova ar trebui, de asemenea, să își consolideze capacitatea operațională, infrastructura, sistemul de alertă timpurie și să își intensifice eforturile de consolidare a serviciului său hidrometeorologic. Moldova ar trebui, de asemenea, să instituie servicii transeuropene securizate de telematică între administrații (TESTA) pentru a se conecta la sistemul comun de comunicare și informare în caz de urgență (CECIS). Acest lucru ar trebui realizat pentru a facilita o comunicare coordonată cu Centrul de coordonare a răspunsului la situații de urgență al Comisiei (ERCC).

Schimbările climatice

În ceea ce **privește schimbările climatice**, Moldova este semnatară a Acordului de la Paris privind schimbările climatice în temeiul Convenției-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice. Strategia de dezvoltare cu emisii scăzute pentru 2030, care este în prezent în curs de revizuire și va fi completată de Planul național privind energia și clima, este principala strategie de decarbonizare. Moldova și-a actualizat contribuția stabilită la nivel național în 2020, cu obiectivul necondiționat de a-și reduce emisiile nete de gaze cu efect de seră cu 64-67% în 2030 comparativ cu nivelurile din 1990 și cu obiectivul condiționat de reducere a emisiilor cu până la 88 % dacă se asigură finanțarea internațională a combaterii schimbărilor climatice. Moldova nu a prezentat nici o strategie pe termen lung de reducere a emisiilor, nici un plan național de adaptare în temeiul Acordului de la Paris.

Moldova dispune de un sistem național de monitorizare, verificare și raportare a emisiilor de gaze cu efect de seră. Inventarul național al emisiilor de gaze cu efect de seră și raportarea se bazează pe donator. Unele părți ale Directivei ETS sunt parțial aliniată, deoarece dispozițiile privind monitorizarea, raportarea și verificarea pentru entitățile industriale sunt incluse în legislația națională privind emisiile industriale. Dispozițiile privind monitorizarea, raportarea și verificarea (MRV) pentru sectorul aviației nu sunt armonizate și nu a fost încă stabilit un sistem național de autorizare a emisiilor de gaze cu efect de seră.

În martie 2023 a fost adoptată o lege privind gazele fluorurate. Începând din ianuarie 2024, importul și utilizarea gazelor fluorurate vor scădea treptat în favoarea unor opțiuni mai ecologice și eficiente din punct de vedere energetic, în conformitate cu standardele UE. Regulamentul privind ozonul privind substanțele care diminuează stratul de ozon este încorporat în legislația națională. Directiva privind calitatea carburanților este parțial încorporată în legislația națională.

Printre principalele obstacole și provocări în calea punerii în aplicare se numără capacitatea administrativă limitată, politicile sectoriale fragmentate și absența unei supravegheri la nivelul întregii administrații cu privire la punerea în aplicare a politicilor și angajamentelor în domeniul climei, precum și monitorizarea și verificările insuficiente ale emisiilor de gaze cu efect de seră, inclusiv fiabilitatea datelor în întreaga țară.

CLUSTER 5: RESURSE, AGRICULTURĂ ȘI COEZIUNE

Acest cluster acoperă: agricultura și dezvoltarea rurală (capitolul 11); siguranța alimentelor, politica veterinară și fitosanitară (capitolul 12); pescuit și acvacultură (capitolul 13); politica regională și coordonarea instrumentelor structurale (capitolul 22); și dispozițiile financiare și bugetare (capitolul 33).

Moldova se află într-un stadiu incipient de pregătire pentru toate capitolele, cu excepția siguranței alimentare și a politicii veterinare și fitosanitare, unde are un anumit nivel de pregătire. S-au înregistrat unele progrese în ceea ce privește agricultura și dezvoltarea rurală, precum și siguranța alimentară, politica veterinară și fitosanitară. În domeniul pescuitului și acvaculturii, s-au

înregistrat progrese limitate în ceea ce privește politica regională și coordonarea instrumentelor structurale și dispozițiile financiare și bugetare. Sunt necesare eforturi suplimentare în toate aceste domenii.

Capitolul 11: Agricultură și dezvoltare rurală

Politica agricolă comună a UE sprijină agricultorii și asigură securitatea alimentară a Europei. Contribuie la combaterea schimbărilor climatice și la gestionarea durabilă a resurselor naturale; menține zonele rurale și peisajele din întreaga UE; și menține în viață economia rurală prin promovarea locurilor de muncă în agricultură, în industriile agroalimentare și în sectoarele conexe. Acest lucru necesită sisteme solide de gestiune și control. Există, de asemenea, norme comune la nivelul UE privind standardele de comercializare, politica de calitate și agricultura ecologică.

Moldova se **află într-un stadiu incipient de pregătire** în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale. **S-au înregistrat unele progrese** în cursul perioadei de raportare, odată cu adoptarea strategiei naționale pentru agricultură și dezvoltare rurală, prin sprijinirea grupurilor de acțiune locală (GAL) în punerea în aplicare a strategiilor de dezvoltare locală prin intermediul programului LEADER.

În anul următor, Moldova ar trebui să realizeze, în special:

- elaborarea unui plan de acțiune pentru crearea unui Sistem Integrat de Administrare și Control (IACS), realizarea de progrese în crearea registrului exploatațiilor agricole;
- să ia măsuri concrete pentru a consolida capacitatea administrativă a Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare și a Agenției pentru Intervenții și Plăți în Agricultură (AIPA).

În ceea ce privește **aspectele orizontale**, strategia națională pentru agricultură și dezvoltare rurală pentru perioada 2023-2030 a fost adoptată în februarie 2023. Aceasta este aliniată la principiile generale ale noii politici agricole comune. Autoritățile trebuie să elaboreze un plan de finanțare multianual, precum și un sistem de monitorizare și raportare.

Sunt necesare eforturi suplimentare pentru instituirea unui sistem integrat de administrare și control (IACS). În 2022, a fost creat un grup operativ interinstituțional de coordonare pentru e-guvernanta în agricultură. A fost realizat un studiu de fezabilitate pentru crearea unui registru al exploatațiilor agricole și a fost elaborată o foaie de parcurs pentru punerea sa în aplicare. Există un registru al animalelor, care este în curs de dezvoltare. Nu există niciun sistem de identificare a parcelelor agricole. Nu există o rețea de informații contabile agricole (FADN). Strategiile de colectare și monitorizare a datelor trebuie dezvoltate în continuare.

În ceea ce privește **organizarea comună a piețelor (OCP)**, sunt necesare eforturi pentru pregătirea și instituirea cadrului de reglementare în conformitate cu *acquis-ul* UE.

Documentul-cadru de politică care reglementează **dezvoltarea rurală** este Strategia națională pentru agricultură și dezvoltare rurală 2023-2030, iar Fondul național pentru dezvoltarea agriculturii și a zonelor rurale prevede sprijin financiar pentru măsurile de îmbunătățire a nivelului de trai și de muncă în zonele rurale. Fondul Național pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală sprijină punerea în aplicare a LEADER.

În ceea ce privește **politica în domeniul calității**, Moldova dispune de o legislație care reglementează protecția indicațiilor geografice, a denumirilor de origine protejate și a specialităților tradiționale garantate și menține un registru public al produselor protejate.

Moldova este parțial aliniată la *acquis-ul* UE privind **agricultura ecologică**. O nouă lege aliniată în continuare la *acquis-ul* UE este în curs de adoptare. Autoritatea competentă, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, a desemnat organismul de control oficial, în timp ce sistemele de acreditare și certificare sunt instituite și operaționale. Noua lege privind producția ecologică și etichetarea ecologică, aliniată la politica UE, a fost adoptată în iulie 2023.

Capitolul 12: Siguranța alimentară, politica în domeniul veterinar și fitosanitar

Normele UE de igienă pentru producția de alimente asigură un nivel ridicat de siguranță alimentară. Sănătatea și bunăstarea animalelor și siguranța alimentelor de origine animală sunt protejate împreună cu calitatea semințelor, a materialului fitosanitar, a protecției împotriva organismelor dăunătoare și a nutriției animalelor.

Moldova are un **anumit nivel de pregătire** în ceea ce privește siguranța alimentară și politica veterinară și fitosanitară. În cursul perioadei de raportare, **s-au înregistrat unele progrese** în ceea ce privește consolidarea capacității instituționale și de diagnosticare a autorităților competente (în special a laboratoarelor de referință). Monitorizarea și asigurarea respectării calității alimentelor pe piața internă trebuie consolidate.

În anul următor, Moldova ar trebui să realizeze, în special:

- consolidarea resurselor de diagnosticare ale autorităților competente și extinderea domeniului de aplicare al programului național de monitorizare și supraveghere pentru siguranța alimentelor, hrana pentru animale și medicamentele de uz veterinar pentru a crește nivelul de asigurare pentru produsele de origine animală;
- elaborarea unei strategii de dezvoltare a resurselor umane pentru Agenția Națională pentru Siguranța Alimentară și a unui program de formare specializată pentru inspectorii din subdiviziunile teritoriale.

În domeniul **siguranței alimentare generale, al normelor de siguranță alimentară și al normelor specifice privind hrana pentru animale**, capacitatea administrativă a Moldovei a fost consolidată prin reorganizarea Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentară (ANSA).

În 2022, după preluarea sistemului de laborator de la Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, laboratorul pentru siguranța alimentelor cu sediul în Bălți a fost integrat în ANSA, crescând astfel rețeaua la șapte laboratoare naționale de referință. Sunt necesare mai multe resurse și formare pentru inspectorii agenției, în special la nivel local.

În ceea ce privește **politica veterinară**, Moldova și-a consolidat și mai mult sistemul de supraveghere și resursele de diagnosticare ale autorităților competente. Aceasta a continuat să pună în aplicare cu succes supravegherea activă a programelor UE de prevenire și control al pestei porcine africane și al rabiei. Pe parcursul anului 2022, detectarea gripei aviare, timpii de răspuns și eficacitatea s-au îmbunătățit, de exemplu, prin crearea unor zone de supraveghere și de protecție, prin testarea în laborator și prin utilizarea metodelor de confirmare. De asemenea, au fost puse în aplicare măsuri de prevenire și control al rabiei la animale.

Utilizarea medicamentelor de uz veterinar cu efecte antimicrobiene a fost restricționată. Formarea inspectorilor din subdiviziunile teritoriale a fost intensificată, acoperind subiecte precum analiza riscurilor, audituri ale punctelor critice de control în ferme și întreprinderi din sectorul alimentar și analiza riscurilor.

Registrul de evidență a animalelor a fost completat prin includerea înregistrării exploatațiilor neprofesionale de păsări de curte (gospodării) și interconectarea acestuia cu sistemul informatic digital de laborator. Politica privind circulația necomercială a animalelor de companie este armonizată cu *acquis-ul* UE.

În ceea ce privește **normele de siguranță alimentară**, laboratoarele țării au o capacitate suficientă. Acesta a fost majorat în perioada de referință prin acreditarea unor noi metode la laboratoarele de testare a produselor alimentare. În martie 2023, Moldova a fost autorizată să exporte carne de pasăre prelucrată și ouă pentru consum (clasa A), ceea ce reflectă eficacitatea controalelor oficiale.

În ceea ce privește **introducerea pe piață a produselor alimentare, a hranei pentru animale și a subproduselor de origine animală**, laptele crud a fost inclus în programul național de monitorizare și supraveghere pentru 2022. Țara nu a extins încă monitorizarea reziduurilor la produse noi și nu a mărit numărul de eșantioane de controale oficiale obținute la ferme, prelucrători și distribuitori. S-au înregistrat progrese în ceea ce privește armonizarea legislației naționale cu reglementările UE privind etichetarea obligatorie a substanțelor sau ingredientelor care cauzează alergii sau intoleranțe, țara de origine a ingredientelor primare și informațiile privind prezența glutenului. Reglementările privind limitele maxime pentru acizii grași trans (acizi grași trans) din produsele alimentare sunt aliniate la reglementările relevante ale UE.

Legislația națională privind **politica fitosanitară** este parțial aliniată la *acquis-ul* UE. Sunt necesare progrese suplimentare pentru punerea în aplicare a acțiunilor privind utilizarea durabilă a pesticidelor. Aceasta include activități pe platforma de formare online lansată în februarie 2023 pentru a consolida fluxul de informații și pentru a spori cunoștințele și aplicarea bunelor practici.

Comisia Europeană a acordat echivalența inspecțiilor în câmp pentru culturile care produc semințe de cereale, legume, plante oleaginoase și fibre, în conformitate cu *acquis-ul* UE, pentru evaluările efectuate de autorități.

Legea privind **organismele modificate genetic**, aliniată la *acquis-ul* UE, a fost adoptată în iunie 2022 și va intra în vigoare în 2024. Controalele oficiale, producția și plasarea se efectuează în conformitate cu programul național de monitorizare și supraveghere din 2023.

Capitolul 13: Pescuitul

Politica comună în domeniul pescuitului stabilește norme de gestionare a pescuitului, protejează resursele marine vii și limitează impactul pescuitului asupra mediului. Aceasta include stabilirea cotelor de captură, gestionarea capacității flotei, norme privind controlul și inspecția, norme privind piețele și acvacultura și sprijinirea pescuitului și a comunităților costiere. În plus, promovează o acvacultură sustenabilă.

Moldova se **află într-un stadiu incipient de pregătire** în domeniul pescuitului. În perioada de raportare, **s-au înregistrat progrese limitate** în ceea ce privește consolidarea cadrului juridic și a capacității instituționale, în special prin consolidarea inspecțiilor și a controalelor. Cu toate acestea, strategia multianuală și legislația națională privind acvacultura nu au fost adoptate sau puse în aplicare.

În anul următor, Moldova ar trebui să realizeze, în special:

- adoptarea unei strategii naționale dedicate acvaculturii;
- progresele înregistrate în ceea ce privește alinierea standardelor de calitate și de marcă cu cele din cadrul organizării comune a piețelor la nivelul UE;
- îmbunătățirea trasabilității produselor pescărești și de acvacultură și consolidarea inspecțiilor la import pentru a preveni importul de pescuit ilegal, nedeclarat și nereglementat (IUU);

Moldova trebuie să consolideze în continuare capacitatea de a dezvolta, de a pune în aplicare și de a asigura respectarea politicii în domeniul pescuitului. De asemenea, aceasta trebuie să stimuleze coordonarea generală a autorităților în ceea ce privește protecția biodiversității.

Adoptarea unei strategii naționale multianuale dedicate acvaculturii și a unei legislații naționale privind acvacultura aliniată la *acquis-ul* UE nu au fost încă adoptate.

În ceea ce privește **gestionarea resurselor și a flotei**, Moldova nu are nave implicate în pescuitul maritim. Autoritățile trebuie să îmbunătățească datele disponibile privind pescuitul și acvacultura. Pescuitul comercial nu este autorizat pentru a proteja speciile de pești din bazinele hidrografice naturale și nu a fost dezvoltat un sistem de înregistrare și verificare a utilizării posibilităților de pescuit.

Inspecțiile și controalele au fost consolidate prin dispoziții privind fermele piscicole, transportul animalelor vii și instalațiile de prelucrare a peștelui și a produselor pescărești. Intensificarea inspecțiilor sanitare și veterinare ale loturilor de pește viu de către Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor a consolidat respectarea cerințelor sanitare și veterinare, inclusiv pentru importuri. Este necesar un sistem de control pentru a preveni importul de produse pescărești provenite din pescuitul ilegal, nedeclarat și nereglementat (IUU).

Moldova nu are **acțiuni structurale** specifice pentru pescuitul la scară mică. Cadrul de colectare a datelor nu a fost armonizat cu *acquis-ul* UE.

În ceea ce privește **politica de piață**, nu există un cadru juridic privind organizațiile de producători și cerințele de piață specifice produselor pescărești și de acvacultură (informarea consumatorilor, standardele de comercializare, cunoașterea pieței). În cursul perioadei de raportare nu s-au înregistrat progrese în ceea ce privește alinierea standardelor de calitate și de marcă cu cele din cadrul organizării comune a piețelor la nivelul UE.

Nu sunt prevăzute măsuri de sprijin sub formă de **ajutoare de stat** pentru sectoarele pescuitului și acvaculturii.

Activitățile de cooperare internațională ar trebui consolidate în continuare, inclusiv ca parte a agendei maritime comune pentru Marea Neagră și a Comisiei Generale pentru Pescuit în Marea Mediterană. Dialogul de cooperare UE-Moldova are loc cu privire la combaterea pescuitului ilegal, nedeclarat și nereglementat (IUU). Nu s-au înregistrat progrese suplimentare în ceea ce privește adoptarea și integrarea în legislația națională a acordurilor internaționale în domeniul pescuitului și nici finalizarea legislației care reglementează definiția navei de pescuit în conformitate cu instrumentele și normele internaționale în domeniul pescuitului în ceea ce privește înmatricularea și radierea navelor care practică pescuitul ilegal, nedeclarat și nereglementat.

În ceea ce privește economia albastră în sens larg, Moldova participă la Agenda maritimă comună, strategia UE pentru bazinele maritime pentru dezvoltarea unei economii albastre durabile în Marea

Neagră. UE este moderat activă în punerea în aplicare a priorităților sale, cu un angajament ferm la nivel local. Moldova este încurajată să își continue cooperarea regională pozitivă în cadrul Agendei maritime comune cu celelalte țări participante, precum și să își consolideze asumarea inițiativei și angajamentul față de aceasta.

Capitolul 22: Politică regională și coordonarea instrumentelor structurale

Politica regională este principalul instrument al UE pentru reducerea disparităților regionale și pentru investiții într-o creștere socioeconomică durabilă și favorabilă incluziunii. Acesta funcționează prin „gestiune partajată” între Comisie și statele membre ale UE. Punerea în aplicare a programelor politicii de coeziune necesită o capacitate administrativă adecvată la nivel de program și de proiect, instituirea unor sisteme de bună gestiune financiară și control, precum și îndeplinirea altor elemente ale acquis-ului UE, cum ar fi legislația privind mediul sau achizițiile publice.

Moldova se află într-un stadiu incipient de pregătire în domeniul politicii regionale. În perioada de raportare s-au înregistrat progrese limitate. Cadrul legislativ al Moldovei este parțial aliniat la *acquis-ul* UE în domenii. Capacitatea administrativă și experiența Moldovei sunt insuficiente pentru a îndeplini cerințele politicii regionale a UE în ceea ce privește punerea în aplicare a fondurilor la scară largă. Dezvoltarea și coeziunea regională sunt îngreunate de o structură administrativ-teritorială ineficientă.

În anul următor, Moldova ar trebui să realizeze, în special:

- operaționalizarea sistemului informatic prin care proiectele de investiții mature sunt prezentate spre aprobare;
- asigurarea unei capacități administrative suficiente pentru întreaga implementare a programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională (Interreg);
- înființarea unor structuri de audit specializate în auditarea fondurilor europene.

În ceea ce privește **cadrul legislativ**, țara trebuie încă să se alinieze la principalele părți legislative ale cadrului politicii de coeziune a UE.

Cadrul instituțional actual este prezentat în Legea privind dezvoltarea regională, dar trebuie să fie aliniat la nevoile politicii de coeziune. Consiliul Național de Coordonare pentru Dezvoltare Regională și Locală este responsabil de politica de dezvoltare regională la nivel național. Consiliile de dezvoltare regională sunt responsabile de politica de dezvoltare regională la nivel local.

Ministerul Finanțelor este autoritatea națională de coordonare pentru asistența externă, Cancelaria de Stat fiind responsabilă de monitorizarea proiectelor de asistență tehnică. Coordonarea sectorială are loc la nivel de minister. Există o definiție a sarcinilor și responsabilităților organismelor implicate în gestionarea asistenței externe. Pentru a se asigura că nevoile sunt abordate în modul cel mai eficient prin intermediul asistenței externe, cooperarea dintre Ministerul Finanțelor și Cancelaria de Stat ar trebui consolidată în continuare.

Ministerul Finanțelor a instituit structurile administrative necesare pentru punerea în aplicare a programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională (Interreg). Pentru funcționarea eficace a structurilor autorităților naționale pentru programele Interreg, Ministerul Finanțelor ar trebui să asigure o capacitate administrativă suficientă pe parcursul întregii implementări a acestor programe multianuale.

În ansamblu, **capacitatea administrativă** este încă scăzută. Expertiza specifică privind planificarea, punerea în aplicare și monitorizarea în cadrul gestiunii partajate (dincolo de cooperarea transfrontalieră) este foarte limitată. Țara nu dispune de un plan cuprinzător pentru a construi și a menține capacitatea administrativă de punere în aplicare a politicii de coeziune, inclusiv evaluări ale nevoilor de consolidare a capacităților și măsuri de formare. Disparitățile semnificative în ceea ce privește furnizarea de servicii de bază între zonele urbane și cele rurale au persistat în cursul perioadei de raportare.

Programarea multianuală are loc prin intermediul cadrului bugetar pe termen mediu aprobat de guvern. Aceasta stabilește resursele financiare pentru trei ani pentru Fondul național de dezvoltare regională și locală și pentru contribuțiile la proiecte finanțate din surse externe.

Există o strategie națională de dezvoltare regională pentru perioada 2022-2028 și un program național separat pentru dezvoltarea orașelor ca poli de creștere. Fondul național pentru dezvoltare regională și locală este principala sursă de finanțare pentru proiectele de dezvoltare regională și locală.

În februarie 2023, guvernul a adoptat planul național de dezvoltare pentru perioada 2023-2025. Punerea în aplicare a acestui plan se bazează pe strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030” și ia în considerare recomandările formulate în contextul aderării Moldovei la UE. Instrumentele de finanțare a proiectelor locale și regionale de către guvern sunt fragmentate. Rezerva de proiecte de investiții mature devine operațională cu sprijinul unui proiect finanțat de UE. Aceasta va implica o primă serie de propuneri de proiecte de investiții publice care vor fi evaluate în conformitate cu criteriile de eligibilitate stabilite într-un regulament recent adoptat. În perioada de raportare a fost adoptat un nou regulament care definește procedura de depunere, dar sistemul informatic prin care urmează să fie depuse propunerile de proiecte nu este încă operațional. Moldova nu monitorizează și nu evaluează programele de investiții publice, astfel cum se prevede în Regulamentul privind dispozițiile comune.

Există un sistem limitat de **gestiune și control financiar** pentru fondurile UE, cu excepția regulamentului Moldovei privind implementarea programelor Interreg finanțate de UE, pentru care structurile naționale sunt în curs de înființare pentru perioada de programare 2021-2027. În ceea ce privește **auditul**, Moldova nu dispune de o structură de audit specializată doar în auditarea fondurilor europene, o cerință de aliniere la *acquis-ul* UE, cu excepția auditului programelor Interreg. Curtea de Conturi monitorizează planificarea, gestionarea și utilizarea resurselor financiare publice și a făcut parte din grupul de auditori care efectuează auditul programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională, dar nu dispune de resurse suficiente sau de formare specifică.

Capitolul 33: Dispozițiile financiare și bugetare

Acest capitol se referă la normele care reglementează finanțarea bugetului UE („resurse proprii”). Aceste resurse constau în principal în: (I) contribuții bazate pe venitul național brut al fiecărui stat membru; (II) taxele vamale; (III) resursa de plastic nereciclat; și (IV) a resursă bazată pe taxa pe valoarea adăugată. Statele membre trebuie să dispună de capacitatea administrativă adecvată pentru a coordona și a asigura calcularea, colectarea, plata și controlul corecte ale resurselor proprii.

Pregătirile în temeiul acestui capitol se află într-un stadiu incipient . În perioada de raportare s-au înregistrat progrese limitate . Modificările legislației vamale adoptate în martie 2023 vor

spori alinierea la *acquis-ul* UE. Nu a fost încă creat mediul instituțional necesar pentru un sistem eficient de resurse proprii.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- să se implice în activități de consolidare a capacităților privind sistemul de resurse proprii tradiționale din UE;
- înființarea unui organism de coordonare pentru punerea în aplicare a proceselor administrative pentru un sistem de resurse proprii.

Principiile de bază și instituțiile din domeniile de politică subiacente care afectează resursele proprii sunt legate de progresele înregistrate în cadrul altor capitole, cum ar fi 16: Impozitare, 18: Statistici, 29: Uniunea vamală și 32: Controlul financiar.

S-au înregistrat unele progrese în ceea ce privește **resursele proprii tradiționale** prin modificări ale legislației vamale, care este în prezent aliniată în mare măsură la *acquis-ul* UE și care va intra în vigoare la 1 ianuarie 2024. Acest lucru va contribui la pregătirea resurselor proprii tradiționale, și anume a taxelor vamale. Moldova dispune de sisteme electronice pentru perceperea taxelor vamale (și a TVA) la punctul de import, precum și pentru contabilizarea și gestionarea datoriilor. Aceasta operează un sistem național de TVA. Cu toate acestea, infrastructura informatică ar trebui modernizată ca bază pentru crearea unui sistem de resurse proprii tradiționale.

În ceea ce privește resursa bazată pe TVA, calculul bazei TVA și al cotei medii ponderate este parțial. Țara nu dispune de măsuri adecvate de combatere a fraudei în materie de TVA și taxe vamale, în special a celor afectate de economia neobservată (contribuabili fără TVA care comercializează bunuri etc.). Legislația privind structura, scutiile, deducerile, regimurile speciale și domeniul de aplicare al cotelor reduse nu este pe deplin aliniată la *acquis-ul* UE.

În ceea ce privește **venitul național brut**, Moldova compilează conturile naționale și calculează venitul național brut, inclusiv o estimare a economiei neobservate. De asemenea, aceasta face unele estimări privind generarea de deșuri de plastic și cantitatea de deșuri de plastic reciclate la nivel național, care se bazează pe rapoartele furnizate de societăți autorizate de gestionare a deșeurilor. Politica subiacentă nu este aliniată la *acquis-ul* UE, în special la compilarea conturilor naționale și a veniturii naționale brut, bazată în prezent pe definițiile și normele contabile ale Sistemului de conturi naționale al ONU 2008 și nu pe standardele ESA 2010. Nu s-au înregistrat progrese în ceea ce privește trecerea la ESA 2010, colectarea de date naționale sau calcularea materialelor plastice nereciclabile.

În ceea ce privește **infrastructura administrativă**, Ministerul Finanțelor are responsabilitatea generală pentru aspectele financiare și bugetare. Moldova nu a înființat încă instituțiile pentru sistemul de resurse proprii, un organism de coordonare a resurselor proprii și norme de punere în aplicare pentru alinierea la cerințele UE. Nu a fost organizată nicio formare privind punerea în aplicare a sistemului de resurse proprii.

CLUSTER 6: RELAȚII EXTERNE

Acest cluster cuprinde două capitole: Relații externe (capitolul 30); Politica externă, de securitate și apărare (capitolul 31).

În cadrul acestui cluster, Moldova este pregătită într-o măsură moderată în capitolul relațiilor externe, unde a înregistrat unele progrese în cursul perioadei de raportare. În capitolul privind

politica externă, de securitate și apărare comună, țara se află între un nivel de pregătire moderat și bun și a înregistrat progrese satisfăcătoare. Alinierea Moldovei la declarațiile Înalțului Reprezentant în numele UE și la deciziile Consiliului a fost de 54% și a crescut la 78% în 2023.

Capitolul 30: Relații externe

UE are o politică comercială comună față de țările terțe, bazată pe acorduri multilaterale și bilaterale și măsuri autonome. Există, de asemenea, norme ale UE în domeniul ajutorului umanitar și al politicii de dezvoltare.

Moldova este **pregătită într-o măsură moderată** în domeniul relațiilor externe și a **înregistrat unele progrese** în cursul perioadei de raportare. În ceea ce privește comerțul bilateral, au fost încheiate negocierile pentru un acord de liber schimb cu Asociația Europeană a Liberului Schimb. Sunt așteptate acțiuni suplimentare privind capacitatea administrativă și alinierea la *acquis-ul* UE privind controlul exporturilor de produse cu dublă utilizare și creditele la export.

În anul următor, Moldova ar trebui, în special:

- finalizarea alinierii legislației naționale privind controlul exporturilor de produse cu dublă utilizare la *acquis-ul* UE;
- stabilirea unui cadru juridic privind cooperarea internațională, dezvoltarea și ajutorul umanitar pentru țările din afara UE, aliniat la politicile și principiile UE.

În ceea ce privește **politica comercială comună**, Moldova și-a coordonat pozițiile și s-a aliniat la inițiativele promovate sau sprijinite de UE în cadrul OMC. Aceasta include alinierea la toate inițiativele privind declarațiile comune, și anume inițiativa comună privind comerțul electronic, inițiativa comună privind facilitarea investițiilor pentru dezvoltare, inițiativa comună privind microîntreprinderile și întreprinderile mici și mijlocii și inițiativa comună privind reglementarea internă în domeniul serviciilor. În plus, Moldova s-a aliniat la dezbaterile structurate privind comerțul și durabilitatea mediului și la Grupul de lucru informal privind comerțul și egalitatea de gen. De asemenea, Moldova a înregistrat progrese în ceea ce privește îndeplinirea angajamentelor sale în ceea ce privește facilitarea comerțului și drepturile de proprietate intelectuală.

În temeiul deciziei Comisiei pentru situații extraordinare, începând cu 1 martie 2022, exporturile de zahăr au fost interzise pentru a asigura securitatea alimentară în contextul multiplelor crize din regiune. Moldova examinează posibilitatea de a elimina interdicția și de a relua exporturile de zahăr; restricțiile la export impuse anterior pentru anumite produse agricole (grâu și porumb) și produse medicale au fost ridicate. Modificările aduse Legii privind comerțul intern, care introduc cerințe de conținut local de 50% și discriminează producătorii străini, au fost abrogate în iunie 2022.

În ceea ce privește controlul exporturilor de produse cu dublă utilizare, s-au înregistrat unele progrese în ceea ce privește inițierea de către Moldova a alinierii legislației sale la Regulamentul UE privind controlul exporturilor, serviciilor de intermediere, asistenței tehnice, tranzitului și transferului de produse cu dublă utilizare.

În ceea ce privește instrumentele de apărare comercială, Moldova dispune de o legislație în vigoare privind măsurile antidumping, compensatorii și de salvagardare. În cursul perioadei de raportare, țara nu a aplicat niciun instrument de apărare comercială. În ceea ce privește creditele la export,

Moldova nu acordă subvenții la export sau credite la export și nu dispune de programe de asigurare la export.

În ceea ce privește **acordurile comerciale bilaterale** cu țări terțe, în martie 2023, Moldova a încheiat negocieri privind un acord de liber schimb (FTA) cu Asociația Europeană a Liberului Schimb. Se preconizează că acesta va intra în vigoare la 1 ianuarie 2024.

În total, Moldova are 43 de tratate bilaterale de investiții în vigoare, dintre care 19 sunt încheiate cu state membre ale UE. Cadrul legislativ pentru examinarea investițiilor străine directe în vederea protejării investițiilor în domenii importante pentru securitatea statului este în vigoare.

În ceea ce **privește politica de dezvoltare și ajutorul umanitar**, Moldova este mai degrabă un beneficiar al ajutorului decât un donator. Nu dispune de o politică de dezvoltare și nici nu oferă asistență tehnică structurată niciunei țări partenere. Deși Republica Moldova dispune de o legislație privind ajutorul umanitar, nu există o structură sau un buget specific pentru punerea în aplicare a acesteia. De asemenea, nu există un cadru juridic care să permită organizațiilor neguvernamentale să furnizeze asistență umanitară. În timpul stării de urgență în urma războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, Parlamentul a adoptat condiții speciale pentru acordarea de ajutor umanitar Ucrainei, care sunt sprijinite de adoptarea unor măsuri de protecție temporară în iunie 2023. În urma cutremurelor din februarie și la cererea Turciei, Moldova a furnizat asistență în natură și o echipă de salvatori, vehicule de urgență și câini de căutare.

Capitolul 31: Politica externă, de securitate și apărare

Statele membre trebuie să fie în măsură să poarte un dialog politic în cadrul politicii externe, de securitate și de apărare a UE, să se alinieze la declarațiile UE, să participe la acțiunile UE și să aplice sancțiuni și măsuri restrictive convenite.

Moldova are un **nivel de pregătire între moderat și bun** în domeniul politicii externe, de securitate și apărare comune. **În** perioada de raportare s-au **înregistrat progrese** semnificative. Rata de aliniere a Moldovei la declarațiile relevante ale Înaltului Reprezentant în numele UE și la deciziile Consiliului a crescut. În urma războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, Moldova s-a aliniat la pozițiile UE în cadrul forurilor internaționale, inclusiv în cadrul Adunării Generale a ONU. În 2023, Moldova a început alinierea treptată la unele dintre măsurile restrictive ale UE referitoare la activitățile Rusiei în străinătate. Moldova a continuat să participe la misiunile și operațiile UE de gestionare a crizelor în cadrul politicii de securitate și apărare comune.

În anul următor, țara ar trebui, în special:

- să continue să crească și mai mult rata de aliniere la politica externă și de securitate comună (PESC) a UE și să asigure punerea în aplicare a măsurilor restrictive care decurg din alinierea UE;
- să își continue eforturile de contracarare a amenințărilor hibride și de consolidare a rezilienței sale, inclusiv prin punerea în aplicare a recomandărilor din studiul privind riscurile hibride și prin punerea în aplicare a unor acțiuni în conformitate cu o abordare la nivelul întregii administrații și la nivelul întregii societăți.

Dialogul politic dintre UE și Moldova privind politica externă și de securitate a continuat, inclusiv în cadrul Consiliului de asociere UE-Moldova. Consultările anuale privind securitatea și apărarea

au avut loc în toamna anului 2022, iar al doilea dialog politic și de securitate la nivel înalt UE-Moldova a avut loc la Bruxelles în martie 2023.

În ceea ce privește **politica externă și de securitate comună (PESC)**, în 2022, rata de aliniere a Moldovei la declarațiile relevante ale Înalțului Reprezentant în numele UE și la deciziile Consiliului privind măsurile restrictive a fost de 54%. Începând din august 2023, rata de aliniere s-a îmbunătățit, ajungând la 78%, Moldova a expulzat 22 de diplomați ruși și 23 de membri ai personalului auxiliar al ambasadei ruse, limitând personalul ambasadei cu două treimi.

Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene din Moldova dispune de structurile adecvate pentru a participa la politica externă și de securitate comună. În cadrul ministerului, Moldova are un secretar de stat pentru securitate și chestiuni orizontale și un alt secretar de stat pentru integrarea în UE.

În ceea ce privește **măsurile restrictive**, în urma războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, Moldova nu s-a aliniat la măsurile restrictive ale UE împotriva Rusiei și Belarusului și la declarațiile conexe ale Înalțului Reprezentant în numele UE, dar autoritățile s-au angajat să nu permită eludarea sancțiunilor UE. În 2023, Moldova a început alinierea treptată la unele dintre măsurile restrictive ale UE care vizează activitățile Rusiei în străinătate, cum ar fi două decizii ale Consiliului UE care vizează grupul Wagner în cadrul regimului mondial de sancțiuni al UE în materie de drepturi ale omului, precum și măsurile restrictive ca răspuns la recunoașterea, ocuparea sau anexarea ilegală de către Federația Rusă a anumitor zone din Ucraina care nu sunt controlate de guvern. Sunt necesare mai multe eforturi pentru a se alinia la măsurile restrictive ale UE și pentru a spori soliditatea punerii lor în aplicare, inclusiv prin consolidarea autorităților naționale responsabile de această acțiune.

Moldova s-a aliniat la inițiativele internaționale și ale UE în sprijinul Ucrainei, inclusiv cu privire la rezoluțiile adoptate de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, de Consiliul pentru Drepturile Omului și de Consiliul Europei.

Moldova cooperează în mod constructiv în cadrul forurilor internaționale și este membră a mai multor **organizații internaționale** Moldova a ratificat Statutul de la Roma al **Curtii Penale Internaționale**.

În ceea ce privește **dezarmarea și neproliferarea**, Moldova participă la unele, dar nu la toate, la acordurile și instrumentele internaționale de control al exporturilor privind neproliferarea. Participă la Inițiativa de securitate împotriva proliferării și la Codul de conduită de la Haga. Moldova este parte la Tratatul privind comerțul cu arme. Moldova nu este participant la Aranjamentul de la Wassenaar, nici la alte regimuri multilaterale de control al exporturilor sau de neproliferare și nu a aderat încă la Grupul Australia. Moldova nu are o strategie națională separată pentru armele de calibru mic și armamentul ușor.

În ceea ce privește **măsurile de securitate**, Acordul UE-Moldova privind procedurile de securitate pentru schimbul de informații clasificate și protecția acestora a fost operaționalizat înainte de perioada de raportare din ianuarie 2021.

Cooperarea în materie de securitate și apărare a crescut substanțial în ultimul an, inclusiv în cadrul Instrumentului european pentru pace, abordând amenințările hibride și securitatea cibernetică, combătând dezinformarea și consolidând comunicarea strategică.

În ceea ce privește **politica de securitate și apărare comună (PSAC)**, Moldova participă la misiunile și operațiile UE de gestionare a crizelor în cadrul PSAC începând din 2014, în special la misiunea de consiliere militară a UE în Republica Centrafricană și la misiunea de instruire a UE în Mali. Moldova și-a exprimat interesul de a contribui la operația ALTHEA în Bosnia și Herțegovina și la misiunea de instruire a UE în Somalia și a fost invitată să facă acest lucru. Moldova contribuie în mod activ la misiunile ONU. Moldova continuă să contribuie la misiunea KFOR condusă de NATO și mandatată de ONU în Kosovo.

În ceea ce privește amenințările hibride, Moldova a finalizat reexaminarea studiului UE **privind riscurile hibride** în 2023, cu obiectivul de a identifica vulnerabilitățile sistemice și de a raționaliza asistența acordată de UE în acest domeniu. Moldova a inițiat punerea în aplicare a unei serii de măsuri pentru a-și spori reziliența și pentru a-și îmbunătăți capacitatea de a contracara amenințările hibride, în conformitate cu recomandările din studiul privind riscurile hibride.

ANEXA I – RELAȚIILE DINTRE UE ȘI MOLDOVA

La 3 martie 2022, Republica Moldova și-a prezentat cererea de aderare la Uniunea Europeană. Consiliul European a acordat **Moldovei perspectiva europeană** și statutul de țară candidată în iunie 2022, plecând de la premisa că sunt parcurse nouă etape identificate în avizul Comisiei privind cererea de aderare.

În 2014, UE și Moldova au semnat un **acord de asociere, inclusiv o zonă de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare**, care a intrat pe deplin în vigoare în iulie 2016. AA/DCFTA este instrumentul juridic bilateral care servește drept bază pentru asocierea politică și integrarea economică între UE și Moldova. În general, Moldova a continuat să își îndeplinească obligațiile în linii mari. Dialogul politic și economic periodic dintre UE și Moldova a continuat prin intermediul structurilor AA/DCFTA, care includ și diverse subcomitete. Ultima reuniune a Comitetului de asociere UE-Moldova a avut loc în iunie 2022, iar cea mai recentă reuniune a Consiliului de asociere UE-Moldova din februarie 2023. Cea de-a 9-a reuniune a Comisiei de asociere UE-Moldova în configurația comerț a avut loc la 29 noiembrie 2022, iar Comisia parlamentară de asociere UE-Moldova a organizat o reuniune în martie 2023.

Relațiile comerciale cu UE s-au îmbunătățit după intrarea în vigoare a DCFTA și s-au intensificat de la începutul războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, o Moldova a reorientat multe exporturi către UE. Odată cu aplicarea măsurilor comerciale autonome începând din iulie 2022, UE a acordat unilateral contingente tarifare suplimentare pentru o serie de produse agricole pentru o serie de produse agricole pentru o perioadă de 12 luni, iar în iulie 2023 această măsură a fost prelungită pentru a elimina toate tarifele restante în temeiul DCFTA pentru încă un an.

Având în vedere statutul de țară candidată al Moldovei, UE și Moldova au convenit asupra unui plan de acțiune prioritar în iunie 2023, cu obiectivul de a accelera punerea în aplicare a DCFTA și de a îmbunătăți accesul Moldovei la piața internă a UE, deschizând calea către aderarea deplină în viitor.

Pe lângă structurile AA/DCFTA, un dialog privind drepturile omului cu Republica Moldova este în vigoare din 2010 și se reunește anual. Dialogul la nivel înalt privind energia și-a continuat reuniunile bianuale în cursul perioadei de raportare, iar dialogul la nivel înalt privind strategia și securitatea a avut loc în martie 2023.

UE își menține angajamentul deplin de a sprijini o soluționare cuprinzătoare, pașnică și durabilă a conflictului transnistrean, bazată pe suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova în cadrul frontierelor sale recunoscute la nivel internațional, cu un statut special pentru regiunea transnistreană. DCFTA se aplică întregului teritoriu al Moldovei.

Cetățenii Moldovei beneficiază de un **regim de călătorie fără viză** în spațiul Schengen începând din aprilie 2014. Ca parte a mecanismului de monitorizare a liberalizării vizelor, Comisia a evaluat periodic progresele înregistrate de această țară în punerea în aplicare a reformelor introduse în foaia de parcurs privind vizele. Al șaselea raport al Comisiei din cadrul mecanismului privind suspendarea exceptării de la obligativitatea vizelor, publicat în octombrie 2023, a concluzionat că Moldova continuă să ia măsuri pentru a da curs recomandărilor din raportul din anul precedent. Un acord de readmisie a intrat în vigoare în ianuarie 2018. UE a mobilizat resurse considerabile în cadrul **politicii externe și de securitate comune** prin lansarea unei misiuni de parteneriat a UE în Moldova (EUPM) în mai 2023 și prin furnizarea de asistență forțelor armate moldovene prin

intermediul Instrumentului european pentru pace. În plus, UE a instituit un regim specific de sancțiuni împotriva persoanelor care încearcă să destabilizeze Moldova.

În ceea ce privește **asistența financiară bilaterală**, alocarea bilaterală orientativă pentru Moldova pentru perioada 2021-2024 se ridică la 260 de milioane euro în cadrul Instrumentului de vecinătate, cooperare pentru dezvoltare și cooperare internațională – Europa globală 2021-2027 (**NDICI – GE**). Ca parte a pachetului financiar bilateral din 2022, acțiunea UE pentru reziliență și guvernanta a fost adoptată în decembrie 2022, cu o sumă de 40 de milioane EUR, care se axează pe buna guvernanta, stabilitate și pace, precum și pe oferirea de oportunități pentru toți într-un mod favorabil incluziunii. Programele anuale bilaterale sunt completate de un pachet de programe multinaționale și regionale, care sprijină sectorul energetic, consolidează gestionarea frontierelor și oferă asistență în ceea ce privește migrația, securitatea pe scară mai largă, precum și programele TAIEX și competitivitate, împreună cu instituțiile financiare internaționale și organizațiile internaționale. Pentru a facilita dezvoltarea unei piețe a forței de muncă solide și a achizițiilor publice în țară, Moldova participă în calitate de observator la două proiecte-pilot în cadrul Instrumentului de sprijin tehnic.

De la lansarea sa în 2009, Moldova a participat la **Parteneriatul estic**. Acest cadru general a stimulat și mai mult relațiile bilaterale și regionale cu UE. În cadrul **Planului economic și de investiții** (PIE) al Parteneriatului estic, UE urmărește să mobilizeze investiții publice și private în valoare de până la 1.6 miliarde euro pentru proiecte emblematiche în Moldova. PIE însoțește prioritățile în materie de redresare, reziliență și reformă, astfel cum au fost convenite după summitul Parteneriatului estic din 2021. Esența acestor investiții sprijină cele cinci inițiative emblematiche identificate în cooperare cu guvernul Republicii Moldova. Printre acestea se numără sprijinul direct acordat IMM-urilor din Republica Moldova, sprijinirea construirii unui terminal interior de marfă la Chișinău, renovarea sistemelor de termoficare în clădirile rezidențiale (Chișinău și Bălți), ancorarea Moldovei în rețeaua transeuropeană de transport și modernizarea infrastructurii școlare. UE se angajează să înregistreze progrese în cadrul acestor inițiative emblematiche, în strânsă cooperare cu autoritățile moldovene. Până în prezent, au fost alocate 600 de milioane euro în sectoare-cheie, cum ar fi sprijinirea IMM-urilor, eficiența energetică și investițiile în culoarele de solidaritate.

Aceste activități menționate anterior se bazează pe și se adaugă la programele regionale din cadrul **Instrumentului european de vecinătate 2014-2020**, care a fost înlocuit de instrumentul NDICI.

Din 2014, Republica Moldova și-a extins treptat **participarea la programele UE**. UE a aderat la programul EU Customs, Fiscalis, LIFE, EU4Health, Orizont Europa și Mecanismul pentru interconectarea Europei (MIE). Organizațiile și persoanele fizice din Moldova pot beneficia, de asemenea, de anumite acțiuni ale programelor Erasmus+ și Corpul european de solidaritate. Republica Moldova participă la mai multe programe Interreg și este membră a Strategiei macroregionale a UE pentru regiunea Dunării. S-a renunțat la taxa de participare a Moldovei la programele UE ca urmare a impactului războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei asupra Moldovei.

Date statistice (începând din 31/08/2023)

Moldova

Date de bază	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Populație (în mii de locuitori)		3 564 s	2 780 s	2 730 s	2 686 s	2 640 s	2 597 PS
Suprafața totală a țării (km ²)	1) 2) 3)	33 846 W	33 847 W	33 847 W	33 847 W	33 847 W	33 849 W

Conturi naționale	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Produsul intern brut (PIB) (în milioane, în moneda națională)	4)	86 275 W	176 007 W	189 063 W	206 256 W	199 734 W	242 079 W
Produsul intern brut (PIB) (în milioane EUR)	4)	5 261 W	8 450 W	9 527 W	10 484 W	10 116 W	11 569 W
PIB (euro pe cap de locuitor)	4)	1 477 W	3 067 W	3 519 W	3 935 W	3 839 W	4 424 W
PIB pe cap de locuitor [în standard al puterii de cumpărare (SPC)]	4)	4 981 W	11 410 W	12 375 W	13 361 W	12 977 W	16 069 W
PIB pe cap de locuitor (în SPC), în raport cu media UE (UE-27 = 100)		:	:	:	:	:	:
Rata de creștere a PIB-ului real: variația volumului PIB-ului comparativ cu anul precedent (în%)		:	4.2 W	4.1 W	3.6 W	— 8.3 W	13.9 W
Creșterea gradului de ocupare a forței de muncă (date din conturile naționale) comparativ cu anul precedent (în%)	5)	— 3 SW	— 3 SW	3 SW	— 12 SW	— 4 SW	1 SW
Creșterea productivității muncii: creșterea PIB-ului (în volum) pe persoană angajată, în raport cu anul precedent (%)		11 W	8 W	1 W	17 W	— 4 W	13 W
Creșterea costului unitar al muncii, în raport cu anul precedent (%)	4)	— 9 W	0 W	14 W	— 4 W	15 W	:
** variația pe 3 ani (T/T-3) a indicelui de creștere a costului unitar nominal al muncii (2015 = 100)	4)	128.8 SW	126.0 SW	130.5 SW	126.7 SW	144.8 SW	110.1 SW
Productivitatea muncii pe persoană angajată: PIB (în SPC) per persoană angajată în raport cu media UE (UE-27 = 100)		:	:	:	:	:	:
Valoarea adăugată brută din principalele sectoare							
Agricultură, silvicultură și pescuit (în%)	4)	13.0 W	14.1 W	11.8 W	11.7 W	10.8 W	12.3 W
Industrie (în%)	4)	15.9 W	15.7 W	15.7 W	15.2 W	15.2 W	14.7 W
Construcții (în%)	4)	7.8 W	8.6 W	10.0 W	10.1 W	11.5 W	9.3 W
Servicii (în%)	4)	63.3 W	61.5 W	62.5 W	63.0 W	62.5 W	63.6 W
Cheltuieli pentru consumul final, ca procent din PIB (în%)	4)	108.4 W	101.6 W	99.5 W	100.1 W	99.6 W	100.3 W
Formarea brută de capital fix, ca procent din PIB (în%)	4)	22.5 W	22.4 W	23.3 W	23.4 W	24.9 W	24.1 W
Variația stocurilor, ca procent din PIB (în%)	4)	1.3 W	— 0.5 W	3.2 W	1.7 W	— 1.1 W	2.8 W
Exporturile de bunuri și servicii, în raport cu PIB-ul (în%)	4)	27.8 W	32.5 W	30.7 W	31.2 W	27.9 W	30.6 W
Importurile de bunuri și servicii, în raport cu PIB-ul (în%)	4)	60.1 W	56.1 W	56.8 W	56.4 W	51.4 W	57.8 W
Formarea brută de capital fix de către sectorul administrației publice, ca procent din PIB (în%)		:	:	:	:	:	:

Afaceri	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Indicele volumului producției industriale (2015 = 100)	6)	79.6 W	107.5 W	111.8 W	113.9 W	107.1 W	120.3 W
Număr de întreprinderi active (număr)		45 904 W	33 718 W	35 372 W	36 299 W	37 228 W	38 783 W

Rata natalității: număr de întreprinderi înființate în perioada de referință (t) împărțit la numărul de întreprinderi active în t (%)		13.0 W	16.3 W	13.7 W	:	:	:
Rata mortalității: numărul de întreprinderi desființate în perioada de referință (t) împărțit la numărul de întreprinderi active în t (%)		6.5 W	22.2 W	22.1 W	:	:	:
Numărul de persoane angajate în IMM-uri ca procent din totalul persoanelor angajate (în cadrul economiei nefinanciare) (%)	7)	58.7 SW	70.6 SW	70.3 SW	69.4 SW	69.9 SW	71.1 SW
Valoarea adăugată de IMM-uri (în economia întreprinderilor nefinanciare) (milioane EUR)		:	:	:	:	:	:
Valoarea adăugată totală (în economia nefinanciară) (milioane EUR)		:	:	:	:	:	:

Rata inflației și prețurile locuințelor	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Indicele prețurilor de consum (IPC), variația în raport cu anul precedent (în%)	8)	7.4 W	6.6 W	3.0 W	4.8 W	3.8 W	5.1 W
** variația anuală a indicelui prețurilor locuințelor deflatat (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:

Balanța de plăți	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Balanța de plăți: total cont curent (în milioane EUR)		— 363.1 W	— 493.0 W	— 1 026.2 W	— 987.8 W	— 778.0 W	— 1 435.9 W
Balanța contului curent: balanța comercială (în milioane EUR)		— 1 754.8 W	— 2 271.6 W	— 2 789.2 W	— 2 958.3 W	— 2 714.4 W	— 3 540.6 W
Balanța contului curent: valoarea netă a serviciilor (în milioane EUR)		54.0 W	270.1 W	301.4 W	326.5 W	349.1 W	399.1 W
Balanța contului curent: soldul net al veniturilor primare (milioane de euro)		381.3 W	493.4 W	453.7 W	549.4 W	342.3 W	225.0 W
Balanța contului curent: soldul net al veniturilor secundare (milioane de euro)		956.4 W	1 015.0 W	1 007.9 W	1 094.7 W	1 245.0 W	1 480.7 W
Soldul net al veniturilor primare și secundare: din care transferuri publice (milioane de euro)		:	:	:	:	:	:
** media inversă pe 3 ani a soldului contului curent raportat la PIB (%)		:	:	:	:	:	:
** variația pe cinci ani a ponderii exporturilor mondiale de bunuri și servicii (%)		:	:	:	:	:	:
Soldul net (intrări – ieșiri) al investițiilor străine directe (ISD) (milioane de euro)	9)	218.7 W	123.1 W	219.7 W	418.4 W	133.4 W	322.7 W
Investiții străine directe (ISD) în străinătate (în milioane EUR)	9) 10)	5.2 DW	9.6 DW	29.0 DW	34.7 DW	5.0 DW	7.9 DW
din care ISD ale economiei raportoare în țările UE-27 (în milioane EUR)		:	:	:	:	:	:
Investiții străine directe (ISD) în economia raportoare (în milioane EUR)	9) 10)	224.0 DW	132.7 DW	248.8 DW	453.1 DW	138.4 DW	330.6 DW
din care ISD ale țărilor UE-27 în economia raportoare (în milioane EUR)		:	:	:	:	:	:
** poziția investițională internațională netă, în raport cu PIB (%)	11) 12)	— 30.7 W	— 30.5 W	— 36.7 W	— 40.7 W	— 40.4 W	— 39.9 W
Rata de variație anuală a intrărilor brute de fonduri (în moneda națională) provenite de la lucrătorii migranți (%)	13) 14)	14.5 DSW	8.4 DSW	8.0 DSW	8.1 DSW	9.2 DSW	9.0 DSW

Finanțele publice	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Deficit/excedent public, în raport cu PIB-ul (în%)		— 2.1 EW	— 0.6 EW	— 0.8 EW	— 1.4 EW	— 5.1 EW	0.0 EW
Datoria publică guvernamentală, în raport cu PIB-ul (în%)		22.0 W	29.1 W	27.2 FW	25.1 W	33.1 W	32.6 W
Venituri publice totale, ca procent din PIB (%)		31.9 EW	29.8 EW	30.2 EW	30.0 EW	30.4 EW	32.0 EW
Totalul cheltuielilor publice, ca procent din PIB (%)		34.0 EW	30.5 EW	31.0 EW	31.4 EW	35.5 EW	33.9 EW

Indicatori financiari	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021

Datoria externă brută a întregii economii, în raport cu PIB-ul (în%)	15) 11)	67.7 SW	67.7 SW	66.3 SW	61.6 SW	65.5 SW	66.9 SW
Datoria externă brută a întregii economii, în raport cu totalul exporturilor (în%)		241.9 W	206.7 W	216.0 W	197.4 W	234.4 W	218.3 W
Masa monetară: M1 (bancnote, monede, depozite overnight, milioane EUR)		976.1 W	1 697.6 W	2 006.5 W	2 213.3 W	2 617.3 W	3 027.9 W
Masa monetară: M2 (M1 plus depozitele cu scadența de până la doi ani, milioane de euro)		1 538.1 W	2 598.9 W	2 989.0 W	3 278.1 W	3 592.2 W	4 135.3 W
Masa monetară: M3 (M2 plus instrumente tranzacționabile, milioane de euro)		2 300.7 W	3 778.1 W	4 261.7 W	4 670.2 W	5 094.3 W	5 960.7 W
Total credite acordate rezidenților de instituțiile financiare monetare (consolidate) (în milioane de euro)		:	:	:	:	:	:
** variația anuală a pasivelor sectorului financiar (%)		:	:	:	:	:	:
** fluxul de credite private, consolidat, în raport cu PIB (%)		:	:	:	:	:	:
** datoria privată, consolidată, raportată la PIB (în%)		:	:	:	:	:	:
Ratele dobânzilor: rata overnight, pe an (în%)		:	:	:	:	:	:
Rata dobânzii percepute la credite (un an), pe an (în%)	16)	10.00 W	9.50 W	9.50 W	8.50 W	5.15 W	8.50 W
Rata dobânzii percepute la depozite (un an), pe an (în%)	16)	4.00 W	3.50 W	3.50 W	2.50 W	0.15 W	4.50 W
Cursurile de schimb ale monedei euro: media perioadei (1 EUR =... monedă națională)		16.400 W	20.828 W	19.844 W	19.674 W	19.744 W	20.926 W
Indicele cursului de schimb efectiv ponderat în funcție de tranzacții, 42 țări (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:
** variația pe 3 ani (T/T-3) a indicelui cursului de schimb efectiv ponderat în funcție de tranzacții, 42 țări (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:
Valoarea activelor de rezervă (inclusiv aur) (în milioane EUR)	11)	1 296.3 W	2 348.7 W	2 630.2 W	2 733.8 W	3 082.9 W	3 445.8 W

Comerțul exterior cu bunuri	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Valoarea importurilor: toate bunurile, toți partenerii (în milioane EUR)		2 916 W	4 266 W	4 886 W	5 222 W	4 732 W	6 085 W
Valoarea exporturilor: toate bunurile, toți partenerii (în milioane EUR)		1 161 W	2 138 W	2 294 W	2 483 W	2 160 W	2 670 W
Balanța comercială: toate bunurile, toți partenerii (în milioane EUR)	17)	— 1 755 SW	— 2 128 SW	— 2 592 SW	— 2 739 SW	— 2 572 SW	— 2 166 SW
Condiții comerciale (indicele prețurilor la export/indicele prețurilor la import * 100) (număr)		103.0 SW	103.6 SW	99.4 SW	98.8 SW	113.5 SW	110.4 SW
Proporția exporturilor către țările UE-27 din valoarea totală a exporturilor (în%)	17)	41.9 SW	60.1 SW	65.9 SW	64.1 SW	66.4 SW	62.5 SW
Ponderele importurilor din țările UE-27 în valoarea totală a importurilor (în%)	17)	43.0 SW	48.3 SW	48.4 SW	48.5 SW	45.6 SW	46.6 SW

Demografia	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Rata brută a mișcării naturale a populației (rata de creștere naturală): numărul de nașteri minus decesele (la o mie de locuitori)		— 0.9	— 0.1 pe	— 0.9 e	— 1.6 e	— 3.8 pe	:
Rata mortalității infantile în rândul copiilor cu vârsta sub un an (la o mie de născuți vii)		11.8	:	:	:	8.7	:
Speranța de viață la naștere: bărbați (în ani)		64.9	:	:	:	:	:
Speranța de viață la naștere: femei (în ani)		73.5	:	:	:	:	:

Piața muncii	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Rata de activitate economică a persoanelor cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani: proporția persoanelor cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani care sunt active din punct de vedere economic (în%)	18) 19) 5)	51.2 W	53.4 W	54.9 W	52.9 bw	51.1 W	52.8 W

* Rata ocupării forței de muncă pentru persoanele cu vârste cuprinse între 20 și 64 de ani: proporția persoanelor cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani care au un loc de muncă (în%)	18) 19) 5)	47.5 W	51.3 W	53.3 W	50.2 bw	49.1 W	51.1 W
Rata de ocupare a forței de muncă în rândul bărbaților cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani (în%)	18) 19) 5)	48.8 W	54.4 W	55.9 W	53.9 bw	53.1 W	55.6 W
Rata de ocupare a forței de muncă în rândul femeilor cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani (în%)	18) 19) 5)	46.2 W	48.4 W	50.9 W	46.8 bw	45.5 W	46.9 W
Rata ocupării forței de muncă pentru persoanele cu vârste cuprinse între 55 și 64 de ani: proporția persoanelor cu vârsta cuprinsă între 55 și 64 de ani care au un loc de muncă (în%)	18) 19) 5)	41.6 W	46.0 W	48.5 W	40.5 bw	40.5 W	42.6 W
Principalele sectoare în care este ocupată forța de muncă							
Agricultură, silvicultură și pescuit (în%)	18) 19) 5)	27.5 W	35.5 W	39.3 W	21.0 bw	21.1 W	21.5 W
Industrie (în%)	19) 5)	12.8 W	11.2 W	11.0 W	14.7 bw	14.6 W	14.4 W
Construcții (în%)	19) 5)	5.9 W	4.5 W	4.6 W	7.0 bw	7.2 W	7.7 W
Servicii (în%)	19) 5)	53.8 W	48.8 W	45.1 W	57.3 bw	57.1 W	56.4 W
Persoane angajate în sectorul public ca procent din totalul ocupării forței de muncă, persoane cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani (%)	19) 5)	28.7 W	25.5 W	23.9 W	29.4 bw	29.6 W	28.6 W
Persoane angajate în sectorul privat ca procent din totalul ocupării forței de muncă, persoane cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani (%)	19) 20) 5)	71.3 W	74.5 W	76.1 W	70.6 bw	70.4 W	71.4 W
Rata șomajului: proporția forței de muncă aflate în șomaj (în%)	19) 5)	7.4 W	3.9 W	2.9 W	5.1 bw	3.8 W	3.2 W
Rata șomajului în rândul bărbaților (în%)	19) 5)	9.1 W	4.6 W	3.5 W	5.8 bw	4.3 W	3.9 W
Rata șomajului în rândul femeilor (în%)	19) 5)	5.7 W	3.2 W	2.4 W	4.4 bw	3.3 W	2.5 W
Rata șomajului în rândul tinerilor: proporția forței de muncă cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani aflate în șomaj (în%)	19) 5)	17.8 W	11.9 W	7.1 W	10.4 bw	10.9 W	9.2 W
Rata șomajului de lungă durată: proporția forței de muncă care este în șomaj de 12 luni sau mai mult (în%)	19) 5)	2.3 W	0.9 W	0.8 W	0.9 bw	0.7 W	0.8 W
Rata șomajului pentru persoanele (cu vârste cuprinse între 25 și 64 de ani) care au absolvit cel mult învățământul secundar inferior (nivelurile ISCED 0-2) (%)	19) 5)	6.2 W	3.7 W	2.8 W	8.5 bw	5.8 W	4.2 W
Rata șomajului în rândul persoanelor (cu vârste cuprinse între 25 și 64 de ani) care au absolvit învățământul terțiar (nivelurile ISCED 5-8) (%)	19) 5)	5.2 W	3.1 W	2.9 W	2.5 bw	2.0 W	1.7 W

Coeziunea socială	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Salarii și alte drepturi de natură salarială lunare nominale medii (în moneda națională)	20) 21)	2 972 W	5 587 W	6 268 W	7 234 W	7 943 W	8 980 W
Indicele salariilor și altor drepturi de natură salarială reale (indicele salariilor și altor drepturi de natură salarială nominale împărțit la indicele inflației) (2016 = 100)		:	105 W	114 W	126 W	133 W	143 W
Coeficientul GINI	22) 23)	35 W	35 W	34 W	34 bw	35 W	36 W
Decalajul în materie de sărăcie	22) 23)	23.5 W	20.0 W	19.7 W	17.4 bw	26.3 W	26.1 W

* Persoane care părăsesc timpuriu sistemul de educație și formare profesională: proporția populației cu vârste cuprinse între 18 și 24 de ani care a absolvit cel mult învățământul secundar inferior și care nu urmează niciun program educațional sau de formare suplimentar (%)	5)	22.1 W	19.5 W	21.1 W	19.0 bw	16.9 W	19.6 W
--	----	--------	--------	--------	---------	--------	--------

Nivelul de trai	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Numărul de autoturisme raportat la dimensiunea populației (număr la mie de locuitori)	24)	113.4 SW	165.6 SW	:	:	:	276.0 PSW
Numărul de abonamente de telefonie mobilă în raport cu dimensiunea populației (număr la o mie de locuitori)	25)	888.1 W	1 633.9 W	1 656.4 W	1 678.7 W	1 564.0 W	1 807.4 W
Penetrarea serviciilor mobile în bandă largă (la 100 de locuitori)	25)	:	89.0 W	80.8 W	90.1 W	90.3 W	103.3 W
Penetrarea serviciilor fixe în bandă largă (la 100 de locuitori)	25)	:	21 W	23 W	25 W	27 W	29 W

Infrastructură	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Densitatea rețelei feroviare (linii aflate în exploatare pe mie de km ²)	26) 27)	34.2 SW	34.0 SW	34.0 SW	34.0 SW	34.0 SW	34.0 SW
Lungimea rețelei de autostrăzi (în kilometri)		:	:	:	:	:	:

Inovare și cercetare	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Cheltuieli publice pentru educație în raport cu PIB-ul (în%)	4)	7.7 SW	5.5 SW	5.6 SW	:	:	:
*Cheltuieli interne brute pentru C&D în raport cu PIB (%)	4)	0.37 SW	0.26 SW	0.26 SW	0.24 SW	0.24 SW	0.23 SW
Credite sau cheltuieli din bugetul de stat pentru C&D (GBAORD), ca procent din PIB (%)		:	:	:	:	:	:
Procentul gospodăriilor care au acces la internet la domiciliu (%)	22) 23)	16.5 W	54.4 W	54.2 W	60.8 bw	64.6 W	66.8 W

Mediul	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
* Indicele emisiilor de gaze cu efect de seră, echivalent CO ₂ (1990 = 100)		29.4 EW	29.2 EW	30.7 EW	30.5 EW	30.5 EW	:
Intensitatea energetică a economiei (kg echivalent petrol per 1 000 EUR PIB la prețurile constante din 2015)		:	:	:	:	:	:
Energia electrică produsă din surse regenerabile în raport cu consumul brut de energie electrică (în%)		1.8	2.1	2.6	3.0	3.1	3.6
Ponderele transportului rutier în transportul intern de mărfuri (pe baza tonă-km) (%)		:	:	:	:	:	:

Energie	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Producția primară a tuturor produselor energetice (în mii TOP)		523	769	798	668	682	762
Producția primară de țiței (mii TOE)		11	5	5	5	5	5
Producția primară de combustibili solizi (mii TOE)		0	0	0	0	0	0
Producția primară de gaze (mii TOE)		0	0	0	0	0	0
Importuri nete pentru toate produsele energetice (în mii TOE)		1 967 s	2 086 s	2 219 s	2 174 s	2 103 s	2 306 s
Consumul intern brut de energie (în mii TOE)		2 538	2 850	2 988	2 840	2 715	3 009
Producția brută de energie electrică (GWh)		1 064	896	954	941	983	1 131

Agricultură	Notă	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Indicele de volum al producției agricole de bunuri și servicii (la prețurile de producție) (2010 = 100)		:	:	:	:	:	:
Suprafața agricolă utilizată (în mii de hectare)		1 940.1 W	:	:	:	:	:
Numărul șeptelului: bovine vii (mii de capete, sfârșitul perioadei)	28)	216.0 W	167.4 W	144.8 W	123.7 W	108.9 W	104.1 W
Numărul șeptelului: porcine vii (mii de capete, sfârșitul perioadei)	28)	478.5 W	406.4 W	397.3 W	396.6 W	339.5 W	347.9 W
Numărul șeptelului: animale vii din specia ovină și caprină (mii de capete, sfârșitul perioadei)		:	:	:	:	:	:
Lapte crud disponibil în ferme (mii de tone)		:	:	:	:	:	:
Producția vegetală recoltată: cereale (inclusiv orez) (mii de tone)		:	:	:	:	:	:
Producția vegetală recoltată: sfeclă de zahăr (în mii de tone)	28)	837.6 W	876.3 W	707.2 W	607.0 W	423.2 W	757.8 W
Producția vegetală recoltată: legume (mii de tone)	28)	341.2 W	309.7 W	283.3 W	307.2 W	226.8 W	232.0 W

Sursă: Eurostat și/sau autoritățile statistice din Moldova

b = întrerupere în serie

d = definiția diferă

e = valoare estimată

f = previziune

P = date provizorii

s = estimare Eurostat

W = date furnizate de autoritatea statistică națională și sub responsabilitatea sa și publicate „ca atare”, fără nicio asigurare în ceea ce privește calitatea acestora și respectarea metodologiei statistice a UE

* = indicatorul Europa 2020

** = indicatorul procedurii privind dezechilibrele macroeconomice (PDM)

Note de subsol:

- 1) La sfârșitul anului.
- 2) Inclusiv date din regiunea Transnistria.
- 3) Inclusiv zonele umede.
- 4) Pe baza SCN 2008.
- 5) Începând cu 2019, ancheta asupra forței de muncă se efectuează pe baza unui nou plan de sondaj și în conformitate cu definiția revizuită a ocupării forței de muncă.
- 6) Începând cu anul 2016 indicele volumului producției industriale este ajustat sezonier în funcție de numărul de zile lucrătoare și de caracterul sezonier, seriile cronologice fiind corectate.
- 7) În conformitate cu Legea nr. 206 din 7 iulie 2006 „În ceea ce privește sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii”, întreprinderile mici și mijlocii includ întreprinderi cu mai puțin de 250 angajați (medie anuală) și o cifră de afaceri anuală de cel mult 50 de milioane RON și cu active (active fixe și active circulante) de cel mult 50 milioane lei.
- 8) Inflația prețurilor de consum
- 9) Date convertite din USD în EUR utilizând cursurile de schimb medii anuale, conform Băncii Naționale a Moldovei.
- 10) Definiția investițiilor directe corespunde definiției furnizate de Eurostat, dar aceste fluxuri nu ar trebui denumite „intrări” și „ieșiri”, deoarece definiția descrie de fapt activele și pasivele.
- 11) Convertită din USD în EUR utilizând cursurile de schimb de sfârșit de an, potrivit Băncii Naționale a Moldovei.
- 12) PIB conform SCN 2008
- 13) Transferurile personale.
Pe baza SCN 2008.
- 14) Transferurile personale.
- 15) Convertită din USD în EUR utilizând cursurile de schimb de sfârșit de an, potrivit Băncii Naționale a Moldovei.

- Pe baza SCN 2008.
- 16) Rata este stabilită de Banca Națională a Moldovei (NBM) începând din 2001. NBM aplică metoda „coridorului” de interes: cea mai ridicată rată se aplică creditelor overnight, cea mai scăzută pentru depozitele overnight. Valorile de la sfârșitul anului.
 - 17) Ianuarie-august.
 - 18) Inclusiv persoanele care produc bunuri pentru consum propriu.
 - 19) Din datele din 2014 estimate utilizând populația rezidentă în mod obișnuit
 - 20) Include unitățile economice din sectorul real cu 20 sau mai mulți angajați și toate instituțiile din sectorul bugetar, indiferent de numărul de angajați.
 - 21) Include unități cu 1 sau mai mulți angajați.
 - 22) Datele au fost recalulate pentru numărul de locuitori cu reședință obișnuită
 - 23) Pe baza estimării indicatorilor, s-a utilizat numărul populației cu reședință obișnuită. Începând cu 2019, datele nu sunt comparabile cu perioada anterioară, deoarece metodologia HBS a fost modificată.
 - 24) Inclusiv alte surse (gaz lichefiat, gaz natural comprimat, altele).
 - 25) Datele prezentate pentru perioada 2014-2020 au fost revizuite, în special în urma ajustării unor date din surse administrative utilizate pentru producerea de statistici.
 - 26) Inclusiv regiunea Transnistria.
La sfârșitul anului.
 - 27) Inclusiv regiunea Transnistria.
La sfârșitul anului.
Inclusiv zonele umede.
 - 28) Fără datele din regiunea Transnistria